

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE LA SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS, XVII

JAUME MENSA I VALLS

ARNAU DE VILANOVA, ESPIRITUAL:
GUIA BIBLIOGRÀFICA

BARCELONA
1994

ARNAU DE VILANOVA, ESPIRITUAL:
GUIA BIBLIOGRÀFICA

This One

R22C-TU2-6XP0

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE LA SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS, XVII

JAUME MENSA I VALLS

ARNAU DE VILANOVA, ESPIRITUAL:
GUIA BIBLIOGRÀFICA

BARCELONA
1994

Institut Català de Bibliografia. Dades CIP:

Mensa i Valls, Jaume

Arnau de Vilanova, espiritual: guia bibliogràfica.

índex

ISBN 84-7283-253-8

1. Institut d'Estudis Catalans II. Títol III. Col·lecció 1. Vilanova,

Arnau de — Bibliografia 2. Literatura religiosa — Bibliografia

3. Literatura medieval — Bibliografia

012Vilanova, Arnau de

El Fons Noguera, de la Fundació Raimon Noguera,
ha patrocinat la publicació d'aquest volum.

L'edició d'aquesta obra ha estat a cura de Josep Perarnau i Espelt,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

© Jaume Mensa i Valls
© 1994, Institut d'Estudis Catalans

Editat per l'Institut d'Estudis Catalans
Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: abril 1994
Tiratge: 600 exemplars

Compost i imprès per Gràfiques Canuda
Ferrer i Vidal, 10. 08005 Barcelona

ISBN: 84-7283-253-8
Dipòsit legal: B-11998-1994

PRESENTACIÓ

La història dels estudis arnaldians no ha estat pas prolífica en recerques bibliogràfiques. Fins ara, només Miquel Batllori, l'any 1954, i Francesco Santi, el 1982, han presentat «status quaestionis» bibliogràfics de les investigacions que en un període concret de temps s'havien portat a terme sobre la vida i l'obra de mestre Arnau. Ara, transcorreguts alguns anys, i amb l'esperó i els fonaments aportats per les recerques d'aquests dos notables investigadors d'Arnau de Vilanova, sembla ésser un bon moment per a refer la bibliografia arnaldiana des dels moments en què hom començà d'estudiar Arnau de Vilanova de forma més o menys crítica.

Inicialment desitjava preparar una bibliografia completa i exhaustiva sobre Arnau de Vilanova. En el curs del treball, la meva ambició, de mica en mica, s'ha anat frustrant: tant si és perquè la dispersió dels estudis arnaldians és notòria ja des dels seus començaments i jo no m'he vist amb cor d'indagar a tot arreu fins a estar prou segur d'haver aconseguit la totalitat o la quasi totalitat de les publicacions; com si és perquè una bibliografia com l'esmentada no s'hauria de reduir a l'«obra espiritual» d'Arnau de Vilanova sinó que, com la del pare Miquel Batllori, hauria d'esguardar, també, els estudis de l'àmbit de la medicina. Els meus escassos coneixements de la història de la medicina, però, no m'ho han permès.

La present relació de fitxes bibliogràfiques amb comentaris introductoris ha nascut d'una manera ben concreta: la meva tesina de teologia —també la de filosofia— tractava d'Arnau de Vilanova. Des del

moment que vaig entrar en contacte amb la bibliografia arnaldiana, vaig anar aplegant els estudis, tot enregistrant les fitxes corresponents. Més tard, en el curs de la meva tesi doctoral, el professor Josep Perarnau —que m'ha assistit abnegadament tothora amb el seu consell i dedicació, i a qui dec, i agraeixo, nombrosíssimes i precioses informacions, particularment aquelles provinents de biblioteques d'Alemanya i d'Itàlia que, altrament, m'haurien restat inaccessibles— em va animar a completar-les, ordenar-les i publicar-les. En aquest sentit remercio sincerament, també, l'ajuda econòmica que m'ha proporcionat la «Fundació Raimon Noguera», sense la qual no hauria pogut prosseguir les recerques en la Biblioteca Nacional i en d'altres biblioteques de París. No em puc estar d'expressar la meva satisfacció i el meu reconeixement a l'«Institut d'Estudis Catalans» per haver-se interessat en la publicació d'aquesta Guia bibliogràfica...

La Guia bibliogràfica... ha nascut, doncs, indirectament, sense ésser una finalitat en ella mateixa. A mi m'ha estat força útil en la realització de la tesi doctoral sobre la polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els teòlegs professionals, i penso que també ho pot ésser a d'altres estudiosos. Insisteixo: sé que no és ni completa, ni exhaustiva, ni definitiva: és simplement una lleu ajuda bibliogràfica per a l'estudiós o possible estudiós d'Arnau de Vilanova.

Atès que els estudis realment crítics sobre Arnau de Vilanova es troben gairebé a les beceroles —i són relativament pocs els autèntics llibres o articles especialitzats— i que, de sempre, regna una confusió (que ha provocat una gran quantitat d'estudis breus, fragmentaris i sovint polèmics amb la finalitat d'aclarir i discutir aspectes i dades de la vida i obra d'Arnau de Vilanova) m'ha estat summament difícil d'albirar una estructura prou útil al treball. L'he dividit (vegeu la Taula General) en sis parts, precedides de les respectives introduccions, i en dos apèndixs. Algunes fitxes, ben segur, podrien anar a més d'un lloc: en aquests casos les ha col·locat allà on m'ha semblat més adient i en els altres llocs possibles les he esmentades en la introducció.¹ Les fitxes de

¹ Així, per exemple, els estudis relatius al testament d'Arnau de Vilanova no són a l'apartat dedicat a estudiar les obres —tot i que diferents estudiosos han considerat el testament com una obra més— sinó al de dades biogràfiques. L'apartat de manuscrits i el de monografies sobre obres d'Arnau de Vilanova són, en alguns casos concrets, molt poc diferenciables: es complementen mútuament. La distinció entre biografies i estudis biogràfics és purament formal: les biografies solen ésser estudis generals sobre Arnau de Vilanova, en els quals aquest personatge és l'objectiu principal. En canvi, els estudis biogràfics solen ésser concrets i, sovint, l'objectiu principal de l'estudi no se centra únicament en la vida de mestre Arnau, sinó que és més ample.

cada apartat són disposades per ordre alfabètic d'autors, primerament, i de títols de les fitxes, en segon lloc. Al final, la taula dels autors.

Al capdavall de cada fitxa bibliogràfica el lector trobarà una abreviatura, que empraré —acompanyada del número de la fitxa en cursiva— per simplificar les citacions. En algunes també hi figura qualque recensió.²

Igualada, Diada Nacional, 11 de setembre de 1992.

² M'agradaria fer alguns aclariments metodològics: a) He presentat les fitxes bibliogràfiques seguint el model habitual de l'«Arxiu de Textos Catalans Antics». b) Per recensió entenc una exposició crítica del contingut d'un estudi i per notícia bibliogràfica una exposició que només pretén resumir un estudi. c) Quan d'alguna publicació hi ha més d'una edició, en les introduccions i en les notes citaré aquella edició indicada expressament (vegeu el corresponent índex de les obres d'Arnau de Vilanova) o, en la seva mancança, simplement aquella que —immediatament darrera— hi figura l'abreviatura. d) En les introduccions, sigui en el text sigui en nota a peu de pàgina, quan menciono algun estudi i no n'indico les pàgines específiques, significa que cito totes les pàgines assenyalades en la fitxa corresponent. e) Per a la classificació alfabètica dels estudis he seguit la *Gran Enciclopèdia Catalana*. f) Les indicacions de recensions i de notícies bibliogràfiques que consten al final d'algunes fitxes no pretenen d'ésser exhaustives. g) Normalment citaré les fitxes per la seva abreviatura seguida del número de la fitxa en cursiva. Així, doncs, el número en cursiva remet a la fitxa i el de tipus rodó a les pàgines del llibre o article citat.

I

ESTUDIS BIBLIOGRÀFICS

Sota aquest títol consigno aquells estudis que tenen com a finalitat compendiar i referir de forma més o menys exhaustiva i completa els diferents llibres o articles publicats sobre Arnau de Vilanova.

Els dos únics estudis bibliogràfics específics i monogràfics sobre Arnau de Vilanova són el del pare Miquel Batllori i el de Francesco Santi. Miquel Batllori, l'any 1954, en les seves *Orientaciones...I*, de dotze pàgines, no pretén «dar una bibliografía completa de Arnau, sino sólo algunas orientaciones para iniciar al estudioso en la investigación arnaldiana»,³ i així aglutinar la «dispersa y fragmentaria» bibliografia de més de mig segle d'investigació. Des que Marcelino Menéndez y Pelayo publicà la seva monografia sobre Arnau de Vilanova (amb la qual s'inaugurà la que podríem anomenar època crítica dels estudis arnaldians) fins a l'estudi de Miquel Batllori van transcórrer setanta-cinc anys. En tant de temps els estudiosos debateren la pàtria de mestre Arnau, descobriren i editaren manuscrits i documentació concernent el nostre personatge, elaboraren assaigs de síntesi, etc., generant un nombre considerable de publicacions que el pare Miquel Batllori intentà arranjar.

L'estructura del treball de Miquel Batllori, el qual no es limita a l'aspecte «espiritual» d'Arnau de Vilanova sinó que abasta també el mèdic, és la següent: I. Obres generals, II. Bibliografies de les obres d'Arnau de Vilanova, III. Edicions, IV. Manuscrits, V. Diplomataris, VI. Estudis biogràfics, VII. Estudis doctrinals, VIII. Estudis mèdics i científics.

El valor de les *Orientaciones...I* fou, durant els anys 1955-1980 aproximadament, indiscutible però, actualment, com a conseqüència dels resultats de noves recerques i, sobretot, de l'aparició del treball bi-

³ Miquel BATLLORI, *Orientaciones...I*, 322.

⁴ *Ibid.*

bliogràfic de Francesco Santi (*Orientamenti...3*), només posseeixen un valor històric, car han quedat relegades, lògicament, a un segon terme.

L'estudi de Francesco Santi (*Orientamenti...3*), de 1982, recull abundosa informació, especialment la publicada entre els anys 1968 i 1982, que és organitzada entorn d'un eix genètic-evolutiu: l'autor divideix la història dels estudis arnaldians en quatre grans generacions i a l'interior de cadascuna hi col·loca les respectives novetats i troballes. La quarta generació coincideix amb els anys que van del 1968 al 1982. L'estudi proporciona una visió històrica i panoràmica de les recerques arnaldianes i del diàleg científic entre els especialistes. El mateix Francesco Santi va posar al dia, encara, aquest estudi, amb un article complementari.⁵

L'estudi de Francesco Santi (*Orientamenti...3*) ha estat extremadament útil durant la dècada dels anys 80, però no és «stricto sensu» una «bibliografia» (llista, comentada o no, de llibres i articles que tracten d'una matèria determinada) i potser seria bo d'afegir-hi, d'una banda, més estudis anteriors a l'any 1968 i, de l'altra, els apareguts a partir de l'any 1982.

- 1 **Miguel BATLLORI,** *Orientaciones bibliográficas para el estudio de Arnau de Vilanova*, dins «Pensamiento», 10 (1954), 311-323. [Miguel BATLLORI, *Orientaciones...*].

⁵ Francesco SANTI, *La ripresa...2*.

⁶ Francesco Santi, com Miquel Batllori, prefereix parlar d'«orientacions bibliogràfiques». Estrictament, els hauríem de considerar «butlletins bibliogràfics».

⁷ Per a la bibliografia del pare Batllori, vegeu Giovanni Maria BERTINI, *Bibliografia del P. Miquel Batllori, s.i.*, dins «Quaderni Ibero Americani», III (1957), 391-403. [Giovanni Maria BERTINI, *Bibliografia...*]. Darrerament la revista «Anthropos» li ha dedicat un volum, amb un estudi en el qual es relaciona la seva llarga producció científica: *Bibliografia de y sobre Miquel Batllori*, dins «Anthropos. Revista de documentación científica de la cultura», 112 (= *Miquel Batllori. Una historiografia puntual de la cultura Occidental*) (1990), 18-35. Segons aquest article, alguns estudis arnaldians del pare Batllori, abans d'ésser publicats, foren pronunciats com a conferència: *Encore sur les textes byzantins d'Arnaud de Villeneuve*, La Mendola, dins «III Congrès international de Philosophie médiévale», 31 d'agost-5 de setembre de 1964; *Arnaldo da Vilanova e re Federico II di Sicilia*, Catània, Deputazione di Storia Patria per la Sicilia Orientale, pronunciada el 19 de maig de 1973; *¿Arnaldo de Vilanova médico y reformista aragonés?*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, el 24 de maig de 1978; *Les prophéties politiques d'Arnaud de Villeneuve et de Jean de Roquetaillade*, París, Université Paris XIII et Centre Sèvres, Conferència i Seminari, 26-V-1989; *Les fonts del Regiment de sanitat d'Arnau de Vilanova*, Barcelona, Montpellier, «I Congrès Internacional d'Història de la Medicina Catalana», esdevingut de l'1 al 7 de juny de 1970. Alguns d'aquests

Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», V (1955-1956), 286.

2. **Francesco SANTI**, *La ripresa degli studi su Arnaldo da Villanova. Prospettive storiografiche e pubblicazioni recenti*, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», III (1989), 7-18. [Francesco SANTI, *La ripresa...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 604.

3. **Francesco SANTI**, *Orientamenti bibliografici per lo studio di Arnau de Vilanova, spirituale. Studi recenti (1968-1982)*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1982), 371-395 (l'article, traduït al català, passà a formar part, amb el títol *Panorama d'estudis i perspectives de recerca*, del llibre Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 39-73). [Francesco SANTI, *Orientamenti...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 4 (1985), 583; i de P[ierre] P[éano], dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXVIII (1985), 319.

A més dels esmentats estudis bibliogràfics, és ineludible mencionar el de Josep Maria MILLÀS i VALLICROSA, *Nota bibliogràfica...121*, dedicat a un aspecte concret de la vida d'Arnau de Vilanova, com és la relació d'aquest amb el judaisme, i les nombroses «recensions» i «notícies bibliogràfiques», signades en la seva immensa majoria per Josep Perarnau, aparegudes a partir de l'any 1982 dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», que donen raó dels estudis arnaldians publicats de 1979 ençà. Habitualment les obres generals i divulgatives solen ressenyar els principals estudis sobre el nostre metge.⁹

títols han estat reproduïts dins «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= *Miquel Batllori. Temas de varia historia*). Oportunament seran referits.

⁸ Si no indico el contrari, citaré el llibre: respecte de l'article, Francesco Santi hi ha afegit alguns estudis.

⁹ Per exemple, Gonzalo DÍAZ DÍAZ, *Hombres y documentos de la filosofía española*, I, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1980, 380-389, dedica un bon espai a relacionar bibliografia sobre Arnau de Vilanova. Tanmateix hi manquen les darreres aportacions.

«Medioevo Latino. Bollettino bibliografico della cultura europea dal secolo VI al XIII» (a cura di Claudio LEONARDI e di Pino AVESANI, Ferruccio BERTINI, Giuseppe CREMASCOLI, Giovanni ORLANDI, Giuseppe SCALIA), revista publicada a Spoleto pel «Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo», ha dedicat les següents pàgines a referir estudis sobre Arnau de Vilanova: I (1980), 37-38; II (1980) [1981], 35-36; III (1980) [1982], 48-49; IV (1981) [1983], 50; V (1982) [1984], 44-45; VI (1983) [1985], 44-47; VII (1984) [1986], 42-43; VIII (1985) [1987], 46-48; IX (1986) [1988], 45-47; X

A continuació faig esment d'uns estudis de referència —aquests són primordialment bibliogràfics, a diferència de diccionaris, enciclopèdies, històries de la filosofia, etc.— que poden ajudar a situar adequadament el nostre personatge, tot i que a causa del tarannà global de les obres no el tenen com un objectiu principal d'interès.¹⁰

4. **Ulysse CHEVALIER**, *Répertoire des sources historiques du moyen âge. Bio-Bibliographie*, I, París, Alphonse Picart et fils 1905,¹¹ 324. [Ulysse CHEVALIER, *Répertoire...*].
5. **Francisco J. FORTUNY**, *Arnau de Vilanova (1238-1311)*, dins *Filosofia Catalana Medieval. Apéndice: Bibliografía actualizada*, (Treball mecanoscrit) Barcelona 1992, 34-36.¹² [Francisco J. FORTUNY, *Arnau de Vilanova (1238-1311)*].
6. **Luis S. GRANJEL**, et alii, *Bibliografía española de Historia de la medicina*, I, Madrid 1957. [Luis S. GRANJEL, *Bibliografía...*].
7. **Luis S. GRANJEL**, *Bibliografía histórica de la Medicina española*, II (Acta Salmanticensia. Iussu Senatus Universitatis Edita. Medicina, 23), Salamanca, Universidad de Salamanca 1965. [Luis S. GRANJEL, *Bibliografía histórica...*].
8. **Isaías RODRÍGUEZ**, OCD, *Autores espirituales españoles en la edad media*, dins *Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas en España*, 1. Siglos III-XVI (Corpus Scriptorum Sacrorum Hispaniae. Estudios, 3), Salamanca, Instituto de Historia de la Teología Española 1967, 238-240. [Isaías RODRÍGUEZ, *Autores...*].

(1989), 48-49; XI (1990), 57-59; XII (1991), 53-54.

La revista bibliogràfica «Francis. Bulletin Signalétique», sense atorgar un apartat exprés a Arnau de Vilanova, sol referir algun estudi sobre el metge i teòleg català.

¹⁰ Vegeu, també: Francesco Russo, *Bibliografía...253*; Francesco Russo, *Saggio...257*; Francesco Russo, *Saggio di bibliografía...258*.

¹¹ Reeditada posteriorment a Nova York, el 1960.

¹² L'editorial «Anthropos» en prepara l'edició.

II

FONTS PER A L'ESTUDI D'ARNAU DE VILANOVA I/O L'ARNALDISME-BEGUINISME¹³

L'any 1935 el pare Martí de Barcelona, OFM cap., publicava un llibre i útil estudi bibliogràfic-documental: la *Regesta de documents arnaldians coneguts*. Feia anys, més de mig segle, que diferents estudiosos eminents de l'arnaldisme havien donat a conèixer i/o editat documents —provinents dels arxius més dispersos que hom pugui imaginar: Barcelona, València, Roma, París....— sobre Arnau de Vilanova. Era, doncs, un moment propici per a fer balanç, per a situar-se correctament davant tantes dades, per a recollir la informació documental en un sol estudi i omplir, així, un buit en l'arnaldisme. La regesta del pare Martí, certament, aconseguí amb escriure els objectius mencionats, i així en els anys 90 —mig segle després— la seva investigació segueix essent una referència obligada.

La *Regesta*...49 dona raó de 178 documents. En aquesta obra, el pare Martí, va registrar els documents editats i/o coneguts per Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo*...87; Heinrich FINKE, *Aus den Tagen*...343, *Papsttum*...344, *Acta*...342, *Nachträge*...36; Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents*...365; Ramon d'ALÒS-MONER, *Colecció*...9; per ell mateix, *Nous documents*...47, bàsicament, però també en aspectes més específics, per Matthias FRANKOWITZ, *Catalogus*...345; Jerónimo ZURITA, *Anales*...73; Jaume VILLANUEVA, *Viage*...72; Charles GRANDJEAN, *Les registres*...42; Isidoro CARINI, *Gli archivii*...22; Roque CHABÁS, *El testamento*...336, *Inventario*...24, *Arnaldo*...23; Eduardo GONZÁLEZ HUR-

¹³ La llista de fitxes de reculls documentals que segueix a continuació resultarà enriquida amb d'altres fitxes que per raons diverses són a diferents apartats: Joaquim CARRERAS, Miquel BATLLORI, *La patria*...97; Roque CHABÁS, *El testamento*...336; Heinrich DENFLE, Émile CHATELAIN, *Chartularium*...337; Heinrich FINKE, *Acta*...342, *Aus den Tagen*...343, *Papsttum*...344; Matthias FRANKOWITZ, *Catalogus*...345; Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo*...87; Josep PERARNAU, *L'«Alia informatio beguinorum»* 359, *Permís*...59; Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo*...91; Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents*...365; Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova*...384 (per a la sentència de Tarragona de 1316). Les fitxes de l'apartat 3.2.2. *Estudis biogràfics* poden ésser-nos força profitoses.

TEBISE, *Libros...41*; Stephanus BALUZE i Guillaume MOLLAT, *Vitae Paparum...11*; Heinrich DENIFLE i Émile CHATELAIN, *Chartularium...337*;¹⁴ Paul DIEPGEN, *Arnald...29*; Josep Maria POU i MARTÍ, *Arnaldo...91*; Elías OLMOS, *Inventario...52*; i Johan WOLF, *Lectiones...369*. D'alguns dels documents només se'n tenia qualque vaga notícia i altres —vint-i-dos— seguïen inèdits però, fos quina fos la informació assolida en els estudis arnaldians, el pare Martí en donava compte.

Més tard, quan la investigació arnaldiana havia obtingut noves fites —any 1982—, Michael McVAUGH, *Further documents...50*, tot i acceptar la mateixa numeració dels documents proposada pel pare Martí i reconèixer la seva autoritat, completà, amb l'edició de més documents i amb notes i correccions, la tasca de l'erudit caputxí. Ara bé, Michael McVaugh no pretenia anar més enllà dels objectius cercats pel pare Martí, és a dir, no es proposà fer una nova regesta tenint present la nova documentació coneguda i publicada d'aleshores ençà, sinó que simplement repassà les fonts de l'Arxiu de la Corona d'Aragó —que ja havia analitzat Martí de Barcelona— i afegí, corregí o edità documents que havien passat per alt al caputxí.

Des de l'any 1935 —any en el qual fou publicada la *Regesta...48*— fins a l'actualitat han vist la llum pública els següents treballs documentals: Miquel BATLLORI i Joaquim CARRERAS, *La patria...97*; Miquel BATLLORI, *La documentació...14*, *Records...15*, *Arnau...12*; Josep BLANCH, *Arxiepiscopologi...17*; Robert E. LERNER, *An «Angel...» 44a*; José MARTÍ MAYOR, *Nuevos documentos...49*; Elías OLMOS, *Inventario...52*; Francesc Xavier RICOMA, *Un convers...65*; Josep PERARNAU, *Nuevos datos...59*, *L'«Alia informatio beguinorum» 359*, *L'«Allocutio christini...» 360*, *La declaración...56*, *Permis...59*, *Noves dades...57*, *Una altra carta...61*; Agustín RUBIO VELA, *Una fundación...68*; Agustín RUBIO i Mateu RODRIGO, *Els beguins...67*; Mateu RODRIGO, *La protesta...66*; FRANCESCO SANTI, *Arnau de Vilanova...384*; i Paul VERDEYEN, *Le procès...70*; que han aportat copiosos documents, relatius a Arnau de Vilanova i/o a l'arnaldisme. Val a dir que no havien quedat recollits en la regesta actualitzada per Michael McVaugh, perquè no era aquest el seu objectiu. Actualment la dispersió de documents de/sobre Arnau de Vilanova i l'arnaldisme, torna a ésser notòria:¹⁵ potser és arribat el temps de

¹⁴ Són de gran interès, també, els documents que aporten els estudis següents: CONSEIL GÉNÉRAL DES FACULTÉS DE MONTPELLIER, *Cartulaire...26*; i Marcel FOURNIER, *Les statuts...26*.

¹⁵ D'ençà de la *Regesta...48* del pare Martí, els documents relatius, estrictament, a Arnau de Vilanova són els publicats dins Miquel BATLLORI, *La documentació...14*; Josep BLANCH,

fer una nova regesta o, el que fóra millor, un diplomatari —com ja intentà l'insigne bibliotecari i historiador Ramon d'Alòs—, que posi finalment les fonts arnaldianes inèdites a mans dels estudiosos.¹⁶

Alguns reculls documentals no es refereixen directament a Arnau de Vilanova, sinó a la seva petjada en grups beguins o a l'arnaldisme primerenc. D'aquest tipus són els estudis de José Martí Mayor,¹⁷ de Josep Perarnau,¹⁸ d'Agustín Rubio Vela,¹⁹ de Mateu Rodrigo Lizondo²⁰ i els de Robert E. Lerner i Paul Verdeyen.²¹ Tots ells han aportat un bon raig de llum sobre la vida de les comunitats de beguins del Principat (Barcelona i Vilafranca del Penedès particularment) i de València: com vivien, com s'organitzaven, quins eren els seus objectius, quina era la seva relació amb l'Església institucional, etc.²²

L'any 1990, la revista «Estudios Franciscanos» ens ha sorprès molt gratament en publicar, per parts, un treball inèdit del pare Martí de Barcelona: un diplomatari sobre la cultura catalana en temps de Jaume II que conté cinc documents concernents Arnau de Vilanova.²³

A més dels suara mencionats reculls documentals, hem de recordar d'altres estudis que, potser sense tenir com a centre (únic) d'investigació

Archiepiscopologi...17; Joaquim CARRERAS, Miquel BATLLORI, *La patria...97*; Josep PERARNAU, *L'«Alia informatio begunorum» 359*; Francesc Xavier RICOMÀ, *Un convers...65*.

¹⁶ Com a exemples de documents inèdits esmento els nùms. 10, 12, 13, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 29, 30, 31, 47, 84, 164, 165, 174, 175, 177 de la llista de Martí de Barcelona (de l'Arxiu de la Catedral de València); i els 51, 53 (del Vat. lat. 3824). I els 71a, 75a, 85a, 123, 124a, assenyalats per Michael McVaugh, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

¹⁷ El ja mencionat José MARTÍ MAYOR, *Nuevos documentos...49*.

¹⁸ Josep PERARNAU, «*Frater...*» 54, *Noves dades...57*, *Nuevos datos...58*, *Permis...59*, *Una altra carta...61*. Recordem que dins Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360*, 133-135, hom trobarà dues cartes enviades per Frederic III, que no es refereixen pròpiament a la temàtica que ara ens ocupa, però que val la pena de tenir en compte per a copsar la sensibilitat d'aquest rei envers les idees d'Arnau de Vilanova expressades en l'*Allocutio christini...*

¹⁹ Agustín RUBIO, *Una fundación...68*

²⁰ Agustín RUBIO, Mateu RODRIGO, *Els beguins...67*.

²¹ Robert E. LERNER, *An «Angel...» 44a*; Paul VERDEYEN, *Le procès...70*. Vegeu també Josep PERARNAU, *Noves dades biogràfiques...123*, 276-282.

²² Afegim-hi: Josep PERARNAU, *L'«Alia informatio begunorum» 359*. Quant al beguinisme a Mallorca pot ésser útil consultar: Josep ESTELRICH, *Una casa de beguins...172*.

²³ Són els documents 41, 44, 189, 265 i 341. Els referents a Martín d'Ateca, amb qui mestre Arnau de Vilanova va sostenir una dura polèmica: 50, 85, 99, 118, 125, 126.

el nostre metge, també posen de manifest algun element relacionat amb la seva actuació personal o algun tret de la seva personalitat.²⁴ Entre aquests sobresurten els referits a la relació entre Arnau de Vilanova i els franciscans espirituals,²⁵ al ressò de mestre Arnau en d'altres autors,²⁶ a la seva inclusió en els catàlegs d'heretges,²⁷ o, per acabar, a la seva suposada màgia.²⁸ Podem complementar aquestes fitxes amb les de 3.2.2. *Estudis biogràfics* i amb algunes de relatives a la polèmica escatològica.²⁹

²⁴ Miquel BATLLORI, *Ço que ara...*13; Michael BIHL, *Fratitelli...*16; Pere BOHIGAS, *Profecies...*18; Caesar Egassius Du BOULAY, *Historia...*20; Jacques CAMELL, *Vies...*21; Angelo CLARENO, *Chronicon...*25; Heinrich DENIFLE, *Das Evangelium...*27; Michael de DMITREWSKI, *Fr. Bernard Delicieux, OFM...*29; Giovanni DOMINICI, *Il libro...*30; Franz EHRLER, *Die Spiritualen...*31, *Petrus Iohannis Olivi...*32; Francesc EIXIMENIS, *Contes...*34, *Dotzè llibre...*35; Gérold FUSSENEGGER, *Littera...*38; Pierangela GIGLIONI, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores»...*39; Bernard GILLEMANN, *Les recettes...*40; Herbert GRUNDMANN, *Liber de Flore...*43; Damasus LABERGE, *Fr. Petri Iohannis Olivi...*44; Livarius OLIGER, *Petrus Iohannis Olivi...*51; Franz PELSTER, *Die Quaestio Heinrichs von Harclay...*53; Josep PERARNAU, *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova...*55, *Sobre el Concili...*60; Joan REGLÀ, *Francia...*64; Richard SCHOLZ, *Unbekannte...*69.

²⁵ Miquel BATLLORI, *Ço que ara...*13; Michael BIHL, *Fratitelli...*16; Angelo CLARENO, *Chronicon...*25; Heinrich DENIFLE, *Das Evangelium...*27; Michael de DMITREWSKI, *Fr. Bernard Delicieux, OFM...*29; Giovanni DOMINICI, *Il libro...*30; Franz EHRLER, *Die Spiritualen...*31, *Petrus Iohannis Olivi...*32; Gérold FUSSENEGGER, *Littera...*38; Pierangela GIGLIONI, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores»...*39; Herbert GRUNDMANN, *Liber de Flore...*43; Damasus LABERGE, *Fr. Petri Iohannis Olivi...*44; Livarius OLIGER, *Petrus Iohannis Olivi...*51.

²⁶ Angelo CLARENO, *Chronicon...*25; Francesc EIXIMENIS, *Contes...*34, *Dotzè llibre...*35; Pierangela GIGLIONI, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores»...*39; Franz PELSTER, *Die Quaestio Heinrichs von Harclay...*53; Josep PERARNAU, *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova...*55, *Sobre el Concili...*60; Richard SCHOLZ, *Unbekannte...*69. Tanmateix remeto el lector a l'apartat dedicat a la polèmica escatològica.

²⁷ Per al tema «Arnau de Vilanova i inquisició», a més de Jesús M. de BUJANDA, *Index...*19; de Roque CHABÁS, *Arnaldo...*23; de Nicolau EIMERIC, *Directorium...*33; de Bernard LUTZENBURG, *Catalogus...*45; de Gabriel PRATEOLUS MARCOSSIUS, *Arnoldus a Villa Nuova* 63; citats en aquesta llista, vegeu: Étienne-Gabriel PEIGNOT, *Dictionnaire...*715

²⁸ Ben segur que les següents paraules de Giovanni d'ANDREA (*Additiones...*10, 502) han estat un sòlid fonament per a la construcció de la llegenda negra de la màgia d'Arnau de Vilanova. En el capítol dedicat a comentar els falsos crims llegim: «Nostris diebus habuimus magistrum Arnaldum de Villa-nova in curia Romana summum medicum et theologum, de quo scripsi de observat. ieiun. consilium, qui etiam magnus Alchimista virgulas auri, quas faciebat, consentiebat omni probationi submitti». Incluc aquest «testimoni» entre les fonts per haver estat punt de referència obligat quan hom ha pretès presentar Arnau de Vilanova com a alquimista. En la introducció a 3.1.2. *Estudis biogràfics* hi ha algunes consideracions complementàries.

9. **Ramon d'ALÒS-MONER**,³⁰ *Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova*, dins «Estudis Universitaris Catalans», III (1909), 47-53, 140-148, 447-449, 531-534, IV (1910), 110-128, 496-498, VI (1912), 98-103. [Ramon d'ALÒS, *Colecció...*].
10. **Giovanni d'ANDREA**, *Additiones ad «Speculum judiciale» Guillelmi Duranti, episcopi Mimatensis*, Basilea, Apud Ambrosium et Aurelium Frobenios Fratres 1574,³¹ 502. [Giovanni d'ANDREA, *Additiones...*].
11. **Stephanus BALUZIUS, Guillaume MOLLAT**, *Vitae Paparum Avenionensium. Hoc est historia pontificum romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCXV usque ad annum MCCCXCIV*, París, Librairie Letouzey et Ané 1921. [Stephanus BALUZIUS, Guillaume MOLLAT, *Vitae Paparum...*].
12. **Miquel BATLLORI**, *Arnau de Vilanova en Italie*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXIII (1950), 83-101. [Miquel BATLLORI, *Arnau...*].
 Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», III (1951-1952), 317-320.
13. **Miquel BATLLORI**, *Ço que ara s'és descobert en la província de Toscana*, dins «Estudis Romànics», II (1949-50), 165-170.³² [Miquel BATLLORI, *Ço que ara...*].
14. **Miquel BATLLORI**, *La documentación de Marsella sobre Arnau de Vilanova y Joan Blasi*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXI (1948), 75-119. [Miquel BATLLORI, *La documentación...*].
 Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», II (1949-1950), 297-301.

²⁹ Arriba un punt en el qual els límits desapareixen. A 3.2.2. *Estudis biogràfics* indico fitxes que, d'alguna manera, també poden col·locar-se a *II. Fonts*. També és una veritable font el testament d'Arnau de Vilanova (apartat dedicat a les obres).

³⁰ Sobre Ramon d'ALÒS-MONER: Miquel BATLLORI, *Als cinquanta anys de la mort del bibliògraf i historiador: Evocació de Ramon d'Alòs-Moner*, dins «La Vanguardia», 7/febrer/1989, publicat posteriorment —corregit i completat— amb el títol *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou al cap de mig segle*, dins «Anthropos. Suplementos. Antologías Temáticas», 23 (= *Miquel Baillori. Temas de varia historia*), 150-151.

³¹ D'aquest llibre n'hi ha diferents edicions. La primera de la qual tinc notícia és de Bolonya, 1474.

³² També dins «Anthropos. Suplementos. Antologías Temáticas», 23 (= *Miquel Baillori. Temas de varia historia*), 26-28.

15. **Miquel BATLLORI**, *Records de Lull i Vilanova a Itàlia*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», X (1934), 11-43. [Miquel BATLLORI, *Records...*].
16. **Michael BIHL**, *Fratricelli cuiusdam decalogus evangelicae paupertatis an. 1340-42 conscriptus*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XXXII (1939), 297-411. [Michael BIHL, *Fratricelli...*].
17. **Josep BLANCH**, *Arxiepiscopologi de la Santa Església metropolitana i primada de Tarragona*. Transcripció i prologació de Joaquim ICART (Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 113-114; Secció d'Arqueologia i Història, 55-56), Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona 1985,³³ 185-189. [Josep BLANCH, *Arxiepiscopologi...*].
18. **Pere BOHIGAS**, *Profecies catalanes dels segles XIV i XV. Assaig bibliogràfic*, dins «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya», VI (1920-22), 24-49. [Pere BOHIGAS, *Profecies...*].
19. **Jesús M. de BUJANDA** avec l'assistance de René DAVIGNON et Ela STANEK, *Index de Venise 1559. Venise et Milan 1554. Index de l'Inquisition Espagnole 1551, 1554, 1559* (Index de livres interdits, III i V), Sherbrooke i Ginebra, Université i Librairie Droz 1987, 222-225. [Jesús M. de BUJANDA, *Index...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 650.
20. **Caesar Egassius BULAEUS**, *Historia Universitatis Parisiensis*, IV (Ab anno 1300 ad annum 1400), París, Apud Petrum de Bresche et Iacobum de Laize de Bresche 1668,³⁴ 42, 107, 120-121, 166. [Caesar Egassius Du BOULAY, *Historia...*].
21. **Jacques CABELL**, OFM, *Vies Occitanes de Saint Auzias et de Sainte Dauphine* (Bibliotheca Pontificii Athenaei Antoniani, 12), Roma, Pontificium Athenaeum Antonianum 1963, VIII i 270 pp. [Jacques CABELL, *Vies...*].
22. **Isidoro CARINI**, *Gli archivii e le biblioteche di Spagna, in rapporto alla storia d'Italia in generale e di Sicilia in particolare*, II, Palerm, Tip. dello «Statuto» 1884, 204. [Isidoro CARINI, *Gli archivii...*].
23. **Roque CHABÁS**, *Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos*, dins «Homenaje a Menéndez y Pelayo. Estudios de erudición española». Con un prólogo de Juan VALERA, II, Madrid, V. Suárez 1899, 367-382. [Roque CHABÁS, *Arnaldo...*].

³³ Editat anteriorment, l'any 1951, a Tarragona per l'Agrupació de Bibliòfils.

³⁴ Reproducció: Edició Minerva GmbH, Frankfurt, Unveränderter-Nachdruck 1966.

24. **Roque CHABÁS**, *Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva*, dins «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», IX (1903), 189-203. [Roque CHABÁS, *Inventario...*].
25. **Angelo CLARENO**, *Chronicon seu historia septem tribulationum ordinis minorum*, I. Prima edizione integrale a cura di Alberto GHINATO (Seminarium di Studi Superiori. Esercitazioni Pratiche, III), Roma, Antonianum 1959, 185. [Angelo CLARENO, *Chronicon...*].
26. **CONSEIL GÉNÉRAL DES FACULTÉS DE MONTPELLIER**, *Cartulaire de l'Université de Montpellier* (Publié sous les auspices du Conseil Général des Facultés de Montpellier), I, (1181-1400), Montpellier, Ricard Frères 1890, 217-226. [CONSEIL GÉNÉRAL DES FACULTÉS DE MONTPELLIER, *Cartulaire...*].
27. **Heinrich DENIFLE**, *Das Evangelium aeternum und die Commission zu Anagni*, dins *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, I (1885), 49-142. [Heinrich DENIFLE, *Das Evangelium...*].
28. **Paul DIEPGEN**, *Arnald von Villanova, als Politiker und Laientheologe von 1299 bis Herbst 1308* (Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte, 9), Berlín, Walter Rothschild 1909, especialment 12-99. [Paul DIEPGEN, *Arnald...*].
29. **Michel de DMITREWSKI**, *Fr. Bernard Délicieux OFM. Sa lutte contre l'inquisition de Carcassonne et d'Albi. Son procès 1297-1319*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XVII (1924), 183-218; 313-337; 457-488 i XVIII (1925), 4-32. [Michel de DMITREWSKI, *Fr. Bernart Délicieux OFM...*].
30. **Giovanni DOMINICI**, *Il libro d'amore di carità* (a cura d'Antonio CERUTI), Bologna, Romagnoli dall'Acqua 1889.³⁵ [Giovanni DOMINICI, *Il libro...*].
31. **Franz EHRLE**, *Die Spirituellen, ihr Verhältnis zum Franziskanerorden und zu den Fraticellen*, dins *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, I (1885), 509-569; II (1886), 108-164; III, (1887), 553-624; IV, (1888), 1-191. [Franz EHRLE, *Die Spirituellen...*].
32. **Franz EHRLE**, *Petrus Iohannis Olivi, sein Leben und seine Schriften*, dins *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, III (1887), 409-552. [Franz EHRLE, *Petrus Iohannis Olivi...*].

³⁵ Primera edició: Giovanni DOMINICI, *Trattado de la charità*, Venècia, Comin da Trino di Monferrato 1554.

33. **Nicolau EIMERIC**, *Directorium inquisitorum*, Roma, (ed. Francisco PEGÑA), 1578,³⁶ 198-199 (Part II, quaestio IX).³⁷ [Nicolau EIMERIC, *Directorium...*].
34. **Francesc EIXIMENIS**, *Contes i faules* (Els Nostres Clàssics, 6), Barcelona, Editorial Barcino 1925, 20. [Francesc EIXIMENIS, *Contes...*].
35. **Francesc EIXIMENIS**, *Dotzè llibre del Crestià*. Segona part, volum segon a cura de Curt WITTLIN, Arseni PACHECO, Jill WEBSTER, Josep Maria PUJOL, Josefina FIGULS, Bernat JOAN, Andreu SOLÉ, Teresa ROMAGUERA i Xavier RENEDE (Obres de Francesc Eiximenis, 4), Girona, Col·legi Universitari i Diputació de Girona 1987, especialment 174-182, 481. [Francesc EIXIMENIS, *Dotzè llibre...*].
 Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 344-346.
36. **Heinrich FINKE**,³⁸ *Nachträge und Ergänzungen zu den Acta Aragonensia*, dins «Spanische Forschungen der Görresgesellschaft», I, Münster, Aschendorff 1931, 355-536. [Heinrich FINKE, *Nachträge...*].
37. **Marcel FOURNIER**, *Les statuts et privilèges des Universités françaises depuis leur fondation jusqu'en 1789*. II. Première partie: Moyen âge (Universités de Montpellier, Avignon, Cahors, Perpignan, Orange, Grenoble. Studium de Reims, Lyon, Narbonne, Gray, Alais, Pamiers, Gaillac, Albi, Nimes), París, L. Larose et Forcel, Éditeurs 1891, 20-22. [Marcel FOURNIER, *Les statuts...*].
38. **Gérolde FUSSENEGGER**, *Littera septem sigillorum contra doctrinam Petri Iohannis Olivi edita*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XLVII (1954), 45-53. [Gérolde FUSSENEGGER, *Littera...*].
39. **Pierangela GIGLIONI**, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores» di Agostino d'Ancona: Introduzione e edizione del testo*, dins «Analecta Augustiniana», XLVIII (1985), 7-111. [Pierangela GIGLIONI, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores»...*].
 Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 328-330.

³⁶ Altres edicions: Roma 1587; Venècia, M.A. Zallerium 1607; Lisboa 1762. En francès: Montpellier, F. Avignon 1819 i París 1973.

³⁷ En realitat consta de dos apartats dedicats a Arnau de Vilanova: 1. *Arnaldus de Villa nova medicus celebris* i 2. *Arnaldi de Villa nova errores quamplures*.

³⁸ Sobre la bibliografia d'Heinrich Finke: REDACCIÓ D'ANALECTA SACRA TARRACONENSIA, *Enric Finke hispanista*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XI (1935), 9-22.

40. **Bernard GILLEMMAIN**, *Les recettes et les dépenses de la Chambre Apostolique pour la quatrième année du Pontificat de Clément V (1308-09)* (Collection de l'École Française de Rome, XXXIX), Roma 1978. [Bernard GILLEMMAIN, *Les recettes...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 365-366.
41. **Eduardo GONZÁLEZ HURTEBISE**, *Libros de la Tesorería de la Casa Real de Aragón. Tomo I. Reinado de Jaime II. Libros de cuentas de Pedro Boyl, tesorero del monarca desde marzo del 1302 a marzo del 1304*, Barcelona, Tipografía Benaiges 1911, núms. 335, 355, 528, 1478, 1479, 1639. [Eduardo GONZÁLEZ, *Libros...*].
42. **Charles GRANDJEAN**, *Les registres de Benoît XI*, París 1883. [Charles GRANDJEAN, *Registres...*].
43. **Herbert GRUNDMANN**, *Liber de Flore. Eine Schrift der Franziskaner-Spiritualen aus dem Anfang des 14. Jahrhunderts*, dins «Historisches Jahrbuch», 49 (1929), 33-91.^{38 bis} [Herbert GRUNDMANN, *Liber de Flore...*].
44. **Damasus LABERGE**, *Fr. Petri Iohannis Olivi, OFM. Tria scripta sui ipsius apologetica annorum 1283 et 1285*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XXVIII (1935), 115-155 i 374-407; XXIX (1936), 98-141. [Damasus LABERGE, *Fr. Petri Iohannis Olivi...*].
- 44a. **Robert E. LERNER**, *An «Angel of Philadelphia» in the Reign of Philip the Fair: The Case of Guiard de Cressonessart*, dins *Order and Innovation in the Middle Ages*, Princeton 1976, 343-364 i 529-540. [Robert E. LERNER, *An «Angel...»*].
45. **F. Bernard LUTZENBURG**, *Catalogus haereticorum, omnium pene, qui ad haec usque tempora passim litterarum monumentis proditi sunt, illorum nomina, errores et tempora quibus vixerunt ostendens*, París, Ioannes Paruus 1524, fols. xxvir-xxviii.³⁹ [Bernard LUTZENBURG, *Catalogus...*].
46. **José MARTÍ MAYOR**, *Nuevos documentos para la historia de la orden franciscana seglar en Cataluña*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLVII (1987), 213-218. [José MARTÍ, *Nuevos documentos...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 589.

^{38 bis} Estudi aplegat dins la recopilació d'articles de l'autor, *Ausgewählte Aufsätze. Teil 2: Joachim von Fiore* (Schriften der Monumenta Germaniae Historica, 25/2), Stuttgart 1977, 101-165

47. **P. MARTÍ DE BARCELONA**, OFM CAP, *La cultura catalana durant el regnat de Jaume II*, dins «Estudios Franciscanos», XCI (1990), 213-295; XCII (1991), 127-245 i 383-492. [MARTÍ, *La cultura...*].
Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 467-470.
48. **P. MARTÍ DE BARCELONA**, OFM CAP, *Nous documents per a la biografia d'Arnau de Vilanova*, dins «Analecta Sacra Tarraconensis», XI (1935), 85-128. [MARTÍ, *Nous documents...*].
49. **P. MARTÍ DE BARCELONA**, OFM CAP, *Regesta de documents arnaldians coneguts*, dins «Estudis Franciscans», XLVII (1935), 261-300. [MARTÍ, *Regesta...*].
50. **Michael McVAUGH**, *Further documents for the biography of Arnald de Vilanova*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinæ Scientiarumque Historiam Illustrandam», 2 (1982), 363-372. [Michael McVAUGH, *Further documents...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 3 (1984), 385.
51. **Livarius OLIGER**, *De secta Spiritus libertatis in Umbria saec. XIV*, Roma 1943. [Livarius OLIGER, *De secta...*].
52. **Elías OLMOS**, *Inventario de los pergaminos del Archivo Catedral de Valencia*, València 1961.^{39 bis} [Elías OLMOS, *Inventario...*].
53. **Franz PELSTER**, *Die Quaestio Heinrichs von Harclay über die zweite Ankunft Christi und die Erwartung des baldigen Weltendes zu Anfang des XIV. Jahrhunderts*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 25-82. [Franz PELSTER, *Die Quaestio Heinrichs von Harclay...*].
Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», III (1951-1952), 317-320.
54. **Josep PERARNAU i ESPELT**, «*Frater Geraldus Petri, notarius Ville Franche*», dins Josep Maria SANS I TRAVÉ (Coordinador), *Estudis sobre història de la Institució Notarial a Catalunya en honor a Raimon Noguera*, Barcelona, Fundació Raimon Noguera 1988, 97-105. [Josep PERARNAU, «*Frater...*»].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 535.

³⁹ És la primera edició de la qual tinc notícia; n'hi ha de posteriors: 1526, 1527; i a Colònia, G. Hittorpius 1529.

^{39 bis} Publicats anteriorment dins «Boletín de la Academia de la Historia», CIII (1933), 141-293, 543-616.

55. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova. Edició de la «Quaestio utrum per notitiam Sacrae Scripturae possit determinate sciri tempus Antichristi». En apèndix, tres fragments de teòlegs contemporanis relatiu a la tesi escatològica arnaldiana*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 171-222. [Josep PERARNAU, *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova...*].
 Recensió de Jaume MENSA, dins «Revista Catalana de Teologia», XV (1990), 457-461.
56. **Josep PERARNAU**, *La declaración del beguino gallego fray Alonso de Mellid, sobre los orígenes del Cisma de Occidente*, dins «Anthologica Annua», XXVI-XXVII (1979/80), 619-633. [Josep PERARNAU, *La declaración...*].
 Recensió de Joan BOTAM, dins «Estudios Franciscanos», LXXXV (1984), 425-428.
57. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Noves dades sobre beguins de Girona*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXV (1979/80), 237-248. [Josep PERARNAU, *Noves dades...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 368.
58. **Josep PERARNAU**, *Nuevos datos sobre los beguinos de Galicia y su vinculación con el Camino de Santiago*, dins «Anthologica Annua», XXIV-XXV (1977/78), 619-643. [Josep PERARNAU, *Nuevos datos...*].
 Recensió de Joan BOTAM, dins «Estudios Franciscanos», LXXXV (1984), 425-428.
59. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Permís episcopal de vot de virginitat a un matrimoni de Vilafranca del Penedès (1331)*, dins A. MANENT, J. MASSOT, A. J. SOBERANAS, *Contribució a la Història de l'Església Catalana*. Homenatge a Mossèn Joan Bonet i Baltà, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1983, 41-49. [Josep PERARNAU, *Permís...*].
60. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Sobre el Concili Provincial de Tarragona del 1312*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XLIX (1976), 145-154. [Josep PERARNAU, *Sobre el Concili...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 367.
61. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Una altra carta de Guiu Terrena sobre el procés inquisitorial contra el franciscà fra Bernat Fuster*, dins «Estudios Franciscanos», LXXXII (1981), 383-392. [Josep PERARNAU, *Una altra carta...*].

62. **Josep Maria POU I MARTÍ**, *Jaime II de Aragón, el cardenal Mincio de Murrovalle, O.F.M., y Arnaldo de Vilanova*, dins «Archi-vo Ibero-Americano», 20 (1923), 110-112. [Josep Maria POU, *Jaime II...*].
63. **Gabriel PRATEOLUS MARCOSSIUS**, *Arnoldus a Villa Nova*, dins *Elenchus haereticorum omnium, qui ab orbe condito, ad nostra usque tempora, veterumque & recentium auctorum monimentis proditi sunt, vitas, sectas, & dogmata, complectens, alphabetico ordine digestus*, Colònia, apud Arnoldum Quintelium 1605, cols. 67-68. [Gabriel PRATEOLUS MARCOSSIUS, *Arnoldus a Villa Nova*].
64. **Juan REGLÀ CAMPISTOL**, *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica. La lucha por el Valle de Arán (siglos XIII-XIV)*, II, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Escuela de Estudios Medievales 1951, 25. [Juan REGLÀ CAMPISTOL, *Francia...*].
65. **Francesc Xavier RICOMÀ**, *Un convers de Poblet defensor d'Arnau de Vilanova*, dins «Miscel·lània Històrica Catalana, Homenatge al P. Jaume Finestres, historiador de Poblet (†1769)», Abadia de Poblet, Scriptorium Populeti 1970, 259-262. [Francesc Xavier RICOMÀ, *Un convers...*].
66. **Mateu RODRIGO LIZONDO**, *La protesta de Valencia de 1318 y otros documentos inéditos referentes a Arnau de Vilanova*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 1 (1981), 241-273. [Mateu RODRIGO, *La protesta...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1983), 505.
67. **Agustín RUBIO VELA i Mateu RODRIGO LIZONDO**, *Els beguins de València en el segle XIV. La seua Casa-Hospital i els seus llibres*, dins «Quaderns de Filologia», 1984, «Miscel·lània Sanchis Guarner», I, 327-341. [Agustín RUBIO, Mateu RODRIGO, *Els beguins...*].
68. **Agustín RUBIO VELA**, *Una fundación burguesa en la Valencia medieval: El Hospital de En Clapers. (1311)*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 1 (1981), 17-49. [Agustín RUBIO, *Una fundación...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1983), 504-505.
69. **Richard SCHOLZ**, *Unbekannte Kirchenpolitische Streitschriften*, Roma 1911-14, I, 190-197, II, 481-490 (S'edita una part d'Agostino TRIONFO, *Tractatus contra sompniatores et divinatores*). [Richard SCHOLZ, *Unbekannte...*].

70. **Paul VERDEYEN**, *Le procès d'inquisition contre Marguerite Porète et Guiard de Cressonessart (1309-1310)*, dins «Revue d'Histoire Ecclésiastique», LXXXI (1986), 47-94. [Paul VERDEYEN, *Le procès...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 561.
71. **René VERRIER**, *Études sur Arnaud de Villeneuve (v. 1240-1311)*, Leiden, E. J. Brill 1947. [René VERRIER, *Études...*, I].
Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», I (1947-48), 299-302.
72. **Jaime VILLANUEVA**, *Viage literario a las Iglesias de España*, XIX. *Viage a Barcelona y Tarragona*, Madrid, Imp. Real 1851, 320-329. [Jaime VILLANUEVA, *Viage...*].
73. **Geronimo ZURITA Y CASTRO**, *Anales de la Corona de Aragón*, I, Saragossa, Lorenzo Robles 1610,⁴⁰ 298. [Jerónimo ZURITA, *Anales...*].

⁴⁰ És la segona edició. La primera, Saragossa, D. de Portonarius y Ursinus, és de 1580. Potser s'escauria més col·locar aquesta obra en un altre apartat, però ja que és repetidament citada en la *Regesta...* del pare Martí he optat per posar-la en la present llista a fi de simplificar la consulta dels estudis de fonts i documentals.

III

BIOGRAFIES I ESTUDIS BIOGRÀFICS. CONTEXT SOCIAL, CULTURAL, RELIGIÓS I POLÍTIC

3.1. INTRODUCCIÓ

3.1.1. Biografies

«La biografia d'Arnau de Vilanova se pot dir qu'encara està per fer»⁴¹ deia Ramon d'Alòs-Moner, el 1909, i repetia Joaquim Carreras, el 1947.⁴² D'aleshores ençà nous estudis i troballes han il·luminat aspectes foscos de la vida de mestre Arnau; així i tot, en la dècada dels 90, des d'un punt de vista rigorosament crític i exhaustiu, la vida d'Arnau de Vilanova encara resta per fer, almenys en bona part. Uns quants estudis biogràfics, però, han contribuït enormement a fer més fàcil una comprensió crítica de la vida i obra d'Arnau de Vilanova.

En l'apartat 3.2.1. *Biografies*, hom trobarà les biografies més destacades,⁴³ és a dir, les monografies dedicades a aprofundir la vida d'Arnau de Vilanova des d'un punt de vista general i crític.⁴⁴

⁴¹ Ramon d'ALÒS-MONER, *Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova*, dins «Estudis Universitaris Catalans», III (1909), 47.

⁴² Amb aquesta frase Joaquim Carreras començava la seva biografia d'Arnau de Vilanova: Joaquim CARRERAS, *Vida...78*, 11.

⁴³ Ultra les fitxes de la present llista, en les presentacions generals consten més biografies (sia per la seva extensió, sia per l'any d'edició, és relativament fàcil adonar-se de la seva importància). Vegeu especialment, també, la nota núm. 55 a peu de pàgina —de l'apartat 3.1.2. *Estudis biogràfics*— dedicada a la pàtria. Aquesta nota inclou una relació bastant completa de les biografies —antigues o modernes— d'Arnau de Vilanova.

⁴⁴ Juntament amb estudis «crítics», també he anotat biografies, que en la història dels estudis arnaldians van esdevenir famoses però que, certament, parteixen de pressupòsits fabulosos. A grans trets, aquests pressupòsits fabulosos i fantàstics, em sembla, es concreten en els següents tòpics: 1. Reconèixer la faceta mèdica de mestre Arnau i condemnar la seva «intromissió» a la teologia (sovint les lloances a la seva capacitat mèdica són el contrapès a les dures crítiques a la seva activitat «reformista-espiritual». L'inquisidor Nicolau Eimeric així ho féu); 2. Servir-se de suposats fets mag-

Com a estudi introductori a la vida de mestre Arnau cito la valuosa —i única en els estudis arnaldians— cronologia de Juan Antonio Paniagua,⁴⁵ en la qual consten els fets i les obres més rellevants, convenientment localitzats en el context polític i cultural de l'època. Des de la seva aparició ja han transcorregut un bon grapat d'anys, però, les seves línies essencials continuen essent vàlides, sobretot si hom cerca una visió panoràmica i ràpida. Els estudis biogràfics generals i crítics, em sembla, es redueixen⁴⁶ als de Marcelino Menéndez y Pelayo,⁴⁷ Barthélemy Hauréau,⁴⁸ Paul Diepgen,⁴⁹ Joaquim Carreras,⁵⁰ Juan Antonio Paniagua,⁵¹ Francesco Santi⁵² i Josep Perarnau.⁵³ Aquestes biografies són resultat de

nífics i irrealis (fabricació d'un «homunculus», transmutació d'altres metalls en or...) per exaltar o censurar —el procediment és prou ambigu i capaç de girar-se contra ell mateix— la seva personalitat; 3. Emmascarar la seva veritable vida amb idees preconcebudes (pàtria, viatges per arreu, prediccions «astrològiques»...). Tots aquests tòpics són presents, en major o menor grau, en les biografies anteriors als estudis de Marcelino Menéndez y Pelayo i Barthélemy Hauréau. Amb aquests autors s'inicia un veritable procés «crític».

⁴⁵ Juan Antonio PANIAGUA, *Estudios...88*, 70-82. A la meua tesina de llicenciatura *La filosofia...402*, I, 56-66, vaig intentar d'afegir-hi algunes dades extretes de les recents investigacions.

⁴⁶ Altres estudis biogràfics que tot i ésser més o menys «crítics» potser no presenten una vida «integral» d'Arnau, sinó que només tenen en compte la faceta mèdica, són: Marc HAVEN, *La vie...85*, o Emmanuel LALANDE, *Arnaud...86*. I els anacrònics, si tenim en compte l'any de publicació i/o les seves propostes, d'Henry SCULARD, *Arnaud...92* (presenta un Arnau alquimista i bruixot); i René VERRIER, *Études...71*, I (vegeu *II. Fonts...*) i 95, II (que, seguint una sempre ben representada tradició francesa, especialment durant els segles XVII-XVIII, mig volia pispar al nostre metge la pàtria catalana).

⁴⁷ Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo...87*

⁴⁸ Barthélemy HAURÉAU, *Arnaud...84*, i la biografia esmentada en la nota anterior —de Marcelino Menéndez y Pelayo— representen l'inici dels estudis biogràfics crítics.

⁴⁹ Els estudis de Paul Diepgen, interessants per a la vida d'Arnau de Vilanova: *Arnald...28*, *Des Meisters...80*, *Medizin...81*, *Studien...82*.

⁵⁰ Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Vida...78*.

⁵¹ Juan Antonio PANIAGUA, *Vida...89*.

⁵² Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...384*.

⁵³ Josep PERARNAU, *Arnau de Vilanova...90*. En realitat és un article de divulgació. Ara bé, el privilegiat domini que posseeix l'autor de la bibliografia, obra i vida d'Arnau de Vilanova, ha convertit el present article en una sintètica però molt completa exposició de la vida de mestre Arnau que, a més de presentar les informacions biogràfiques que podríem considerar «adquirides», anticipa, com a fruit de la seva pròpia investigació, noves notícies i dades. En resulta una visió força renovada de

més d'un segle de recerca. Normalment, en el transcurs dels anys —i de les investigacions—, les biografies es van perfeccionant. Per aquest motiu hom trobarà la més completa exposició de la vida d'Arnau de Vilanova en les mencionades en darrer terme.⁵⁴

3.1.2. Estudis biogràfics

Destaco els estudis biogràfics dedicats a escatir el lloc —i per tant la pàtria— i la data de naixement d'Arnau;⁵⁵ els de Roque Chabás i de la vida del metge i reformista català. Per aquest motiu he inclòs l'estudi de Josep Perarnau en aquest apartat.

L'estudi de Nicola Terranova, per la seva extensió, mereix ésser citat en la present llista.

⁵⁴ Així, doncs, les biografies de Josep Perarnau i de Francesco Santi són, actualment, les més interessants. A les biografies de cadascun d'aquests dos autors n'hem d'afegir una altra de publicada en col·laboració: JOSEP PERARNAU, FRANCESCO SANTI, *Villeneuve, Arnald de...90a*.

També trobarem bones exposicions de la vida d'Arnau de Vilanova en articles de caràcter general i divulgatiu com, per exemple, el del pare Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova 415*, dins la *Gran Enciclopèdia Catalana*; o el de Manuel de MONTOLIU, *Ramon Llull i Arnau de Vilanova 508*. RAOUL MANSELLI, *La religiositat...350*, sense que el seu objectiu principal sigui la vida de mestre Arnau, en fa una bona presentació.

⁵⁵ La polèmica sobre la pàtria d'Arnau de Vilanova és tan antiga com la mateixa història dels estudis araldians. Cap biografia mínimament seriosa no ha pogut estalviar-se de tractar aquest problema. Certament, no fa molt de temps que s'ha aclarit —potser d'una vegada per totes, tot i que el lloc exacte de naixement no estigui totalment confirmat— aquesta espinosa qüestió. Això no obstant, algunes enciclopèdies o obres generals que repeteixen més o menys rutinàriament el contingut dels seus articles, encara no s'han adaptat a l'estat actual de la investigació.

Bàsicament, tret d'algun estudi que el feia italià, catalans i francesos s'han disputat la glòria que representa poder comptar un personatge de la categoria d'Arnau de Vilanova entre els nascuts a la mateixa terra. Només així entenem el contingut de gran quantitat d'estudis d'autors francesos i, en força menor mesura, catalans publicats en obres de tota mena entre els segles XVII i XIX.

La següent llista intenta relacionar aquells estudis més fonamentals (assenyalaré amb un «*» aquells que no pertanyen a la llista 3.2.2. *Estudis biogràfics*): Nicolás ANTONIO, *Bibliotheca...74* (*); Jean ASTRUC, M. LORRY, *Mémoires...75* (*); Miquel BATLLORI, *Arnau...12* (*), *Nuevos datos...98* ; Miquel BATLLORI, Joaquim CARRERAS, *La patria...97*; John BENTON, *New Light...100*; *The Birthplace...101*; John BENTON, Alan GILLESPIE, James M. SOHA, *Digital...99*; Antonio BOFARULL, *Patria...102*; Jacobus BRUCKER, *Historia critica...480*(*); Joaquim CARRERAS, *Vida...78*(*); Pedro CASTELLANO, *Arnaldus Villanovanus 523*(*); Roque CHABÁS, *Arnaldo de Vilanova valenciano? 107*; Symphorien CHAMPIER, *Introductio...77* (*); Jacques George de CHAUFÉPIÉ, *Arnaud...421*(*); Paulus COLOMESIUS, *Gallia...79*(*); DEZEIMERIS, OLLIVIER, RAIGE-DEIORME, *Arnaud...525*(*); Paul DIEPGEN, *Des Meisters...80*(*), *Medizin...81*(*), *Studien...82*(*); Franz EHRLE, *Arnaldo...338*(*); Louis FIGUIER, *Arnald...441*(*); Heinrich FINKE, *Acta...342*(*); José GOYANES, *Tres escritores...529*(*);

Joaquim Carreras⁵⁶ referents a la llibreria d'Arnau de Vilanova, que il·luminen alguns punts obscurs de la seva formació cultural; els d'Heinrich Finke, de Robert E. Lerner i de Raoul Manselli,⁵⁷ que tant han aportat al coneixement de les relacions entre Arnau de Vilanova i els papes del seu temps; els de Ramon d'Alòs-Moner, Romolo Caggese, Joaquim Carreras, Heinrich Finke, Pedro Gil-Sotres, Andrés Giménez, Eugen Haberkern, Mercedes van Heuckelum, Karl Leopold Hitzfeld, Rafael Olivar, Josep Maria Pou, Joan Reglà, Cono P. Terranova, Carl A. Willemsen consagrats a examinar aspectes de les relacions entre Arnau de Vilanova i els reis catalans, Pere i Jaume; Frederic III de Trinàcia; i l'infant Ferran de Mallorca;⁵⁸ els estudis de Miquel Batllori, Elena Cánovas, Félix Piñero, Joaquim i Tomàs Carreras, Francesco Ehrle, concernents la relació i la

Heinrich HAESER, *Arnald...*530(*); Pierre Joseph HAITZÉ, *La vie...*83(*); Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...* 84(*); Marc HAVEN, *La vie...*85(*); Ferdinand HOFFER, *Arnald...*533(*); Joannes IMPERIALIS, *Arnaldus...*534(*); François de LA MOTHE LE VAYER, *De l'instruction...*116; Emmanuel LALANDE, *Arnaud...*86(*); N. LENGLET DUFRESNOY, *Histoire...*536(*); José Ramon de LUANCO, *Dos palabras...*117; Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350(*); Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnald...*87(*); Manuel MILÀ I FONTANALS, *Patria...*120; Jean Pierre NICERON, *Arnaud de Villeneuve* 469(*); Juan Antonio PANIAGUA, *Estudios...*88(*), *Vida...*89(*); Josep PERARNAU, *Noves dades biogràfiques...*123, *Arnau de Vilanova...*90(*); Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnald...*91(*); François RABELAIS (i editor), *Œuvres...*124; José RIBELLES COMÍN, *Arnald...*126; A. RIVAS, *La patria...*127; Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents...*365(*); Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*384(*); Henry SCULARD, *Arnaud...*92(*); Kurt SPRENGEL, *Essai d'une histoire...*545(*); Octave TEISSIER, *Arnaud...*93(*); Joaquim TUXANS, *Noticiari...*130(*); Johannes Antonides VANDER LINDEN, *Arnoldi...*548(*); René VERRIER, *Études...*71, 95(*); Fray Estevan de VILLA, *De la vida de Arnald...*549(*); Jaime VILLANUEVA, *Viage...*72(*).

⁵⁶ Joaquim CARRERAS, *La llibreria...*106; Roque CHABÁS, *Inventario...*24 (aquest darrer, però, és en una altra llista).

⁵⁷ Heinrich FINKE, *Arnald...*109, *Aus den Tagen...*343 (no és a la present llista, però); Robert E. LERNER, *The Pope...*116a; Raoul MANSELLI, *Arnald...*118 (en canvi l'altre estudi de Raoul MANSELLI, *Arnau de Vilanova...*119, tot i tractar, també, de les relacions entre mestre Arnau i els pontífexs, és d'un caire més general). També hem de mencionar l'estudi de Lluís García Ballester sobre la medicina (i els seus orígens i arrels) d'Arnau de Vilanova i com va influir en els plans d'estudi de la facultat de medicina de Montpeller (promoguts per Climent V), en els quals el metge català participà a instàncies del mateix papa. En aquest mateix sentit: Juan Antonio PANIAGUA, *Arnau de Vilanova, maître-régent...*639. Finalment vegeu Ludovico PASTOR, *Historia...*228, i els estudis sobre els diferents pontífexs del temps d'Arnau referits a l'apartat 3.3. *Estudis sobre Arnau de Vilanova i el seu context...*

Étienne-Gabriel PEIGNOT, *Dictionnaire...*715, narra un fet que no ha estat prou considerat en els estudis arnaldians més recents. Segons l'autor, el senyor Duplessis, en una assemblea general dels tres estats, esdevinguda el 1303, acusà Bonifaci VIII, entre d'altres càrrecs, d'aprovar un llibre d'Arnau de Vilanova condemnat pel bisbe de París.

polèmica entre Arnau de Vilanova i els dominics;⁵⁸ els de Miquel Batllori, Joaquim Tuixans i René Verrier sobre la família;⁵⁹ el de Josep Perarnau destinat a indagar la intervenció del nostre metge en un vot de virginitat d'un matrimoni;⁶⁰ el de Jocelyn Hillgarth sobre la data d'una trobada de Ramon Lull i mestre Arnau a Marsella; i finalment els de Ramon d'Alòs-Moner, Roque Chabás, Léopold Delisle, Fidel Fita, Alfred Morel-Fatio, Mateu Rodrigo, sobre el testament i marmessoria,⁶² i el de Fidel Fita⁶³ sobre la defunció.⁶⁴

⁵⁸ En la llista només hi consten: Joaquim CARRERAS, *Relaciones...*106, Pedro GIL-SOTRES, *Nota...*114; i CONO P. TERRANOVA, *Il castello...*129. Els altres, però, són escampats arreu: Romolo CAGGESE, *Roberto...*160; Andrés GIMÉNEZ, *La edad media...*178; Eugen HABERKERN, *Der Kampf...*187; Mercedes van HEUCKELUM, *Spiritualistische...*188; Karl Leopold HITZFELD, *Studien...*191; Rafael OLIVAR, *Un rei...*225, Joan REGLA, *La Corona...*245, a la llista 3.3. *Estudis sobre Arnau de Vilanova i el seu context...* Ramon d'ALÒS, *Colecció...*9; i Josep Maria POU, *Jaime II...*62, a *II. Fonts*; Heinrich FINKE, *Acta...*342 a 5.2.2. *Edicions d'obres*; Carl A. WILLEMSSEN, *Der Kampf...*685a, a 7.2. *Apèndix segon*.

⁵⁹ Per als estudis de Miquel Batllori, i Joaquim i Tomàs Carreras, vegeu l'apartat 5.2.4. *Estudis de caràcter doctrinal*. Vegeu també, Elena CÁNOVAS, Félix PIÑERO, *Arnaldo...*328; Francesco EHRLE, *Arnaldo...*338. Consulteu, sobretot, l'apèndix dedicat a la polèmica escatològica.

⁶⁰ En la llista: Joaquim TUIXANS, *Noticiari...*130. En altres apartats: Miquel BATLLORI, *La documentació...*14; i René VERRIER, *Études...*71, 95.

⁶¹ Fora de llista: Josep PERARNAU, *Permís...*59. Així mateix també es pot consultar Jacques CAMPBELL, *Vies...*21. Un exemple d'un altre estudi concret (relació d'Arnau de Vilanova i el bisbe de Rouen): Ludovico FRATI, *Guglielmo...*112.

⁶² Ramon d'ALÒS-MONER, *De la marmessoria...*96; Léopold DELISLE, *Testaments...*108; Fidel FITA, *Notas...*111; i Alfred MOREL-FATIO, *Chronique* 122. Per a complementar-los: Roque CHABÁS, *El testamento...*336; i Mateu RODRIGO, *La protesta...*66.

⁶³ Fidel FITA, *Arnaldo...*110.

⁶⁴ Per a les relacions d'Arnau de Vilanova i el judaisme vegeu bibliografia dins Josep Maria MILLÀS I VALLICROSA, *Nota bibliogràfica...*121. En l'apartat 3.3. *Estudis sobre Arnau de Vilanova i el seu context...* serà completada amb les darreres publicacions.

No m'agradaria acabar aquesta breu introducció sense esmentar la que podríem anomenar «llegenda negra» d'Arnau de Vilanova. Més amunt hem vist que moltes biografies fan servir elements fabulosos. Doncs bé, succintament la «llegenda negra» atribueix a Arnau de Vilanova els fets següents: a) Haver convertit metalls en or (Giovanni d'ANDREA, *Additiones...*10). b) Haver aconseguit artificialment, i contra tota norma moral, un «homunculus». c) Haver usat la màgia i l'astrologia. Fins els segles XVIII-XIX aquesta «llegenda negra», tot i enaltir la medicina d'Arnau de Vilanova, va ésser emprada per condemnar moralment aquest autor.

No és difícil de percebre una certa afinitat entre els objectius de la sentència de Tarragona i els

3.2. LLISTES DE LES FITXES BIBLIOGRÀFIQUES

3.2.1. Biografies

74. **Nicolás ANTONIO**, *Arnaldus Villa-novanus*, dins *Bibliotheca Hispana Vetus, sive Hispanorum, qui usquam umquamve scripto aliquid configuraverunt, notitiae*, II, Roma, A. de Rubeis 1696,⁶⁵ 169, 75-79. [Nicolás ANTONIO, *Bibliotheca...*].
75. **Jean ASTRUC**, *Arnaldus de Villanova, ou Arnaud de Villeneuve*, dins *Mémoires pour servir à l'histoire de la Faculté de Médecine de Montpellier*. Revués et publiés par M. LORRY, París, Chez P.G. Cavelier 1767, 151-166. [Jean ASTRUC, M. LORRY, *Mémoires...*].
76. **Miquel BATLLORI**, *Nuevos datos biográficos sobre Arnaldo de Villanova*, dins «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= *Miquel Batllori. Temas de Varia Historia*), 24-25.⁶⁶ [Miquel BATLLORI, *Nuevos datos...*].
77. **Symphorien CAMPEGIUS**, *Arnaldi Vita*, dins ARNALDI VILLANOVANI, *Philosophi et medici summi, Opera Omnia. Cum Nicolai TAURELLI in quosdam libros annotationibus*, Basilea, Ex officina Pernea per Conradum Uvaldrick 1585, ff. 3-4. N'hi ha també una edició anterior: Symphorien CHAMPIER, *Introductio*, dins ARNALDI DE VILLANOVA *medici acutissimi, OPERA NUPERRIME revisa, una cum ipsius vita recenter hic apposita. Additus est etiam tractatus de philosophorum lapide intitulus*, Lió 1520. [Symphorien CHAMPIER, *Introductio...*].
78. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**,⁶⁷ *Vida d'Arnau de Vilanova*, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres Catalanes, I. Escrits religiosos* (Els Nos-

d'aquesta llegenda negra. Al respecte vegeu: Pierangela GIGLIONI, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores»...*39; Juan de MARIANA, *Historia general...*581; Gabriel NAUDÉ, *Apologie...*539; Will H.L. OGRING, *Western...*223; Giovanni PICO DELLA MIRANDOLA, *De astrologia...*716; Martín del RÍO, *Disquisitionum...*542; Henry SCULARD, *Arnaud...*92; Octave TEISSIER, *Arnaud...*93; Lynn THORNDIKE, *A History...*270; Fray Estevan de VILLA, *De la vida de Arnaldo...*549.

⁶⁵ *Liber IX, cap. II*. En l'edició de Madrid, Viuda y herederos de Joaquín Ibarra 1788, les pàgines corresponents són les 112-119. Hi ha, però, una edició encara més antiga que no m'ha estat possible consultar: Roma, Typ. N.A. Tinassii 1672. Per les pàgines referides hom s'adonarà de l'edició citada.

⁶⁶ A l'apartat 3.2.2. *Estudis biogràfics* hom trobarà la primera edició d'aquest text, l'original. Vegeu fitxa bibliogràfica núm. 98.

⁶⁷ Per a la bibliografia de Joaquim Carreras anterior a l'any 1965, vegeu Miquel BATLLORI, *Joaquim Carreras i Artau medievalista*, dins «Anuario de Estudios Medievales», II (1965), 623-630 [reproduït posteriorment dins «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= *Miquel Batllori. Temas de varia historia*, 165-167); i, també, dins *Galeria de personatges de Benedetto Croce*

tres Clàssics, Col·lecció A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino 1947, 11-49. [Joaquim CARRERAS, *Vida...*].

79. **Paulus COLOMESIUS**, *Gallia Orientalis, sive Gallorum qui linguam hebraeam vel alias Orientales excoluerunt vitae*, la Haia, Ex Typ. Adriani Vlacq 1665, 2-3. [Paulus COLOMESIUS, *Gallia...*].
80. **Paul DIEPGEN**, *Des Meisters Arnald von Villanova Parabeln der Heilkunst*, Leipzig, Verlag von Johan Ambrosius 1922. [Paul DIEPGEN, *Des Meisters...*].
81. **Paul DIEPGEN**, *Medizin und Kultur*, Stuttgart, Ferdinand Enke 1938, 108-185. [Paul DIEPGEN, *Medizin...*].
Nota bibliogràfica de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», V (1955-1956), 266-268.
82. **Paul DIEPGEN**, *Studien zu Arnald von Vilanova. Der Lebens- und Bildungsgang Arnalds von Vilanova*, dins «Archiv für Geschichte der Medizin», III (1909), 115-130. [Paul DIEPGEN, *Studien...*].
83. **Pierre Joseph HAITZÉ**, *La vie d'Arnaud de Villeneuve*, Aix, Chez Joseph David, imprimeur 1729. [Pierre Josep HAITZÉ, *La vie...*].
84. **Barthélemy HAURÉAU**, *Arnauld de Villeneuve, médecin et chimiste*, dins *Histoire littéraire de la France*, XXVIII, París 1881, Imprimerie Nationale, 26-126. [Barthélemy HAURÉAU, *Arnauld...*].
85. **Marc HAVEN**, *La vie et les oeuvres de maître Arnaud de Villeneuve*, París, Chamnel 1896. [Marc HAVEN, *La vie...*].⁶⁸
86. **Emmanuel LALANDE**, *Arnaud de Villeneuve. Sa vie et ses oeuvres*, París, Chamnel 1896. [Emmanuel LALANDE, *Arnaud...*].
87. **Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO**, *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII. Ensayo histórico*, Madrid, M. Murillo 1879. Més tard integrada dins Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos españoles*, I, Madrid, Librería Católica de San José 1880,⁶⁹ 449-487, 720-781. [Marcelino MENÉNDEZ, *Arnaldo...*].

a *Jaume Vicens i Vives*, Barcelona 1975, 81-86. [Miquel BATLLORI, *Joaquim Carreras...*].

⁶⁸ Curiosament els dos llibres, el de Marc Haven i el d'Emmanuel Lalande, són idèntics.

⁶⁹ N'hi ha diverses edicions: segona edició, Madrid, Librería General de Victoriano Suárez, en tres volums apareguts els anys 1911, 1917, 1918; segona edició augmentada, Madrid, Librería General de Victoriano Suárez: 1 (1933), 2 (1917), 3 (1918), 4 (1928), 5 (1928), 6 (1930), 7 (1932); segona edició refosa, Madrid, Librería General de Victoriano Suárez 1933; l'Edición Nacional, preparada per Enrique SÁNCHEZ REYES (Edición Nacional de las Obras Completas de Menéndez y Pelayo, XXXVI), Santander, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1947; finalment fou editada en dos volums, però sense els apèndixs documentals, dins la Biblioteca de Autores Cristianos l'any 1956. Per evitar equívocs, quan citi la monografia que Marcelino Menéndez y Pelayo dedicà a Arnau de Vilanova en la seva primera edició, és a dir, quan encara no era integrada dins la *Historia de*

- Recensió, de la monografia, d'Alfred MOREL-FATIO, dins «Bibliothèque de l'École de Chartes», XL, 341.
88. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Estudios y notas sobre Arnau de Vilanova*. Con una nota preliminar de Pedro LAÍN ENTRALGO, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto «Arnaldo de Vilanova» 1963. [Juan Antonio PANIAGUA, *Estudios...*].
89. **Juan Antonio PANIAGUA ARELLANO**, *Vida de Arnaldo de Vilanova*, dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», III, 1 (1951), 3-83 [Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto «Arnaldo de Vilanova»]. [Juan Antonio PANIAGUA, *Vida...*].
Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», III (1951-1952), 17-20.
90. **Josep PERARNAU**, *Arnau de Vilanova. Metge, diplomàtic, teòleg (1240?-Gènova 1311)*, dins *La nostra gent. Història de Catalunya. Les arrels*, I, Barcelona, Plaza i Janés, editors 1988, 164-168. [Josep PERARNAU, *Arnau de Vilanova...*].
- 90a. **Josep PERARNAU**, **Francesco SANTI**, *Villeneuve (Vilanova, Arnald de)* dins *Dictionnaire de Spiritualité*, CIV-CV, París, Beauchesne 1993, 785-797. [Josep PERARNAU, **FRANCESCO SANTI**, *Villeneuve, Arnald de*].
91. **Josep Maria POU I MARTÍ**, *Arnaldo de Vilanova y Fadrique, rey de Sicilia*, dins *Visionarios, Beguinos y Fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)*, Vic, Editorial Seráfica 1930, 34-110. [Josep Maria Pou, *Arnaldo...*]. El llibre havia ja estat publicat dins «Archivo Iberoamericano», XI (1918), 113-231; XII (1919), 8-53; XIV (1920), 5-51; XV (1921), 5-25; XVIII (1922), 5-47; XIX (1923), 25-40; XX (1923), 5-37 i 289-320; XXI (1924), 348-368; XXII (1924), 281-326; XXIII (1925) 10-58 i 349-369. N'hi ha encara una nova reedició: José M. POU Y MARTÍ, *Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)*. Presentación de A. ABAD. Bibliografía, J. MARTÍ MAYOR. Estudio introductorio, J[uana] M. ARCELUS ULIBARRENA, Madrid, Ed. Colegio «Cardenal Cisneros» 1991.
Recensió de Michael BIHL, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XXVI (1933), 214-217; de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 431-433; i de J. RIUS SERRA, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», IX (1933), 277-280.⁷⁰

los heterodoxos españoles, ho faré amb l'abreviatura que consta a la fitxa; en canvi quan citi alguna de les posteriors edicions, de les integrades a la *Historia de los heterodoxos españoles*, empraré la següent: Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...*

⁷⁰ Òbviament les recensions de Michael Bihl i J. Rius es refereixen a la primera edició del llibre; la de Josep Perarnau, a la reedició.

92. **Henry SCULARD**, *Maître Arnaud de Villeneuve, médecin, alchimiste, philosophe provençal du siècle XIII*, dins «Bulletin de l'Association Guillaume Budé», I-III (1966), 210-230. [Henry SCULARD, *Arnaud...*].
93. **Octave TEISSIER**, *Arnaud de Villeneuve médecin alchimiste* (Les hommes illustres du Var), Toulon, E. Aurel 1858, IV + 75. [Octave TEISSIER, *Arnaud...*].
94. **Nicola TERRANOVA**, *Chi era Arnaldo da Villanova?*, dins «Studi Montalbanesi. Collana di ricerche storiche», 1 (1983), 3-36. [Nicola TERRANOVA, *Chi era...?*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 561.
95. **René VERRIER**, *Études sur Arnaud de Villeneuve, 1240?- 1311*, Leiden, E. J. Brill 1949. [René VERRIER, *Études...*, II].
Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», II (1949-1950), 297-301.

3.2.2. Estudis biogràfics

96. **Ramon d'ALÒS-MONER**, *De la marmessoria d'Arnau de Vilanova*, dins «Miscel·lània Prat de la Riba», I, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans [1923], 209-236. [Ramon d'ALÒS-MONER, *De la marmessoria...*].
97. **Miquel BATLLORI**, **Joaquim CARRERAS**, *La patria y la familia de Arnau de Vilanova*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XX (1947), 5-75. [Miquel BATLLORI, Joaquim CARRERAS, *La patria...*].
98. **Miquel BATLLORI**, *Nuevos datos biográficos sobre Arnaldo de Vilanova*, dins «Actas del XV Congreso Internacional de Historia de la Medicina (Madrid-Alcalá, 22-29 de septiembre de 1956)», I, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1958, 235-237.⁷¹ [Miquel BATLLORI, *Nuevos datos...*].
99. **John BENTON**, **Alan GILLESPIE**, **James S. SOHA**, *Digital image-processing applied to the photography of manuscripts. (With Examples drawn from the Pincus MS3 of Arnald of Vilanova)*, dins «Scriptorium», XXXIII (1979), 40-45. [John BENTON, Alan GILLESPIE, James S. SOHA, *Digital...*].
100. **John BENTON**, *New Light on the «Patria» of Arnald of Vilanova. The Case for Villanueva de Jiloca near Daroca*, dins «Analecta Sa-

⁷¹ Publicat posteriorment dins la revista «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= *Miquel Batllori. Temas de Varia Historia*), 24-25. Vegeu fitxa bibliogràfica núm. 76.

- cra Tarraconensia», LI-LII, (1978/1979), 215- 228. [John BENTON, *New Light...*].
101. **John BENTON**, *The Birthplace of Arnau de Vilanova: a case for Villanueva de Jiloca near Daroca*, dins «Viator», XIII (1982), 245-257. [John BENTON, *The Birthplace...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 3 (1984), 384-385.
  102. **Antonio BOFARULL**, *Patria de Arnaldo de Vilanova*, dins «Revista Històrica Latina», I (1874) n. 5, 1-3. [Antonio BOFARULL, *Patria...*].
  103. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Arnau de Vilanova et les mouvements mystiques du Midi de la France*, dins «Revue de Synthèse», 64 (1948), 21-26. [Joaquim CARRERAS, *Arnau de Vilanova...*].
Recensió de Miquel BATLLORI, dins «Estudis Romànics», IV (1953-1954), 354-356.
  104. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Arnau de Vilanova i la cultura monàstica*, dins «Annals de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», 1964-1965. [Joaquim CARRERAS, *Arnau de Vilanova y la cultura monàstica*].
  105. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *La llibreria d'Arnau de Vilanova*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XI (1935), 63-84. [Joaquim CARRERAS, *La llibreria...*].
  106. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Relaciones de Arnau de Vilanova con los reyes de la casa de Aragón*. Discurso leído el día 12 de junio de 1955 en la recepción pública del Dr. D. Joaquín Carreras i Artau en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Barcelona, Imp. Gráf. Marina 1955, 16-59. [Joaquim CARRERAS, *Relaciones...*].
  107. **Roque CHABÁS**, *¿Arnaldo de Vilanova valenciano?*, dins «Revista Valenciana de Ciencias Médicas», III, 25 (1901), 2-9. [Roque CHABÁS, *¿Arnaldo de Vilanova valenciano?*].
  108. **Léopold DELISLE**, *Testaments d'Arnaud de Villeneuve et de Raimond Lulle. 20 juillet 1305 et 26 avril 1313*, dins «Journal des Savants», juny 1896, París, Imprimerie Nationale, 342-355, Arnau de Vilanova, concretament, 342-345. [Léopold DELISLE, *Testaments...*].
  109. **Heinrich FINKE**, *Arnaldo de Vilanova en la Corte de Bonifacio VIII*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», I (1901/2), 24-25. [Heinrich FINKE, *Arnaldo...*].
  110. **Fidel FITA**, *Arnaldo de Vilanova. Sitio y fecha de su defunción*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», XXXI (1897), 313-314. [Fidel FITA, *Arnaldo...*].

111. **Fidel FITA**, *Notas sobre el testamento de Arnaldo de Vilanova*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», XXVIII (1896), 90-91. [Fidel FITA, *Notas...*].
112. **Lodovico FRATI**, *Guglielmo, arcivescovo di Rouen, ed Arnaldo da Villanova*, dins «Archivum Romanicum», V (1921), 260-263. [Lodovico FRATI, *Guglielmo...*].
113. **Luis GARCÍA BALLESTER**,⁷² *Arnau de Vilanova (c1240-1311) y la reforma de los estudios médicos en Montpellier (1309): El Hipócrates latino y la introducción del nuevo Galeno*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinæ Scientiarumque Historiam Illustrandam», 2 (1982), 97-158. [Luis GARCÍA BALLESTER, *Arnau...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 559-560.
114. **Pedro GIL-SOTRES**, *Nota sobre las relaciones entre Arnau de Vilanova y la Casa real de Mallorca*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinæ Scientiarumque Historiam Illustrandam», 5-6 (1985-1986), 397-401. [Pedro GIL-SOTRES, *Nota...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 671.
115. **Jocelyn N. HILLGARTH**, *Date de la rencontre de Lulle et d'Arnaud de Villeneuve à Marseille*, dins «Cahiers de Fanjeaux», 22 (1987), 69-70. [Jocelyn N. HILLGARTH, *Date...*].
116. **François de LA MOTHE LE VAYER**, *De l'instruction de monseigneur le Dauphin à Monseigneur l'émientissime Cardinal Duc de Richelieu*, dins *Œuvres*, I, París, Chez Augustin Courbe 1654, 134 i 141. [François de LA MOTHE LE VAYER, *De l'instruction...*].
- 116a. **Robert E. LERNER**, *The Pope and the Doctor*, dins «The Yale Review», 78/1(1988-1989), 62-79 [Robert E. LERNER, *The Pope...*].
117. **José Ramón de LUANCO**, *Dos palabras más acerca de la patria catalana de Arnaldo*, dins «Revista Histórica Latina», II (1875), 161-162. [José Ramón de LUANCO, *Dos palabras...*].
118. **Raoul MANSELLI**, *Arnaldo da Villanova e i papi del suo tempo*, dins «Studi Romani», VII (1959) 146-161. [Raoul MANSELLI, *Arnaldo...*].
119. **Raoul MANSELLI**, *Arnau da Villanova diplomatico, medico, teologo e riformatore religioso alle soglie del sec. XIV*, dins «Humanitas», 8 (1953), 268-279. [Raoul MANSELLI, *Arnau da Villanova...*].

⁷² L'article, una mena d'autobiografia intel·lectual, de Luis GARCÍA BALLESTER, *Archivos medievales*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinæ Scientiarumque Historiam Illustrandam», 9 (1989), 45-54, dóna a conèixer l'origen i l'evolució de l'interès de l'autor per Arnau de Vilanova.

120. **Manuel MILÀ Y FONTANALS**, *Patria de Arnaldo de Vilanova*, dins «Revista Histórica Latina», I (1874) n. 2, 14-15. [Manuel MILÀ, *Patria...*].
121. **José María MILLÁS**, *Nota bibliográfica de las relaciones entre Arnau de Vilanova y la cultura judaica*, dins «Sefarad», XVI (1956), 149-153. [Josep Maria MILLÁS, *Nota bibliográfica...*].
Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», V (1955-1956), 268.
122. **Alfred MOREL-FATIO**, *Chronique*, dins «Romania», XXV (1896), 479-480. [Alfred MOREL-FATIO, *Chronique*].
123. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Noves dades biogràfiques de mestre Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 276-282. [Josep PERARNAU, *Noves dades biogràfiques...*].
Recensió de Jaume MENSA, dins «Revista Catalana de Teologia», XV (1990), 457-461; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 585.
124. **François RABELAIS (i editor)**, *Œuvres de maître François Rabelais publiées sous le titre de faits et dits du Geant Gargantua et de son fils Pantagruel*, III. Nouvelle Édition où l'on a ajouté des remarques historiques et critiques, Amsterdam, Henri Bordeslu 1711,⁷³ 69-70. [François RABELAIS (i editor),⁷⁴ *Œuvres...*].
125. **Juan REGLÀ CAMPISTOL**, *La embajada de Arnaldo de Vilanova y el fracaso de las negociaciones de 1300-1301*, dins Juan REGLÀ CAMPISTOL, *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica. La lucha por el Valle de Arán (siglos XIII-XIV)*, I, Madrid, Consejo Superior de Estudios Científicos, Escuela de Estudios Medievales 1951, 90-100. [Joan REGLÀ CAMPISTOL, *La embajada...*].
126. **José RIBELLES COMÍN**, *¿Arnaldo de Vilanova, castellonense?*, dins «Las Provincias. Almanaque 1943», València, Imp. F. Domènech S.A. 1943, extret de 14 pàgines. [José RIBELLES, *Arnaldo...*].
Notícia bibliogràfica d'À[ngel] S[ANCHEZ] G[OZALBO], dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XVIII (1943), 79.

⁷³ D'aquesta obra n'hi ha hagut moltes edicions. La més antiga que conec va ésser publicada a Lió, F. Juste 1535.

⁷⁴ L'editor va escriure una nota (núm. 5, pàg. 69) per aclarir la referència de François Rabelais al «docte Villanovanus».

127. **A. RIVAS**, *La patria de Arnaldo de Vilanova*, dins «Las Provincias. Almanaque 1925», València 1925, 275-278. [A. RIVAS, *La patria...*].
128. **Pere SANTONJA**, *Arnau de Vilanova i la seua relació amb els be-guins i espirituals: els orígens d'aquestes congregacions i llurs ideals religiosos*, dins «Estudios Franciscanos», XCII (1991), 25-53. [Pere SANTONJA, *Arnau de Vilanova i la seua...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 605.
129. **Cono P. TERRANOVA**, *Il castello di Montalbano Eliona nell'età di Federico d'Aragona*, dins «Studi Montalbanesi. Collana di ricerche storiche», 1 (1983), 37-61. [Cono P. TERRANOVA, *Il castello...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 561.
130. **Joaquim TUIXANS**, *Noticiari de la família del «Mestre Arnau de Vilanova, metge valencià» (segle XIII)*, Vila-real dels Infants 1926. [Joaquim TUIXANS, *Noticiari...*].
Notícia bibliogràfica de À[ngel] S[ANCHEZ] G[OZALBO], dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», VIII (1927), 47-48.

3.3. APÈNDIX: ESTUDIS SOBRE ARNAU DE VILANOVA I EL SEU CONTEXT SOCIAL, RELIGIÓS I POLÍTIC

Així com en les obres relacionades en les llistes anteriors l'estudi d'algun aspecte de la vida d'Arnau de Vilanova, en ell mateix, era un objectiu de l'autor, en les següents, normalment, aquesta característica no es compleix: la seva finalitat principal és el context (social, cultural, religiós, polític....) en el qual Arnau de Vilanova va desenvolupar la seva activitat; a l'interior d'aquest context, sovint, els autors exposen, de forma secundària, esdeveniments i ocurrències de mestre Arnau. Certament la llista no és exhaustiva: he mencionat solament aquells estudis que m'han semblat més interessants i aquells que, en la pròpia història de l'arnaldisme, han tinguda més influència.

Un bon grup d'aquests se centren en l'ambient polític⁷⁵ i de les corts papals,⁷⁶ en els moviments religiosos,⁷⁷ en el judaisme més o menys pròxim a Arnau de Vilanova,⁷⁸ o en varis aspectes més concrets.⁷⁹

⁷⁵ Per a la Corona d'Aragó: Andrés GIMÉNEZ SOLER, *La edad media...178*; Joselyn N. HILLGARTH, *El problema...189*; els estudis de Jesús Ernest MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II...212, La primera...213*; i de Joan REGLÀ, *La Corona...245*. Vegeu, també, els articles sobre la simbologia

política d'Eulàlia DURAN, *Simbologia*...171; d'Andreu IVARS, *Origen*...194; i d'Alain MILHOU, *El rat penat*...219. Per a Sicília: Clifford R. BACKMAN, *The Papacy*...139a; Eugen HABERKERN, *Der Kampf*...187; Francesco GIUNTA, *Federico*...179 i *Il Vespro*...180; Karl Leopold HITZFELD, *Studien*...191; Rafael OLIVAR, *Un rei*...225; Francesco RUSSO, *I fraticelli*...254; Antonino di STEFANO, *Federico III*...267; Filippo TODARO, *Contributo*...273; i Ch. VERLINDEN, *L'esclavage*...278. Per a França: Edgard BOUTARIC, *La France*...155. Per a la cultura de Mallorca: Antoni OLIVER, *La cultura*...226a. Per a Robert d'Anjou: Romolo CAGGESE, *Roberto*...160. Amb un caràcter general, però que il·lustra bé la relació entre els monarques catalans i els d'Anjou, i llur relació amb els espirituals: Mercedes van HEUCKELUM, *Spiritualistische*...188. Per a estudis més específics vegeu l'apartat anterior: 3.2.2. *Estudis biogràfics*. Les presentacions d'Arnau de Vilanova, encara que breus, de Carne BATLLE, *L'expansió*...142; Miquel BATLLORI, *Alguns moments*...146; Francesco BRUNI, *Un intellettuale*...156; i Joan VERNET, *Segle XIII*...279 ajuden a situar-lo en el seu context social, cultural i polític.

Són interessants els estudis de Miquel Batllori sobre la Corona d'Aragó i Sicília en les profecies d'Arnau de Vilanova (*Sicilia*...391; *La Sicile*...388). Vegeu, però: Josep PERARNAU, *L'Allocutio christini*...» 360, 68-71.

⁷⁶ Als estudis de l'apartat 3.2.2. *Estudis biogràfics* i al de Carl MIRBT, *Quellen*...353 (5. *Obres d'Arnau de Vilanova*), hi podem afegir: Bernard BARBICHE, *Index actorum*...142; Eugenio DUPRÉ, *Roma*...170; Bernard GILLEMMAIN, *Les recettes*...40; Charles GRANDJEAN, *Registres*...42; Sophie MENACHE, *Réflexions*...217; Ludovico PASTOR, *Historia*...228; Karl WENCK, *War Bonifaz*...281.

⁷⁷ Per als franciscans i beguins (a més dels estudis mencionats en l'apartat II. *Fonts*, que aporten documents i testimonis sobre la relació d'Arnau de Vilanova amb alguns grups d'espirituals): Felice ACCROCCA, *Angelo Clareno e la Regola*...134, *Angelo Clareno*...135, *Su un preteso*...136; Alejandro AMARO, *Fray Alvaro Pelagio*...138; els de Friedrich BAETHGEN i K. BALTHASAR; Ernst BENZ, *Die Geschichtstheologie*...149; Dieter BERG, *Armut*...151; Guido BONDATTI; V. BONELLI; David BURR, *Olivì*...157, *Olivì's*...158, i *The persecution*...159; el de Giovanni DOMINICI; el d'Hilarin FELDER von LUZERN; Avelino FOLGADO, *La controversia*...174; Gérold FUSSENEGGER; GRATIEN DE PARIS; els estudis: Herbert GRUNDMANN, *Religiöse*...185; M.D. LAMBERT, *Franciscan Poverty*...197; Paloma LLORENTE, *El concepto*...200; Henri de LUBAC, *Vrais et faux spirituels* 202; Raoul MANSELLI, *Spirituali*...211, *L'Apocalisse*...206, *La «Lectura»* 208; el de RENÉ DE NANTES; Livario OLIGER, *Petri Iohannis Olivì*...224; Edith PASZTOR, *L'escatologia*...229; Gian Luca POTESTÀ, *Angelo Clareno*...240, *Gli studi*...241; el d'Antoni OLIVER, *El beato*...226; PÈIRE JOAN OLU, *Scritti scelti*...238; Pierre PÉANO, *La Quaestio*...309, *Les beguins*...230; S.I.S.F., *Chi erano gli spirituali*...266; el de Leone TONDELLI; el d'ISIDORO DE VILLAPADIARNA. També són interessants: Ernst BENZ, *Ecclesia*...372; Joaquim CARRERAS, *Arnau de Vilanova y la cultura monàstica* 104; Marino DAMIATA, *Guglielmo*...163; Francisco ELÍAS DE TEJADA, *El franciscanismo*...396, i *El pensamiento*...397; Josep PERARNAU, *Francescanesimo*...233, *La declaración*...56, *La figura* ...405, *Noves dades*...57, *Nuevos datos*...58; Agustín RUBIO VELA, Mateu RODRIGO, *Els beguins*...67, *Pobresa*...251; Francesco SANTI, *Conciliarismo*...259a; Pere SANTONIA, *Arnau de Vilanova i la seua*...128; Johannes SCHLAGETER, *Das Heil*...262.

Quant al joaquimisme i apocalípticisme de l'època d'Arnau de Vilanova, a més dels estudis, especialment els bibliogràfics, de Francesco RUSSO, vegeu: el de la S.I.S.F., *Chi erano gli spirituali*

266; Ernst BENZ, *Die Geschichtstheologie*...149, *Tomas von Aquin*...150; Elizabeth A.R. BROWN, Robert E. LERNER, *On the Origins*...154a; E.R. DANIEL, *Apocalyptic*...164; Eugenio DUPRÉ THESEIDER, *L'attesa*...169; Paul FOURNIER, *Études*...176; Bernard MCGINN, *Joachim*...215; Tullio GREGORY, *Escatologia*...182, *L'escatologia*...183, *Sull'escatologia*...184; J.H. HUCH, *Joachim von Floris*...192; Robert E. LERNER, *The Prophetic*...199c, *Ecstatic*...199b; Henri de LUBAC, *La posterité*...201; Gian Luca POTESTÀ, *Un secolo*...242; Raoul MANSELLI, *L'Anticristo*...205, *L'attesa*...207, *Ètà dello spirito*...204, *Les opuscles*...209, *Ricerche*...210; Domenico MASELLI, *Eretici*...214; Laurent MORELLE, *Le prophétisme*...220a; Josep PERARNAU, *Profetismo*...234; Guillaume POSTEL, *Alcorani*...239; Marjorie REEVES, *The Influence*...244; Cosimo REHO, *Il messaggio*...246; Roberto RUSCONI, *L'attesa*...252; Felice TOCCO, *La questione*...271, *Traviamenti*...272; Paolo VIAN, *Dalla gioia*...280 i el d'Harold LEE, Marjorie REEVES, Giuglio SILANO: *Western*...198. També es pot complementar amb l'estudi ja esmentat d'Harold LEE, «*Scrutamini Scripturas*»...380, i amb els d'André VAUCHEZ, *La Sainteté*...275, *Religion*...276.

Josep GIL, *La benaurança*...177, situa l'escatologia de mestre Arnau en una doble perspectiva, diacrònica i socio-cultural, alhora. Més concretament sobre l'«*usus pauper*» vegeu l'estudi de Marino DAMIATA, *Guglielmo d'Ockham*...163, en el qual hom trobarà abundant bibliografia. Vegeu, tanmateix, els diferents estudis de David BURR, *Olivi*...157, *Olivi's*...158, *The persecution*...159; i el de Dieter BERG, *Armut*...151. Per a la posició d'Arnau de Vilanova, Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361.

És ben curiós l'estudi de Ramon ALBA, *Del Anticristo 137*, sobre el tema de l'Anticrist en general i en abstracte: Arnau de Vilanova hi ocupa un lloc destacat.

⁷⁸ Vegeu la bibliografia anterior a l'any 1956 dins J.M. MILLAS, *Nota bibliográfica*...121. Estudis posteriors més elementals: David ABULAFIA, *Una comunitat*...133; la *Disputa de Barcelona*...165; E. GITWIRTH, *Judeo-spanish*...186; Fausto PARENTE, *Il confronto*...227; Josep PERARNAU, *Sobre el protocol*...235; Norman ROTH, «*Seis edades...*» 249; Pere SANTONIA, *Arnau i el pensament*...260; Gershom SCHOLEM, *Kabbala*...263 i *Le grandi correnti*...264; i Francesco SANTI, *L'Eleganza*...408. És interessant Moshe IDEL, *Ramon Llull*...192a.

⁷⁹ Sobre el lloc d'Arnau de Vilanova en la història de la filosofia i de les ciències: Joaquim CARRERAS, *El agustinismo*...161; Decima L. DOUIE, *The Nature*...167; Michael McVAUGH, *Arnald*...216; Will H.L. OGRING, *Western*...223; George SARTON, *Introduction*...261; Lynn THORNDIKE, *A History*...270; i els estudis sobre la medicina araldiana de Juan Antonio Paniagua.

Sobre personatges i ambients pròxims a mestre Arnau: Jean Louis BIGET, *Autour de Bernard Délicieux*...152; Victor LE CLERC, *Pierre d'Auvergne*...674; Marino DAMIATA, *Guglielmo d'Ockham*...163; Michel DMITREWSKI, *Fr. Bernard Délicieux OFM*...29; Pierangela GIGLIONI, *Il «Tractatus contra divinatores et sompniatores»*...39 (i Richard SCHOLZ, *Unbekannte*...69); Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Llull*...190; Thomas KAEPPELLI, *Scriptores*...195; Guillaume MOLLAT, *Practica*...220; Amédée TEETAERT, *Quatre questions*...268; Carl Arnold WILLEMSSEN, *Kardinal*...282. Vegeu també els estudis de Miquel BATLLORI, *Ramon Llull*...389 i *Ramon Llull i Arnau de Vilanova*...390 de l'apartat 5.2.4. *Estudis de caràcter doctrinal*. Per a la influència d'Arnau de Vilanova sobre Joan de Rocatlada vegeu els estudis de Miquel Batllori de l'apartat 5.2.4. *Estudis de caràcter doctrinal: La Sicile*...388 i *Sicile*...391 i el de Josep PERARNAU, *La traducció*...719. Sobre concilis: ultra la sentència condemnatòria d'algunes tesis de la seva obra, de Tarragona 1316 (publi-

Sembla que la ressonància de la polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els teòlegs professionals, en general, i algunes de les seves tesis teològiques, en particular, van exercir un influx notable en els anys immediatament posteriors.⁸⁰

131. AA.DD., *L'attesa dell'età nuova nella spiritualità della fine del Medioevo*, dins «Convegni del Centro di Studi sulla Spiritualità Medievale», III (Todi, 16-19 Octubre 1960), Todi, Presso l'Accademia Tudertina 1962. [AA.DD., *L'attesa...*].
Notícia d'Ovidio CAPITANI, dins «Studi Medievali», I (1960), 724-728.
132. ABRAHAM BAR HIYYA, *Llibre Revelador. Meguil·lat Hamegal·lè*. Segons l'edició del text revisat i prologat per Dr. Juli GUTTMANN. Versió de l'hebreu per J. MILLAS I VALLICROSA, professor d'hebreu a la Universitat de Madrid, Barcelona, Editorial Alpha 1929. [ABRAHAM BAR HIYYA, *Llibre Revelador...*].
133. David ABULAFIA, *Una comunità ebraica della Sicilia occidentale: Erice 1298-1304*, dins «Archivio Storico per la Sicilia Orientale»,

cada darrerament per Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...384*), també són interessants alguns estudis sobre concilis de l'època: Ewald MÜLLER, *Das Konzil...221*; Josep PERARNAU, *Sobre el Concili...60*; Juan TEJADA, *Colección...269*. Ementem, també, els estudis sobre la història dels templers (T. AYNETO, *Historia...139* i Josep M. SANS I TRAVÉ, *El procés...259*), la Universitat de París (Caesar Egassius Du Boulay, *Historia...20*), l'heretgia a l'època medieval (Gordon LEFF, *The Heresy...199*) i el problema de l'amor (Pierre ROUSSELOT, *Pour l'histoire...250*).

Per als dominics, adversaris d'Arnau de Vilanova, a més dels indicats a l'apartat sobre la polèmica escatològica, vegeu Laureano ROBLES, *Escritores...248*, Thomas KAEPELLI, *Scriptores...195*, Jacobus QUÉTIF, Jacobus ÉCHARD, *Scriptores...243*.

Finalment, per a la intervenció d'Arnau de Vilanova a favor de la dieta dels cartoixans: Carolus LECOUTEUX, *Annales...197a*.

⁸⁰ Vegeu l'apartat dedicat a la polèmica escatològica, en el qual és referida bibliografia bàsica sobre les repercussions. També serà profitós consultar els estudis de Miquel BATLLORI, *Algunes...145*, *El lulisme...147*, *Profecies...148*: l'autor analitza les pervivències d'Arnau de Vilanova. Algunes observacions sobre Joan de Rocatalhada són indicades en la nota anterior. Són interessants les influències del metge català en la teologia dels evangelitzadors d'Amèrica (Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada...717*, Alain MILHOU, *Colón...218*, Isaac VÁZQUEZ, *Un lector...277*); les investigades per Josep Perarnau sobre la repercussió de l'arnaldisme en un «art de confessar» (Josep PERARNAU, *El lulisme...232*); o, finalment, les constatades en altres autors (per a l'aspecte escatològic consulteu el corresponent apèndix): Francesc EIXIMENIS, *Dotzè llibre...35*; Henry of HARCLAY (Franz PEISTER, *Die Quaestio Heinrichs von Harclay...53*); Ramon LIJULI, *Opera latina...203*; Nicolau de CUSA (Josep PERARNAU, *Tractats...236*); Guiu TERRENA (Josep PERARNAU, *Guiu Terrena crítica Arnau de Vilanova...55*).

- LXXX (1984 [1987]), 157-190. Text hebreu dins «Zion», LI (1986), 295-317. [David ABULAFIA, *Una comunitat...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 538-539.
134. **Felice ACCROCCA**, *Angelo Clareno e la Regola francescana. Analisi del proemio e del primo capitolo dell'«Expositio Regulae Fratrum Minorum»*, dins «Studi e Materiali di Storia delle Religioni», 55 (1989), 55-97. [Felice ACCROCCA, *Angelo Clareno e la Regola...*].
- Notícia bibliogràfica de Clément SCHMITT, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXXIV (1991), 297.
135. **Felice ACCROCCA**, *Angelo Clareno Giochimita? Studio sull'«Expositio Regulae Fratrum Minorum»*, dins «Analecta Tertii Ordinis Regularis», 21 (1989), 43-67. [Felice ACCROCCA, *Angelo Clareno...*].
- Notícia bibliogràfica de Clément SCHMITT, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXXIII (1990), 340.
136. **Felice ACCROCCA**, *Su un preteso vulgarizzamento dell'«Expositio Regulae Fratrum Minorum»*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXXIII (1990), 316-322. [Felice ACCROCCA, *Su un preteso...*].
137. **Ramon ALBA**, *Del Anticristo* (Biblioteca de Visionarios, Heterodoxos y Marginados), Madrid, Editora Nacional 1982, 49-57. [Ramon ALBA, *Del Anticristo*].
138. **Alejandro AMARO**, *Fray Alvaro Pelagio, su vida, sus obras y su posición respecto de la cuestión de la pobreza teórica en la Orden franciscana, bajo Juan XXII*, dins «Archivo Ibero-Americano», III (1916), 5-32 i 192-213. [Alejandro AMARO, *Fray Alvaro Pelagio...*].
139. **T. AYNETO**, *Historia de los Templarios en Aragón y Cataluña*, Lleida 1904. [T. AYNETO, *Historia...*].
- 139a. **Clifford R. BACKMAN**, *The Papacy, the Sicilian Church and King Frederick III (1302-1321)*, dins «Viator», 22 (1991), 243-247. [Clifford R. BACKMAN, *The Papacy...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 605.
140. **Friedrich BAETHGEN**, *Der Engelpapst*, Leipzig 1942. [Friedrich BAETHGEN, *Der Engelpapst*].
141. **K. BALTHASAR**, *Geschichte des Armutsstreites im Franziskanerorden bis zum Konzil von Vienne (1311)*, Münster 1911. [K. BALTHASAR, *Geschichte...*].
142. **Bernard BARBICHE**, *Index actorum romanorum pontificum ab Innocentio III ad Martinum V. Les actes pontificaux originaux des Ar-*

- chives nationales de Paris, 1305-1415*, III, Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Vaticana 1982. [J. BARBICHE, *Index actorum...*].
143. **Carme BATLLE**, *Les primeres figures de la literatura catalana*, dins *L'expansió baixmedieval. (Segles XIII-XV)*. Volum III de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre VILAR i coordinada per Josep TERMES, Barcelona, Edicions 62 1987, 163-164. [Carme BATLLE, *L'expansió...*].
144. **Miquel BATLLORI**, *A través de la història i la cultura catalanes*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1979, 15-35, 109-127, 279-282. [Miquel BATLLORI, *A través...*].
145. **Miquel BATLLORI**, *Algunes pervivències d'Arnau de Vilanova fins a la Revolució francesa*, dins «*Revista de Catalunya*», 13 (novembre 1987), 64-72. [Miquel BATLLORI, *Algunes...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 7/8 (1988-1989), 561-562.
146. **Miquel BATLLORI**, *Alguns moments d'expansió de la història i de la cultura valencianes*, dins *A través de la història i la cultura catalanes*, Montserrat 1979, 109-127. [Miquel BATLLORI, *Alguns moments...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 1 (1982), 366.
147. **Miquel BATLLORI**, *El lulismo en Italia (ensayo de síntesis)*, dins «*Revista de Filosofia*», II (1943), 255-313, 479-537. [Miquel BATLLORI, *El lulismo...*].
148. **Miquel BATLLORI**, *Profecies sobre la Croada pervivents a Barcelona l'any 1520*, dins Miquel BATLLORI, *A través de la història i la cultura catalanes*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1979, 279-282. [Miquel BATLLORI, *Profecies...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 1 (1982), 424.
149. **Ernst BENZ**, *Die Geschichtstheologie der Franziskanerspiritualen des 13. und 14. Jahrhunderts nach neuen Quellen*, dins «*Zeitschrift für Kirchengeschichte*», LII (1933), 90-121. [Ernst BENZ, *Die Geschichtstheologie...*].
150. **Ernst BENZ**, *Tomas von Aquin und Joachim de Fiore*, dins «*Zeitschrift für Kirchengeschichte*», LIII (1934), 52-116. [Ernst BENZ, *Tomas von Aquin...*].
151. **Dieter BERG**, *Armut und Wissenschaft. Beiträge zur Geschichte des Studienwesens der Bettelorden im 13. Jahrhundert*, Düsseldorf, Schwann 1977. [Dieter BERG, *Armut...*].

152. **Jean Louis BIGET**, *Autour de Bernard Délicieux. Franciscanisme et société en Languedoc entre 1295 et 1330*, dins «Revue d'Histoire de l'Église de France», 70 (1984), 75-93. [Jean Louis BIGET, *Autour de Bernard Délicieux...*].
153. **Guido BONDATTI**, *Gioachimismo e francescanesimo nel Dugento*, Assís, Tip. Porziuncula 1924. [Guido BONDATTI, *Gioachimismo...*].
Recensió d'Epifanio de PINAGA, dins «Archivo Ibero-Americano», XXII (1924), 402-404.
154. **V. BONELLI**, *Supplementum Bonaventurianum*, Trento 1772. [V. BONELLI, *Supplementum...*].
- 154a. **Elizabeth A.R. BROWN**, **Robert E. LERNER**, *On the Origins and Import of the Columbinus Prophecy*, dins «Traditio», XLV (1989-1990), 219-256, especialment 238. [Elizabeth A.R. BROWN, Robert E. LERNER, *On the Origins...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 606-607.
155. **Edgard BOUTARIC**, *La France sous Philippe le Bel. Étude sur les institutions politiques et administratives du moyen âge*, París, Henri Plon 1861. [Edgard BOUTARIC, *La France...*].
156. **Francesco BRUNI**, *Un intellettuale riformatore a Corte: Arnaldo da Villanova, Federico III e gli Spirituali*, dins Francesco BRUNI, *La cultura e la prosa volgare nel'300 e nel'400*, dins *Storia della Sicilia*, Volume quarto, [Nàpols], Società Editrice Storia di Napoli, del Mezzogiorno continentale e della Sicilia 1980, 190-199. [Francesco BRUNI, *Un intellettuale...*].
157. **David BURR**, *Olivi and Franciscan Poverty. The Origins of the Usus pauper Controversy* (Middle Ages Series), Filadèlfia, University of Pennsylvania Press 1989. [David BURR, *Olivi...*].
158. **David BURR**, *Olivi's apocalyptic timetable*, dins «The Journal of Medieval and Renaissance Studies», 11 (1982), 237-260. [David BURR, *Olivi's...*].
159. **David BURR**, *The Persecution of Peter Olivi* (Transactions of the American Philosophical Society held at Philadelphia for Promoting useful Knowledge. New Series, 65/5), Filadèlfia, American Philosophical Society 1976. [David BURR, *The persecution...*].
160. **Romolo CAGGESE**, *Roberto d'Angiò e i suoi tempi*, Florència, R. Bemporad 1922. [Romolo CAGGESE, *Roberto...*].
161. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *El agustinismo político medieval y su vigencia en la Confederación Catalano-Aragonesa*, dins *San Agus-*

- ín, Estudios y Coloquios*, Saragossa, Institución «Fernando el Católico» 1960, 57-72. [Joaquim CARRERAS, *El agustinismo...*].
162. **Annie CAZENAVE**, *L'ange du 6è sceau. Le renouvellement du monde selon les Spirituels Languadociens*, dins AA.DD., *L'Homme et son Univers au Moyen-Âge*. Actes del setè Congrès Internacional de Filosofia Medieval, 30 Agost-4 Setembre, 1982, II, editades per Christian WENIN (Philosophes Médiévaux, 27), Louvain-la-Neuve 1986, 893-902. [Annie CAZENAVE, *L'ange...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 560-561; i de P[ierre] P[ÉANO], dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXX (1987), 552.
163. **Marino DAMIATA**, *Guglielmo d'Ockham: Povertà e potere, I. Il problema della povertà evangelica e francescana nel sec. XIII e XIV. Origine del pensiero politico de G. d'Ockham*, Florència, Studi Francescani 1978, especialment per a Arnau de Vilanova 227-229. [Marino DAMIATA, *Guglielmo d'Ockham...*].
164. **E.R. DANIEL**, *Apocalyptic conversion: the joachite alternative to the Crusades*, dins «Traditio», XXV (1969), 127-154. [E.R. DANIEL, *Apocalyptic...*].
165. *Disputa de Barcelona de 1263 entre Mestre Mossé de Girona i Fra Pau Cristià*. Estudi introductor i notes, per Eduard FELIU. Pòrtic de Pasqual MARAGALL, Barcelona, Columna 1985. [*Disputa de Barcelona...*].
166. **Ignaz J. J. DOELLINGER**, *Beiträge zur Sektengeschichte des Mittelalters*, II, Munic, O. Beck 1890. [Ignaz J.J. DOELLINGER, *Beiträge...*].
167. **Decima L. DOUIE**, *The nature and the effect of the heresy of the fraticelli*, Manchester 1932. [Decima L. DOUIE, *The Nature...*].
168. **M.-M. DUFEIL**, *Guillaume de Saint-Amour et la polémique universitaire parisienne 1250-1259*, París, Éditions A. et J. Picard 1972. [M.-M. DUFEIL, *Guillaume de Saint-Amour...*].
169. **Eugenio DUPRÉ THESEIDER**, *L'attesa escatologica durante il periodo avignonese*, dins AA.DD., *L'attesa dell'età nuova nella spiritualità della fine del Medioevo*. Convegni del Centro di Studi sulla spiritualità Medievale, III, (Todi, 16-19 Octubre 1960), Todi, Presso l'Accademia Tudertina 1962, 65-126. [Eugenio DUPRÉ, *L'attesa...*].
170. **Eugenio DUPRÉ THESEIDER**, *Roma dal Comune di Popolo alla Signoria Pontificia*, Bologna 1952. [Eugenio DUPRÉ, *Roma...*].
171. **Eulàlia DURAN**, *Simbologia política catalana a l'inici dels temps moderns*. Discurs llegit el dia 10 de desembre de 1987 en l'acte de recepció pública d'Eulàlia DURAN a la Reial Acadèmia de Bones Lle-

recepció pública d'Eulàlia DURAN a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i contestació de l'acadèmic numerari Joan AINAUD DE LASARTE, Barcelona 1987. [Eulàlia DURAN, *Simbologia...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 591-592.

- 171a. **Richard Kenneth EMMERSON**, *Antichrist in the Middle Ages. A Study of Medieval Apocalypticism, Art, and Literature*, Manchester, Manchester University Press 1981, especialment 206, 207, 265 i 268. [Richard Kenneth EMMERSON, *Antichrist...*].
172. **Josep ESTELRICH I COSTA**, *Una casa de beguins i un convent de la terça regla a ciutat de Mallorca (ss. XIV-XV)*, dins «Fontes Rerum Balearium. Nova Etapa», 1 (desembre 1990), 31-46. [Josep ESTELRICH I COSTA, *Una casa de beguins...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1991), 673.
173. **Hilarin FELDER VON LUZERN**, *Geschichte der wissenschaftlichen Studien im Franziskanerorden bis um die Mitte des 13. Jahrhunderts*, Freiburg im Breisgau, Herder 1904. [Hilarin FELDER, *Geschichte...*].
174. **Avelino FOLGADO**, *La controversia sobre la pobresa franciscana bajo el pontificado de Juan XXII*, dins «La Ciudad de Dios», CLXXII (1959), 73-133. [Avelino FOLGADO, *La controversia...*].
175. **A. FORNI**, *Kerygma e adattamento. Aspetti della predicazione cattolica dal sec. XII al XIV*, dins «Bulletino dell Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano», LXXXIX (1980-81), 261-347. [A. FORNI, *Kerygma...*].
176. **Paul FOURNIER**, *Études sur Joachim de Flore et ses doctrines*, Paris, Picard et fils 1909. [Paul FOURNIER, *Études...*].
177. **Josep GIL**, *La benaurança del cel i l'ordre establert. Aproximació a l'escatologia de la «Benedictus Deus»* (Col·lectània Sant Pacià, XXX), Barcelona, Facultat de Teologia de Barcelona-Editorial Herder 1984, 126-130. [Josep Gil, *La benaurança...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 5 (1986), 479-480.
178. **Andrés GIMÉNEZ SOLER**, *La edad media en la Corona de Aragón*, Barcelona, Editorial Labor 1944 (2). [Andrés GIMÉNEZ, *La edad media...*].
179. **Francesco GIUNTA**, *Federico III di Sicilia e le repubbliche marinare*, dins *Genova, Pisa e il Mediterraneo tra due e trecento. Per il VIII Centenario della battaglia della Meloria. Genova, 24-27, Ottobre 1984*, Atti della Società Ligure di Storia Patria, Nuova Serie,

Vol. XXIV (CVIII), Gènova 1984, 481-497. [Francesco GIUNTA, *Federico III...*].

180. **Francesco GIUNTA**, *Il Vespro e l'esperienza della «Communitas Siciliae». Il baronaggio e la soluzione catalano-aragonesa dalla fine dell'indipendenza al Vicerego spagnolo*, dins *Storia della Sicilia*, Volume terzo, [Nàpols], Società Editrice Storia di Napoli, del Mezzogiorno continentale e della Sicilia 1980, 305-407. [Francesco GIUNTA, *Il Vespro...*].
181. **P. GRATIEN DE PARIS**, OFM CAP, *Histoire de la fondation et l'évolution de l'ordre des Frères mineurs au XIIIè siècle*, Paris-Gembloux 1928. Reeditat a Roma, Istituto Storico dei Cappucini 1982, amb la bibliografia actualitzada per Mariano d'ALATRI et Servus GIEBEN. [GRATIEN DE PARIS, *Histoire...*].
182. **Tullio GREGORY**, *Escatologia e aristotelismo nella scolastica medievale*, dins AA.DD., *L'attesa dell'età nuova nella spiritualità della fine del Medioevo*. Convegni del Centro di Studi sulla spiritualità Medievale, III, (Todi, 16-19 Octubre 1960), Todi, Presso l'Accademia Tudertina 1962, 262-282. [Tullio GREGORY, *Escatologia...*].
183. **Tullio GREGORY**, *L'escatologia di Giovanni Scot*, dins «Studi Medievali», XVI (1975), 497-535. [Tullio GREGORY, *L'escatologia...*].
184. **Tullio GREGORY**, *Sull'escatologia di Bonaventura e Tommaso d'Aquino*, dins «Studi Medievali», VI (1965), 79-94. [Tullio GREGORY, *Sull'escatologia...*].
185. **Herbert GRUNDMANN**, *Religiöse Bewegungen im Mittelalter*, Berlín 1935 (després a Hildesheim, G. Olms 1961). [Herbert GRUNDMANN, *Religiöse...*].
186. **E. GUTWIRTH**, *Judeo-spanish Fragments from Cairo*, dins «Anuario de Filología», 9 (1983), 219-223. [E. GUTWIRTH, *Judeo-spanish...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 562.
187. **Eugen HABERKERN**, *Der Kampf um Sizilien in den Jahren 1302-1337* (Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte, 67), Berlín-Leipzig, Walter Rothschild 1921. [Eugen HABERKERN, *Der Kampf...*].
188. **Mercedes van HEUCKELUM**, *Spiritualistische Strömungen an den Höfen von Aragon und Anjou während der Höhe des Armutsstreites* (Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte, 38), Berlín-Leipzig Walter Rothschild 1912, 6-91. [Mercedes van HEUCKELUM, *Spiritualistische...*].

189. **Jocelyn N. HILLGARTH**, *El problema d'un imperi mediterrani català 1229-1327* (Biblioteca Raixa, 135), Palma de Mallorca, Editorial Moll 1984. [Jocelyn N. HILLGARTH, *El problema...*].
190. **Jocelyn N. HILLGARTH**, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth Century France*, Oxford, At the Clarendon Press 1971. [Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull...*].
191. **Karl Leopold HITZFELD**, *Studien zu den religiösen und politischen Anschauungen Friedrichs III von Sizilien* (Historische Studien, 193), Berlín, Ebering 1930, 15-37. [Karl Leopold HITZFELD, *Studien...*].
192. **J.C. HUCK**, *Joachim von Floris und die joachitische Literatur*, Freiburg im Breisgau 1938. [J.C. HUCK, *Joachim von Floris...*].
- 192a. **Moshe IDEL**, *Ramon Llull and Ecstatic Kabbalah. A Preliminary Observation*, dins «Journal of the Warburg and Courtauld Institutes», LI (1988), 170-174. [Moshe IDEL, *Ramon Llull...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 661-662.
193. **ISIDORO DE VILLAPADIERNA**, *Vida comunitaria de los terciarios franciscanos de España*, dins «Analecta TOR», XV/135 (1982), 91-111. [ISIDORO DE VILLAPADIERNA, *Vida comunitaria...*].
194. **Andreu IVARS**, *Origen i significació del «Drach alat» i del «Rat penat» en les insígnies de la ciutat de València*, dins «III Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Dedicat al període comprès entre la mort de Jaume I i la proclamació del Rey don Ferran d'Antequera», II, València 1923, 49-112. [Andreu IVARS, *Origen...*].
195. **Thomas KAEPPELI**, *Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi*, I (A-F), Roma 1970, II (G-I), Roma 1975, III (I-S), Roma 1980. [Thomas KAEPPELI, *Scriptores...*].
196. *La società mediterranea all'epoca del Vespro*. XI Congresso di Storia della Corona d'Aragona. Palermo-Trapani-Erice, 23-30 Aprile 1982), I, II, III, IV, Palerm 1984. [*La società...*].
197. **M.D. LAMBERT**, *Franciscan Poverty. The Doctrine of the Absolute Poverty of Christ and the Apostles in the Franciscan Order, 1210-1323*, Londres 1961. [M.D. LAMBERT, *Franciscan Poverty...*].
- 197a. **Carolus LECOUTEULX**, *Annales ordinis cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1429*, IV, Monstroli 1888, 498-503. [Carolus LECOUTEULX, *Annales...*].
198. **Harold LEE**, **Marjorie REEVES**, **Giulio SILANO**, *Western Mediterranean Prophecy. The School of Joachim of Fiore and the Fourteenth Century Breviloquium* (Studies and Texts, 88), Toronto, Pontifical

Institute of Mediaeval Studies 1989, especialment 27-46 i 47-66. [Harold LEE, Marjorie REEVES, Giulio SILANO, *Western...*].

Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 402-404.

199. **Gordon LEFF**, *The Heresy in the later Middle Ages. The relation of Heterodoxy to Dissent (c. 1250-1450)*, I, Nova York 1967, 176-191. [Gordon LEFF, *The Heresy...*].
- 199a. **Robert E. LERNER**, *Refreshment of the Saints: the Time After Antichrist as a Station for Earthly Progress in Medieval Thought*, dins «Traditio» (1967), 97-140, més en concret 129-135. [Robert E. LERNER, *Refreshment...*].
- 199b. **Robert E. LERNER**, *Ecstatic Dissent*, dins «Speculum. A Journal of Medieval Studies», 76 (1992), 33-57. [Robert E. LERNER, *Ecstatic...*].
- 199c. **Robert E. LERNER**, *The Prophetic Manuscripts of the «Renaissance Magus» Pierleone of Spoleto*, dins *Il profetismo gioachimita tra Quattrocento e Cinquecento*. Atti del III Congresso Internazionale di Studi Gioachimiti, S. Giovanni in Fiore, 17-21 settembre 1989. A cura de Gian Luca POTESTÀ, Gènova, Marietti 1991, 97-116. [Robert E. LERNER, *The Prophetic...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 606.
200. **Paloma LLORENTE**, *El concepto de historia en Petrus Johannis Olivi* (Tesi de llicenciatura), Universitat de Barcelona, Facultat de Filosofia 1991. [Paloma LLORENTE, *El concepto...*].
201. **Henri de LUBAC**, *La postérité spirituelle de Joachim de Flore*, I, París, Namur, Ed. Lethielleux/Culture et Vérité 1978, 114-119. [Henri de LUBAC, *La postérité...*].
202. **Henri de LUBAC**, *Vrais et faux spirituels*, dins «Revue d'Histoire Ecclésiastique», LXXXI (1986), 110-111. [Henri de LUBAC, *Vrais et faux spirituels*].
203. **Raimundi LULLI**, *Opera latina 201-207. Summa sermonum in Civitate Maioricensi annis MCCCXII-MCCCXIII composita*. Ediderunt Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS et Abraham SORIA FLÒRES (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, LXXVI) Brepols, Turnholt 1987. [Raimundi LULLI, *Opera latina...*].
- Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 331-336.
204. **Raoul MANSELLI**, *Età dello spirito e profetismo tra Quattrocento e Cinquecento*, dins «Atti del II Congresso Internazionale di Studi

- Gioachimiti», S. Giovanni in Fiore, Centro Internazionale di Studi Gioachimiti, 1986, 238-250. [Raoul MANSELLI, *Età dello spirito...*].
205. **Raoul MANSELLI**, *L'Anticristo mistico. Pietro di Giovanni Olivi, Ubertino da Casale e i Papi del loro tempo*, dins «Collectanea Franciscana», XLVII (1977), 5-25. [Raoul MANSELLI, *L'Anticristo...*].
206. **Raoul MANSELLI**, *L'Apocalisse e l'interpretazione francescana della storia*, dins W. LOURDAUX, D. VERHELST (eds.), *The Bible and Medieval Culture* (Mediaevalia Lovaniensia, I/VII), Lovaina 1979, 157-170. [Raoul MANSELLI, *L'Apocalisse...*].
- Notficia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1983), 504-505.
207. **Raoul MANSELLI**, *L'attesa dell'età nuova ed il gioachimismo*, dins AA.DD., *L'attesa dell'età nuova nella spiritualità della fine del Medioevo*. Convegni del Centro di Studi sulla spiritualità Medievale, III, (Todi, 16-19 Octubre 1960), Todi, Presso l'Accademia Tudertina 1962, 145-170. [Raoul MANSELLI, *L'attesa...*].
208. **Raoul MANSELLI**, *La «Lectura super Apocalipsim» di Pietro di Giovanni Olivi. Ricerche sull'escatologismo medievale* (Studi Storici, XIX-XXI), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano 1955, 177-236. [Raoul MANSELLI, *La «Lectura...»*].
209. **Raoul MANSELLI**, *Les opuscles spirituels de Pierre Jean Olivi et la piété des béguins de Langue d'Oc*, dins «Cahiers de Fanjeaux», 11 (1976 = *La religion populaire en Languedoc du XIIIè siècle à la moitié du XIVè siècle*), 187-216. [Raoul MANSELLI, *Les opuscles...*].
210. **Raoul MANSELLI**, *Ricerche sull'influenza della profezia nel basso Medio Evo*, dins «Bulletino dell'Archivio Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano», LXXXII (1970), 1-12. [Raoul MANSELLI, *Ricerche...*].
211. **Raoul MANSELLI**, *Spirituali e Beghini in Provenza* (Studi Storici dell'Istituto Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano, XXXI-XXXIV), Roma, Istituto Storico per il Medio Evo 1959, 55-80. [Raoul MANSELLI, *Spirituali...*].
- Recensió de Clément SCHMITT, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LIII (1960), 330-332.
212. **Jesús Ernest MARTÍNEZ FERRANDO**, *Jaime II de Aragón. Su vida familiar*, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1948. [Jesús Ernest MARTÍNEZ, *Jaime II...*].
213. **Jesús Ernest MARTÍNEZ FERRANDO**, *La primera aventura del infante don Fernando de Mallorca*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVIII (1959/ 60), 27-39. [Jesús Ernest MARTÍNEZ, *La primera...*].

214. **Domenico MASELLI**, *Eretici e ribelli nel Medio Evo*, Pistoia, Tellini 1974. [Domenico MASELLI, *Eretici...*].
215. **Bernard MCGINN**, *Joachim of Fiore's Tertius Status: Some theological Appraisals*, dins *L'Età dello Spirito e la fine dei tempi in Gioacchino da Fiore e nel Gioachimismo medievale*. Atti del II Congresso Internazionale di Studi Gioachimiti. A cura di Antonio CROCCO, San Giovanni in Fiore, Centro Internazionale di Studi Gioachimiti 1986, 219-236. [Bernard MCGINN, *Joachim...*].
216. **Michael McVAUGH**, *Arnald of Vilanova and Bradwardine's Law*, dins «*ISIS*», 58 (1967), 56-64. [Michael McVAUGH, *Arnald...*].
217. **Sophia MENACHE**, *Réflexions sur quelques papes français du bas Moyen Âge. Un problème d'origine*, dins «*Revue d'Histoire Ecclésiastique*», LXXXI (1986), 117-130. [Sophia MENACHE, *Réflexions...*].
218. **Alain MILHOU**, *Colón y su mentalidad mesiánica en el ambiente franciscanista español* (Cuadernos Colombinos, IX), Valladolid, Publicaciones de la Casa-Museo de Colón y Seminario Americanista 1983. [Alain MILHOU, *Colón...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 7/8 (1988-1989), 645.
219. **Alain MILHOU**, *El rat-penat, el nou David i el rei amagat (tres imatges de l'emperador de les darreries al món ibèric, ss. XIII-XVIII)*, dins «*L'Espill*», 18 (1983), 27-40. [Alain MILHOU, *El rat-penat...*].
220. **Guillaume MOLLAT**, *Manuel de l'inquisiteur*. Edició i traducció de l'obra de Bernard GUI, *Practica inquisitionis heretice pravitatis*, I, París, Librairie Ancienne Honoré Champion, Éditeur 1926; II, París, Librairie Ancienne Honoré Champion, Éditeur 1927. [Guillaume MOLLAT, ed., *Practica...*].
- 220a. **Laurent MORELLE**, *Le prophétisme médiéval latin dans l'oeuvre et l'enseignement de Paul Alphandéry*, dins «*Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Âge*», 102 (1990), 513-532. [Laurent MORELLE, *Le prophétisme...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 11 (1992), 759-760.
221. **Ewald MÜLLER**, *Das Konzil von Vienne 1311-1312. Seine Quellen und seine Geschichte* (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen, XII), Münster 1934. [Ewald MÜLLER, *Das Konzil...*].
222. **Heiko A. OBERMAN**, *The Reorientation of the Fourteenth Century*, dins *Studi sul XIV secolo in memoria di Anneliese Maier*. A cura di Alfonso MAIERÙ e Agostino PARAVICINI BAGLIANI (Storia e Letteratu-

- ra, 151), Roma 1981, 513-530. [Heiko A. OBERMAN, *The Reorientation...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», III (1984), 384.
223. **Will H.L. OGRING**, *Western society and alchemy from 1200 to 1500*, dins «Journal of Medieval History», 1 (1980), 103-132. [Will H. L. OGRING, *Western...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 3 (1984), 374.
224. **Livarius OLIGER**, *Petri Iohannis Olivi «De renuntiatione Papae Caelestini V». Quaestio et epistola*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XI (1918), 309-373. [Livarius OLIGER, *Petri Iohannis Olivi...*].
225. **Rafael OLIVAR BERTRAND**, *Un rei de llegenda. Frederic III de Sicília* (Guió d'Or, IX-X), Barcelona, Aymà Editors 1951. [Rafael OLIVAR, *Un rei...*].
226. **Antoni OLIVER**, *El beato Ramon Llull en sus relaciones con la escuela franciscana de los siglos XIII-XIV*, dins «Estudios Lulianos», X (1966), 39-55. [Antonio OLIVER, *El beato...*].
- 226a. **Antoni OLIVER**, *La cultura en el primitiu Regne de Mallorca: 1230-1349*, dins «XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (Palma de Mallorca, 27 setembre-1 octubre 1987). Ponències», Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics 1990, 103-117. [Antoni OLIVER, *La cultura...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 558.
227. **Fausto PARENTE**, *Il confronto ideologico tra l'ebraismo e la Chiesa in Italia*, dins *Italia Judaica*. Atti del I Convegno Internazionale. Bari 18-22 maggio 1981 (Ministero per i beni culturali e ambientali. Pubblicazioni degli Archivi di Stato. Saggi, 2), Roma 1983, 303-381. [Fausto PARENTE, *Il confronto...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 5 (1986), 471.
228. **Ludovico PASTOR**, *Historia de los Papas desde fines de la Edad Media*. Versión de la cuarta edición alemana —*Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters*— por Ramón RUIZ AMADO, Barcelona, Gustavo Gili 1910-1961. [Ludovico PASTOR, *Historia...*].
229. **Edith PASZTOR**, *L'escatologia gioachimita nel francescanesimo: Pietro di Giovanni Olivi*, dins *L'attesa della fine dei tempi nel Medioevo*. A cura di Ovidio CAPITANI i Jürgen MIETHKE (Annali dell'Isti-

- tuto Storico Italo-Germanico, 28), Bologna, Il Mulino 1990, 169-193. [Edith PÁSZTOR, *L'escatologia...*].
230. **Pierre PÉANO**, *Les béguins du Languedoc ou la crise du T.O.F. dans la France Méridionale (XIII-XIVè siècles)*, dins «Collectanea Franciscana», XLVII (1977), especialment 101-104. [Pierre PÉANO, *Les béguins...*].
231. **Josep PERARNAU**, *Butlles de tema franciscà en el Vat. Ross. 476*, dins «Estudios Franciscanos», LXXXVII (1986), 719-729. [Josep PERARNAU, *Butlles...*].
- Notícia bibliogràfica de P[ierre] P[éano], dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXX (1987), 570-571.
232. **Josep PERARNAU i ESPELT**, *El lul·lisme, de Mallorca a Castella a través de València. Edició de l'Art abreuçada de confessió*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 4 (1985), 61-172. [Josep PERARNAU, *El lul·lisme...*].
233. **Josep PERARNAU**, *Francescanesimo ed eremitismo nell'area catalana*, dins *Eremitismo nel francescanesimo medievale*. Atti del XVII Convegno Internazionale (Assisi, 12-13-14 ottobre 1989), Assís 1991, 167-185. [Josep PERARNAU, *Francescanesimo...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 603.
234. **Josep PERARNAU**, *Profetismo gioachimita catalano da Arnau de Vilanova a Vicent Ferrer*, dins *Il profetismo gioachimita tra Quattrocento e Cinquecento*. Atti del III Congresso Internazionale di Studi Gioachimiti (S. Giovanni in Fiore, 17-21 settembre 1989), Gènova, Marietti 1991, 401-414. [Josep PERARNAU, *Profetismo...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 603-604.
235. **Josep PERARNAU i ESPELT**, *Sobre el protocol hebreu de la «Disputa de Barcelona» del 1263*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 272-275. [Josep PERARNAU, *Sobre el protocol...*].
236. **Josep PERARNAU i ESPELT**, *Tractats espirituals d'Arnau de Vilanova en la Biblioteca del Cardenal Nicolau de Cusa (1401-1464)*, dins «Revista Catalana de Teologia», VI (1981), 77-88. [Josep PERARNAU, *Tractats...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1983), 505.
237. **Josep PERARNAU i ESPELT**, *Un text català de Ramon Llull desconegut: la «Petició de Ramon al papa Celestí V per a la conversió dels infidels»*. Edició i estudi, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 9-43. [Josep PERARNAU, *Un text...*].

238. **PIETRO DI GIOVANNI OLIVI**, *Scritti scelti*. A cura di Paolo VIAN (Fonti cristiane per il terzo millennio, 3), Roma, Città Nuova Editrice 1989, 47-61. [PEIRE JOAN OLIU, *Scritti scelti*].
239. **Guillaume POSTEL**, *Alcorani seu legis Mahometi et Evangelistarum concordiae Liber, in quo de calamitatibus orbi Christiano imminentibus tractatur*, París 1543, 72. [Guillaume POSTEL, *Alcorani...*].
240. **Gian Luca POTESTÀ**, *Angelo Clareno. Dai Poveri Eremiti ai Fratelli* (Nuovi Studi Storici, 8), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 1990. [Gian Luca POTESTÀ, *Angelo Clareno...*].
 Recensió de Felice ACCROCCA, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXXIV (1991), 515-520; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 673.
241. **Gian Luca POTESTÀ**, *Gli studi su Angelo Clareno. Dal ritrovamento della raccolta epistolare alle recenti edizioni*, dins «Rivista di Storia e Letteratura Religiosa», 25 (1989), 111-143. [Gian Luca POTESTÀ, *Gli studi...*].
 Notícia bibliogràfica de Felice ACCROCCA, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXXIV (1991), 574-575.
242. **Gian Luca POTESTÀ**, *Un secolo di Studi sull'«Arbor Vitae». Chiesa ed Escatologia in Ubertino da Casale*, dins «Collectanea Franciscana», XLVII/3-4 (1977), 217-267. [Gian Luca POTESTÀ, *Un secolo...*].
243. **Jacobus QUÉTIF**, **Jacobus ÉCHARD**, *Scriptores ordinis praedicatorum*, I, París, J.B.Ch. Ballard et N. Simart 1719, 397-398. [Jacobus QUÉTIF, **Jacobus ÉCHARD**, *Scriptores...*].
244. **Marjorie REEVES**, *The Influence of Prophecy in the Later Middle Ages*, Oxford, Clarendon Press 1969. [Marjorie REEVES, *The Influence...*].
 Recensió d'Edith PASZTOR, dins «Studi Medievali», XII (1971), 795-802.
245. **Juan REGLÁ CAMPISTOL**, *La Corona de Aragón en el tránsito de la Edad Media a la Moderna*, dins «Cuadernos de Historia», I (1967), 203-220. [Juan REGLÁ, *La Corona...*].
246. **Cosimo REHO**, *Il messaggio escatologico da Gioacchino da Fiore a Bonaventura da Bagnoregio*, dins «Antoniana», LIV (1979), 681-700. [Cosimo REHO, *Il messaggio...*].
247. **RENÉ DE NANTES**, *Histoire des Spirituels*, París 1909, 319-325.⁸¹ [RENÉ DE NANTES, *Histoire...*].

⁸¹ Amb reedició de 1913.

248. **Laureano ROBLES**, *Escritores dominicos de la corona de Aragón: siglos XIII-XIV*, Salamanca, Imp. «Calatrava» 1972. [Laureano ROBLES, *Escritores...*].⁸²
249. **Norman ROTH**, «*Seis edades durará el mundo*». *Temas de la polémica judía española*, dins «La Ciudad de Dios», CXCIX (1986), 45-65. [Norman ROTH, «*Seis edades...*»].
250. **Pierre ROUSSELOT**, *Pour l'histoire du problème de l'amour au Moyen Âge* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters, 6), Münster, Aschendorff 1908. [Pierre ROUSSELOT, *Pour l'histoire*]. ✓
251. **Agustín RUBIO VELA**, *Pobreza, enfermedad y asistencia hospitalaria en la Valencia del siglo XIV* (Estudios Universitarios, 10), València, Institució «Alfons el Magnànim», Diputació Provincial de València 1984. [Agustín RUBIO VELA, *Pobreza...*].
252. **Roberto RUSCONI**, *L'attesa della fine. Crisi della società, profezia ed Apocalisse in Italia al tempo del grande Scisma, 1378-1417* (Studi Storici, 115-118), Roma 1979. [Roberto RUSCONI, *L'attesa...*].
 Notícia bibliogràfica de Franco CARDINI, dins «Studi Medievali», XXII (1981), 244-246; i de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 3 (1984), 392-393.
253. **Francesco Russo**, *Bibliografia gioachimita* (Biblioteca di Bibliografia Italiana, 28), Florència, Leo S. Olschki, Editore, 1954, 15-154. [Francesco RUSSO, *Bibliografia...*].
254. **Francesco Russo**, *I fraticelli in Sicilia nella prima metà del sec. XIV*, dins «Schede Medievali», 12-13 [gennaio-dicembre 1987 = *Francescanesimo e cultura in Sicilia (secc. XIII-XIV)*], 87-94. [Francesco RUSSO, *I fraticelli...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 564.
255. **Francesco Russo**, *Il Libro delle figure*, dins «Miscellanea Francescana», 41 (1941), 326-344 i 43 (1943), 323-325. [Francesco RUSSO, *Il libro delle figure...*].
256. **Francesco Russo**, *Rassegna gioachimito-dantesca*, dins «Miscellanea Francescana», 38 (1938), 65-83. [Francesco RUSSO, *Rassegna...*].

⁸² També va ésser editat dins el *Repertorio de Historia de las ciencias eclesiásticas en España*, 3. *Siglos XIII-XVI*, I, Salamanca 1971, i II, Salamanca 1977. Si no indico el contrari em referiré a l'edició assenyalada en la fitxa.

257. **Francesco Russo**, *Saggio di bibliografia gioachimita*, dins «Archivio Storico per la Calabria e la Luania», 6 (1936), 101-104. [Francesco Russo, *Saggio...*].
258. **Francesco Russo**, *Saggio di bibliografia gioachimita*, dins «Calabria Nobilissima», 4 (1950), 31-38, 98-104, 145-152; 5 (1951), 9-16, 99-106, 161-166; 6 (1952), 263-273. [Francesco Russo, *Saggio di bibliografia...*].
259. **Josep M. SANS I TRAVÉ**, *El procés dels Templers catalans. Entre el turment i la glòria* (Col·lecció Els ordes militars, 1), Lleida, Pagès editors 1990. [Josep M. SANS I TRAVÉ, *El procés...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 676.
- 259a. **Francesco SANTI**, *Conciliarismo, Stati nazionali, inizi dell'Umanesimo. La teologia politica catalana della fine del secolo XIV*, dins «Atti del XXV Convegno Internazionale. Centro di Studi sulla Spiritualità Medievale, Todi, 9-12 ottobre 1988», Spoleto, Centro di Studi sull'Alto Medioevo 1990, 181-211. [Francesco SANTI, *Conciliarismo...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 664-665.
260. **Pere SANTONJA**, *Arnau de Vilanova i el pensament jueu*, dins «Estudi General», 9 (1989 = *El debat intercultural als segles XIII i XIV. Actes de les I Jornades de Filosofia Catalana. Girona, 25-27 d'abril de 1988*), 97-104. [Pere SANTONJA, *Arnau i el pensament...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 588.
261. **George SARTON**, *Introduction to the History of Science*, II/2, Baltimore 1950, 893-900. [George SARTON, *Introduction...*].
262. **Johannes SCHLAGETER**, *Das Heil der Armen und das Verderben der Reichen. Petrus Johannes Olivi, OFM. Die Frage nach der höchsten Armut* (Franziskanische Forschungen, 34), Werl 1989, 73-201 (S'hi edita PEIRE JOAN OLIU, *Quaestio an status altissimae paupertatis sit simpliciter melior omni statui divitiarum*). [Johannes SCHLAGETER, *Das Heil...*].
263. **Gershom SCHOLEM**, *La Kabbala et sa symbolique*. Traduït de l'alemany per Jean BOESSE (Petite Bibliothèque Payot, 255), Parfs, Ed. Payot 1975.⁸³ [Gershom SCHOLEM, *Kabbala...*].

⁸³ Edició alemanya: *Zur Kabbala und ihrer Symbolik* (Suhrkamp Taschenbuch. Wissenschaft, 13), Frankfurt (Main) 1973.

264. **Gershom SCHOLEM**, *Le grandi correnti della mistica ebraica*, Milà 1985. [Gershom SCHOLEM, *Le grandi correnti...*].⁴⁴
265. **Richard SCHOLZ**, *Die Publizistik zur Zeit Philipps des Schönen und Bonifaz' VIII* (Kirchenrechtliche Abhandlungen, 6/8), Stuttgart, Ferdinand Euke 1903, 279-281. [Richard SCHOLZ, *Die Publizistik...*].
266. SOCIETÀ INTERNAZIONALE DI STUDI FRANCESCANI, *Chi erano gli spirituali*. Atti del III Convegno Internazionale, Assís, 16-18 d'octubre 1975, Assís 1976. [S.I.S.F., *Chi erano gli spirituali*].
267. **Antonino di STEFANO**, *Federico III d'Aragona, re di Sicilia*, Palerm 1937. [Antonino di STEFANO, *Federico III...*].
268. **Amédée TEETAERT**, *Quatre questions inédites de Gerard d'Abbéville pour la défense de la supériorité du clergé séculier*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 83-178. [Amédée TEETAERT, *Quatre questions...*].
269. **Juan TEJADA Y RAMIRO**, *Colección de cánones de todos los concilios de la Iglesia de España y de América*, III, Madrid, Imp. José Montero 1859, 473. [Juan TEJADA, *Colección...*].
270. **Lynn THORNDIKE**, *A History of Magic and Experimental Science. During the first Thirteen Centuries of our Era*, I, Nova York, The Macmillan Company 1923, 841-861. [Lynn THORNDIKE, *A History...*].
271. **Felice TOCCO**, *La questione della povertà nel secolo XIV secondo nuovi documenti*, Nàpols, F. Perrella 1910. [Felice TOCCO, *La questione...*].
272. **Felice TOCCO**, *Traviamenti di mistici: dal calabrese Gioacchino ai fraticelli catalani*, dins «La Civiltà Cattolica», LXXXIII (1932), 251-265. [Felice TOCCO, *Traviamenti...*].
273. **Filippo TODARO**, *Contributo alla storia della cappella reale*, dins «Studi Montalbanesi. Collana di Ricerche Storiche», 2 (1984), 47-59. [Filippo TODARO, *Contributo...*].
274. **Leone TONDELLI**, *Il libro delle figure dell'Abate Gioacchino da Fiore*, I, Torí, Società Editrice Internazionale 1935, 217-277. [Leone TONDELLI, *Il libro...*].
275. **André VAUCHEZ**, *La Sainteté en Occident aux derniers siècles du Moyen Âge d'après les procès de canonisation et les documents hagiographiques* (Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome, 241), Roma, École Française 1988. [André VAUCHEZ, *La Sainteté...*].

⁴⁴ Edició francesa de M.-M. DAVY a l'Editorial Payot, París 1968.

276. **André VAUCHEZ**, *Religion et société dans l'Occident Médiéval*, Torí, Bottega d'Erasmus 1980. [André VAUCHEZ, *Religion...*].
277. **Isaac VÁZQUEZ**, *¿Un lector de Raimundo Lulio y de Arnaldo de Vilanova entre los evangelizadores de la América Colombina?*, dins «Antonianum», LIV (1979), 101-134. [Isaac VÁZQUEZ, *¿Un lector...*].
 Recensió de M.A.L., dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXIII (1980), 814-815.
278. **Ch. VERLINDEN**, *L'esclavage en Sicile sous Frédéric II d'Aragon (1296-1337)*, dins «Miscel·lània J. Vicens i Vives», I, Barcelona 1965, 675-690. [Ch. VERLINDEN, *L'esclavage...*].
279. **Joan VERNET**, *Segle XIII: Ramon Llull i Arnau de Vilanova*, dins «L'Avenç», 41 (Setembre 1981), 31-36. [Joan VERNET, *Segle XIII...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1983), 498.
280. **Paolo VIAN**, *Dalla gioia dello Spirito alla prova della Chiesa. Il «tertius generalis status mundi» nella «Lectura super Apocalipsim» di Pietro di Giovanni Olivi*, dins *L'Età dello Spirito e la fine dei tempi in Gioacchino da Fiore e nel Gioachimismo medievale*. Atti del II Congresso Internazionale di Studi Gioachimiti. A cura d'Antonio CROCCO, San Giovanni in Fiore, Centro Internazionale di Studi Gioachimiti 1986, 167-215. [Paolo VIAN, *Dalla gioia...*].
281. **Karl WENCK**, *War Bonifaz VIII ein Ketzer [?]*, dins «Historische Zeitschrift», 94 (1905), 1-65. [Karl WENCK, *War Bonifaz...*].
282. **Carl Arnold WILLEMSSEN**, *Kardinal Napoleon Orsini (1263-1342)*, Berlín, E. Ebering 1927. [Carl Arnold WILLEMSSEN, *Kardinal...*].

IV

LLISTES D'OBRES ESPIRITUALS

Tot i les remarcables aportacions dels darrers cinquanta anys continua essent impossible, per ara, la confecció d'una llista més o menys definitiva de les obres «espirituals» o teològiques d'Arnau de Vilanova. El dubte sobre algunes de les tingudes fins fa poc com autènticament arnaldianes i la llista massa llarga d'obres «incertes» o «perdudes» fan més difícil, encara, la labor.

Ultra les llistes generals d'obres mèdiques i teològiques alhora, de Barthélemy Hauréau, de Palémon Glorieux, de Manuel C. Díaz Díaz, d'Antoni Palau,⁸⁵ que segons el present estat dels estudis arnaldians no poden ésser qualificades d'actuals i definitives; o de les merament mèdiques, poseïm dos únics inventaris d'obres espirituals d'Arnau de Vilanova: el de Joaquim Carreras, de l'any 1936, i el més recent, de Francesco Santi, de 1985.⁸⁶

4.1. LLISTES D'OBRES EN GENERAL D'ARNAU DE VILANOVA

Tant les fitxes assenyalades a continuació com la de Barthélemy Hauréau⁸⁷ són generals. Per tant, integren obres mèdiques i teològiques.

283. **Manuel C. Díaz y Díaz**, *Index scriptorum latinorum medii aevi Hispanorum*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Patronato Menéndez y Pelayo 1959, 328-347. [Manuel Díaz, *Index...*].

⁸⁵ Afegim-hi: ISTITUTO STORICO, *Repertorium Fontium...*285.

⁸⁶ La presentació de Gonzalo Díaz Díaz, *Hombres y documentos de la filosofía española*, 1, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1980, conté una relació d'obres, mèdiques i espirituals alhora, que podem afegir a les ja esmentades. És, però, en realitat, una presentació general.

⁸⁷ Barthélemy HAURÉAU, *Arnaud...*84.

Recensió de Francesco ARNALDI, dins «Studi Medievali», II (1961), 675-677; i de J. VIVES, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXXI (1958), 398-400.

284. **Palémon GLORIEUX**, *Répertoire des maîtres de théologie de Paris au XIIIe siècle*, I (Études de Philosophie Médiévale, XVII), París, J. Vrin 1933, 418-439. [Palémon GLORIEUX, *Répertoire...*].

Recensió de V. DOUCET, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XXVI (1933), 206-214; i XXVII (1934), 585-589.

Hom pot completar l'estudi amb P. Victorin DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris. Supplément au «Répertoire des Maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle» de M. le chan. P. Glorieux*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XXVII (1934), 531-564.

285. **ISTITUTO STORICO ITALIANO PER IL MEDIO EVO, UNIONE INTERNAZIONALE DEGLI ISTITUTI DI ARCHEOLOGIA, STORIA E STORIA DELL'ARTE DI ROMA**, *Repertorium fontium historiae Medii Aevi*, II, Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 1967, 395-397. [ISTITUTO STORICO, *Repertorium Fontium...*].

286. **Antonio PALAU I DULCET**, *Vilanova (Arnau de)*, dins *Manual del librero hispanoamericano. Bibliografía general española e hispanoamericana desde la invención de la imprenta hasta nuestros tiempos con el valor comercial de los impresos descritos*, XXVII, Barcelona, Antoni Palau Dulcet 1976, i Oxford, The Dolphin Book C.O. L.T.D. 1976, 37-62. [Antonio PALAU, *Vilanova...*].

4.2. LLISTES D'OBRES ESPIRITUALS

L'esquema global dels dos articles següents és molt semblant: una introducció, la llista pròpiament dita i un índex dels «incipit». També ho és l'esquema que s'aplica a cada obra: 1. Títol, 2. Data i lloc de composició, 3. «Incipit», 4. Manuscrits que contenen l'obra, i 5. Edicions. Francesco Santi hi afegeix, a més, el número d'ordre que l'obra en qüestió ocupava en les llistes de Barthélemy Hauréau, Palémon Glorieux, Manuel C. Díaz i Joaquim Carreras. Les fitxes són disposades en ordre cronològic.

La llista de Joaquim Carreras és formada per quaranta-una obres i opuscles, vint-i-dues epístoles i quinze obres incertes, amb una suma total de setanta-vuit títols.²⁸ En canvi la de Francesco Santi, ho és per

²⁸ Amb l'objectiu d'establir una llista «la més completa possible» Joaquim Carreras va escriure el seu article, que consta d'una introducció, 217-219, la llista d'obres teològiques, 219-229, i l'índex dels «incipit», 230-231. En la introducció mostra la importància que en els darrers temps han adqui-

cinquanta-cinc obres i opuscles, vint-i-una epístoles i vint-i-dues obres perdudes, amb un total de noranta-vuit.⁸⁹

rit els estudis sobre la dimensió «teològica» d'Arnau de Vilanova i per tant —conclou— és moment de fer balanç de les adquisicions —obres d'Arnau de Vilanova— que han retrobat els investigadors (esmenta especialment Marcelino Menéndez y Pelayo i Heinrich Finke). Seguidament constata que les fonts que ofereixen criteris per a estudiar la paternitat d'algunes obres problemàtiques d'Arnau són tres: les seves obres autèntiques, la sentència de Tarragona de 1316, i els còdexs en els quals s'han conservat les seves obres autèntiques (especialment el Vat. lat. 3824 de la Biblioteca Apostòlica Vaticana).

Joaquim Carreras afirma que, de la mateixa manera que hom pot estar segur de la paternitat arnaldiana dels escrits llatins i catalans, hom pot dubtar dels que s'han conservat en altres llengües —italià, grec...—. També adverteix que l'expressió «obres teològiques» és emprada en el sentit més ample, com a sinònim d'«espirituals», «eclesiàstiques». La llista pròpiament dita d'obres es divideix en I. Obres indubtables, II. Epistolars (a excepció de l'*Epistola ad priorissam de charitate* que, per la seva extensió, Joaquim Carreras el fa un autèntic tractat) i III. Obres incertes. El nombre total de títols és de 78 (41 + 22 + 15), ordenats cronològicament. Cada obra és tractada amb el següent esquema: títol, data i lloc de composició, «incipit», manuscrits, edicions i, si existeix alguna versió en alguna llengua, el còdex que la conté. Finalment la llista dels «incipit» (grecs i llatins) que remet al número de l'obra en qüestió.

⁸⁹ Francesco SANTI, en l'apèndix I, *Els «Scripta Spiritualia» d'Arnau de Vilanova, 245-281*, del seu llibre *Arnau de Vilanova...384* (text català de Francesco SANTI, *Gli «Scripta spiritualia...»* 288), elabora una nova llista de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova: parteix de l'anterior —Joaquim Carreras i Artau— i hi incorpora les noves recerques. Francesco Santi divideix el seu estudi en una introducció, 245-248, una llista dels còdexs més emprats que contenen obres d'Arnau de Vilanova, 248-250, una llista de les obres espirituals, 250-276, les abreviatures que ha utilitzat, 276-277, i l'índex dels «incipit», 279-281. En la introducció Francesco Santi reivindica la importància d'Arnau de Vilanova en el seu temps i constata la recent florida dels estudis arnaldians. Podem veure l'objectiu del seu estudi en les següents paraules: «el catàleg de Joaquim Carreras i Artau que, d'ençà del 1936, va ser guia preciosa per als estudiosos... actualment necessita una franca actualització» (246).

La llista de còdexs dona raó d'onze manuscrits, els més utilitzats i importants, amb una breu bibliografia de cadascun. Certament, és una llista que no vol ésser completa, però que resulta molt útil. Entre els còdexs hi trobem: Bernkastel-Kues an der Mosel, St. Nikolaus-Spital, còdexs 42 i 54; Vaticanus Borghesianus 205; Vaticanus latinus 3824; Florència, Biblioteca Central, Convents Suprimits G. 3.368; Graz, Universitätsbibliothek 1226; Sant Petersburg, Publichnaja Bibliotheka, CXIII; Oxford, Bodleian Library, Canon. Lat. Misc. 370; Roma, Archivio dei Carmelitani A.O.III.556. A.; Roma, Biblioteca Casanatense 1022; i Roma, Col·legi dels franciscans irlandesos de sant Isidor i sant Patrici, 1/58.

A continuació trobem la llista d'obres, cos del treball, amb la divisió «Opuscles teològics» (250-268), «Epistolari» (268-273), «Obres perdudes» (273-277). Segueix un esquema molt semblant al de Joaquim Carreras però amb un canvi ben significatiu: Francesco Santi ha substituït «obres incertes» per «obres perdudes». Les 98 obres comptabilitzades es reparteixen en la següent proporció: 55 + 21 + 22.

Tot i l'evolució esdevinguda en els estudis arnaldians d'ençà de la seva publicació l'any 1985, la llista de Francesco Santi conserva el seu valor informatiu.⁹⁰

287. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Les obres teològiques d'Arnau de Vilanova*, dins «*Analecta Sacra Tarraconensia*», XII (1936), 217-231. [Joaquim CARRERAS, *Les obres teològiques...*].

288. **Francesco SANTI**, *Gli «Scripta spiritualia» di Arnau de Vilanova*, dins «*Studi Medievali*», XXVI, (1985), 978-1014. [Francesco SANTI, *Gli «Scripta spiritualia»...*].

Notícia bibliogràfica de P[ierre] P[éano], dins «*Archivum Franciscanum Historicum*», LXXX (1987), 575.

L'article fou integrat posteriorment dins Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...384*, 245-281 (Apèndix I: *Els «Scripta Spiritualia» d'Arnau de Vilanova*).⁹¹

Després, les abreviatures. Per acabar, l'índex d'«incipit», amb títols grecs i llatins, integrats en la mateixa llista.

De les novetats que ha aportat Francesco Santi respecte de Joaquim Carreras hom se'n pot fer una lleugera idea comparant les pàgines que ocupa cada estudi: la diferència és de 18.

⁹⁰ Fóra bo, però, actualitzar-la amb les noves edicions d'algunes obres d'Arnau de Vilanova (vegeu capítol següent), tenint en compte, també, que algunes obres que Francesco Santi dona com a autènticament arnaldianes actualment no gaudeixen del criteri unànim dels estudiosos a fi d'ésser considerades de mestre Arnau: *Expositio super 24^m capitulum Mathei*, *Expositio super Apocalypsi* i *Tractatus in quo respondetur obiectionibus...* Cal afegir un fragment del *De fine Mundi* i esmenar la suposició que el feia traducció del *De tempore adventus Antichristi...* (vegeu núm. 79). Quant a algunes obres d'Arnau de Vilanova escrites entre els anys 1304-1305, de dubtosa datació, potser seria convenient seguir el mateix ordre del Vat. lat. 3824, que ben segur és molt fidel a l'ordre cronològic.

⁹¹ Si no indico el contrari, quan cito aquest estudi prenc com a referència el llibre. Algunes vegades, després d'una obra d'Arnau de Vilanova, entre parèntesi, indico el número que aquesta obra ocupa en la llista de Francesco Santi.

V

LES OBRES ESPIRITUALS D'ARNAU DE VILANOVA I ELS ESTUDIS D'AQUESTES OBRES

5.1. INTRODUCCIÓ

5.1.1. Manuscrits

Atès que moltes obres d'Arnau de Vilanova no han estat encara editades críticament i moltes d'altres ni tan sols transcrites, abans d'ocupar-me de les corresponents edicions o transcripcions, indicaré aquelles notícies i/o estudis sobre/de manuscrits, amb escrits espirituals, d'Arnau de Vilanova. Després ja tractarem de les edicions.

Francesco Santi en el seu apèndix I, *Els «Scripta Spiritualia» d'Arnau de Vilanova*, del llibre *Arnau de Vilanova...384*, 245-281, aplega un conjunt de notícies sobre manuscrits de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova que, completades amb l'índex dels manuscrits de les pàgines 291-292, i actualitzades per informacions posteriors, provinents també de llibres, en la seva majoria, ens permeten d'extreure interessants, per bé que provisionals, conclusions que intentaré resumir en la següent llista de manuscrits:⁹²

⁹² Seria extremadament beneficiós per als estudis arnaldians refer i contrastar positivament, «in situ», tot aquest conjunt d'informacions. Ben segur que un estudi d'aquest estil aportaria remarcables sorpreses, positives i negatives. Des de l'origen de les notícies que actualment tenim fins als nostres dies, en la majoria de casos, ha transcorregut molt de temps. Sigui'm permès d'aportar dos exemples per aclarir què vull dir. Primer: el tan citat pels estudiosos de mestre Arnau London, British Library, Cotton Vitellius E II no conté, des del segle XVIII, cap obra del nostre metge. Segon: a París, Bibliothèque Nationale, i a pesar de les paraules de l'erudit arnaldista i conservador de la secció de manuscrits de l'esmentada biblioteca, Barthélemy Hauréau, hi ha un exemplar del *De tempore adventus Antichristi...*. Cal, doncs, iniciar un inventari seriós dels manuscrits que contenen obres espirituals d'Arnau de Vilanova.

Per a la bibliografia de les obres dels manuscrits vegeu l'apartat següent en què indico les edicions i els estudis. Ací donaré la mínima bibliografia referent al manuscrit.

ARLÈS, Bibliothèque Municipale, 96/97: *Prima denuntiatio facta Massiliae; Denuntiatio secunda facta Massiliae; Denuntiatio tertia facta Massiliae.*

AVINYÓ, Bibliothèque de la Ville, 233: *De significatione...*, 68r-103v.

BARCELONA,

1. Arxiu Capítular, Notaris, Bernat Vilarrúbia, 1312: *Alia informatio beguinorum*, 118v-121r.
2. Arxiu de la Corona d'Aragó:
  - 2.1. Cancelleria Jaume II
CRD, 3792: *Constitucions.*
CRD, 4182: *Lletra al rei Jaume II* (Santi 74).
CRD, 10921: *Epistola ad Iacobum regem II* (Santi 75).
  - 2.2. Còdex Casa Reial, 1: *Interpretatio...*, ff. 1ss; *Raonament d'Avinyó*, ff. 29ss; *Informació espiritual*, ff. 15ss.
  - 2.3. Carpeta d'autògrafs: *Epistola ad Iacobum regem II* (Santi 72).
  - 2.4. Templers, 56: *Epistola ad Clementem papam V* (Santi 71).

BERNKASTEL-KUES an der Mosel,

1. Hospital Bibliothek, Cod. 42:⁹³ *Introductio...*, ff. 194a-201b; *De significatione...*, ff. 201a-210b; *Alphabetum catholicorum...*, ff. 210b-217d; *De prudentia...*, ff. 218a-219c; *De tempore adventus Antichristi...*, ff. 219c-238a; *De mysterio cymbalorum*, ff. 238a-249b, i les epístoles núms. 56, 57, 58, 59, 60 de la llista d'obres d'Arnau de Vilanova de F. Santi (totes acompanyaven aquest darrer tractat), ff. 249d- 252a.

Descripció de Josep PERARNAU, *Tractats...236*, 78-82. Aquest manuscrit i el següent pertanyeren al cardenal Nicolau de Cusa. És un volum de gairebé tres-cents folis, dividit en quatre parts. Les obres d'Arnau de Vilanova ocupen la tercera: ff. 194-252. De lletra gòtica cursiva, podria ésser datat, sempre segons Josep Perarnau, a «la primera meitat del s. XV, potser de cap a mitjan segle».⁹⁴

⁹³ Bibliografia: Jakob MARX, *Verzeichniss...305*, 37-38; Josep PERARNAU, *Tractats...236*, especialment 78-82. Pot ésser útil Fr. Xv. KRAUS, *Die Handschriften...300a*.

⁹⁴ Josep PERARNAU, *Tractats...236*, 82.

2. Hospital Bibliothek, Cod, 54.⁹⁵ Epístoles de la núm. 56 a la núm. 67 i la núm. 70, de la llista de obres d'Arnau de Vilanova de F. Santi, ff. 82v-90v.

Descripció de Josep PERARNAU, *Tractats...236*, 82-85: les obres d'Arnau de Vilanova no formen una unitat material. Es troben en dos plecs, «constituïts d'un full de pergamí, quatre de paper i un altre de pergamí doblats».⁹⁶ De lletra gòtica bastarda cursiva, presenten trets genuïnament alemanys. La còpia sembla de la primera meitat del segle XV.

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostòlica Vaticana,⁹⁷

1. Borgh. 205:⁹⁸ *Alphabetum Catholicorum...*, ff. 9r-20r; *De prudentia...*, ff. 20v-25v; *De tempore adventus Antichristi...*, ff. 26r-48r; *De mysterio cymbalorum*, ff. 48v-63r; *Philosophia...*, ff. 75r-96v; *Apologia...*, ff. 97r-116r i les epístoles núms. 56- 67 (totes elles acompanyaven el *De mysterio cymbalorum*) i la 70, de la llista de obres d'Arnau de Vilanova de F. Santi, ff. 63r-74r.

Descripció d'Anneliese MAIER, *Handschriftliches...303*, 53-66, *Codices...302*, 261-263: el manuscrit és datable entre els dos primers anys del segle XIV. La *Philosophia...* i l'*Apologia...* haurien estat afegides posteriorment per una altra mà.⁹⁹ Al començament del manuscrit, als nou primers folis, hi ha la profecia de Ciril.¹⁰⁰

2. Ottob. lat. 536, ff. 1-174: *Expositio super Apocalypsi* (d'atribució arnaldiana dubtosa).¹⁰¹

Descripció d'Olga MARINELLI, *La tradizione...304*, 115-118 i, posteriorment, de Joaquim CARRERAS, *Praefatio...376*, XII: és un còdex de

⁹⁵ Bibliografia: Jakob MARX, *Verzeichnis...305*, 55-58; Josep PERARNAU, *Tractats...236*, especialment 82-85.

⁹⁶ Josep PERARNAU, *Tractats...236*, 82.

⁹⁷ Vegeu: J. PUJAN, *Miniaturas...312*.

⁹⁸ Bibliografia: Anneliese MAIER, *Codices...302*, 261-263, *Handschriftliches...303*, 53-66.

⁹⁹ Anneliese MAIER, *Handschriftliches...303*, 64: probablement «im Sommer oder Herbst 1302».

¹⁰⁰ Anneliese MAIER, *Handschriftliches...303*, 55: «Der Codex enthält an erster Stelle (ff. 1r-9r) das Cyrillische Oraculum angelicum mit dem Brief Cyrills an Joachim von Fiore und dessen Antwort; der Text ist mit zahlreichen Interlinear- und Randglossen versehen, die aber nicht vom Kopisten, sondern von einer anderen Hand in schöner, regelmässiger Kursive geschrieben sind».

¹⁰¹ Bibliografia: Joaquim CARRERAS, *Praefatio...376*, XII (vegeu la llista d'estudis monogràfics); Olga MARINELLI, *La tradizione...304*, 115-118.

paper del segle XIV, format per 181 folis. També conté una obra anònima, el *Tractatus de iudicio universalis*, en els folis 175-181. La lletra és gòtica.¹⁰²

3. Pal. lat. 568: *De esu carniū*,¹⁰³ 186-188.
4. Vat. lat. 1305, ff. 2-89: *Expositio super Apocalypsi*.¹⁰⁴
Descripció d'Olga MARINELLI, *La tradizione...304*, 118- 120, resumida per Joaquim CARRERAS, *Praefatio...376*, XII-XIII: còdex del segle XV, format per 89 folis de doble columna. En el primer hi ha un text de Nicolau de Lira. La lletra sembla gòtica catalana.
5. Vat. lat. 3824:¹⁰⁵ *Introductio in librum...*, ff. 1a-12d; *De significatio-
ne...*, ff.13a-28d; *Alphabetum catholicorum...*, ff. 29a-43b; *De pru-
dentia...*, ff. 43c-50b; *De tempore adventus Antichristi...*, ff.
50c-78c; *De mysterio cymbalorum*, ff. 78d-98a, epístoles per acom-
panyar l'anterior tractat (de la 56 a la 67 —llista de F. Santi—), ff.
98b-110c; *Philosophia...*, ff. 110d-135c; *Apologia...*, ff. 135d-160a;
Eulogium..., ff. 160b-166b; *Prima denuntiatio Gerundensis*, ff.
166c-170d; *Secunda denuntiatio Gerundensis*, ff. 170d-172c; *De-
nuntiatio tertia Gerundensis*, ff. 172c-174d; *Confessio llerdensis*, ff.
174a-180a; *Prima denuntiatio facta Massiliae*, ff. 180b-181b; *Gla-
dius...*, ff. 181c-192b; *Denuntiatio secunda facta Massiliae*, ff.
192-193b; *Carpinatio...*, ff. 193c-202a; *Denuntiatio tertia facta
Massiliae*, ff. 202b-204b; *Ad Benedictum XI*, ff. 204c-214c; *Protes-
tatio facta Perusii*, ff. 214c-217c; *Allocutio christini...*, ff.
217c-226a; *De esu carniū...*, ff. 226b-230b; epístoles 68 i 69 (per
trametre la *Philosophia...*), ff. 230c-232d; epístola 76, ff. 232d-
233c; *Epistola Bartholomaeae Montanerii*, ff. 233d-234d; *Dancia
illustris...*, ff. 235a-237b; *Antidotum...*, ff. 237c-254c; *Praesentatio
facta Burdegaliae...*, ff. 254d-261d; *Epistola ad gerentes zonam pel-
liceam*, ff. 262a-263d.

Descripció de Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360*, 10-24.
Manuscrit de 264 folis, els 237 primers folis foren acabats de copiar,
a Montpeller, el juny del 1305; posteriorment s'hi afegiren les dues
darreres obres, i més tard l'*Epistola ad gerentes zonam pelliceam*.

¹⁰² En la descripció d'Olga Marinelli, hom hi trobarà una detallada història del manuscrit.

¹⁰³ Per a una relació més completa dels manuscrits que, de les obres diguem-ne espirituals, només contenen el *De esu carniū*, vegeu Juan Antonio PANIAGUA, *Abstinencia...383, 325*.

¹⁰⁴ Bibliografia: Joaquim CARRERAS, *Praefatio...376*, XII-XIII; Olga MARINELLI, *La tradizione... 304*, 118-120.

¹⁰⁵ Bibliografia: Mario BUONOCORE, *Bibliografia...293*, 1108; Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...343*, 117-121; i Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360*, 10-24.

6. Vat. lat. 5223: *De esu carniū*....
7. Vat. lat. 5732: *De significatione*...; *Alphabetum catholicorum*...; *De prudentia*....
8. Vat. lat. 5740, ff. 1-105: *Expositio super Apocalypsi*.¹⁰⁶
 Descripció d'Olga MARINELLI, *La tradizione*...304, 114- 115, sintetitzada després per Joaquim CARRERAS, *Praefatio*...376, XI. Còdex de pergami del segle XIV,¹⁰⁷ de 239 pàgines. A més de l'obra [pseud]arnaldiana hi trobem el *Prologus expositionis in epistolam Jacobi apostoli*, erròniament atribuïda a sant Tomàs, 105-111, i l'*Expositio in epistolam Jacobi apostoli* d'Esteve Langton, 111-143. La lletra és gòtica.
9. Vat. lat. 9968, ff. 16a-30d: *Philosophia*....¹⁰⁸
 Descripció de Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 10-12. Còdex de pergami de 53 folis, del primer terç del segle XIV, escrit en lletra gòtica formada librària. Sembla de procedència italiana.¹⁰⁹

FLORÈNCIA,

1. Biblioteca Marucelliana, C 279:¹¹⁰ *Expositio super Apocalypsi* (obra d'atribució arnaldiana dubtosa)
 Descripció de Francesco SANTI, *Per lo studio*...313, 971- 978. És un còdex, de 90 folis, de pergami en lletra gòtica de la mateixa mà, de l'escolàstica italiana, datable al segle XIV.
2. Biblioteca Nazionale Centrale, Conv. Soppr. G 3368 (Camaldole-si):¹¹¹ *Lliçó de Narbona*, ff. 42r-52r (versió italiana); *Ad priorissam*, ff. 29r-42r; *Per ciò che molti*, ff. 51r-57r.

¹⁰⁶ Bibliografia: Joaquim CARRERAS, *Praefatio*...376, XI; Olga MARINELLI, *La tradizione*...304, 114-115.

¹⁰⁷ Olga MARINELLI, *La tradizione*...304, 115: «Il Vat. lat. 5740 non ha datazione certa, ma appare dalle caratteristiche esteriori del sec. XIV avanzato, senza che si possano proporre ulteriori precisazioni cronologiche».

¹⁰⁸ Bibliografia: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 10-12.

¹⁰⁹ Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 12: «Diria que tant el conjunt com les seves diverses parts són de procedència italiana».

¹¹⁰ Bibliografia: Francesco SANTI, *Per lo studio*...313.

¹¹¹ Bibliografia: Raoul MANSELLI, *La religiosità*...350, 39-42; Felice TOCCO, *Due opuscoli*...385, 86; A. WASSELOFSKY, *Scelta*...318.

Descripció de Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 40-42. El manuscrit conté diverses obres religioses del segle XIV. El còdex és de pergamí i té 80 folis.

FRANKFURT AM MAIN, Stiftsbibliothek, Praed. 58: *Alphabetum catholicorum...*

GÈNOVA, Biblioteca de la Universitat: Mss. G. Gaslini A.IX.27 (II), ff. 99r-100v:¹¹² conté, sencer, el tractat que Josep Perarnau, sense posseir les dades que ara el manuscrit ha porporcionat, va titular correctament *De zona pellicea*.

GIRONA, Arxiu Provincial, Protocols Notarials, Notaris de Girona, núm. 8 (Guillem des Quer). Pergamins procedents de cobertes:¹¹³ fragments en català del *De fine mundi* (tractat perdut). Descripció de Josep PERARNAU, *Fragments...*358, 283: «El full amida 284 x 201 mm... L'estat de conservació, resultat de tantes vicissituds, és deficient. L'escriptura és la típica notarial gòtica catalana cursiva de primera meitat del segle XIV».

GÖTTWEIG, Stiftsbibliothek 135: *De mysterio cymbalorum*.

GRAZ, Universitätsbibliothek, 1226:¹¹⁴ *Introductio in librum...*, ff. 26va-32vb; *Alphabetum catholicorum...*, ff. 21ra-26rb; *De prudentia...*, ff. 18rb-21ra; *Praesentatio facta Burdegaliae...*, ff. 32va-ss.

KREMSMÜNSTER, Stiftsbibliothek 94: *Confessio Ilerdensis...*

LEIPZIG, Universitätsbibliothek 440: *Introductio in librum...*

(LONDRES, British Library, Cotton Vitellius E II:¹¹⁵ *De tempore adventus Antichristi...*; *Philosophia...*; *Apologia...*)

¹¹² Vegeu Oriana CARTAREGIA, *I manoscritti...*259a.

¹¹³ Bibliografia: Josep PERARNAU, *Fragments...*358, 282-287.

¹¹⁴ Gérold FUSSENEGGER, *Littera septem...*298, 45-53; Anton KERN, *Die Handschriften...*300, 258-260; Pierre PÉANO, *La Quaestio...*309, 46-48.

MADRID, Academia de la Historia, Papeles de Salazar: *Lletra a la reina Blanca d'Anjou* (Santi 73).

(METZ, Bibliothèque Municipale, 173:¹¹⁶ *De esu carniuum...*, *Allocutio christini...* i les epístoles de la 56 a la 61, la 67 i la 69 —llista de F. Santi—)

MILÀ, Biblioteca Brera, AD. IX, 19: *De esu carniuum...*

(MORELLA,¹¹⁷

1. Arxiu Arxiprestal, I, 37: *Confessió de Barcelona*.¹¹⁸
2. Arxiu Arxiprestal, IV, 12: *Lliçó de Narbona*.¹¹⁹

OXFORD,

1. Bodleian Library, Canon, Misc. lat 370:¹²⁰ *Introductio in librum...*, ff. 1-17; *De significatione...*, ff. 17-36; *Alphabetum catholicorum...*, ff. 36v-53r; *De prudentia...*, ff. 52v-60v; *De tempore adventus Antichristi...*, 60v-91r; *De mysterio cymbalorum...*, ff. 217ss; *Philosophia...*, ff. 91-118; *Apologia...*, ff. 118v-149r; *Eulogium...*, ff. 149-155; *Confessio Ilerdensis*, ff. 155-160; *Gladius...*, f. 160b-167b; *Allocutio christini...*, ff. 184-217.
2. Bodleian Library, Misc. lat. C 75 (CHELTENHAM, Collection Phillipps, 3119):¹²¹ *De mysterio cymbalorum*; *Philosophia...*; *Apologia...*; *Confessio Ilerdensis...*

¹¹⁵ Aquest manuscrit havia contingut les esmentades obres d'Arnau de Vilanova, amb els números 25, 28 i 27, respectivament. Fa temps però, —des del segle XVIII— que no hi ha cap text de mestre Arnau. Bibliografia: Thomas SMITH, *Catalogue...*316, 95.

¹¹⁶ Segons notícia que em comunica Josep Perarnau, aquest manuscrit resultà destruït en la segona guerra mundial.

¹¹⁷ Hom creia que aquests manuscrits citats tot seguit eren perduts o cremats. Josep PERARNAU, *El text...*357, 15, referint-se al primer, qüestiona aquesta suposició: «¿perduts?»!

¹¹⁸ Manuel BERT, *Notícies...*290, 57.

¹¹⁹ Manuel BERT, *Notícies...*290, 67.

¹²⁰ Bibliografia: Pere BOHIGAS, *El repertori...*292, 411-419; Henricus Octavius COXE, *Catalogi...*297, 712-713.

¹²¹ Bibliografia: Henri OMONT, *Catalogue...*308, VI-VIII; i *Catalogue librorum...*295.

PARÍS,

1. Bibliothèque Nationale, lat. 3708, ff. 55-90v: *De tempore adventus Antichristi...* (almenys el *De consummatione saeculi*).¹²²
Descripció breu dins el catàleg general dels manuscrits llatins de la Bibliothèque Nationale.¹²³ Còdex del segle XIV. El títol del tractat es troba rascat i no es pot llegir totalment: «Liber...et fine mundi».
2. Bibliothèque Nationale, lat. 15033: *De mysterio cymbalorum*, ff. 200-240v, i *Appellatio...*, ff. 241-242.
3. Bibliothèque Nationale, lat. 17534: *Protestatio...*, ff. 103v-104v; *Appellatio...*, ff. 105-106.

PARMA, Biblioteca Palatina, 12: *De esu carniarum...*

PRAGA, Universtní knihovna, III G 25 (ex 550): *Confessio Ilerdensis...*

ROMA,

1. Archivio dei Carmelitani, Codice III, Varia I (abans A. O. III. 556. A):¹²⁴ *De tempore adventus Antichristi...*, ff. 1a-12d; *De mysterio cymbalorum*, ff. 13a-20d; *Philosophia...*, ff. 34d-46c (al f. 89v trobem les vint-i-quatre regles del final de la *Philosophia...*); *Apologia...*, ff. 20d-32b; *Eulogium...*, ff. 32b-34d; [*Tractatus in quo responderetur obiectionibus...* (atribució arnaldiana dubtosa), ff. 46c-70a; *Expositio capitis XXIV evangelii Matthaei* (atribució arnaldiana dubtosa), ff. 70a-90b].

¹²² Barthélemy HAURÉAU, *Arnauld...84*, 119: «CXIII. "Speculatio adventus Antichristi". Tel est le titre qu'Antonin de Florence donne au libelle d'abord condamné par les maîtres en théologie de l'Université de Paris, ensuite par les cardinaux romains réunis en consistoire. Antonio l'intitule plus brièvement "De adventu Antichristi", et en désigne un exemplaire conservé de son temps chez les carmes de Rome, avec cet incipit: "Constitui vos auditores". Si cet exemplaire a survécu, nous le croyons unique; on n'en rencontre aucun autre dans les bibliothèques de Paris». No sé si quan el famós conservador de la secció de manuscrits de la Bibliothèque Nationale va escriure aquest text n'havia un altre exemplar o no a París. Sí que puc assegurar, però, que el mes de juliol de 1992 vaig consultar el *De tempore adventus Antichristi...* a la Bibliothèque Nationale (lat. 3708).

¹²³ BIBLIOTHÈQUE NATIONALE, *Catalogue général des manuscrits latins*, VI (n° 3536-3775), París, BN 1975, 553-554.

¹²⁴ Miquel BATLLORI, *Dos nous...*289, 45-70, *Nuevos datos...*76; Kurt-Viktor SELGE, *Ancora...*314 i *Un codice...*315.

Descripció de Miquel BATLLORI, *Dos nous...*289, i Kurt Viktor SELGE, *Un codice...*315, i *Ancora...*314: còdex de paper, del segle XV, segona meitat, amb lletra textual italiana.

2. Biblioteca Angelica, 151: *De esu carniun*.
3. Biblioteca Casanatense, 1022:¹²⁵ versió castellana de l'*Alphabetum catholicorum...*, ff. 115ra-132ra; *De helemosina...*, ff. 102vd-115ra.

Descripció de Josep PERARNAU, *Los manuscritos...*310, 198-200. Còdex de paper format per cinc plecels diversos. Les obres d'Arnau de Vilanova ocupen el darrer. La lletra, d'una sola mà, és gòtica castellana tardana. Acompanyen les obres de mestre Arnau un tractat anònim sobre la predestinació i la narració d'una disputa entre un filòsof musulmà i Gonzalo Morante, també anònim.

4. Biblioteca Corsiniana, 40.E.3 (número 1256 de l'Inventari):¹²⁶ *De mysterio cymbalorum*, ff. 1r-28r, i les epístoles núms. 56-67 (de la llista de Francesco Santi), ff. 29r-47r.

Descripció de Josep PERARNAU, *Tres notes...*311, 301-303. Volum format per quaranta-vuit folis de pergami, de dues o potser tres mans; totes, però, de lletra gòtica formada. «Tot porta a suposar que és l'exemplar ofert per l'autor mateix a Bonifaci VIII l'any 1301, a Perusa».¹²⁷

5. Collegio dei Francescani Irlandesi di S. Isidoro e S. Patrizio, 1/58:¹²⁸ versions napolitanes d'*Ad priorissam...*, 1-35; *De helemosina...*, 35v-60r; *Alia informatio beguinorum*, 50v-60v.

Descripció de Josep PERARNAU, *Troballa...*362, 490-493. Volum de petites dimensions (16,4 cm x 11,5 cm), de lletra gòtica formada, datable al voltant de 1320.

SALAMANCA, Biblioteca Universitaria 1878: *De esu carniun...*

SAINT-OMER, Bibliothèque Municipale 292: *Alphabetum catholicorum...*

¹²⁵ Bibliografia: *Bibliotheca Magica...*291; Josep PERARNAU, *Los manuscritos...*310, 190-200, i *Troballa...*362.

¹²⁶ Josep PERARNAU, *El text...*357, i *Tres notes...*311, 299-303.

¹²⁷ Josep PERARNAU, *Tres notes...*311, 303.

¹²⁸ Josep PERARNAU, *Troballa...*362.

SANT PETERSBURG, Publichnaja Bibliotheka CXIII:¹²⁹ versions gregues de: *De significatione...*; *Alphabetum catholicorum...*; *Philosophia...*; *Eulogium...*; *Lliçó de Narbona*; *Ad priorissam...*; *Per ciò che molti*; *De humilitate...*

Descripció de Joaquim CARRERAS, *Una versió...294*, basant-se en les notícies de Bernard de Montfaucon i de M. Édouard de Muralt: «Segons la descripció, bastant acurada, que en donaren Montfaucon i Muralt, el còdex forma un sol volum de pergamí in-8º, integrat per 222 folis de 23 ratlles».¹³⁰

SYDNEY, Biblioteca Fisher, Nicholson 23:¹³¹ una tal *Collocutio didascalica...* (qui sap si podria ésser alguna versió de l'*Alphabetum catholicorum...*).

VALÈNCIA, Arxiu de la Catedral: *Testamentum...*

VIENA,

1. Österreichische Nationalbibliothek 545: *De mysterio cymbalorum*.
2. Österreichische Nationalbibliothek 4259: *De esu carniarum...*
3. Österreichische Nationalbibliothek 5108: *De esu carniarum...*
4. Österreichische Nationalbibliothek 5315: *Interpretatio...*

WROCLAW, Universitätsbibliothek 105 (1 F 100): *Introductio in librum...*

ZAGREB, Universitetska i Narodna Knjiznica, MR lat. 154: *De mysterio cymbalorum*.

¹²⁹ Miquel BATLLORI, *Els textos...323* (completat pel mateix Miquel Batllori amb la conferència *Encore sur les textes byzantins d'Arnaud de Villeneuve*, La Mendola, III Congrès International de Philosophie Médiévale, 31-VIII/5-IX-1964), *Les versions italiennes médiévales...324*, especialment 401-402; Joaquim CARRERAS, *Una versió...294*; Victor LE CLERC, *Raymond de Meüillon...296*, especialment 258-266 (Victor Le Clerc suggerí la possibilitat que les obres d'aquest manuscrit fossin de Ramon de Meüillon. Posteriorment però, s'ha pogut constatar que, certament, són d'Arnaud de Vilanova). Bernard de MONTFAUCON, *Bibliotheca...306*; M. Édouard de MURALT, *Catalogus...307*. Són molt aclaridors el comentari de Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361, 34*, especialment quant a les *Responiones...*

¹³⁰ Joaquim CARRERAS, *Una versió...294*, 128.

¹³¹ Keith VAL SINCLAIR, *Manuscrits...317*, 370-371.

5.1.2. Projectes d'edicions i edicions d'obres d'Arnau de Vilanova

a) Introducció

Lamentablement encara no posseïm una edició més o menys completa i crítica de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova. Les edicions de les obres de mestre Arnau són parcials, fragmentàries, disperses.¹³² Amb la finalitat de fer més planer l'accés a les edicions dels escrits d'Arnau de Vilanova em proposo arranjar les obres del nostre autor, segons el seu estat de publicació.¹³³

Malgrat que no existeixi una edició de les obres completes d'Arnau de Vilanova, he de donar raó, abans de tractar de les edicions d'aquestes obres, d'un projecte d'edició que, per les raons que sigui, no ha respost per ara a les expectatives que havia creat.

b) Un projecte d'edició de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova

Poc temps després de l'edició dels dos volums de la col·lecció «Els Nostres Clàssics» de les obres catalanes d'Arnau de Vilanova —era l'any 1947—, de l'interior de l'Institut d'Estudis Catalans sorgia la voluntat de publicar les obres llatines/gregues en tres volums. El primer d'aquests es dedicaria a l'*Expositio super Apocalypsi*, aleshores estimada com la gran obra espiritual d'Arnau de Vilanova i la que millor representava el conjunt del seu pensament. Formarien el segon volum les restants obres llatines de mestre Arnau. I el tercer es destinaria a la publicació de la versió grega d'unes obres llatines. El projecte fou explicat per Ramon ARAMON, *Projecte...321*, l'any 1952, dins el «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», per Joaquim Carreras i Artau, per tal d'informar els membres de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelo-

¹³² Amb tot, els dos volums de la col·lecció «Els Nostres Clàssics» ofereixen un bon recull de les obres catalanes d'Arnau: en el primer (volum doble de la col·lecció, núms. 53-54) les obres espirituals (*Confessió de Barcelona, Raonament d'Avinyó, Lliçó de Narbona, Informació Espiritual... i dues lletres, al rei i a la reina*), en el segon (també doble, núms. 55-56), les mèdiques.

¹³³ És arduós de tenir a l'abast totes les obres publicades d'Arnau de Vilanova, ja que aquestes han anat apareixent en diverses revistes especialitzades, i no sempre fan de bon trobar.

La present, de cap manera no vol ésser una nova llista de les obres teològiques o espirituals d'Arnau de Vilanova: simplement vol oferir les obres editades d'aquest nostre autor, de tal manera que el lector pugui fer-se una idea ràpida de les diferents edicions. Hom farà bé de completar-la amb el valuós estudi —ja citat en el capítol anterior— de Francesco SANTI, *Gli «Scripta Spiritualia...» 288*, el qual m'ha estat de gran ajuda.

na (Joaquim CARRERAS, *Trabajos...*334), i en la revista «Las Ciencias» (Joaquim CARRERAS, *Un proyecto...*335). També Miquel BATLLORI, *Els textos...*323, resumí les tasques portades a terme. El 1971 apareixia el primer volum, l'*Expositio super Apocalypsi*. Joaquim Carreras ja havia mort. Aquesta fou la primera i única obra que fins ara ha resultat editada del projecte. La revista «Analecta Sacra Tarraconensia», l'any 1961, comentava l'estat de la nova situació i indicava que els pares Miquel Batllori i Eusebi Colomer se n'havien responsabilitzat. Vint anys després la situació continua essent la mateixa. Potser és el moment de revisar el projecte: o arraconar-lo d'una vegada per sempre o dotar-lo dels mitjans necessaris per a la seva efectiva realització. Els seriosos i ben fonamentats dubtes plantejats darrerament sobre l'atribució arnaldiana de l'*Expositio super Apocalypsi* agreugen la ja delicada situació.¹³⁴

c) Edicions d'obres i epístoles catalanes¹³⁵

aa) Obres i opuscles

1. *Confessió de Barcelona* (F. Santi 32). Edició crítica a base de «les segones galerades corregides per Ramon d'Alòs, que milloren molt les transcripcions de mossèn Betí publicades pel mateix Alòs com annex als *Quaderns d'estudi* i en la *Festgabe Finke*».¹³⁶ Hom creu que l'únic manuscrit que la contenia es perdé per la guerra civil espanyola.¹³⁷ Editada dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 101-139, i anteriorment per Ramon d'ALÒS-MONER, *La «Confessió de Barcelona»* 319.

¹³⁴ Vegeu Josep PERARNAU, *El text...*357, 21: «en aquest moment tinc dubtes seriosos entorn de la seva autenticitat arnaldiana».

¹³⁵ La distinció entre obres, opuscles i epístoles prové de Joaquim Carreras i Artau i fou seguida per Francesco Santi (en les respectives llistes d'obres espirituals d'Arnau de Vilanova). Per obra entenc un tractat relativament extens. Per opuscle un tractat breu. Les obres d'Arnau de Vilanova són classificades segons el seu estat d'edició. Ara bé, a l'interior de cada apartat no he seguit la classificació alfabètica sinó la cronològica, per això —normalment— l'ordre a l'interior de cada apartat és el de la llista d'obres espirituals de Francesco Santi. En les fitxes dedicades a cada obra, després del títol de l'obra i entre parèntesi, faig referència al número que aquella obra ocupa en la llista de Francesco Santi.

¹³⁶ Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 92.

¹³⁷ Fóra una llàstima que s'hagués perdut un manuscrit tan important! Accidents històrics irremediables i freqüents: les transcripcions i edicions són prevencions inexcusables. En el cas d'Arnau de Vilanova el problema és més greu ja que algunes de les seves obres només es conserven en un sol o, en el millor dels casos, en pocs manuscrits.

- Estudis: Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 54-63.¹³⁸
2. *Lliçó de Narbona* (F. Santi 34). ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 141-166. Edició de característiques idèntiques a les de la *Confessió de Barcelona*. Anteriorment ja havia estat publicada per Ramon d'ALÒS-MONER, *La «Lliçó de Narbona»* 320, 187-199.
Estudis:¹³⁹ Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 63-68.
  3. *Raonament d'Avinyó* (F. Santi 41). Edició crítica a base de l'únic manuscrit conegut de l'«Arxiu de la Corona d'Aragó», Còdex Casa Reial, Cambra V (sign. antiga col·lecció Curiós, t. 6) ff. 29r-49v, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 167-221. Anteriorment havia estat publicat per Lluís FARAUDO, *El «Raonament...»* 341.
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 68-77; Roger A. PACK, *Addenda...*382.¹⁴⁰
  4. *Informació Espiritual* (F. Santi 42). Edició crítica a base de l'únic manuscrit conegut: «Arxiu de la Corona d'Aragó», Còdex Casa Reial I, Cambra V (ant. col·lecció Curiós, t. 6) ff. 15r-26v, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 222-243. Havia estat publicada per Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...*87, lxxxiii-xcii.¹⁴¹ Bona part del text d'Arnau de Vilanova [*Obres...*367, 222-239] és reproduït per Pedro SAINZ RODRÍGUEZ, *Antología...*366, 423-434.
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 77-81.¹⁴²
  5. *Alia informatio beguinorum* (F. Santi 51). Edició crítica de Josep Perarnau, a base de l'únic manuscrit que actualment es coneix i que identificà el mateix Josep Perarnau: Barcelona, Arxiu Capitular, Notari Bernat Vilarrúbia, manual, 1312, març-agost, ff. 118v-121r. Josep PERARNAU, *L'«Alia informatio beguinorum»* 359, 19-85.
Estudis: JOSEP PERARNAU, *L'«Alia informatio beguinorum»* 359, JOSEP PERARNAU, *Troballa...*362, 489-512.

¹³⁸ Esquema-resum del contingut de la *Confessió de Barcelona* dins Jaume MENSA I VALLS, *La filosofia...*402, I, 284-286.

¹³⁹ La paraula «estudis», en tot aquest apartat, és emprada en el seu sentit més ample. Inclou des de referències mínimament extenses a anàlisis profundides.

¹⁴⁰ Breu resum del *Raonament d'Avinyó* dins Francesco BRUNI, *Un intellettuale...*156, 195.

¹⁴¹ Em refereixo a la segona edició, volum III, any 1918.

¹⁴² Resum del contingut de la *Informació Espiritual* dins Francesco BRUNI, *Un intellettuale...*156, 195-197.

6. *De fine mundi* (F. Santi 79). Obra perduda. Recentment Josep Perarnau n'ha identificat un fragment català que servia de farciment a les cobertes d'un volum de l'Arxiu Provincial de Girona, i el publicà dins Josep PERARNAU, *Fragments...*358, 282-287.¹⁴³
Estudis: Josep PERARNAU, *Fragments...*358, 282-287.
7. *Protesta i denúncia al Justícia...* Escrit de caràcter jurídic, transcrit per MARTÍ DE BARCELONA, *La cultura...*47, 260-262 (núm. 41).

bb) Epístoles

1. *Lletra a la reina Blanca d'Anjou* (F. Santi 73). Edició dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 245-247; i Heinrich FINKE, *Acta...*342, 692-693, segons el manuscrit de l'Academia de la Historia, de Madrid, Papeles de Salazar A.2, f. 42.
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 81-84; i Josep PERARNAU, *L'«Alia informatio beguinorum»* 359, 20.
2. *Lletra al rei Jaume II* (F. Santi 74). ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 248-250; i Heinrich FINKE, *Acta...*342, 694-695. Transcripció del manuscrit de l'«Arxiu de la Corona d'Aragó», Cancelleria Jaume II, CRD 4182.
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*371, 81-84; i Josep PERARNAU, *L'«Alia informatio beguinorum»* 359, 20.

d) Edicions d'obres llatines

aa) Edicions crítiques

1. *De prudentia...*, (F. Santi 7). Editat en mínima edició crítica per GRAZIANO DI SANTA TERESA, *Il «De prudentia»* 346, 424-448. Dels sis manuscrits coneguts d'aquesta obra, l'editor té en compte el Vat. lat. 3824, el Vat. lat. 5732 i el Vat. Borgh. 205.
Estudis: P. GRAZIANO DI SANTA TERESA, *Il «De prudentia»* 346; i Candido MESINI, *Il «De prudentia»* 352.
2. *De mysterio cymbalorum* (F. Santi 11). Editat per Josep PERARNAU, *El text...*357, 52-107, a base dels manuscrits 40.E.3. de la Biblioteca Corsiniana, Vat. lat. 3824 i Vat. Borgh. 205.

¹⁴³ El *De fine mundi* és una obra perduda d'Arnau de Vilanova. La seva existència era coneguda per la sentència condemnatòria de les obres de mestre Arnau. Equívocament, sovint els arnaldistes l'han confós amb una traducció catalana [?] del *De tempore adventus Antichristi...*. Gràcies a la perícia del Dr. Josep Perarnau podem sumar un nou fragment català a la llista d'obres del famós metge.

Estudis: Josep PERARNAU, *El text...357*, 27-52,¹⁴⁴ i *Tres notes...311*, 299-306.

3. *Philosophia...* (F. Santi 12). Edició a partir del Vat. lat. 9968, ff. 16-30, però dóna també raó del Vat. lat. 3824, del Vat. Borgh. 205 i del ms. III, Varia I, ff. 34-46, del Collegio Internazionale Sant'Alberto dei Carmelitani (Roma), per Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361*, 57-162.

Estudi: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361*, 7-56.¹⁴⁵

4. *Gladius...* (F. Santi 22). Cosimo Reho n'ha preparat l'edició a base dels dos únics manuscrits coneguts (Vat. lat. 3824 i Oxford, Can. lat. Misc. 370). És d'esperar que aviat apareixerà a la llum pública.

Estudis: Cosimo REHO, *La polemica...364*, especialment 44-98,¹⁴⁶ i, en part, Tullio GREGORY, *L'«Apologia» 347*.

5. *Allocutio christini...* (F. Santi 30). Edició crítica a base del Vat. lat. 3824 i del d'Oxford, Lat. Misc. 370, únics manuscrits que ara conserven aquesta obra. Dóna raó també de les remarques de Barthélemy Hauréau i d'Heinrich Finke, dins Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360*, 75-135.

Estudis: Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360*, 7-73.¹⁴⁷

6. *Expositio super Apocalypsi* (F. Santi 38). L'edició d'aquesta obra intentava ésser completament crítica però d'ençà de la seva publicació s'ha descobert algun manuscrit nou (Marucelliana C279).¹⁴⁸ L'edició es basa en el Vat. lat. 1305, en el Vat. lat. 5740 i en el Vat. Ottoboniano 536. Josep Perarnau qüestiona la paternitat arnaldiana de l'obra.

Estudis: Miquel BATLLORI, *Ad lectorem...322*; Ernst BENZ, *Ecclesia... 372*; Joaquim CARRERAS, *El comentari...330*, i *Praefatio...376*; Olga MARINELLI, *La tradizione...304*; Josep Maria POU, *Arnaldo...91*, especialment 47-48; Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...384*, 161-241, i *Per lo studio...313*.¹⁴⁹

¹⁴⁴ En les pàgines 40-42 hom trobarà un esquema-resum del contingut. També Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...84*, 119-121, n'havia anticipat el contingut.

¹⁴⁵ En les pàgines 12-17 esquema-resum del contingut.

¹⁴⁶ En les pàgines 99-103 esquema-resum del seu contingut.

¹⁴⁷ Esquema-resum del contingut dins Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360*, 24-28. Resum dins Francesco BRUNI, *Un intellettuale...156*, 192-193; i dins Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...84*, 118-119.

¹⁴⁸ Vegeu Francesco SANTI, *Per lo studio...313*, dins «Estudios Franciscanos», LXXXVII (1986), 993-1012.

bb) Transcripcions

1. *Introductio in librum...* (F. Santi 1). Raoul MANSELLI, *La religiosità...* 350, 43-59, transcripció del Vat. lat. 3824.
Estudis: Harold LEE, «*Scrutamini Scripturas*»...380; i Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 43-59.
2. *De significatione...* (F. Santi 2). Joaquim CARRERAS, *La «Allocutio...»* 332, 75-105. Del Vat. lat. 3824.
Estudis: Joaquim CARRERAS, *Arnaldo...*373; Eusebi COLOMER, *La interpretación...*378; i Harold LEE, «*Scrutamini Scripturas*»...380.
3. *Alphabetum catholicorum...* (F. Santi 4). W. BURGER, *Beiträge...* 327, 163-197. Del Vat. lat. 3824.
Estudis: W. BURGER, *Beiträge...*327; Joaquim CARRERAS, *Un texto...*377 [Vegeu traduccions: Josep Perarnau].¹⁵⁰
4. *De prudentia...* (F. Santi 7). Transcripció de Candido MESINI, *Il «De prudentia»* 352, 305-328, del Vat. lat. 3824. Recordeu que d'aquest tractat n'hi ha edició crítica.
Estudis: vegeu edició crítica.
5. *De tempore adventus Antichristi...* (F. Santi 8). Transcrit per Josep Perarnau, com a apèndix a l'edició del *De mysterio cymbalorum*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1989-1990), 134-168. Del Vat. lat. 3824.
Estudis: Harold LEE, «*Scrutamini Scripturas*»...380; i Josep PERARNAU, *El text...*357, especialment 22-39.¹⁵¹
6. *Protestatio...* (F. Santi 9). Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...*87, lxxiv-lxxviii;¹⁵² Heinrich DENIFLE, Émile CHATELAIN, *Chartularium...*337, 86-87 (fragment inicial); i Ramon d'ALÒS-MONER, *Colecció...*9, IV (1910), 111-115. Transcripció de l'únic manuscrit conegut: París, Bibliothèque Nationale 17534, ff. 103v-104v.
7. *Appellatio...* (F. Santi 10). Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...*87, lxxix-lxxxii;¹⁵³ Heinrich DENIFLE, Émile CHATELAIN, *Chartularium...*337, 87-90; i Ramon d'ALÒS-MONER,

¹⁴⁹ Resum dins Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...*84, 122.

¹⁵⁰ Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...*84, 122, va resumir el contingut d'aquesta obra.

¹⁵¹ Esquema-resum a les pàgines 22-24. També Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...*84, 119.

¹⁵² Segona edició, III, 1918.

¹⁵³ Vegeu nota anterior.

- Colecció...9*, IV (1910), 116-119. París, Bibliothèque Nationale 17534, ff. 105-106; i 15033, f. 141 (fragments).
8. *Eulogium...* (F. Santi 15). Transcripció del Vat. lat. 3824 dins Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 33-44.
Estudis: Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 5-32.
  9. *Prima denuntiatio Gerundensis* (F. Santi 17). Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 44-52.
Estudis: Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 5-32.
  10. *Secunda denuntiatio Gerundensis* (F. Santi 18). Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 52-54.
Estudis: Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 5-32.
  11. *Denuntiatio tertia Gerundensis* (F. Santi 19). Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 54-58.
Estudis: Joaquim CARRERAS, *La polémica...333*, 5-32.
  12. *Ad Benedictum XI* (F. Santi 26). Transcripció del Vat. lat. 3824, ff. 204c-214c, per Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361*, 201-214. Edicions de fragments per Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...343*, clxxvii-cxcii; i per Josep M. POU, *Arnaldo...91*, 62-67.
Estudis: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361*, 47-50.
  13. *Protestatio facta Perusii...* (F. Santi 27). Transcripció del Vat. lat. 3824, únic manuscrit conegut d'aquesta protesta, dins Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...343*, cxcii-cxcviii; Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361*, 215-218; i dins Antoni RUBIÓ, *Documents...365*, 33-37.
Estudis: Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...343*; Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361*, 47-50.
  14. *De esu carniuum...* (F. Santi 28). Transcripcions dins *Opera Omnia Medica 665, 672*, a partir de l'any 1520. No hi ha però una edició moderna del tractat.¹⁵⁴
Estudis: Juan Antonio PANIAGUA, *Abstinencia...383*.
  15. *Dancia illustris...* (F. Santi 31). Transcripció del Vat. lat. 3824 dins Cesare de LOLLIS, *Ballata...349*, 289-295.

¹⁵⁴ Només en un sentit ample podem considerar «espiritual» aquesta obra: això explica que se'n conservin nombrosíssims manuscrits. Juan Antonio PANIAGUA, *Abstinencia de carnes y medicina*, dins «Scripta Theologica», 16 (1984), especialment 24-30, en dóna una relació. En la llista de manuscrits n'he inclòs alguns; també n'he afegit d'altres, dels que només contenen aquesta obra —els que m'han semblat més interessants—, però, no tots. Sí que he intentat de relacionar tots els manuscrits que m'eren coneguts i que, entre d'altres obres espirituals d'Arnau de Vilanova, contenen el *De esu carniuum*.

Estudis: Cesare de LOLLIS, *Ballata...349*; Jaume MASSÓ, *Repertori...381*, 34 i 306-307.

16. *Epistola ad gerentes zonam pelliceam* (F. Santi 37). Transcripció del Vat. lat. 3824 de Josep PERARNAU dins *Troballa...362*, 508-512, del Vat. lat. 3824; i del G. Gaslini, A.IX.27 (Gènova, Biblioteca Universitaria) d'Oriana CARTAREGIA, Josep PERARNAU, *El text sencer...335a*.¹⁵⁵

Estudis: Josep PERARNAU, *Troballa...362*, 489-508.

17. *Interpretatio...* (F. Santi 40). Edicions antigues de Matthias FRANKOWITZ,¹⁵⁶ *Catalogus...345*; i Johan WOLF, *Lectiones...369*, 565-576.¹⁵⁷ Edicions més recents: Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...87*, III, xlix-lxviii;¹⁵⁸ i Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo...91*, 68-84.¹⁵⁹

18. *Constitutiones...* (F. Santi 43). Heinrich FINKE, *Acta...342*, 695-699. Existeixen edicions antigues (cf. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...384*, 264, núm. 43).

19. *Testamentum...* (F. Santi 55). Roque CHABÁS, *El testamento...336*, 87-90. Transcripció del pergamí de l'Arxiu Capitular de València.

Estudis: Léopold DELISLE, *Testaments...108*; Fidel FITA, *Arnaldo...110*. Vegeu, també, l'apartat dedicat a la biografia.

e) Transcripcions d'epístoles llatines¹⁶⁰

1. *Inclito domino regi Francorum* (F. Santi 56). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...329*, 405-406.

¹⁵⁵ Els editors afirmen que no és una edició crítica, però algunes de les seves característiques la fan més semblant a una veritable edició crítica que no pas a una simple transcripció.

¹⁵⁶ L'edició de 1556 no aportava el text. En canvi sí que el trobem en apèndix numerat a part en l'edició de 1562, 1-14, juntament amb dues epístoles de Jaume II i Frederic III.

¹⁵⁷ No m'ha estat possible esbrinar quin era l'original de les transcripcions de Matthias Frankowitz i Johan Wolf, que sembla ésser idèntic. La de Johan Wolf també comprèn les epístoles esmentades a la nota anterior.

¹⁵⁸ Transcripció de l'«Arxiu de la Corona d'Aragó», Còdex Casa Reial I, Cambra V, Col·lecció Curriós, t. 6, ff. 1r-14r. L'edició indicada de la *Historia de los heterodoxos...87*, volum III, és la segona, any 1918.

¹⁵⁹ Resum breu d'aquesta obra dins Francesco BRUNI, *Un intellettuale...156*, 194.

¹⁶⁰ Si no indico el contrari, aquestes transcripcions s'han fet prenent com a base el Vat. lat. 3824. Hom trobarà un resum de les epístoles dins Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...84*, 123-126. L'estudi de Joaquim CARRERAS, *L'epistolari...331*, 7-24, de caire general, serveix per a tot l'apartat.

2. *Fratribus ordinis praedicatorum qui sunt Parisius* (F. Santi 57). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 392-393.
3. *Fratribus praedicatoribus Montispeulani* (F. Santi 58). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 395.
4. *Fratribus minoribus Parisius* (F. Santi 59). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 395-396; i Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo...*91, 58-59.
5. *Fratribus minoribus Montispeulani* (F. Santi 60). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 396-397; i Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo...*91, 49-50.
6. *Abbati et conventui Sancti Victoris Parisius* (F. Santi 61). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 397-399.
7. *Fratribus Vallis Magnae* (F. Santi 62). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 399-400.
8. *Domini Auxitano et Burdegalensi* (F. Santi 63). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 400-403.
9. *Angelo ecclesiae Valentinae* (F. Santi 64). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 403.
10. *Angelo Ebredunensis ecclesiae* (F. Santi 65). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 403-404.
11. *Angelo Altissiodorensis ecclesiae* (F. Santi 66). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 404-405.
12. *Inclito domino regi Aragonum* (F. Santi 67). Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 406; i Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo...*91, 48.
13. *Domino Bonifacio summo pontifici* (F. Santi 68). Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...*343, clx-clxii; Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 197-198; i Antoni RUBIÓ, *Documents...*365, 29-31.
14. *Collegio dominorum cardinalium* (F. Santi 69). Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...*343, clxii-clxiii; Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 199-200; i Antoni RUBIÓ, *Documents...*365, 31-32.
15. *Epistola Bartholomaeae Montanerii* (F. Santi 70). Joaquim CARRERAS, *L'epistolari...*331, 26-27; i Paul DIEPGEN, *Arnald...*28, 101-102.
16. *Epistola ad Clementem papam V* (F. Santi 71). Transcripció d'Heinrich FINKE, *Papsttum...*344, 93-94, basat en l'«Arxiu de la Corona d'Aragó», *Templers*, número 56.
17. *Epistola ad Iacobum regem II* (F. Santi 72). Transcripció de l'«Arxiu de la Corona d'Aragó», *separ. Or. Pap.* dins Heinrich FINKE, *Papsttum...*344, 93-94; Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo...*91, 66-67; i Antoni RUBIÓ, *Documents...*365, 42-44.

18. *Epistola ad Iacobum regem II* (F. Santi 75). Transcripció d'«Arxiu de la Corona d'Aragó», Canc. Jaume II, CRD 10921 per Heinrich FINKE, *Acta...*342, II, 701-702.
19. *Epistola domino Bremundo, domino Montisferrarii* (F. Santi 76), Joaquim CARRERAS, *L'epistolari...*331, 25-26.

f) Edicions de versions antigues

aa) Del llatí al grec

El manuscrit de Sant Petersburg, Publichnaja Bibliotheca, CXIII, conté la traducció grega de nou obres llatines: *De significatione...*, *Alphabetum catholicorum...*(amb les *Responsiones...*), *Philosophia...*, *Eulogium...*, *Lliçó de Narbona*, *Ad priorissam...*, *Per ciò che molti*, *De humilitate...*. Les versions gregues d'aquest manuscrit romanen inèdites llevat del *De humilitate...* que fou publicat per Miquel BATLLORI, *Els textos...*323, 215-219.

Estudis: Miquel BATLLORI, *Els textos...*323, *Opusculum...*326, *Un opuscle...*325; Joaquim CARRERAS, *Una versió...*294.

bb) Al castellà

1. *Alphabetum catholicorum...* (F. Santi 5). Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, 554-608.

Estudis: Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, 576-553,¹⁶¹ i *Troballa...*362, 489-508.

2. *De helemosina...* (F. Santi 47). Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, 609-630.¹⁶²

Estudis: Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, 476-553,¹⁶³ i *Troballa...*362, 489-508.

¹⁶¹ Esquema-resum del seu contingut en les pàgines 543-545.

¹⁶² Tant aquesta obra com l'anterior són editades segons el manuscrit de la Biblioteca Casanatense de Roma.

¹⁶³ Esquema-resum del seu contingut en les pàgines 604-608.

cc) Versions italianes

1. *Lliçó de Narbona* (F. Santi 35). Miquel BATLLORI, *Les versions...* 324, 395-462; i Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 77-91.
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les versions...*324, especialment 404; Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 27-34.
2. *Per ciò che molti* (F. Santi 49). Miquel BATLLORI, *Les versions...* 324, 454-462; i Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 92-100.
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les versions...*324, especialment 404-405; i Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 27- 34.
3. *Ad priorissam...* (F. Santi 44). Miquel BATLLORI, *Les versions...*324, 411-427; i Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 60-76.^{163 bis}
Estudis: Miquel BATLLORI, *Les versions...*324, especialment 403-404; Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350, 27- 34; Josep PERARNAU, *Troballa...*362, 489-508.

dd) Versions napolitanes

1. *Ad priorissam...* (F. Santi 45). Alguns fragments dins Josep PERARNAU, *Troballa...*362, 495-497; i, també, dins Josep PERARNAU, *L'«Alia Informatio Beguinorum»* 359, 41, 49, 56, 76.
2. *De helemosina...* (F. Santi 48). Fragments dins Josep PERARNAU, *Troballa...*362, 297-300; i, també, dins Josep PERARNAU, *L'«Alia Informatio Beguinorum»* 359.
3. *Alia informatio beguinorum* (F. Santi 52). Josep PERARNAU, *L'«Alia Informatio Beguinorum»* 359, 15-85.
Estudis: Josep PERARNAU, *L'«Alia Informatio Beguinorum»* 359, i Josep PERARNAU, *Troballa...*362, 489-512.

g) Versions modernes

aa) Al castellà

Elena CÁNOVAS, Félix PIÑERO, *Arnaldo...*328, han traduït al castellà les següents obres: *Eulogium...*, 69-87; *Prima denuntiatio Gerundensis*, 89-102; *Secunda denuntiatio Gerundensis*, 103-107; *Denuntiatio tertia Gerundensis*, 109-114; *Lliçó de Narbona*, 149-169; *Ad priorissam...*, 115-145; *Per ciò che molti*, 172-188; Pedro SAINZ RODRÍGUEZ, *Antología...*366, 435-455: la *Lliçó de Narbona* (de la versió castellana

^{163 bis} Es tracta de l'edició toscana, incompleta respecte del text indicat a continuació.

d'Elena CÁNOVAS i FÉLIX PIÑERO) i, 422-434, la *Informació Espiritual* (del català).¹⁶⁴

bb) Al portuguès

N. FANBEL, *Arnaldo...340*, traduí la *Confessió de Barcelona*, la *Lliçó de Narbona* i el *Raonament d'Avinyó*.

cc) Al català

Miquel BATLLORI, *Els textos...323*, 356-361, donà la versió catalana, del manuscrit grec, del *De humilitate...*

Estudis: Miquel BATLLORI, *El textos...323*, 356-358, i *Un opuscle...325*.

h) Edicions de fragments

Algunes obres d'Arnau de Vilanova resten encara inèdites i altres hi han romàs molt de temps. Per aquest motiu assenyalo aquelles edicions de fragments que han tingut especial importància en els estudis arnaldians.

Miquel BATLLORI, *Dos nous...289*, publicà algun fragment de l'obra considerada pseudo-arnaldiana: *Expositio super 24 capitulum Matthaei*, pàgina 70; i de la *Responsio obiectionibus...*, 57-70. Quant a les altres obres d'aquest mateix volum vegeu l'apartat dedicat als manuscrits.

Chiara CRISCIANI, *Exemplum...379*, extreu un fragment sobre l'ús de la pobresa del *Gladius...*, 288-292.

Francesco EHRLE, *Arnaldo...338*, en apèndix publica alguns fragments significatius de *Confessio Ilerdensis...*, 492; *Prima denuntiatio facta Massiliae*, 484 i 492; *Denuntiatio secunda facta Massiliae*, 492; *Denuntiatio tertia facta Massiliae*,¹⁶⁵ 484; *Antidotum...*, 501.

Francesco EHRLE, *Historia...339*, transcriu els fragments inicials de *Protestatio facta Perusii...*, 11, i *Praesentatio facta Burdegaliae...*, 10.

Dins Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...342*, entre les pàgines cxvii-cxxi trobem fragments dels següents tractats: *De significatione*, cxvii-

¹⁶⁴ Encara que no sigui una obra espiritual —però que sens dubte ajuda a entendre el *Raonament d'Avinyó* o la *Interpretatio de visionibus...*— indico la traducció castellana de fragments importants de la *Interpretatio sompniorum* (José Francisco Ivars).

¹⁶⁵ Per a les denúncies de Marsella vegeu la nota de J.H. ALBANÈS, *Dénonciations...370*.

cxxix; *De tempore adventus Antichristi...*, cxxix-clix; les cartes amb les quals acompanyà la *Philosophia...* en la remesa al papa, clx-clxii, i als cardenals, clxii-clxiii; *Apologia...*, clxiii-clxxii; *Denuntiatio facta Gerundae*, clxii-clxxvii; *Ad Benedictum XI*, clxxvii-cxcii; *Protestatio facta Perusii*, cxcii-cxcvii; *Allocutio christini...*, cxcii-cci; *Lliçó de Narbona*, cci-ccii; *Praesentatio Burdegaliae...*, ccii-ccxi.

Tullio GREGORY, «*Apologia*» 347, dóna alguns breus fragments de l'*Apologia...* i del *Gladius...*, relacionats amb la crítica a la filosofia dels dominics.

Barthélemy HAURÉAU, *Arnauld...84*, publica fragments, 118-119, de l'*Allocutio christini...*. A més, Barthélemy Hauréau, en la seva llista d'obres d'Arnauld de Vilanova, també publicà un breu resum, l'incipit i —a vegades— algun fragment de cada una. De les obres teològiques d'Arnauld de Vilanova relacionades per Barthélemy Hauréau, n'he indicat —en tractar de les edicions de les obres arnaldianes— el resum en nota a peu de pàgina.

Bernard MCGINN, *Visions...351*, transcriu alguns fragments del *De tempore adventus Antichristi...*, 222-225, i del *Gladius...*, 222-225.

Carl MIRBT, *Quellen...353*, 460, transcriu un petit fragment del *De tempore adventus Antichristi...*

Josep PERARNAU, *Troballa...362*, aporta alguns fragments de la versió napolitana de l'*Ad priorissam...*, 495-497, i del *De helemosina...*, 497-500, i dins L'«*Alia informatio beguinorum*» 359 alguns més de les mateixes obres (vegeu l'apartat «*Versions napolitanes*»).

Josep M. POU I MARTÍ, *Arnaldo...91*, entre les pàgines 50 i 84 publica alguns fragments de *De tempore adventus Antichristi...*, 50-53; *De mysterio cymbalorum*, 53-55; *Philosophia...*, 56-57 i 59-62; *Ad Benedictum XI*, 62-66; *Interpretatio...*, 68-84; *Rahonament d'Avinyó*, 68-84.

i) Comentaris generals

Les edicions crítiques solen ésser parcials i, normalment, tenen en compte alguns dels manuscrits que contenen l'obra en qüestió, però no tots.¹⁶⁶ L'*Expositio super Apocalypsi*, que va ésser editada suposadament

¹⁶⁶ Considerem edicions crítiques (per la simple raó que d'aquelles obres, en la majoria de casos, només se'n conservava un manuscrit, i per tant, s'han basat en tots els manuscrits que la contenen) les següents (indico els núms. de la llista de F. Santi): 5, 9, 12, 17, 18, 19, (20 = *Gladius...*, dos manuscrits. Edició preparada, però, que encara no ha sortit —que jo sàpiga— a la llum pública), 26, 27, 41, 42, 44, 45, 47, 49, 51, 52, 53, 71, 72, 73, 74, 75, 76).

«a consciència», ha resultat ésser una obra sobre la qual recauen seriosos dubtes.¹⁶⁷ És més, en aquesta obra, considerada durant alguns anys com la més significativa de mestre Arnau, s'han centrat de manera gairebé exclusiva, alguns estudis doctrinals sobre Arnau de Vilanova, de tal manera que actualment la confusió entre els estudiosos és notòria.¹⁶⁸ I essent Arnau de Vilanova un dels principals autors que ha donat la història de Catalunya, sembla incomprendible que els seus escrits no hagin estat totalment editats, i més quan, per desgràcia, de les seves obres espirituals només n'han romàs alguns pocs manuscrits (l'edició no seria tan complicada com la d'altres autors, les obres dels quals són contingudes en nombrosíssims manuscrits).

Un pas previ, però, hauria d'ésser un debat i el conseqüent aclariment de quines són les obres autèntiques d'Arnau de Vilanova. Altrament el treball podria ésser en va.

Les epístoles, potser per la seva brevetat, han estat transcrites. Mancaria, però, també una edició crítica de totes.

Així, doncs, és de lamentar que encara restin inèdits escrits ben importants.¹⁶⁹

5.1.3. Estudis sobre alguna obra espiritual d'Arnau de Vilanova

He relacionat en aquesta llista els estudis —o parts d'estudis— que tracten específicament d'una obra concreta de mestre Arnau. Certament n'hi ha d'extensos i complets, però també n'hi ha que no van més enllà d'una breu notícia. En la majoria d'ocasions el nombre de pàgines ja ens

¹⁶⁷ De fet els dubtes sobre aquesta obra ja van sorgir de bon començament. Joaquim CARRERAS, *La teologia...395*, 106: «[la nova troballa de manuscrits anònims, juntament amb "algunas rarezas"] ha suscitado dudas acerca de su autenticidad»; Miquel BATLLORI, *Joaquim Carreras Artau, medievalista*, dins «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= Miquel Batllori. *Temas de varia historia*), 167: «de paternitat arnaldiana força probable, però almenys obra certament d'un espiritual arnaldia de l'escola de Joaquim de Flore». Durant alguns anys els dubtes semblaren dissipats, però actualment han reaparegut amb més fonament.

¹⁶⁸ Josep Perarnau proposa no tenir-la en compte en els estudis sobre Arnau de Vilanova, fins que no s'hagi aclarit definitivament la qüestió.

¹⁶⁹ Encara resten per editar obres tan importants com: *l'Apologia...*, *Gladius...* (l'edició, com he dit, ja és preparada, per Cosimo Reho), *Denuntiatio prima facta Massiliae*, *Denuntiatio secunda facta Massiliae*, *Carpinatio...*, *Denuntiatio tertia facta Massiliae*, *Antidotum...*, *Praesentatio facta Burdegaliae...*

suggereix les característiques generals de l'estudi. Les fitxes de la llista 5.2.4. *Estudis de caràcter doctrinal*, a diferència de les de la present, tenen en compte més d'una obra; ambdues llistes són, en realitat, complementàries. Tanmateix moltes edicions d'obres d'Arnau de Vilanova van acompanyades d'un estudi previ.¹⁷⁰

5.1.4. Estudis de caràcter doctrinal

Per «estudis de caràcter doctrinal» entenc les monografies dedicades a estudiar algun aspecte del pensament d'Arnau de Vilanova, però, que, a diferència dels estudis monogràfics, no se cenyeixen únicament a una sola obra.¹⁷¹ Malauradament, en la història de l'arnaldisme, els «estudis de caràcter doctrinal» han estat més aviat pocs, i no sempre han aprofundit els assumptes més crucials. L'anàlisi dels principals conceptes i dels temes que conformen l'univers mental arnaldia gairebé és per encetar. En general, els especialistes dels autors cabdals de la història del pensament han consagrat un bon nombre d'investigacions a dilucidar i precisar la gènesi, l'evolució, etc., de les idees i tesis de l'autor estudiat i posteriorment a esbrinar el lloc que li pertany, sincrònicament i diacrònicament, en la història (originalitat, afinitat amb d'altres personatges...). En els estudis arnaldians, fins al present moment, aquesta tasca encara no s'ha pogut emprendre prou rigorosament —repetim, moltes de les obres d'Arnau de Vilanova romanen inèdites—, i en conseqüència, algunes facetes del seu pensament resten inexplorades. Això no obstant, se-

¹⁷⁰ Vegeu també les següents fitxes d'altres apartats: Miquel BATLLORI, *Dos nous...*289, *Els textos...*323, *Les versions...*324, *Nuevos datos...*76, *Opusculum...*326; Manuel BETÍ, *Notícies...*290; Francesco BRUNI, *Un intellettuale...*156; Elena CÁNOVAS, Félix PIÑERO, *Arnaldo...*328; Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, *L'epistolari...*331, *La polémica...*333, *Una versió...*294; Léopold DELISLE, *Testaments...*108; Francesco EHRLÉ, *Arnaldo...*338; Fidel FITA, *Notas...*111; Heinrich FINKE, *Acta...*342, *Papsttum...*344; GRAZIANO DI SANTA TERESA, *Il «De prudentia»* 346; Tullio GREGORY, *L'«Apologia»* 347; Cesare de LOLLIS, *Ballata...*349; Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350; Olga MARINELLI, *La tradizione...*304; Candido MESINI, *Il «De prudentia»* 352; Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, *Fragments...*358, *L'«Alia Informatio Beguinorum»* 359, *Tres notes...*311, *Troballa...*362; Cosimo REHO, *La polemica...*364; Antoni RUBIÓ, *Documents...*365; Pedro SAINZ-RODRÍGUEZ, *Antología...*366; Francesco SANTI, *Per lo studio...*313.

¹⁷¹ Vegeu també 5.2.3. *Estudis sobre alguna obra d'Arnau de Vilanova*. A més: Roque CHABÁS, *Arnaldo...*23; Eusebi COLOMER, *La interpretación...*378; Barthélemy HAURÉAU, *Arnald...*84; Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo...*87.

ria injust no reconèixer i agrair la tasca portada a terme durant un segle d'estudis arnaldians.¹⁷²

¹⁷² Ultra les introduccions a les edicions d'obres i d'alguns estudis sobre obres d'Arnau de Vilanova, consignats en les seccions anteriors, vegeu:

1. Relació d'Arnau de Vilanova i el tomisme: —especialment l'epígraf 7.2. *Apèndix segon: Bibliografia de la polèmica escatològica*— Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova antiescolastique... 386, L'antitomisme...387*; Joaquim CARRERAS, *El antiescolasticismo...394*; Joaquim i Tomàs CARRERAS I ARTAU, *El Antiescolasticismo...393*, i particularment —malgrat que no és de la present llista— Franz EHRLE, *Arnaldo...338*.

2. Relació d'Arnau i les ciències orientals: Miquel BATLLORI, *Ramon Llull...389, Ramon Llull i Arnau...390*; Joaquim CARRERAS, *Arnau de Vilanova y las culturas orientales 392*; Francesco SANTI, *L'Eleganza...408*; Pere SANTONJA, *Arnau...409, Arnau de Vilanova...410*.

3. La gnoseologia d'Arnau de Vilanova: Francesc FORTUNY, *Els límits...399, La filosofia...400*; Cosimo REHO, *L'ideale...406*; Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360, 40-61*.

4. El sentit de la història: Joaquim CARRERAS, *La teologia...395*; Jaume MENSA I VALLS, *La filosofia...402, La teologia...403*.

5. La dimensió moral: Joan BOTAM, *Arnau de Vilanova...407*.

6. El pensament polític: Miquel BATLLORI, *Le Sicile...388, Sicília...391, Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada...717*; FRANCISCO ELÍAS DE TEJADA, *El franciscanismo...396, El pensamiento...397*; FRANCISCO ELÍAS DE TEJADA, Gabriela PERCOPO, *Historia...398*; Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...» 360, 66-68*.

7. El pensament bíblic: Joan GONZÁLEZ, *El pensament...401*; Jaume MENSA I VALLS, *Les citacions...404*.

8. Arnau de Vilanova i els espirituals: Josep PERARNAU, *La figura dello...405* (i els estudis al·ludits dins 5.2.2. *Edicions d'obres* i 5.2.3. *Estudis sobre alguna obra*); Francesco SANTI, *La vision...408a*.

9. El tema de la mort: Pere SANTONJA, *El concepte...411*.

5.2. LLISTES DE FITXES BIBLIOGRÀFIQUES

5.2.1. Manuscrits¹⁷³

289. **Miquel BATLLORI**, *Dos nous escrits espirituals d'Arnau de Vilanova. El ms. joaquimític A.O. III 556.A. de l'arxiu Carmelità de Roma*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXVIII (1955), 45-70. [Miquel BATLLORI, *Dos nous...*].
Malgrat que no s'indiqui en l'encapçalament de la recensió, sembla que Joaquim CARRERAS resumí el contingut de l'article, conjuntament amb d'altres estudis arnaldians, dins «Estudis Romànics», V (1955-1956), 266-268.
290. **Manuel BETI**, *Notícies de dos manuscrits de l'Arxiu arxiprestal de Morella*, dins «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya», IV (1917), 47-67. [Manuel BETI, *Notícies...*].
291. *Bibliotheca Magica delle Opere a Stampa della Biblioteca Casanatese di Roma (secc. XV-XVIII)* (Biblioteca di Bibliografia Italiana, CII), Florència, Leo Olschki editore 1985. [*Bibliotheca Magica...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 713.
292. **Pere BOHIGAS**, *El repertori dels manuscrits catalans*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XII (1927), 411-449. [Pere BOHIGAS, *El repertori...*]. Reeditat dins Pere BOHIGAS i BALAGUER, *Sobre manuscrits i biblioteques* (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 10), Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1985, especialment 27-28.
293. **Mario BUONOCORE**, *Bibliografia dei fondi manoscritti della Biblioteca Vaticana (1968-1980)* (Studi e Testi, 318 i 319), Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Vaticana 1986. [Mario BUONOCORE, *Bibliografia...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 701-702.
294. **Joaquim CARRERAS i ARTAU**, *Una versió grega de nou escrits d'Arnau de Vilanova*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», VIII (1932), 127-134. [Joaquim CARRERAS, *Una versió...*].
295. *Catalogus librorum manuscriptorum in Bibliotheca D. Thomae Phillipps, B. Art. A.D. 1837*, Middlehill 1837. [*Catalogus librorum...*].

¹⁷³ Fora d'aquesta llista: Miquel BATLLORI, *Els textos...*323, *Les versions...*324; Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...*343; Raoul MANSELLI, *La religiosità...*350; Josep PERARNAU, *Fragments...*358, *Tractats...*236, *Troballa...*362, *Tres...I*; Felice TOCCO, *Due opuscoli...*385.

- 295a. **Oriana CARTAREGIA**, *I manoscritti «G. Gaslini» della Biblioteca Universitaria di Genova*, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato 1991, 14 [Oriana CARTAREGIA, *I manoscritti...*].
296. **Victor LE CLERC**, *Raymond de Meüillon, dominicain, évêque de Gap, archévêque d'Embrun*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XX, París, Librairie Universitaire H. Welter, Éditeur 1895, 252-266. [Victor LE CLERC, *Raymond de Meüillon...*].
297. **Henricus Octavius COXE**, *Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae, p. III, codd. graecos et latinos canonicianos complectens*, Oxford 1854. [Henricus Octavius COXE, *Catalogi...*].
298. **Gérolde FUSSENEGGER**, *Littera septem sigillorum contra doctrinam Petri Iohannis Olivi edita*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XLVII (1954), 45-53. [Gérolde FUSSENEGGER, *Littera septem...*].
299. *Index of Manuscripts in the British Library*, I, Cambridge, Chadwyck-Healy 1984, 156-157. [*Index of Manuscripts...*].
300. **Anton KERN**, *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, II (Handschriftenverzeichnisse Österreichischer Bibliotheken. Steiermark, 2), Viena, Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei 1956. [Anton KERN, *Die Handschriften...*].
- 300a. **Fr. Xv. KRAUS**, *Die Handschriften-Sammlung des Cardinals Nicolaus v. Cusa*, dins «Serapeum», 25 (1864), 353-365 i 369-383.¹⁷⁴ [Fr. Xv. KRAUS, *Die Handschriften-Sammlung...*].
301. **C.G.A. LAMBERT**, *Catalogue descriptif et raisonné des manuscrits de la Bibliothèque de Carpentras*, Carpentras, E. Rolland 1862. [C.G.A. LAMBERT, *Catalogue...*].
302. **Anneliese MAIER**, *Codices Burghesiani Bibliothecae Vaticanae* (Studi e Testi, 170), Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Vaticana 1952, 261-263. [Anneliese MAIER, *Codices...*].
303. **Anneliese MAIER**, *Handschriftliches zu Arnau von Vilanova und P.J. Olivi*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXI (1948),¹⁷⁵ 53-74. [Anneliese MAIER, *Handschriftliches...*].
- Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», II (1949-1950), 297-301.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Resumit dins Josep PERARNAU, *Biblioteques i llibres dels Països Catalans en el «Serapeum» (Leipzig 1840-1870)*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 442.

¹⁷⁵ Posteriorment dins *Ausgehendes Mittelalter. Gesammelte Aufsätze zu Geistesgeschichte des 14. Jahrhunderts*, II, Roma 1967, 215-229.

¹⁷⁶ La recensió es refereix, evidentment, a la primera edició.

304. **Olga MARINELLI MERCACCI**, *La tradizione manoscritta della «Expositio super Apocalypsi» di Arnau de Vilanova*, dins «Estudis Romànics», V (1955-56), 111-126. [Olga MARINELLI, *La tradizione...*].
305. **Jakob MARX**, *Verzeichnis der Handschriften-Sammlung des Hospitals zu Cues bei Bernkastel an der Mosel*, Trier, Schaar und Dathe 1905, 37-38. [Jakob MARX, *Verzeichnis...*].
306. **Bernard de MONTFAUCON**, *Bibliotheca Coisliniana, olim Segueriana, sive manuscriptorum omnium graecorum quae in ea continentur accurata descriptio*, París, Ludovicus Guérin et Carolus Robustel 1715, 585. [Bernard de MONTFAUCON, *Bibliotheca...*].
307. **M. Édouard de MURALT**, *Catalogus codicum Bibliothecae Imperialis publicae graecorum et latinorum*, Sant Petersburg 1840, 65-66. [M. Édouard de MURALT, *Catalogus...*].
308. **Henri OMONT**, *Catalogue des manuscrits latins et français de la collection Phillipps acquis en 1908 pour la Bibliothèque Nationale*, París, Ernest Leroux 1909. [Henri OMONT, *Catalogue...*].
309. **Pierre PÉANO**, *La quaestio de P. J. Olivi sur l'indulgence*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXIV (1981) 46-48. [Pierre PÉANO, *La Quaestio...*].
310. **Josep PERARNAU**, *Los manuscritos lulianos en las bibliotecas Casanatense y Angélica*, dins «Anthologica Annuæ», XXI (1974), 185-248. [Josep PERARNAU, *Los manuscritos...*].
311. **Josep PERARNAU i ESPELT**, *Tres notes entorn de la Biblioteca Papal: L'exemplar del «De mysterio cymbalorum» d'Arnau de Vilanova ofert a Bonifaci VIII*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 6 (1987), 299-311. [Josep PERARNAU, *Tres notes...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988/1989), 562.
312. **Josep PUJOAN**, *Miniaturas españolas en manuscritos de la Biblioteca Vaticana*, dins *Escuela Española de Arqueología e Historia en Roma. Cuadernos de trabajos*, II, Madrid, Junta para ampliación de estudios e investigaciones científicas 1914, 1-21. [Josep PUJOAN, *Miniaturas...*].
313. **Francesco SANTI**, *Per lo studio di Arnau de Vilanova: nota sul manoscritto C279 della Biblioteca Marucelliana di Firenze*, dins «Estudios Franciscanos», LXXXVII (1986), 967-978. [Francesco SANTI, *Per lo studio...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988), 562; i de P[ierre] P[ÉANO], dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXX (1987), 317.

314. **Kurt-Viktor SELGE**, *Ancora a proposito del codice III, Varia I dell'Archivio Generale dei Carmelitani*, dins «Carmelus», 37 (1990), 170-172. [Kurt-Viktor SELGE, *Ancora...*].
315. **Kurt-Viktor SELGE**, *Un codice quattrocentesco dell'Archivio Generale dei Carmelitani, contenente opere di Arnaldo da Villanova, Gioacchino da Fiore e Guglielmo da Parigi*, dins «Carmelus», 36 (1989), 166-167. [Kurt-Viktor SELGE, *Un codice...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 676.
316. **Thomas SMITH**, *Catalogue of the Manuscripts in the Cottonian Library 1696 (Catalogus Librorum Manuscriptorum Bibliothecae Cottonianae). Reprinted from Sir Robert HARLEY's copy, annotated by Humfrey WANLEY, together with documents relating to the fire of 1731*. Edited by C.G.C. TITE. Introductory Essays translated by Godfrey E. TURNON, Cambridge, D. S. Brewer 1984, 95. [Thomas SMITH, *Catalogue...*].
317. **Keith VAL SINCLAIR**, *Manuscrits médiévaux d'origine franciscaine en Australie*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LVII (1964), 367-377 (especialment la pàgina 371). [Keith VAL SINCLAIR, *Manuscrits...*].
318. **WASSELOFSKY**, *Scelta di Curiosità*, Bolonya 1867. [WASSELOFSKY, *Scelta...*].

5.2.2. Projectes i edicions d'obres¹⁷⁷

319. **Ramon d'ALÒS-MONER**, ed., *Arnau de Vilanova. Confessió de Barcelona*, Annex de «Quaderns d'Estudi», XIII, Barcelona, Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya 1921. [Ramon d'ALÒS-MONER, *La «Confessió de Barcelona»*].
320. **Ramon d'ALÒS-MONER**, ed., *Arnau de Vilanova. El text català de la «Informatio beguinorum vel Lectio Narbonae» d'Arnau de Vilanova*, dins «Festgabe Finke», Münster 1925, 187-199. [Ramon d'ALÒS-MONER, *La «Lliçó de Narbona»*].

¹⁷⁷ Ultra les fitxes bibliogràfiques del següent registre, serà profitós consultar-ne d'altres que per diversos motius són escampades arreu (de fet, en la introducció ja les he mencionat): Chiara CRISCIANI, *Exemplum...379*; Paul DIEBGEN, *Arnald...28*; Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo...87*; i Josep Maria POU I MARTÍ, *Arnaldo...91*.

321. **Ramon ARAMON**, *Projecte de la publicació de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», I (1952), 97-100. [Ramon ARAMON, *Projecte...*].
322. **Miquel BATLLORI**, *Ad lectorem monitio*, dins ARNALDI DE VILLANOVA, *Expositio super Apocalypsi*. Cura et studio Ioachimi CARRERAS ARTAU, cooperantibus Olga MARINELLI MERCACCI et Iosepho MORATÓ THOMAS (Scripta Spiritualia, I), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1971, XXI-XXIV. [Miquel BATLLORI, *Ad lectorem...*].
323. **Miquel BATLLORI**, *Els textos espirituals d'Arnau de Vilanova en llengua grega*, dins «Quaderni Ibero Americani», I-II (1953), 358-361. [Miquel BATLLORI, *Els textos...*].
324. **Miquel BATLLORI**, *Les versions italianes medievals d'obres religioses de mestre Arnau de Vilanova*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 397-462. [Miquel BATLLORI, *Les versions...*].
325. **Miquel BATLLORI**, *Un opuscle d'Arnau de Vilanova en llengua grega*, dins *Orientacions i recerques. Segles XII-XX*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1983, 155-165. [Miquel BATLLORI, *Un opuscle...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 5 (1986), 364.
326. **Miquel BATLLORI**, «Θυγάτηρ, μέλλετε, εἰδένοι». *Opusculum Arnaldi de Vilanova nondum editum*, dins «Miscellanea Melchor de Pobladora», I, Roma, Institutum Historicum O.F.M. Cap. 1964, 215-223. [Miquel BATLLORI, *Opusculum...*].
327. **W. BURGER**, *Beiträge zur Geschichte der Katechese in Mittelalter*, dins «Römische Quartalschrift», IV (1907), 163-197. [W. BURGER, *Beiträge...*].
328. **Elena CÁNOVAS**, **Félix PIÑERO**, *Arnaldo de Vilanova. Escritos condenados por la Inquisición*. Introducción, traducción y notas de Elena CÁNOVAS y Félix PIÑERO (Biblioteca de Visionarios, Heterodoxos y Marginados, 10), Madrid, Editora Nacional 1976. [Elena CÁNOVAS, Félix PIÑERO, *Arnaldo...*].
329. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Del epistolario espiritual de Arnau de Vilanova*, dins «Estudios Franciscanos», XLIX (1948), 79-94, 391-406. [Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*].
Recensió de Miquel BATLLORI, dins «Estudis Romànics», IV (1953-1954), 354-356.
330. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *El comentari a l'Apocalipsi d'Arnau de Vilanova*. Exposició oral efectuada a la sessió del dia 24 de març de 1960, celebrada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de la Reial

- Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, resumida dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVIII (1959/60), 367-368. [Joaquim CARRERAS, *El comentari...*].
331. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *L'epistolari d'Arnau de Vilanova*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la Secció Històrico-arqueològica 1950. [Joaquim CARRERAS, *L'epistolari...*].
 Recensió de Miquel BATLLORI, dins «Estudis Romànics», IV (1953-1954), 354-356.
332. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *La «Allocutio super Tetragrammaton» de Arnaldo de Vilanova*, dins «Sefarad», IX (1949), 75-105. [Joaquim CARRERAS, *La «Allocutio...»*].
 Recensió de Miquel BATLLORI, dins «Estudis Romànics», IV (1953-1954), 354-356.
333. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *La polémica gerundense sobre el Anticristo entre Arnau de Vilanova y los dominicos*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», V/VI (1950-1951), 5-58. [Joaquim CARRERAS, *La polémica...*].
 Recensió de Miquel BATLLORI, dins «Estudis Romànics», IV (1953-1954), 354-356.
334. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Trabajos conducentes a la edición de las obras de Arnau de Vilanova*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVI (1954-56), 313. [Joaquim CARRERAS, *Trabajos...*].
335. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Un proyecto de edición crítica de las obras espirituales de Arnau de Vilanova*, dins «Anales de la Asociación Española para el Progreso de Las Ciencias», XX (1955), 181-188. [Joaquim CARRERAS, *Un proyecto...*].
- 335a. **Oriana CARTAREGIA, Josep PERARNAU**, *El text sencer de l'«Epistola ad gerentes zonam pelliceam»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 7-42. [Oriana CARTAREGIA, Josep PERARNAU, *El text sencer...*].
336. **Roque CHABÁS**, *El testamento de Arnaldo de Vilanova*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», XXVIII (1896), 87-90. [Roque CHABÁS, *El testamento...*].
337. **Henricus DENIFLE, Aemilius CHATELAIN (auxiliante)**, *Chartularium Universitatis Parisiensis. Tomus II. Sectio prior ab anno MCCLXXXVI usque ad annum MCCCL*, París, Typis Fratrum Delalain 1891, 86-90. [Heinrich DENIFLE, Émile CHATELAIN, *Chartularium...*].

338. **Francesco EHRLE**, *Arnaldo de Villanova e i «Thomatiste»*. *Contributo alla storia della scuola Tomistica*, dins «Gregorianum», I (1920), 475-501. [Francesco EHRLE, *Arnaldo...*].
339. **Francesco EHRLE**, *Historia Bibliothecae Romanorum Pontificum tum Bonifatianae tum Avenionensis*, I, Roma, Typis Vaticanis 1890, 33. [Francesco EHRLE, *Historia...*].
340. **N. FANBEL**, *Arnaldo de Vilanova. Sua doutrina reformista e sua concepção* (tesi de llicenciatura), Sao Paulo, Facultat de Magisteri, Universitat de Sao Paulo 1977. [N. FANBEL, *Arnaldo...*].
341. **Lluís FARAUDO DE SAINT GERMAIN, ed.**, *Rahonament fet per mestre Arnau de Vilanova en Avinyó*, dins *Recull de textos catalans antics*, Barcelona, Tip. L'Avenç 1909. [Lluís FARAUDO, *El «Rahonament...»*].
342. **Heinrich FINKE**, *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen, zur Kirchen- und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II (1291-1327)*, Berlfn-Leipzig, Walter Rothschild 1908-1922, I, II, III. [Heinrich FINKE, *Acta...*].
343. **Heinrich FINKE**, *Aus den Tagen Bonifaz' VIII.* (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen, II), Münster, Aschendorff 1902, 191-226 i xxvi-ccxi. [Heinrich FINKE, *Aus den Tagen...*].
344. **Heinrich FINKE**, *Papsttum und Untergang des Templerordens* (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen, IV i V), Münster, Aschendorff 1907, especialment 282-325. [Heinrich FINKE, *Papsttum...*].
345. **Matthias FLACIUS ILLIRICUS** (Matthias FRANKOWITZ), *Arnoldus de Nova Villa*, dins *Catalogus testium veritatis, qui ante nostram aetatem reclamarunt Papae*. Cum praefatione Matthiae FLACII ILLYRICI, qua operis huius et ratio et usus exponitur, Basilea, per Joannem Oporinum 1556, 799-801. [Matthias FLACIUS ILLYRICUS, *Catalogus...*].¹⁷⁸
346. **GRAZIANO DI SANTA TERESA**, *Il «Tractatus de prudentia catholicorum scholarium» di Arnaldo da Villanova*, dins «Miscellanea André Combes», I-II, (1967), 425-448; i també dins «Divinitas», XI (1967), 821-844. [GRAZIANO DI SANTA TERESA, *Il «De prudentia»*].¹⁷⁹

¹⁷⁸ Reeditada a Estrasburg, P. Machaeropus, i Basilea, J. Oporinus, el 1562, 467-468, i apèndix 1-14. Em serviré d'aquesta reedició en referir-me a la *Interpretatio...* [Matthias FRANKOWITZ, *Catalogus...345*].

Posterior edicions: Lió, A. Candini 1597; Frankfurt, Cattopolus 1666-1667; Frankfurt, Druck von J. Schmid 1573; i Frankfurt, J. Zunneriana 1672.

¹⁷⁹ Citaré indistintament els dos volums. El número de les pàgines esmentades denotarà l'obra usada.

347. **Tullio GREGORY**, *Apologia de versutiis et perversitatibus pseudo-theologorum et religiosorum et Gladius iugulans thomatistas*, dins «Giornale critico della filosofia italiana», XL (1961), 163-174. [Tullio GREGORY, *L'«Apologia»*].
348. **José Francisco IVARS**, *Arnau de Vilanova: de la interpretación de los sueños*. Selección y traducción José Francisco IVARS, Barcelona, Editorial Labor, S.A. 1975. [José Francisco IVARS, *Arnau de Vilanova...*].
349. **Cesare de LOLLIS**, *Ballata alla Vergine di Giacomo II d'Aragona*, dins «Revue des langues romanes», XXXI (1887), 289-295. [Cesare de LOLLIS, *Ballata...*].
350. **Raoul MANSELLI**, *La religiosità d'Arnaldo da Villanova*, dins «Bulletino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano», LXII (1951), 1-100. [Raoul MANSELLI, *La religiosità...*].
351. **Bernard MCGINN**, *Visions of the End. Apocalyptic Traditions in the Middle Ages*, Nova York 1979, 222-225. [Bernard MCGINN, *Visions...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 4 (1985), 584.
352. **Candido MESINI**, *Il «Tractatus de prudentia catholicorum scholarium» di Arnaldo de Vilanova*, dins «Apollinaris», LII (1979), 305-328. [Candido MESINI, *Il «De prudentia»*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 365.
353. **Carl MIRBT**, *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus*, I, Tübingen, J.C.B. Mohr 1967, 460. [Carl MIRBT, *Quellen...*].
354. **Roger A. PACK**, *De pronosticatione sompniorum libellus Guillelmo de Aragonia adscriptus*, dins «Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge», XXXIII (1966), 237-254. [Roger A. PACK, *De pronosticatione...*].
355. **Josep PERARNAU**, *Dos tratados «espirituales» de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval: «Dyalogus de elementis catholice fidei» y «De helemosina et sacrificio»*, dins «Anthologica Annua», XXII-XXIII (1975/76), 476-630. [Josep PERARNAU, *Dos tratados...*].
- Recensió de Joan BOTAM, dins «Estudios Franciscanos», LXXXV (1984), 425-428.
356. **Josep PERARNAU**, *Dos tratados «espirituales» de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval: «Dyalogus de elementis catholi-*

ce fidei» y «*De helemosina et sacrificio*» (Monografías, 25), Roma, Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica 1976. [Josep PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»...*].

Recensió de Joan BOTAM, dins «Estudios Franciscanos», LXXXV (1984), 425-428; i de Jaume de PUIG, dins «Revista Catalana de Teologia», III (1978), 410-412.

357. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *El text primitiu del «De mysterio cymbalorum Ecclesiae» d'Arnau de Vilanova. En apèndix, el seu «De tempore adventus Antichristi»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 7-169. [Josep PERARNAU, *El text...*].

Recensió de Jaume MENSA, dins «Revista Catalana de Teologia», XV (1990), 457-461; i de Francesco SANTI, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 377-380.

358. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Fragments en català del tractat perdut d'Arnau de Vilanova «De fine mundi» en una disputa entorn de les previsions escatològiques (Vilafranca del Penedès i Barcelona 1316-1317)*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 282-287. [Josep PERARNAU, *Fragments...*].

Recensió de Jaume MENSA, dins «Revista Catalana de Teologia», XV (1990), 457-461; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 585.

359. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *L'«Alia Informatio Beguinorum» d'Arnau de Vilanova* (Studia, Textus, Subsidia, II), Barcelona, Facultat de Teologia de Barcelona 1978. [Josep PERARNAU, *L'«Alia Informatio Beguinorum»*].

Recensió de Joan BOTAM, dins «Estudios Franciscanos», LXXXV (1984), 425-426; i de Francesc FORTUNY, dins «Revista Catalana de Teologia», III (1981), 405-410.

360. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *L'«Allocutio christini...» d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 7-135. [Josep PERARNAU I ESPELT, *L'«Allocutio christini»...*].

Recensió de Jaume MENSA, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 433-436.

361. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *L'«Ars catholicae philosophiae» (primera redacció de la «Philosophia catholica et divina») d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text. En apèndix, les dues lletres que acompanyaven les còpies destinades a Bonifaci VIII i al Col·legi Cardenalici i les requestes a Benet XI i al Cambrer Papal en Seu vacant*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 7-223. [Josep PERARNAU, *La «Philosophia»...*].

- Recensió de Jaume MENSA, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 470-474.
362. **Josep PERARNAU I ESPELT**, *Troballa de tractats espirituals perduts d'Arnau de Vilanova*, dins «Revista Catalana de Teologia», I (1976), 489-512. [Josep PERARNAU, *Troballa...*].
363. **Josep PERARNAU** dona raó del projecte d'edició de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XLIV (1971), 410-411. [Josep PERARNAU, *El projecte...*].
364. **Cosimo REHO**, *La polemica di Arnaldo da Villanova contro i Domenicani Tomisti nel «Gladius iugulans thomatistas» (1304)*, (Tesi di Laurea in filosofia) Bari, curs 1981-82. [Cosimo REHO, *La polemica...*].
365. **Antoni RUBIÓ I LLUCH**, *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval*, I i II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1908 i 1921. [Antoni RUBIÓ, *Documents...*].
366. **Pedro SAINZ RODRÍGUEZ**, *Antología de la literatura espiritual española, I. Edad Media* (Espirituales Españoles, 28), Madrid, Fundación Universitaria Española, Universidad Pontificia de Salamanca 1980, 790. [Pedro SAINZ, *Antología...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 3 (1984), 354.
367. **Arnau de VILANOVA**, *Obres catalanes. Volum I. Escrits religiosos*. A cura del P. Miquel BATLLORI, SI. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU, membre de l'I.E.C. (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino 1947. [ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*, I].
- Recensió de Pere BOHIGAS, dins «Estudis Romànics», I (1947-1948), 252-254; i de Martí de RIQUER, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XX (1947), 271-273.
368. **Arnaldi de VILLANOVA**, *Expositio super Apocalypsi*. Cura et studio Ioachimi CARRERAS I ARTAU, cooperantibus Olga MARINELLI MERCACCI et Iosepho M. MORATÓ I THOMAS (Scripta Spiritualia, I), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1971. [ARNALDI DE VILLANOVA (?), *Expositio...*].
- Recensió de Josep PERARNAU, dins «Estudis Romànics», XVI (1971-1975), 253-255.
369. **Johan WOLF**, *Lectionum memorabilium et reconditarum centenarii XVI, I*, Lavingae, L. Rheinmichel 1600,¹⁸⁰ 564-575.¹⁸¹ [Johan WOLF, *Lectionum...*].

¹⁸⁰ Edició posterior a Frankfurt, H. Grossus 1671, en dos volums.

5.2.3. Estudis sobre alguna obra espiritual d'Arnau de Vilanova

370. **J.H. ALBANÈS**, *Dénonciations par Arnaud de Villeneuve à l'évêque de Marseille*, dins *Gallia christiana novissima. Histoire des archevêchés, évêchés et abbayes de France*, II (Marseille), París, Imp. Valentinoise 1899, 219-220. [J.H. ALBANÈS, *Dénonciations...*].
371. **Miquel BATLLORI**, *Les obres religioses catalanes d'Arnau de Vilanova, Notícia preliminar*, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres Catalanes*, I. *Escrits religiosos*, (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino 1947, 51-93. [Miquel BATLLORI, *Les obres religioses...*].
372. **Ernst BENZ**, *Ecclesia Spiritualis. Kirchenidee und Geschichtstheologie der Franziskanischen Reformation*, Stuttgart, W. Kohlhammer 1934, 368-387. [Ernst BENZ, *Ecclesia...*].
Recensió de Michael BIHL, dins «Archivum Franciscanum Historicum», XXIX (1936), 242-251.
373. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Arnaldo de Vilanova. Apologista anti-judaico*, dins «Sefarad», VII (1947), 49-61. [Joaquim CARRERAS, *Arnaldo...*].
Recensió de Miquel BATLLORI, dins «Estudis Romànics», IV (1953-1954), 354-356.
374. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Doctrina y práctica de la interpretación de los sueños en Arnau de Vilanova*, dins «Actas del IX Congreso Internacional de Historia de las Ciencias», I, Barcelona, Imp. Casa de la Caritat 1960, 347-351. [Joaquim CARRERAS, *Doctrina...*].
375. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *L'«Expositio super Apocalypsi» d'Arnau de Vilanova: autenticitat, data i lloc de composició*, dins «Estudis Romànics», VII (1959-60), 49-55. [Joaquim CARRERAS, *L'«Expositio super Apocalypsi»*].
376. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Praefatio*, dins ARNALDI DE VILLANOVA, *Expositio super Apocalypsi*. Cura et studio Ioachimi CARRERAS ARTAU, cooperantibus Olga MARINELLI MERCACCI et Iosepho MORATÓ THOMAS (Scripta Spiritualia, I) Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1971, IX-XX. [Joaquim CARRERAS, *Praefatio...*].
377. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Un texto didáctico barcelonés del s. XIII para infantes reales*, dins «Perspectivas Pedagógicas», 1 (1958), 7-9. [Joaquim CARRERAS, *Un texto...*].

¹⁸¹ En les pàgines 564-565 trobem una breu biografia («Arnoldus de Villa nova»), seguida de la *Introductio...*, 565-573, i de les dues epístoles entre Jaume II i Frederic III, 573-575.

378. **Eusebi COLOMER**, *La interpretación del tetragrama bíblico en Ramón Martí y Arnau de Vilanova*, dins «Miscellanea Mediaevalia», 13/2 (1981 = *Sprache und Erkenntnis im Mittelalter*), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter 1981, 937-945. [Eusebi COLOMER, *La interpretación...*].¹⁸²
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 2 (1983), 504.
379. **Chiara CRISCIANI**, *Exemplum Christi e Sapere. Sulla epistemologia di Arnau di Vilanova*, dins «Archives Internationales d'Histoire des Sciences», XXVIII (1978), 245-298. [Chiara CRISCIANI, *Exemplum...*].
380. **Harold LEE**, «*Scrutamini Scripturas*». *Joachimist Themes and «Figurae» in the Early Religious Writings of Arnald of Vilanova*, dins «Journal of the Warburg and Courtauld Institutes», XXXVII (1974), 33-56. [Harold LEE, «*Scrutamini scripturas*»...].
381. **Jaume MASSÓ TORRENTS**, *Repertori de l'Antiga Literatura Catalana. Poesia*, I, Barcelona, Editorial Alpha 1932, 34 i 306-307. [Jaume MASSÓ, *Repertori...*].
382. **Roger A. PACK**, *Addenda to an article on William of Aragón*, dins «Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge», XXXV (1968), 297-299. [Roger A. PACK, *Addenda...*].
383. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Abstinencia de carnes y medicina. (El «Tractatus de esu carni» de Arnau de Vilanova)*, dins «Scripta Theologica», XVI (1984), 323-346. [Juan Antonio PANIAGUA, *Abstinencia...*].¹⁸³ Editat també dins *De la Iglesia y de Navarra*. Estudios en honor del Prof. Goñi Gaztambide (Colección Teológica, 44), Pamplona, Universidad de Navarra 1984, 83-106.
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 5 (1986), 479.
384. **Francesco SANTI**, *Arnau de Vilanova. L'obra espiritual* (Història i societat, 5), València, Diputació provincial de València 1987. [Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*].
 Recensió de Jaume MENSA, dins «Revista Catalana de Teologia», XII (1987), 467-470; de Jaume MENSA, dins «Anuari de la Societat

¹⁸² *Sprache und Erkenntnis im Mittelalter*. Akten des VI. Internationalen Kongresses für Mittelalterliche Philosophie der Société Internationale pour l'étude de la Philosophie Médiévale, 29, August-3, September 1977, in Bonn, 2 Halbband (Herausgegeben von Jan P. BECKMANN, Ludger HONNEFELDER, Gabriel JÜSSEN, Barbara MÜNKELHAUS, Gangolf SCHRIMPF, Georg WIELAND unter Leitung von Wolfgang KLUXEN), Berlín, Nova York 1981.

¹⁸³ Si no indico el contrari em serviré d'aquesta edició.

Catalana de Filosofia», III (1989), 223-225; de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 6 (1987), 345-348; i de Gian Luca POTESTÀ, dins «Crestianesimo nella Storia», X (1989), 631-632.

385. **Felice Tocco**, *Due opuscoli inediti di Arnaldo da Villanova*, dins «Archivio Storico Italiano», XVIII (1886), 459-460.¹⁸⁴ [Felice Tocco, *Due opuscoli...*].

5.2.4. Estudis de caràcter doctrinal

386. **Miquel BATLLORI**, *Arnau de Vilanova antiescolastique d'après mss. catalans et italiens*, dins *Scholastica ratione historico-critica instauranda*. Acta Congressus Scholastici Internationalis Romae anno sancto MCML celebrati, Roma 1951, 567-581. [Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova antiescolastique...*].

Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», III (1951-1952), 317-320.

387. **Miquel BATLLORI**, *L'antitomisme pintoresc d'Arnau de Vilanova*, dins Miquel BATLLORI, *Vuit segles de cultura catalana a Europa* (Biblioteca Selecta, 252), Barcelona, Editorial Selecta 1958, 19-29. [Miquel BATLLORI, *L'antitomisme...*].

388. **Miquel BATLLORI**, *La Sicile et la Couronne d'Aragon dans les prophéties d'Arnaud de Villeneuve et de Jean de Roquetaillade*, dins «Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Âge», 102 (1990), 363-379.¹⁸⁵ [Miquel BATLLORI, *La Sicile...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 672.

389. **Miquel BATLLORI**, *Ramon Llull ed Arnau de Vilanova ed i loro rapporti con la filosofia e la scienza orientale*, dins *Oriente e occidente: filosofia e scienza*, Roma 1971, 145-148. [Miquel BATLLORI, *Ramon Llull...*].

390. **Miquel BATLLORI**, *Ramon Llull i Arnau de Vilanova en relació amb la filosofia i amb les ciències orientals del segle XIII*, dins *A través de la història i la cultura catalanes*, Montserrat, Publicacions de

¹⁸⁴ Reproduït posteriorment dins *Studi Francescani*, 1909, 223-226.

¹⁸⁵ Hi afegim: Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada i António Vieira*, dins «Pubblicazioni della Sezione Romanza. Serie Studi», VIII (1986 = *Studi iberistica in memoria di G. Carlo Rossi*), 22-30; i el de Jeanne BIGNAMI-ODIER, *Jean de Roquetaillade...597*.

l'Abadia de Montserrat 1979, 15-35. [Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i Arnau...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 364.

391. **Miquel BATLLORI**, *Sicília i la Corona d'Aragó en les profecies d'Arnau de Vilanova i de Joan de Rocatalhada*, dins *Mediterraneo medioevale*. Scritti in onore di Francesco Giunta, I, Boveria, Mannelli-Catanzaro, 1989, 89-105.¹⁸⁶ [Miquel BATLLORI, *Sicília...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 672.

392. **Joaquim CARRERAS i ARTAU**, *Arnau de Vilanova y las culturas orientales*, dins «Homenaje a J.M. Millàs-Vallicrosa», I, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1954, 309-321. [Joaquim CARRERAS, *Arnau de Vilanova y las culturas orientales*].

393. **Joaquim i Tomàs CARRERAS i ARTAU**, *El Anti-escolasticismo. Arnaldo de Vilanova*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII-XV*, I, Madrid 1939, 199-230. [Joaquim i Tomàs CARRERAS, *El Anti-escolasticismo...*].

Recensió de BASILI DE RUBÍ, dins «Estudios Franciscanos», XLIX (1948), 124-131; de Miquel FLORI, dins «Analecta Sacra Tarracoen-sia», XIII (1937-40), 228-230; i de Jordi RUBIÓ, dins «Estudis Romànics», I (1947-1948), 274-282.

394. **Joaquim CARRERAS i ARTAU**, *El antiescolasticismo de Arnau de Vilanova (1240?-1311)*, dins «Miscellanea Mediaevalia», 2. *Die Metaphysik im Mittelalter*, Berlín, Walter de Gruyter et Co. 1963, 616-620. [Joaquim CARRERAS, *El antiescolasticismo...*].¹⁸⁷

395. **Joaquim CARRERAS i ARTAU**, *La teología de la historia de Arnaldo de Vilanova*, dins «Anales de la Asociación Española para el Progreso de las Ciencias», XXIV (1959), 105-108. [Joaquim CARRERAS, *La teología...*].

396. **Francisco ELÍAS DE TEJADA**, *El franciscanismo político de Arnau de Vilanova*, dins FRANCISCO ELÍAS DE TEJADA, *Las doctrinas políticas en la Cataluña medieval*, Barcelona, Aymà 1950, 109-123. [FRANCISCO ELÍAS DE TEJADA, *El franciscanismo...*].

¹⁸⁶ Publicat també dins «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= *Miquel Batllori. Temes de varia historia*), 32-39.

¹⁸⁷ Són les actes d'un congrés: *Die Metaphysik im Mittelalter. Ihr Ursprung und ihre Bedeutung*. Vorträge des II. Internationalen Kongresses für Mittelalterliche Philosophie, Köln, 31. August-6. September 1961 (Herausgegeben von Paul WILPERT).

- Recensió de Ferran SOLDEVILA, dins «Estudis Romànics», III (1951-1952), 325-326.
397. **Francisco ELÍAS DE TEJADA**, *El pensamiento político catalán medieval como trans fondo del mallorquín de la misma época*, dins «Scripta Monographica & Recensiones», III (1949), 20-22. [Francisco ELÍAS DE TEJADA, *El pensamiento...*].
398. **Francisco ELÍAS DE TEJADA**, **Gabriela PERCOPO**, *Historia del pensamiento político catalán*, III. *La Valencia clásica (1238-1479)*, Sevilla, Ediciones Montejurra 1965, 51-80. [Francisco ELÍAS DE TEJADA, Gabriela PERCOPO, *Historia...*].
399. **Francesc J. FORTUNY**, *Arnau de Vilanova: els límits de la raó teològica. Arnau en oposició a Averrois, Maimònides i Tomàs d'Aquino*, dins «Estudi General», 9 (1989 = *El debat intercultural als segles XIII i XIV*. Actes de les I Jornades de Filosofia Catalana, Girona, 25-27 d'abril de 1988), 31-60. [Francesc J. FORTUNY, *Els límits...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 587-588; i XI (1992), 44-47.
400. **Francesc J. FORTUNY**, *La filosofia d'Arnau de Vilanova*, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», III (1989), 19-54. [Francesc J. FORTUNY, *La filosofia...*].
- Resum de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 40-44; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 606.
401. **Joan GONZÀLEZ PASTOR**, *El pensament bíblic d'Arnau de Vilanova*, dins «Catalunya Cristiana» (Setmana del 30 de Setembre al 6 d'Octubre de 1990), 25. [Joan GONZÀLEZ, *El pensament...*].
402. **Jaume MENSA I VALLS**, *La filosofia de la història d'Arnau de Vilanova. El tema de la fi dels temps en les obres anteriors al 1305*, I i II, Tesina llegida al Departament de Filosofia, Facultat de Lletres, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra 1988. [Jaume MENSA I VALLS, *La filosofia...*].
403. **Jaume MENSA I VALLS**, *La teologia de la història d'Arnau de Vilanova. Estat de la qüestió*, Tesina presentada al Departament de Teologia Sistemàtica de la Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona 1988. [Jaume MENSA I VALLS, *La teologia...*].
404. **Jaume MENSA I VALLS**, *Les citacions bíbliques en català en les obres d'Arnau de Vilanova*, dins «Revista Catalana de Teologia», XIV (1989 = *In Medio Ecclesiae*. Miscel·lània en Homenatge al Prof. Dr. Isidre Gomà i Civit), 517-526. [Jaume MENSA I VALLS, *Les citacions...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 587.

405. **Josep PERARNAU**, Intervenció, dins *Tavola Rotonda, Chi erano gli Spirituali*, dins SOCIETÀ INTERNAZIONALE DI STUDI FRANCESCANI, *Chi erano gli Spirituali*. Atti del III Convegno Internazionale, Assís 16-18 Octubre 1975, Assís 1976, 263-312 (la intervenció de Josep Perarnau, en concret, 276-287). [Josep PERARNAU, *La figura dello...*].
406. **Cosimo REHO**, *L'ideale conoscitivo dell'uomo «spirituale» secondo Arnaldo da Vilanova (1238-1311)*, dins «Estudios Franciscanos», LXXXVII (1986), 993-1012. [Cosimo REHO, *L'ideale...*]. També dins «Journal of Philosophy», 1-5 (1985), 31-50.
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 560; i de P[ierre] P[ÉANO], dins «Archivum Franciscanum Historicum», LXXX (1987), 572-573.
407. **P. SALVADOR DE LES BORGES**, OFM CAP [Joan BOTAM], *Arnau de Vilanova moralista* (Premi Jaume Serra i Hünter 1956) (Arxius de la Secció de Ciències, XXV), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1957. [SALVADOR DE LES BORGES, *Arnau de Vilanova...*].
- Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», VII (1959-1960), 179-181; i de Josep VIVES, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXX (1957), 192-193.
408. **Francesco SANTI**, *L'Eleganza della Sposa. Nota sull'Oriente nella letteratura escatologica di Arnaldo di Vilanova*, dins «Estudi General», 9 (1989) = *El debat intercultural als segles XIII i XIV*. Actes de les I Jornades de Filosofia Catalana, Girona, 25-27 d'abril de 1988), 61-77. [Francesco SANTI, *L'Eleganza...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 587.
- 408a. **Francesco SANTI**, *La vision de la fin des temps chez Arnaud de Vileneuve. Contenu théologique et expérience mystique*, dins «Cahiers de Fanjeaux», 27 (1992), 107-127. [Francesco SANTI, *La vision...*].
- 408b. **Pere SANTONJA**, *Arnau de Vilanova: els escrits religiosos i la Inquisició*. Tesis Doctoral de Filologia llegida a la Universitat d'Alacant l'octubre de 1987. [Pere SANTONJA, *Arnau de Vilanova: els escrits religiosos*].
409. **Pere SANTONJA**, *Arnau de Vilanova: Les ciències ocultes, influències del pensament àrab i hebreu*, dins «Miscel·lània Badia i Margarit», II (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, 10), Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1985, 71-86. [Pere SANTONJA, *Arnau...*].

410. **Pedro SANTONJA**, *Arnau de Vilanova y el pensamiento islámico*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 10 (1990), 39-61. [Pere SANTONJA, *Arnau de Vilanova...*]; dins «Annales du Midi», 103 (1991), 421-439;¹⁸⁸ i dins «Miscel·lània Joan Fuster. Estudis de llengua i literatura a cura d'Antoni FERRANDO i d'Albert HAUF», III (Biblioteca Abat Oliba, 97), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1991, 31-55.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 671-672; i de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 606.

411. **Pere SANTONJA**, *El concepte de vida-mort i la idea de Déu en l'escriptor valencià Arnau de Vilanova (1238-1311)*, dins «Saó», (1989), 407-410. [Pere SANTONJA, *El concepte...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 588.

- 411a. **B. TÖPFER**, *Das kommende Reich des Friedens*, Berlín 1964, 238-257. [B. TÖPFER, *Das Kommende*].

¹⁸⁸ Amb el títol *Arnau de Vilanova (Arnaud de Villeneuve) et la pensée islamique*.

VI

PRESENTACIONS GENERALS I DIVULGADORES

6.1. INTRODUCCIÓ

Normalment les obres de caràcter general, com són enciclopèdies i diccionaris, dediquen —ni que sigui breu— un apartat a presentar Arnau de Vilanova. En aquestes obres de referència predominen aquells articles que accentuen la dimensió mèdica d'Arnau de Vilanova. És apreciat sobretot com a metge. En conjunt, aquests llibres reflecteixen l'anòmala situació de la història dels estudis arnaldians: confusió de dades (especialment sobre la vida: data i lloc de naixement, obres escrites....), valoració molt positiva de la seva faceta mèdica i, en canvi, extremadament negativa de la teològica, etc.¹⁸⁹

Les presentacions més recents, és a dir, aquelles que ja recullen les recerques dels darrers quinze anys, ofereixen una imatge d'Arnau de Vilanova més versemblant, més desmitificada, més lliure dels prejudicis que alguns historiadors li havien projectat.

Les històries de la filosofia no acostumen a reservar gaire lloc al nostre autor. Moltes, no sé si dir la majoria, l'ometen. D'entre les que m'han estat assequibles, només he aconseguit identificar-ne algunes —les registrades en la llista— que li destinin algun capítol o alguna breu menció. Les que en parlen ho solen fer pel motiu que Arnau de Vilanova és un «antitomista». Certament l'absència d'Arnau de Vilanova en les obres de la història del pensament no es deu al fet de no «tenir mèrits» sinó al fet, greu, que el seu pensament no ha estat, encara, suficientment estudiat i en conseqüència no s'ha divulgat prou.

¹⁸⁹ Per regla general —amb les seves evidents i il·lustres excepcions— les obres editades en l'àmbit continental/europeu solen referir-se més sovint a Arnau de Vilanova que les editades en llengua anglesa. En les alemanyes (molt crítiques i serioses; i dit sigui de passada que van ésser els primers a entrar Arnau de Vilanova per la «V», és a dir, a considerar «Vilanova» com el cognom del nostre autor), franceses (potser pel fet que els francesos han tingut durant molt de temps Arnau de Vilanova com un compatriota), italianes (que tot i el seu rigor tendeixen a reduir-lo a un simple seguidor de Joaquim de Fiore) i les portugueses (força extenses i ben documentades bibliogràficament) és estrany no trobar alguna referència al metge català.

En canvi, els estudis de literatura, especialment els de literatura catalana, li solen concedir un major protagonisme i dedicació.¹⁹⁰ Paradoxalment però, no tracten d'aspectes literaris o relacionats amb la llengua, sinó que sovint el presenten en la seva vessant social, filosòfica o teològica. Els estudis filològics sobre Arnau de Vilanova gairebé no existeixen.¹⁹¹

En les obres d'àmbit eclesiàstic (diccionaris de religió, històries de l'Església i de la teologia...) Arnau de Vilanova gaudeix d'una major atenció. Almenys hi sol ésser citat. En cercles teològics, Arnau de Vilanova ha despertat profundes passions, des de sempre i arreu: des de qui el considera, com ho féu la Sentència condemnatòria de 1316, un heretge totalment reprovable, a qui veu en ell un autor simpàtic i, fins i tot, precursor dels temps moderns.

En les presentacions d'àmbit mèdic se li reconeix una enorme categoria i significació en el context de la medicina europea del seu temps. Semblantment, les històries de la química el mencionen com un precedent, per les seves suposades activitats en el terreny de l'alquímia.

Finalment, a causa de la seva relació amb papes i reis famosos, i de la seva formidable activitat en els més grans centres culturals del seu temps, també trobem esments d'Arnau de Vilanova en obres generals d'història. Les històries locals, regionals, nacionals, etc. d'aquells països que el creien compatriota li solen destinar alguna pàgina.

6.2. FITXES BIBLIOGRÀFIQUES

6.2.1. Obres generals de referència: bibliografies, biografies, enciclopèdies, diccionaris...

412. Pierre ASTRUC, *Arnauld de Villeneuve*, dins *Dictionnaire des Biographies*, I (A à J), París, Presses Universitaires de France 1958, 75. [Pierre ASTRUC, *Arnauld de Villeneuve*].

¹⁹⁰ En aquest sentit també és bo de constatar l'interès dels estudiosos alemanys per Arnau de Vilanova: Dietrich BRIESEMEISTER, *Katalonien...*500.

¹⁹¹ Sí que hem de considerar autèntics estudis filològics els d'Anna TRIAS I TEIXIDOR, «Aureal»...518, *El mot fantasma...*519 i el de Manuel MOURELLE DE LEMA, *El romance...*509. Aquest darrer argumenta que en temps d'Arnau de Vilanova ja existien diferències entre el català i el valencià.

413. **ATLANTICA. GRANDE ENCICLOPEDIA UNIVERSALE, II, Arnaldo di Villanova**, Milà, European Book, 1985, 562/I. [ATLANTICA].
414. **Adrien BAILLET**, *Jugemens des savans sur les principaux ouvrages des auteurs. Revûs, corrigez et augmentez par Mr. de la MONNOYE. Nouvelle édition, augmenté, I. De l' ANTI-BAILLET de Menage, avec des OBSERVATIONS de Mr. de la MONNOYE; 2. Des réflexions sur les jugemens des Savans; 3. Des réflexions sur la Vie de Descartes par BAILLET; 4. Des jugemens des Savans sur les Maîtres d'Eloquence par Mr. GISBERT, professeur de Rhétorique*, Amsterdam 1725, 378. [Adrien BAILLET, *Jugemens...*].
415. **Miquel BATLLORI**, *Arnau de Vilanova*, dins *Gran Enciclopèdia Catalana*, XV, Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1980, 491-492. [Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova*].
416. **John F. BENTON**, *Arnald of Villanova*, dins *Dictionary of the Middle Ages* (Josep R. STRAYER, editor in Chief), I (AACHEN-AUGUSTINISM), Nova York, Charles Scribner's Sons 1982. [John F. BENTON, *Arnald of Villanova...*].
417. **Marie Nicolas BOUILLET**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Dictionnaire Universel d'Histoire et de Géographie*, París, Librairie de L. Hachette et Cie, 1867,¹⁹² 117a-b. [M.-N. BOUILLET, *Arnaud de Villeneuve*].
418. **BROCKHAUS ENZYKLOPÄDIE, I (A-ATE)**, *Arnaldus von Villanova, Arnau de Vilanova*, Wiesbaden, F.A. Brockhaus 1966, 734. [BROCKHAUS ENZYKLOPÄDIE].
419. **BROCKHAUS, KONVERSATIONS LEXIKON, XVI (T-Z)**, *Villanovanus, Arnoldus*, Leipzig 1903, 334-335. [BROCKHAUS, KONVERSATIONS].
420. **Jacques-Charles BRUNET**, *Villanova (Arnaldus de)*, dins *Manuel du librairie et de l'amateur de livres, V (S-Z)*, París, G.P. Maisonneuve & Larouse, éditeurs 1966, 1227-1232. [Jacques-Charles BRUNET, *Villanova (Arnaldus de)*].
421. **Jacques George de CHAUFÉPIÉ**, *Arnaud de Villeneuve ou Villanovanus*, dins *Nouveau Dictionnaire historique et critique pour servir de supplément ou de continuation au dictionnaire historique et critique de M. Pierre Bayle, I (A-BL)*, Amsterdam, Chez L. Chatelain, H. Uytwerf, F. Changuion, J. Wetstein, P. Mortier, Arkste et Merkus, M. Uytwerf et M.M. Rey, la Haia, Chez Pierre d'Hondt 1750, 480-482. [Jacques George de CHAUFÉPIÉ, *Arnaud...*].

¹⁹² En l'edició de l'any 1901 ocupà la pàgina 118.

422. CHAUSSIER ET ADELON, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Biographie Universelle Ancienne et Moderne*, II, París, Ch. Delagrave et Cie, s.a., 243/II-244/I. [CHAUSSIER].
423. José M. DALMAU, *Arnaldo de Vilanova*, dins *VERBO. Enciclopèdia Luso-Brasileira de Cultura*, II, Lisboa, Ed. Verbo 1964, 1197-1198. [José M. DALMAU, *Arnaldo...*].
424. Eli DAVIS, *Arnaldo of Villanova*, dins *Encyclopaedia Judaica*, III, Jerusalem, Encyclopaedia Judaica Jerusalem 1972, 484. [Eli DAVIS, *Arnaldo of Villanova*].
425. Ch. DEZOBRY, T.H. BACHELET, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Dictionnaire Général de Biographie et d'Histoire, de Mythologie, de Géographie Ancienne et Moderne comparée, des Antiquités et des Institutions Grecques, Romaines, Françaises et Étrangères*, París, Librairie Ch. Delagrave 1873, 144. [Ch. DEZOBRY, T.H. BACHELET, *Arnaud de Villeneuve*].
426. DICCIONARI BIOGRÀFIC, IV (Q-Z i Apèndix), *Arnau de Vilanova*, Barcelona, Albertí, editor 1970, 469-472. [DICCIONARI BIOGRÀFIC, *Arnau de Vilanova*].
427. DICCIONARIO ENCICLOPÉDICO HISPANO-AMERICANO DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTES, II, *Arnaldo de Villanueva*, Barcelona, Montaner y Simón Editores 1887, 653. [DIC. ENC. HISPANO-AMERICANO].
428. DICCIONARIO ENCICLOPÉDICO SALVAT, XII, *Vilanova (Arnau de)*, Barcelona, Salvat Editores, S. A. 1954 (2ª ed.), 764-765. [DIC. ENC. SALVAT].
429. DICCIONARIO ENCICLOPÉDICO U.T.E.H.A., I, *Arnaldo de Vilanova*, Mèxic, Unión Tipográfica Editorial Hispano Americana 1951, 973. [DIC. ENC. U.T.E.H.A.].
430. DICTIONNAIRE DE LA CONVERSATION ET DE LA LECTURE (Sous la direction de M. W. Duckett), II, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, 1870, 48. [DICTIONNAIRE DE LA CONVERSATION].
431. DICTIONNAIRE ENCICLOPÉDIQUE LAROUSSE, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie Larousse 1979, 104.¹⁹³ [DICTIONNAIRE ENCICLOPÉDIQUE LAROUSSE].
432. DICTIONNAIRE ENCICLOPÉDIQUE QUILLET, I (A-Boza), *Arnaud de Villeneuve (1235?-1312?)*, París, Librairie Aristide Quillet 1968, 339. [DICT. ENCY. QUILLET].

¹⁹³ Aquest breu article és idèntic al de l'*Encyclopédie Alfabétique Larousse Omnīs*.

433. **DIZIONARIO ENCICLOPEDICO ITALIANO**, *Arnaldo da Villanova*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 1955, 645c. [DIZIONARIO ENCICLOPEDICO].
434. **DIZIONARIO GROLIER**, *Arnaldo da Villanova*, I (A-L), Milà, Editrice Eraclea, s.a., 103/II. [DIZIONARIO GROLIER].
435. **ENCICLOPEDIA EUROPEA**, *Arnaldo di Villanova*, I (Aachen-Bakunin), Milà, Garzanti 1976, 649/I [ENCICLOPEDIA EUROPEA].
436. **ENCICLOPEDIA UNIVERSAL ILUSTRADA**, *Arnaldo de Vilanova*, dins *Enciclopedia Espasa*, VI, Madrid, Espasa Calpe, S.A. 1909, 304-305. [ESPASA].
437. **ENCYCLOPÉDIE ALPHABÉTIQUE LAROUSSE OMNIS**, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie Larousse 1977, 140. [ENCYCLOPÉDIE ALPHABÉTIQUE LAROUSSE].
438. **ENCYCLOPÉDIE NOUVELLE, OU DICTIONNAIRE PHILOSOPHIQUE, SCIENTIFIQUE, LITTÉRAIRE ET INDUSTRIEL**, par une société de Savans et de Littérateurs (Publiée sous la direction de M.M. LEROUX et J. REYNAUD), II (ARI-BOS), *Arnauld de Villeneuve*, París, Librairie de Charles Gosselin 1836, 63. [ENCYCLOPÉDIE NOUVELLE].
439. **Johannes Albertus FABRICIUS**, *Arnaldus Villanovanus*, dins *Bibliotheca mediae et infimae aetatis*, I, Hamburg, Sumptu Viduae Felgineriae 1724, 358-359. [Johannes Albertus FABRICIUS, *Arnaldus...*].
440. **F.X. FELLER**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Biographie Universelle des hommes qui se sont fait un nom, par leur génie, leurs talents, leurs vertus, leurs erreurs ou leurs crimes*, I, Nevers, J. Pinet 1841, 157.¹⁹⁴ [F.X. FELLER, *Arnaud de Villeneuve...*].
441. **Louis FIGUIER**, *Arnauld de Villeneuve*, dins *Vies des savants illustres depuis l'antiquité jusqu'au XIXè siècle avec l'appréciation sommaire de leurs travaux*, París, Brusselles, Leipzig, Livorno, Librairie Internationale, A. Lacroix 1867 [1866], 237-254. [Louis FIGUIER, *Arnauld...*].
442. **GENERAL BIOGRAPHIE OR LIVES, CRITICAL AND HISTORICAL, OF THE MOST EMINENT PERSONS OF ALL AGES, COUNTRIES, CONDITIONS, AND PROFESSIONS, ARRANGED ACCORDING TO ALPHABETICAL ORDER** (Chiefly composed by John ALKIN, MD. and the Late William ENFIELD, LL.D.), *Arnoldus de Villanova*, Londres, J. Robinson...1799, 405b-406a. [GENERAL BIOGRAPHIE].

¹⁹⁴ D'aquesta obra n'hi ha diverses edicions. Vegeu, per exemple, la sisena de l'any 1786: *Nouveau dictionnaire historique, ou Histoire abrégée de tous les hommes qui se sont fait un nom par des talents, des vertus, des forfaits, des erreurs, &c, depuis le commencement du monde jusqu'à nos jours*, Caen, Chez Le Roy 1786.

443. **GONZÁLEZ PORTO-BOMPIANI**, *Arnau de Vilanova*, dins *Diccionario de Autores de todos los tiempos y de todos los países*, I, Barcelona, Montaner y Simón, S. A. 1973, 138. [GONZÁLEZ PORTO-BOMPIANI, *Arnau...*].
444. **GRAN ENCICLOPEDIA DE LA REGIÓN VALENCIANA**, *Vilanova, Arnau de*, XII (Tri-Z), València 1977, 208/I-III. [GRAN ENCICLOPEDIA DE LA REGIÓN VALENCIANA].
445. **GRAN ENCICLOPEDIA LAROUSSE**, *Vilanova (Arnau de)*, X, Barcelona, Editorial Planeta 1964, 791. [GRAN LAROUSSE].
446. **GRAND DICTIONNAIRE ENCYCLOPÉDIQUE LAROUSSE**, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie Larousse 1982, 685b-c. [GRAND DICTIONNAIRE ENCYCLOPÉDIQUE LAROUSSE].
447. **GRAND LAROUSSE ENCYCLOPÉDIQUE**, *Arnaud de Villeneuve*, I, París, Librairie Larousse 1960, 588/I. [GRAND LAROUSSE].
448. **GRANDE DIZIONARIO ENCICLOPEDICO UTET 3 FONDATA DA PIETRO FEDELE**, II, *Arnaldo da Villanova*, Torí, Unione Tipografico-Editrice Torinese, 1968, 214/I. [GRANDE DIZIONARIO].
449. **GRANDE ENCICLOPÉDIA PORTUGUESA E BRASILEIRA**, XXXV, *Vilanova (Arnaldo de)*, Lisboa, Ríó de Janeiro, Editorial Enciclopédia [s.a.], 607b-610b. [GRANDE ENCICLOPÉDIA PORTUGUESA E BRASILEIRA].
450. **GRANDE ENCICLOPEDIA VALLARDI**, II, *Arnaldo da Villanova*, Milà, Casa Editrice Dr. Francesco Vallardi-Società Editrice Libreria 1968, 109/I. [GRANDE ENCICLOPEDIA VALLARDI].
451. **Jean George Théodore GRASSE**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Trésor de livres rares et précieux ou Nouveau Dictionnaire Bibliographique*, II, Berlín, Joseph Altmann 1922, 319-320. [Jean George Théodore GRASSE, *Arnaud de Villeneuve*].
452. **GREAT SOVIET ENCYCLOPEDIA**. A Translation of the Third Edition, I (*Bol'shaia Sovetskaia Entsiklopediia*, A.M. PROKHOVOV, Editor in Chief, I, Moscou, Sovetskaia Entsiklopediia 1970), Nova York, Londres, Macmillan Publishers 1973, 215.¹⁹⁵ [GREAT SOVIET ENCYCLOPEDIA].
453. **Louis GRÉGOIRE**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Dictionnaire encyclopédique d'histoire, de biographie, de mythologie et de géographie*, I (A-J), París, Garnier Frères 1877 (2^a ed.), 120-121. [Louis GRÉGOIRE, *Arnaud...*].
454. **Iohannes Iacobus HOFMANN**, *Arnoldus de Villa Nova*, dins *Lexikon Universale Historico-Geographico-Chronologico-Poetico-Philologicum*, I, Basilea, Iohan. Herman. Widerhold (Typis Jacobi Bertschii

¹⁹⁵ Trobem la referència a «Arnald de Villanova» dins de l'article «Alchemy».

- & Joh. Rodolphi Genathi) 1667,¹⁹⁶ 186b. [Iohannes Iacobus Hofmann, *Arnoldus...*].
455. **Christian Gottlieb Jöcher**, *Arnold, oder Arnald, de villa nova*, dins *Allgemeines Gelehrten Lexikon*, I (A-C), Leipzig, F. Gleditschens Buchhandlung 1750, 559. [Christian Gottlieb Jöcher, *Arnold, oder Arnald, de villa nova*].
456. **LA GRANDE ENCYCLOPÉDIE**, XXXI, *Villanovanus (Arnoldus)*, París [s.a.], 993. [LA GRANDE ENCYCLOPÉDIE].
457. **Ludovic Lalande**, *Arnauld de Villeneuve*, dins *Dictionnaire historique de la France*, I, Ginebra, Slatkine-Megariotis Reprints 1977 (2e ed.), 118. [Ludovic Lalande, *Arnauld...*].
458. **Pierre Larousse**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle*, I (2) (ARC-AZZ), París, Slatkine 1892, 673. [Pierre Larousse, *Arnaud de Villeneuve*].
459. **LAROUSSE DU XXe SIÈCLE. EN SIX VOLUMES**, (Publié sous la direction de Paul Augé), I, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie Larousse 1928, 310. [LAROUSSE DU XXe SIÈCLE].
460. **LAROUSSE SIX VOLUMES, I**, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie Larousse 1975, 199. [LAROUSSE SIX VOLUMES].
461. **LE GRAND ROBERT DES NOMS PROPRES. DICTIONNAIRE UNIVERSEL, ALPHABÉTIQUE ET ANALOGIQUE DES NOMS PROPRES** (Sous la direction de Paul Robert), *Arnauld de Villeneuve*, París 1984, I (A-Chof), 178/I. [ROBERT, *Arnauld...*].
462. **E.G. Ledos**, *Arnaud de Villeneuve*, dins J. Balteau, M. Barroux, M. Prevost, *Dictionnaire de Biographie Française*, III, París, Librairie Letouzey et Ané 1939, 843-847. [E. G. Ledos, *Arnaud de Villeneuve*].
463. **LESSICO UNIVERSALE ITALIANO**, II, *Arnaldo da Villanova*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 1969, 197/I. [LESSICO].
464. **Raoul Manselli (et alii)**, *Arnald von Villanova* dins *Lexikon des Mittelalters*, I, Munic-Zuric, Artemis Verlag 1979, 994-996. [Raoul Manselli, *Arnald von Villanova*].
465. **MEYERS**, *Villanovanus, Arnaldus (Arnoldo Bachuone)*, dins *Lexikon*, XII (T-Z), Leipzig, Bibliographisches Institut 1930, 739. [MEYERS, *Villanovanus, Arnaldus*].
466. **MEYERS**, *Villanovanus, Arnoldus (Arnoldo Bachuone)*, dins *Grosses Konversations Lexikon*, XX, Leipzig, Viena, Bibliographisches Institut 1908, 166. [MEYERS, *GROSSES KONVERSATIONS LEXIKON*].

¹⁹⁶ Posteriors edicions: Basilea, J.H. Widerhold 1683; Lió, J. Hactrium 1693.

467. **Joseph et Louis Gabriel MICHAUD**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Biographie Universelle Ancienne et Moderne*, II, París, Louis Vives, Libraire-Éditeur 1880,¹⁹⁷ 243-244. [Joseph et Louis Gabriel MICHAUD, *Arnaud de Villeneuve*].
468. **Ludovicus MORERI**, *Arnauld de Villeneuve*, dins *Le Grand Dictionnaire Historique, ou le Mélange Curieux de l'Histoire Sacrée et Profane*, Lió, Chez Jean Girin & Barthélemy Rivière 1674,¹⁹⁸ 161. [LOUIS MORERI, *Arnauld...*].
469. **Jean Pierre NICERON**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la République des lettres avec un catalogue raisonné de leurs Ouvrages*, XXXIV, París, Chez Briasson 1736, 82-106. [Jean Pierre NICERON, *Arnaud de Villeneuve*].
470. **NOUVEAU LAROUSSE ILLUSTRÉ** (Dictionnaire Universel Encyclopédique publié sous la direction de Claude AUGÉ), I, *Arnaud de Villeneuve*, París, Librairie Larousse [s.a.], 465. [NOUVEAU LAROUSSE ILLUSTRÉ].
471. **NOUVELLE BIOGRAPHIE UNIVERSELLE DEPUIS LES TEMPS LES PLUS RECULÉS JUSQU'À NOS JOURS** (Sous la direction de M. le Dr. HOEFER), III, *Arnaud de Villeneuve, dit de Bachuone*, París, Firmin Didot Frères 1852, 279-281. [NOUVELLE BIOGRAPHIE].
472. **Juan Antonio PANIAGUA ARELLANO**, *Arnau de Vilanova*, dins *Gran Enciclopedia Rialp «GER»*, XXIII, Madrid, Ediciones Rialp 1975, 564-565. [Juan Antonio PANIAGUA, *Arnau de Vilanova*].
473. **Santiago RIERA I TUÈBOLS**, *Vilanova, Arnau de*, dins *Diccionari d'Història de Catalunya* (Director: Jesús MESTRE I CAMPI, assessors: Josep M. SALRACH, Josep TERMES), Barcelona, Edicions 62, 1992, 1124. [Santiago RIERA I TUÈBOLS, *Vilanova, Arnau de*].
474. **Gaspar SABATER**, *Arnaldo de Vilanova*, dins *Diccionario Biográfico Español e Hispanoamericano*, I, Palma de Mallorca, Instituto Español de Estudios Biográficos 1950, 143-144. [Gaspar SABATER, *Arnaldo...*].
475. **Antonino de STEFANO**, *Arnaldo de Villanova*, dins *Enciclopedia Italiana*, IV, Milà-Roma, Istituto Giovanni Treccani 1929, 540-541. [Antonino de STEFANO, *Arnaldo de Villanova*].

¹⁹⁷ N'hi ha, també, una edició a París, Chez Michaud Frères 1811, II, 492-493.

¹⁹⁸ És la primera edició. N'hi ha de posteriors: 1681, 1683, 1687, 1688, 1689, 1692, 1694, 1698, etc. D'entre les moltes del segle XVIII vegeu, per exemple: Louis MORERI, *Arnauld de Villeneuve*, dins *Le Grand Dictionnaire Historique, ou le Mélange Curieux de l'Histoire Sacrée et Profane*, I, Amsterdam, Leiden, la Haia, Utrecht, P. Brunel, etc. 1740 (18ª ed.), 640II.

476. **WINKLER PRINS ENCYCLOPAEDIE** (Hoofdredactie E. de BRUYNE, G.B.J. HILTMANN, H.R. HOETINK), II (ANA-BAB), *Arnaldus van Villanova*, Amsterdam, Brussel-les, Elsevier 1948, 447b. [WINKLER PRINS ENCYCLOPAEDIE].
477. **Theodor ZWINGER**, *Theatrum Vitae Humanae*, Basilea, Joan. Oporinus, Ambrosius et Aurelius (Frobenii fratres), 1565,¹⁹⁹ 89. [Theodor ZWINGER, *Theatrum...*].

6.2.2. Obres generals de l'àmbit de la filosofia

478. **José Luis ABELLÁN**, *Arnau de Vilanova*, dins *Historia crítica del pensamiento español*, I. *Metodología e introducción histórica*, Madrid, Espasa Calpe, S.A. 1979, 303-307. [José Luis ABELLÁN, *Arnau de Vilanova*].
479. **Lluís ALEGRET**, **Hilari ARNAU**, **Lluís CUÉLLAR**, *Antologia de textos de filosofia*, Barcelona, Teide 1983, 211. [Lluís ALEGRET, Hilari ARNAU, Lluís CUÉLLAR, *Antologia...*].
480. **Jacobus BRUCKER**, *Historia critica philosophiae*, III, Leipzig, Apud B.C. Breitkopf 1743, 841-843.²⁰⁰ [Jacobus BRUCKER, *Historia critica...*].
481. **CENTRO DE ESTUDIOS FILOSÓFICOS DE GALLARATE**, *Arnaldo de Villanova (Arnaldus Villanovanus)*, dins *Diccionario de Filósofos*, Madrid, Ediciones Rioduero 1986, 85-86. [CEN. EST. FIL. GALLARATE, *Arnaldo...*].
482. **Francesco CORVINO**, *Arnaldo da Villanova*, dins *Enciclopedia Filosofica*, I (A-Conoscenza), Florència, G.C. Sansoni S.P.A. 1957, 379. [Francesco CORVINO, *Arnaldo da Villanova*].
483. **Gonzalo Díaz Díaz**, *Hombres y documentos de la filosofía española*, I (a-b), Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1980, 380-389. [Gonzalo Díaz, *Hombres...*].
484. **DICIONNAIRE DES SCIENCES PHILOSOPHIQUES** (Par une société de professeurs et de savants sous la direction de M. Ad[olphe] FRANCK), *Arnold de Villanova*, París, Hachette 1875 (2ª ed.), I, 106. [DICTIONNAIRE DES SCIENCES PHILOSOPHIQUES].

¹⁹⁹ N'hi ha, també, una edició a Basilea, per E. Episcopum 1586, en cinc volums.

²⁰⁰ L'edició citada és la primera. El 1767 va ésser reeditada a Leipzig, Haeredes Weidemanni et Perchiés. Va ésser traduïda a l'anglès per William Enfield, Londres, C. Daly 1840.

485. **Rudolf EISLER**, *Arnold von Villanova*, dins *Philosophen-Lexikon. Leben, Werke und Lehren der Denker*, Berlín, Ernst Siegfried Mittler und Sohn 1912, 32. [Rudolf EISLER, *Arnold von Villanova...*].
486. **William ENFIELD, LLD**, *The History of Philosophie, from the earliest periods: drawn up from Brucker's, «Historia critica philosophiae»*, Londres, Published by Charles Saly 1840, 506. [William ENFIELD, *The History...*].
487. **José FERRATER MORA**, *Arnau de Vilanova*, dins *Diccionario de filosofía*, I, Madrid, Alianza Editorial 1979, 218-219. [José FERRATER, *Arnau de Vilanova*].
488. **Francisco J. FORTUNY**, *El reverso de la moneda: Arnau de Vilanova*, dins *Filosofía catalana medieval. Apéndice: Bibliografía actualizada* (Trellat mecanoscrit), Barcelona 1992, 15-16.²⁰¹ [Francisco J. FORTUNY, *El reverso...*].
489. **Guillermo FRAILE**, *Historia de la filosofía*, II (2ª), *Filosofía judía y musulmana. Alta escolástica: desarrollo y decadencia*. Tercera edición actualizada por Teófilo URDANOZ, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos 1975, 485. [Guillermo FRAILE, *Historia de la filosofía*].
490. **Alain GUY**, *Histoire de la philosophie espagnole*, Tolosa, Le Mirail 1985, 33-36. [Alain GUY, *Histoire...*]. Existeix traducció castellana d'Ana SÁNCHEZ, Barcelona, Anthropos Editorial del Hombre 1985, 49-52. [*Un empirismo extremista: Arnau de Vilanova (1235?-1311)*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 6 (1987), 382-383.
491. **Luis MARTÍNEZ GÓMEZ, SI**, *Arnaldo de Vilanova (†1311)*, dins Johannes HIRSCHBERGER, *Historia de la filosofía*, I. Presentación, traducción y síntesis de historia de la filosofía española por Luis MARTÍNEZ GÓMEZ, S.I., Barcelona, Herder 1954, 574-575. [Luis MARTÍNEZ, *Arnaldo de Vilanova...*].
492. **Ludwig NOACK**, *Arnold de Villanova*, dins *Philosophiegeschichtliches Lexikon. Historisch-biographisches Handwörterbuch zur Geschichte der Philosophie*, Leipzig, Erich Koschny 1879, 57b. [Ludwig NOACK, *Arnold de Villanova*].
493. **René RAPIN**, *Réflexions sur la philosophie ancienne et moderne et sur l'usage qu'on en doit faire pour la religion*, París, Chez F. Muguet et Chez C. Barbin 1676, 51. [René RAPIN, *Réflexions...*].

²⁰¹ L'editorial «Anthropos» en prepara l'edició.

494. **M. Xavier ROUSSELOT**, *Études sur la philosophie dans le moyen âge*, III, Paris, Joubert, éditeur 1842, 100-101. [M. Xavier ROUSSELOT, *Études...*].
495. **Wilhelm Gottlieb TENNEMANN**, *Geschichte der Philosophie*, VIII/2, Leipzig, J.A. Barth 1811, 839.²⁰² [Wilhelm Gottlieb TENNEMANN, *Geschichte...*].
496. **Friedrich UEBERWEG**, *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, II. *Die patristische und scholastische Philosophie*. Herausgegeben von Bernhard GEYER, Berlín, Bei E.S. Mittler & Sohn 1928, 620 i 769. [Friedrich UEBERWEG, *Grundriss...*].
497. **Cesare VASOLI**, *Arnaldo di Villanova*, dins *La filosofia medioevale*, Milà, Feltrinelli Editore 1961, 387-389. [Cesare VASOLI, *La filosofia*].
498. **Maurice de WULF**, *Histoire de la Philosophie Médiévale*, II, Lovaina, Institut Supérieur de Philosophie 1936, 303. [Maurice de WULF, *Histoire...*].

6.2.3. Històries de la literatura

499. **Donald W. BLEZNICK, Janet PÉREZ**, *Arnau de Vilanova*, dins David J. VIERA, *Medieval Catalan Literature: Prose and Drama* (Twayne's World Authors Series, Spanish Literature. TWAS, 802), Boston, Twayne Publishers 1988, 25-32. [Donald W. BLEZNICK, Janet PÉREZ, *Arnau de Vilanova*].
500. **Dietrich BRIESEMEISTER**, *Katalonien und Deutschland: ein Überblick über die kulturgeschichtlichen Wechselbeziehungen*, dins «Zeitschrift für Katalanistik», 1 (1988), 11-35, especialment 28-30. [Dietrich BRIESEMEISTER, *Katalonien...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 421-422.
501. **V.M. Otto DENK**, *Einführung in die Geschichte der altcatalanischen Literatur von deren Anfängen bis zum 18. Jahrhundert*, Múnic 1893, 101-112. [V.M. Otto DENK, *Einführung*].

²⁰² Traduït al francès per V. Cousin amb el títol *Manuel de l'histoire de la philosophie* (Seconde Édition, corrigée et augmentée sur la cinquième et dernière édition allemande), II, Paris, Librairie de Lagrange 1839, 381.

502. **Ferran GADEA**, *Arnau de Vilanova*, dins *Literatura Catalana Medieval*, Barcelona, Editorial Jonc 1986, 112-117. [Ferran GADEA, *Arnau de Vilanova*].
503. **Manuel GARCIA SILVESTRE**, *Història Sumària de la Literatura Catalana*. Pròleg i bibliografia de Manuel de MONTOLIU, Barcelona, Editorial Balmes 1932, 50-52. [Manuel GARCIA, *Història Sumària...*].
504. **Johann Georg Theodor GRÄSSE**, *Handbuch der allgemeinen Literaturgeschichte aller bekannten Völker der Welt, von der ältesten bis auf neueste Zeit, zum Selbststudium und für Vorlesungen*, II. *Literaturgeschichte des Mittelalters*, Dresden, Leipzig, Arnoldische Buchhandlung 1846, 568. [Johann Georg Theodor GRÄSSE, *Handbuch...*].
505. **Georg Christoph HAMBERGER**, *Zuverlässige Nachrichten von vornehmsten Schriftstellern von Anfänge der Welt bis 1500*, IV, Lenigo, Meyer 1764, 491-495. [Georg Christoph HAMBERGER, *Zuverlässige...*]
506. **Gundolf KEIL**, *Arnald von Villanova*, dins *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon*, I, Berlín, Nova York, Walter de Gruyter 1976, 455-458. [Gundolf KEIL, *Arnald von Villanova*].
507. **Joaquim MOLAS**, *Arnau de Vilanova*, dins *Literatura catalana antiga*, I. *El segle XIII* (Col·lecció Popular Barcino, 193), Barcelona, Editorial Barcino 1961, 105-114. [Joaquim MOLAS, *Arnau de Vilanova*].
508. **Manuel de MONTOLIU**, *Ramon Llull i Arnau de Vilanova*, dins *Les grans personalitats de la literatura catalana*, II, Barcelona, Editorial Alpha 1958, 127-171. [Manuel de MONTOLIU, *Ramon Llull i Arnau de Vilanova*].
 Recensió de J. VIVES, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXX (1957), 385.
509. **Manuel MOURELLE DE LEMA**, *El romance en el reino de Valencia*, dins *II Seminari de la llengua valenciana. Origen e identitat de la llengua*, València 1987, 7-27. [Manuel MOURELLE, *El romance...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 371.
510. **Josep M. NADAL**, **Modest PRATS**, *Llatí i Romanç. Arnau de Vilanova (1238?-1311)*, dins *Història de la llengua catalana*, 1. *Dels inicis fins al segle XV* (Estudis i Documents, 33), Barcelona, Edicions 62 1982, 380-386. [Josep M. NADAL, Modest PRATS, *Arnau de Vilanova*].

511. **Martí de RIQUER**, *Arnau de Vilanova*, dins Martí de RIQUER, Antoni COMAS i Joaquim MOLAS, *Història de la literatura catalana*, I, Barcelona, Ariel 1964, 353-372. [Martí de RIQUER, *Arnau de Vilanova*].
- 511a. **Martín de RIQUER**, *Arnau de Vilanova*, dins *Literatura catalana medieval*, Barcelona, Ayuntamiento de Barcelona, Delegación de servicios de cultura 1972, 40-42. [Martín de RIQUER, *Arnau...*].
512. **Jordi RUBIÓ I BALAGUER**, *Arnau de Vilanova*, dins Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la literatura catalana*, I. Pròleg de Martí de RIQUER (Biblioteca Abat Oliba, 35), Barcelona-Montserrat, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1984, 85-91. [Jordi RUBIÓ, *Arnau de Vilanova*].
513. **Jordi RUBIÓ BALAGUER**, *Arnau de Vilanova*, dins *Literatura Catalana*, dins Guillermo DIAZ-PLAJA, *Historia general de las literaturas hispánicas*, I, Barcelona, Editorial Barna 1949, 680-687. [Jordi RUBIÓ, *Literatura...*].
514. **Joan RUIZ I CALONJA**, *Arnau de Vilanova i la seva obra*, dins *Història de la Literatura Catalana*. Pròleg de Jordi RUBIÓ, Barcelona, Editorial Teide 1954, 59-66. [Joan RUIZ, *Arnau de Vilanova*].
515. **Arthur TERRY**, *Arnau de Vilanova*, dins *A Literary History of Spain. Catalan Literature*, Londres, Ernest Benn Limited i Nova York, Barnes i Noble Books 1972, 22-24. [Arthur TERRY, *Arnau de Vilanova*].
516. **Felice TOCCO**, *Una visione di Arnaldo da Villanova*, dins «Giornale Storico della Letteratura Italiana», VIII (1886), 489-490. [Felice Tocco, *Una visione...*].
517. **Félix TORRES AMAT**, *Arnaldo de Vilanova*, dins *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, Barcelona, J. Verdager 1836, 661-665.²⁰³ [Félix TORRES AMAT, *Arnaldo...*].
518. **Anna TRIAS TEIXIDOR**, «*Aureal*», un mot fantasma atribuït a *Arnau de Vilanova*, dins «Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit», III (Estudis de Llengua i Literatura, 11), 1985, 87-94. [Anna TRIAS TEIXIDOR, «*Aureal*...»].
519. **Anna TRIAS I TEIXIDOR**, *El mot fantasma català «amprèssec» i el llatí medieval «antepersicum», «albercoc»*, dins «Miscel·lània Joan Gili». A cura d'Albert MANENT i Josep MASSOT i MUNTANER. Pròleg

²⁰³ Edició facsímil: Barcelona, Curial 1973.

d'Arthur TERRY (Biblioteca Abat Oliba, 65), Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1988, 585-590. [Anna TRIAS I TEIXIDOR, *El mot fantasma...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 587.

520. David J. VIERA, *Medieval Catalan Literature: Prose and Drama* (Twayne's World Authors Series, 802), Boston, Twayne Publishers 1988. [David J. VIERA, *Medieval...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 411-412.

6.2.4. Obres generals de la ciència i de la medicina²⁰⁴

521. Olai BORRICHUS, *De ortu et progressu Chemiae dissertatio*, Copenhagen, Typis Matthiae Godicchenii 1568, 128-129. [Olai BORRICHUS, *De ortu et progressu Chemiae...*].
522. Josep M. CALBET i CAMARASA, Jacint CORBELLÀ i CORBELLÀ, *Arnau de Vilanova*, dins *Diccionari biogràfic de metges catalans*, I (A-E). III Congrés d'Història de la Medicina Catalana, celebrat a Lleida, Barcelona 1981, 53. [Josep M. CALBET, Jacint CORBELLÀ, *Arnau de Vilanova*].
523. Pedro CASTELLANO, *Arnaldus Villanovanus*, dins *Vitae illustrium medicorum qui toto orbe, ad haec usque tempora floruerunt*, Anvers, Apud Gulielmum à Tongris 1617, 152-156. [Pedro CASTELLANO, *Arnaldus Villanovanus*].
524. Luke DEMAÏTRE, *Nature and Art of the Medicine in Later Middle Ages*, dins «Medievalia», 2 (1976), 23-47. [Luke DEMAÏTRE, *Nature...*].
525. DEZEIMERIS, OLLIVIER, RAIGE-DELORME, *Arnaud de Villeneuve, Arnaldus Villanovanus*, dins *Dictionnaire historique de la médecine ancienne et moderne, ou bibliothèque choisie des médecins, et de leurs ouvrages*, París, Chez Béchet jeune, Brusselles, Dépôt général de la librairie médicale Française 1828, 178-182. [DEZEIMERIS, OLLIVIER, RAIGE-DELORME, *Arnaud...*].
526. Louis FIGUIER, *L'Alchimie et les alchimistes. Essai historique et critique sur la philosophie hermétique*, París, L. Hachette et Cie. 1860, 7, 28, 44, 59. [Louis FIGUIER, *L'Alchimie...*].

²⁰⁴ També he inclòs, en aquest apartat, històries i estudis sobre l'alquímia i la màgia.

527. **John FREIND, MD**,²⁰⁵ *The History of Physick from the time of Galen, to the begining of the Sixteenth Century*, II, Londres, J. Walthae 1726, 224 i 251-256. [John FREIND, *The History...*].
528. **Johan Friedrick GMELIN**, *Geschichte der Chemie*, I, Göttingen, J.G. Rosenbuch 1797, 69, 83-92 i II, Göttingen, J.G. Rosenbuch 1798, 300. [Johan Friedrick GMELIN, *Geschichte...*].
529. **José GOYANES**, *Tres escritores médicos insignes del reino catalano aragonés*, dins «XII Congreso de la Asociación española para el progreso de las Ciencias», I, Madrid, Huelves y Cía 1929, 7-76, (especialment 10-20). [José GOYANES, *Tres escritores...*].
530. **Heinrich HAESER**, *Arnald von Villanova*, dins *Lehrbuch der Geschichte der Medizin und der epidemischen Krankheiten* (Dritte Bearbeitung), I. *Geschichte der Medizin im Alterthum und Mittelalter*, Jena, Verlag von Hermann Dufft 1875, 718-721. [Heinrich HAESER, *Arnald...*].
531. **Heinrich HAESER**, *Arnaldus von Villanova*, dins August HIRSCH, *Biographisches Lexikon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker*, I (Aaskow-Chavasse), Munic i Berlín, Urban v. Schwarzenberg 1962, 203-205. [Heinrich HAESER, *Arnaldus...*].²⁰⁶
532. **Albertus von HALLER**, *Arnaldus Bachuone*, dins *Bibliotheca medicinae practicae qua scripta ad partem medicinae practicam facientia a rerum initiis ad annum MDCCLXXV recensentur*, I (Ad annum MDXXXIII), I, Berna, E. Haller i Basilea, J. Schweighauser 1776, 446-449. [Albertus von HALLER, *Arnaldus...*].
533. **Ferdinand HOFFER**, *Arnald de Bachuone (de Villeneuve)*, dins *Histoire de la chimie*, I, París, Chez L. Hachette 1842, 384-394. [Ferdinand HOFFER, *Arnald...*].
534. **Joannes IMPERIALIS**, *Arnaldus Villanovanus*, dins *Musaeum historicum et physicum*, Venècia, Apud Juntas 1640,²⁰⁷ 8-11. [Joannes IMPERIALIS, *Arnaldus...*].
535. **David LAGNEUS**, *Harmonia seu consensus philosophorum chemicorum, maximo cum labore & diligentia in ordinem digestus, & a nemine alio hac methodo distributus*, París, Claudium Morelium 1611, 274-276. [David LAGNEUS, *Harmonia...*].

²⁰⁵ Pseudònim de J. Byfielde.

²⁰⁶ Nova edició dins August HIRSCH, *Biographisches Lexikon der hervorragenden Ärzte*, I, Viena 1984, 195-196.

²⁰⁷ Leo Allatius va reeditar aquesta obra a Hamburg el 1711.

536. N. LENGLET DUFRESNOY, *Histoire de la philosophie hermetique accompagnée d'un catalogue raisonné des écrivains de cette science*, I, Paris, Chez Coustelier 1742, 138-144. [N. LENGLET DUFRESNOY, *Histoire...*].
537. Michael McVAUGH, *Arnald of Vilanova*, dins *Dictionary of Scientific Biography*, I (Pierre ABAILARD-L.S. BERG), Nova York, Charles Scribner's Sons 1981, 289-291. [Michael McVAUGH, *Arnald...*].
538. Ernst von MEYER, *Geschichte der Chemie von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart. Zugleich Einführung in das Studium der Chemie*, Leipzig, Verlag von Veit & comp. 1852 (2^a ed.), 29. [Ernst von MEYER, *Geschichte...*].
539. Gabriel NAUDÉ, *Apologie pour tous les grands personnages qui ont esté faussement soupçonnez de magie*, Paris, Chez François Targa 1625, 375-379. [Gabriel NAUDÉ, *Apologie...*].
540. REIAL ACADEMIA DE MEDICINA DE BARCELONA, *Metges escriptors a Catalunya*, Barcelona 1986, 21. [Metges escriptors...].
541. Santiago RIERA I TUÈBOLS, *Síntesi d'història de la ciència catalana*, Barcelona, Edicions La Magrana 1983, 61-64. [Santiago RIERA, *Síntesi...*].
542. Martinus del Rfo, *Disquisitionum magicarum*, I, Magúncia, J. König 1606, 21 i 168. [Martinus del Rfo, *Disquisitionum...*].
543. Joan SOLER PLA, *Mestre Arnau de Vilanova*, dins «*Criterion*», 7 (1931), 52-72. [Joan SOLER, *Mestre Arnau...*].
544. Joan SOLER PLA, *Mestre Arnau de Vilanova*, dins «*Criterion*», 8 (1932), 279-294. [Joan SOLER, *Mestre Arnau de Vilanova*].
545. Kurt SPRENGEL, *Essai d'une histoire programmatique de la médecine*. Traduit sur la deuxième édition par Charles-Frédéric GEIGER, II, Paris, Imprimerie Impériale 1810, 491-499. [Kurt SPRENGEL, *Essai d'une histoire...*].
546. Étienne TOURTELLE, *Histoire philosophique de la médecine, depuis son origine jusqu'au commencement du 18e siècle*, Paris, Chez Levrault, Schoell et Compagn.^e, an XII (1804), 290-291. [Étienne TOURTELLE, *Histoire...*].
547. J. B. ULLERSPERGER, *La historia de la psicología y de la psiquiatría en España*, Madrid 1954. [J. B. ULLERSPERGER, *La historia...*].
548. Johannes Antonides VANDER LINDEN, *Arnoldi de Villanova*, dins *De Scriptis medicis*, Amsterdam, Johannes Blaeu 1637, 51-53.²⁰⁸ [Johannes Antonides VANDER LINDEN, *Arnoldi...*].

²⁰⁸ Edició segona (altera) a Amsterdam, J. Blaeu 1651, 61-63 (reproducció). Edició tercera, també, a Amsterdam, J. Blaeu 1662, 56-57, amb alguns retocs.

549. **Fray Estevan de VILLA**, *De la vida de Arnaldo de Villanova*, dins *Libro de las vidas de doze príncipes de la medicina y de su origen*, Burgos, Pedro Gómez 1647, ff. 108-128. [Fray Estevan de VILLA, *De la vida de Arnaldo...*].
550. **Ernest WICKERSHEIMER**, *Dictionnaire Biographique des Médecins en France au Moyen-Âge*, I, París, Librairie E. Droz 1936, 45-49.²⁰⁹ [Ernest WICKERSHEIMER, *Dictionnaire...*].

6.2.5. Obres generals de teologia. Històries de l'Església

551. **Niceto ALONSO PERUJO**, *Arnaldo de Villanova*, dins Niceto ALONSO PERUJO, Juan PÉREZ ANGULO, *Diccionario de Ciencias Eclesiásticas*, I, Madrid, Librería Católica e Imprenta de San José 1883, 609-700. [Niceto ALONSO, *Arnaldo...*].
552. **Melquíades ANDRÉS**, *Historia de la teología española*, I. *Desde sus orígenes hasta fines del siglo XVI*, Madrid, Fundación Universitaria Española 1983. [Melquíades ANDRÉS, *Historia...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 6 (1987), 383-384.
553. **Miquel BATLLORI**, *Arnald von Villanova*, dins *Lexikon für Theologie und Kirche*, I, Freiburg im Breisgau, Verlag Herder Freiburg 1957, 887-888. [Miquel BATLLORI, *Arnald...*].
554. **Abraham BZOVIVUS POLONUS**, *Annalium Ecclesiasticorum, Tomus XIV. Rerum in orbe Christiano ab anno domini 1300 usquam ad annum domini 1378 gestarum narrationem complectens*, Colònia, apud Antonii Boëtzeri haeredes 1625, 153. [Abraham BZOVIVUS POLONUS, *Annalium...*].
555. **Vicente CÀRCEL ORTÍ**, *Historia de la Iglesia en Valencia*, I, València 1986, 127-128. [Vicente CÀRCEL, *Historia...*].
556. **ENCICLOPEDIA DE LA RELIGIÓN CATÓLICA**, *Arnaldo, mejor, Arnau de Vilanova*, I, Barcelona, Dalmau y Jover, S. A. 1950, 959-960. [ENC. RELIGIÓN CATÓLICA, *Arnau de Vilanova*].
557. **Francis GORMLY**, *Arnold of Villanova*, dins *New Catholic Encyclopedia*, I, San Francisco, Toronto, Londres, Sydney, McGraw-Hill Book Company 1967, 845. [Francis GORMLY, *Arnold...*].

²⁰⁹ Reimpres a Ginebra el 1979.

558. Joseph HERGENRÖTHER, *Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte*, II (Dritte, verbesserte Auflage), Freiburg im Breisgau 1885, 896. [Joseph HERGENRÖTHER, *Handbuch...*].
559. Guillaume MOLLAT, *Arnaud de Villeneuve*, dins I.A. BÉTHIEL, *Catholicisme Hier-Aujord'hui-Demain*, París, Letouzey et Ané 1954, 851. [Guillaume MOLLAT, *Arnaud de Villeneuve*].
560. Guillaume MOLLAT, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, IV, París Librerie Letouzey et Ané 1930, 440-442. [Guillaume MOLLAT, *Arnaud...*].
561. Gaetano MORONI ROMANO, *Arnaldo da Villanova*, dins *Dizionario di Erudizione Storico-Ecclesiastica*, III, Venècia, Tipografia Emilia-na 1840, 40. [Gaetano MORONI, *Arnaldo da Villanova*].
562. Livarius OLIGER, *Arnaldo da Villanova*, dins *Enciclopedia Cattolica*, I, Ciutat del Vaticà, Ente per l'Enciclopedia Cattolica e per il Libro Cattolico 1948, 2004. [Livarius OLIGER, *Arnaldo da Villanova*].
563. Antonio OLIVER, *Arnau de Vilanova*, dins Ricardo GARCÍA-VILLOSLADA, *Historia de la Iglesia en España*, II-2. *La Iglesia en la España de los siglos XIII-XIV* (BAC, Maior, 22), Madrid, La Editorial Católica, S.A. 1982, 228-232. [Antonio OLIVER, *Arnau de Vilanova*].
564. Klaus REINHARDT, Horacio SANTIAGO-OTERO, *Biblioteca Bíblica Ibérica Medieval* (Nomenclátor de autores medievales hispanos, 1), Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Centro de Estudios Históricos) 1986, 107-117. [Klaus REINHARDT, Horacio SANTIAGO-OTERO, *Biblioteca...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 383.
565. Joseph ROMPEL, *Villanovanus, Arnaldus* (*Arnaldus of Villanueva, or Villeneuve, or Bachuone*), dins *The Catholic Encyclopedia*, XV, Nova York, Robert Appleton Company 1912, 429-430. [Joseph ROMPEL, *Villanovanus, Arnaldus...*].
566. Gustave SCHNÜRER, *L'Église et la civilisation au moyen âge*, III. Traduction française de G. CASTELLA, París, Payot 1938, 65-67 i 262-263. [Gustave SCHNÜRER, *L'Église...*].
567. Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium biblicum Medii Aevi*, II, Madrid 1949, 132-133. [Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium...*].
568. Hermann STREBER, *Arnold von Villanova (Catalanus)*, dins *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*, I(2), Aquisgrà, Basemat, Freiburg, Herder 1882, 1428-1429. [Hermann STREBER, *Arnold...*].

569. **Félix VERNET**, *Arnaud de Villeneuve*, dins *Dictionnaire de Théologie Catholique*, VIII, París, Librairie Letouzey et Ané 1931, 1975-1978. [Félix VERNET, *Arnaud de Villeneuve*].
570. **Nicolas VIGNIER DE BAR SUR SEINE**, *Recueil de l'histoire de l'Eglise, depuis le baptesme de nostre Seigneur Iesus Christ, iusques à ce temps*, Leiden, Christoffle de Raphelengien 1601, 520-521. [Nicolas VIGNIER DE BAR SUR SEINE, *Recueil...*].
571. **Evangelista VILANOVA**, *Arnaud de Vilanova*, dins *Història de la teologia cristiana*, I. *Dels orígens al segle XV* (Col·lectània Sant Pacià, XXXII), Barcelona, Facultat de Teologia-Editorial Herder 1984, 654-658. [Evangelista VILANOVA, *Història...*].
- Recensió de Ramon SALA, dins «*Revista Catalana de Teologia*», 10 (1985), 444-446; de Josep M. VIA, dins «*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*», II (1988), 243-245; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 6 (1987), 384-385.

6.2.6. Cronologies i historiografies generals i locals²¹⁰

- 571a. **Agustí ALTISENT**, *Història de Poblet*, Abadia de Poblet 1974, 212-213. [Agustí ALTISENT, *Història...*].
572. **Sant ANTONÍ DE FLORÈNCIA**, *Chronicorum opus*, III, Lió, Ex officina Juntarum 1587,²¹¹ 284. [Sant ANTONÍ DE FLORÈNCIA, *Chronicorum opus*].
573. **Honoré BOUCHE**, *L'histoire chronologique de Provence*, II. *Depuis l'établissement de son Comté, iusques aujourd-huy*,²¹² Aix, Charles David 1664, 311. [Honoré BOUCHE, *L'histoire chronologique...*].

²¹⁰ Ultra les fitxes relacionades a continuació, hom trobarà dins altres apartats de la bibliografia obres d'aquest estil. Vegeu, especialment, el capítol dedicat al context biogràfic de mestre Arnau. D'entre les que em semblen més importants esmento Jean ASTRUC, M. LORRY, *Mémoires...75*; Caesar E. du BOULAY, *Historia...20*; CONSEIL GÉNÉRAL DES FACULTÉS DE MONTPELLIER, *Cartulaire...26*; Henricus DENIFLE, Aemilius CHATELAIN, *Chartularium...337*; Marcel FOURNIER, *Les statuts...37*; i Jerónimo ZURITA, *Anales...73*.

²¹¹ Hi ha edicions més antigues: Nuremberg, A. Koberger 1484; Lió, J. Clein 1517; Lió, Ex officina Juntarum 1586.

²¹² Tot i que l'exemplar que vaig poder consultar porta el títol indicat, al catàleg de la Bibliothèque Nationale de París és entrat amb el següent: *La chorographie ou description de Provence, et l'histoire chronologique du même pays...*

574. **M. CRÉVIER**, *Histoire de l'Université de Paris, depuis son origine jusqu'en l'année 1600*, III, París, Chez Desaint & Saillant 1761, 232-236. [M. CRÉVIER, *Histoire...*].
575. **Gaspar ESCOLANO**, *Década primera de la historia de la insigne, y Coronada Ciudad y Reino de Valencia, Primera parte. Dirigida a los tres estamentos, Eclesiástico, Militar, y Real, y por ellos a los Diputados*, València, Pedro Patricio Mey 1610, 615-616, núms. 7 i 8. [Gaspar ESCOLANO, *Década primera...*].
576. **A. GERMAIN**, *Histoire de l'Université de Montpellier. Introduction*, dins CONSEIL GÉNÉRAL DES FACULTÉS DE MONTPELLIER, *Cartulaire de l'Université de Montpellier* (Publié sous les auspices du Conseil Général des Facultés de Montpellier), I, (1180-1400), Montpellier, Ricard Frères 1890, 1-176, però, especialment, 64-65. [A. GERMAIN, *Histoire...*].
577. **A. GERMAIN**, *Histoire de la commune de Montpellier, depuis ses origines jusqu'à son incorporation définitive à la monarchie française, rédigée d'après les documents originaux, et accompagnée de pièces justificatives, presque toutes inédites*, Montpellier, Jean Martell 1851, 80, 105, 109, 138. [A. GERMAIN, *Histoire de la commune...*].
578. **Philippe LABBE**, *Abregé chronologique de l'histoire sacrée et profane*, IV/2. *Evenemens considerables de l'histoire sacrée et profane au quatorziesme siècle*, París 1666, 561. [Philippe LABBE, *Abregé chronologique...*].
579. **M. LORRY**, *Preface*, dins Jean ASTRUC, *Mémoires pour servir à l'histoire de la faculté de médecine de Montpellier*. Revues et publiés par M. LORRY, París, Chez P.G. Cavelier 1767, XXVII. [M. LORRY, *Preface*].
580. **Gabriel de LURBE**, *Chronique Bourdeloise*, Bordeus, S. Millanges 1594,²¹³ 25. [Gabriel de LURBE, *Chronique...*].
581. **Juan de MARIANA**, *Historia general de España*, I, Madrid, Imp. Luis Sánchez 1623,²¹⁴ 694. [Juan de MARIANA, *Historia general...*].

²¹³ L'obra fou escrita originàriament en llatí i posteriorment traduïda —i augmentada— pel mateix autor al francès. Edició llatina: *Budigalensium [sic] rerum chronicon*, Bordeus, S.M. Llangius 1590 (2^a ed.).

²¹⁴ L'obra fou escrita en llatí: *Historiae de rebus Hispaniae*, Toledo, R. Rodericus 1592; Magúncia, B. Lippius 1605; Frankfurt 1606; Hagen, P. d'Hondt 1733 (entre d'altres edicions). Fou traduïda al castellà i corregida pel mateix autor. Les dues primeres edicions en castellà són les següents: Madrid, L. Sánchez 1608-1616; Madrid, Viuda de Q. Martín 1617. L'edició citada en la fitxa és, doncs, la tercera. A partir de la segona meitat del segle XVII les edicions es multipliquen. Posteriorment

582. **Caesar de NOSTRADAMUS**, *L'histoire et chronique de Provence*, Lió, Chez Simon Rigaud 1614, 504d.²¹⁵ [Caesar de NOSTRADAMUS, *L'histoire...*].
583. **C.F.V.G. PRUNELLE (DE L'ISÈRE)**, *Fragments pour servir à l'histoire des progrès de la médecine, dans l'Université de Montpellier*, Montpellier, Jean Matel 1816,²¹⁶ 19-45, especialment 20-30. [C.F.V.G. PRUNELLE (DE L'ISÈRE), *Fragments...*].
584. **E. ROUARD**, *Notice sur la bibliothèque d'Aix, dite de Méjanès; précédée d'un essai sur l'histoire littéraire de cette ville, sur ses monuments, etc.*, París, Chez Firmin Didot frères et Treuttel et Wurtz, Aix, Chez Aubin 1831, 35-36. [E. ROUARD, *Notice...*].
585. **Joannes-Stephanus STROBELBERGERUS**, *Galliae politicamedica descriptio*, Jena, Typis et sumptibus Johannis Beithmannus 1620, 119. [Joannes-Stephanus STROBELBERGERUS, *Galliae...*].
586. **Giovanni VILLANI**, *Croniche nelle quali si tratta dell'origine di Firenze, et di tutti e fatti & guerre & nelle quali anchora fa mentione dal principio del mondo infino al tempo dell'Autore, di tutte le guerre state per il mondo, cosi de principi christiani fra loro, come de gli infedeli, & de christiani con gli infedeli. Historia nuova & utile a sapere le cose passate fatte per tutto l'universo*, I, Florència 1537,²¹⁷ (llibre IX, cap. III) 127. [Giovanni VILLANI, *Croniche...*].

fou traduïda al francès per J.N. Clarenton i l'Abbé de Vayrac, París 1723-1725, i a l'anglès per Ferdinand Camargo, Londres 1699.

²¹⁵ L'autor parla d'un tal «Arnaud de Villenuve gentilhomme de grade relevé» que sovint, en estudis posteriors, hom ha identificat amb l'Armau de Vilanova, metge i teòleg català. A la llum de l'estat actual dels estudis arnaldians, tot sembla indicar que són dos personatges diferents.

²¹⁶ En el títol de l'estudi trobem reproduït el text següent, molt citat per Armau de Vilanova, en hebreu i llatí: «Multi pertransibunt, et scientia erit multiplex», Daniel XII, 4.

²¹⁷ No he pogut consultar cap edició més antiga que aquesta de Jacomo Fasolo. Posteriorment va ésser editada a Venècia, 1559; Florència, F. e J. Giunta e fratelli 1587. Durant els segles XVIII i XIX les edicions, completes o succintes, es multipliquen.

VII

APÈNDIXS

7.1. APÈNDIX PRIMER: ALGUNES EDICIONS I ALGUNS ESTUDIS DE L'OBRA MÈDICA D'ARNAU DE VILANOVA²¹⁸

Dissortadament aquestes orientacions bibliogràfiques són parcials perquè només tracten de la dimensió espiritual d'Arnau de Vilanova. M'ha semblat, però, convenient de relacionar, ni que sigui en una breu llista, algunes de les edicions de les obres mèdiques i dels seus estudis més interessants. Si, com hem dit, la resta de la bibliografia no és exhaustiva, aquesta part, certament, no és res més que una selecció de títols. Hi figuren, especialment, els estudis més influents en la història de l'arnaldisme.²¹⁹

En aquest context, és obligat de destacar la labor que porten a terme els professors Lluís Garcia Ballester, Juan Antonio Paniagua, Michael McVaugh, entre d'altres, consistent a editar amb molta cura i críticament les obres mèdiques d'Arnau de Vilanova.²²⁰

²¹⁸ En llistes precedents he col·locat estudis sobre la dimensió mèdica d'Arnau de Vilanova perquè també eren interessants des d'altres punts de vista. En rigor els hauríem de mencionar en la present llista. Aquests estudis són els de Paul Dieppen, Lluís Garcia Ballester, Bernard Gillemain, Michael McVaugh i Lynn Thorndike. D'altres, com els de José Goyanes, Barthélemy Hauréau, Marc Haven, Ludovic Lalande, Juan A. Paniagua, Henry Sculard i René Verrier, tot i que estudien principalment l'obra mèdica d'Arnau de Vilanova, també poden ésser considerats autèntics estudis biogràfics. En l'obra d'Elena Cánovas i Félix Piñero també trobarem materials per a l'estudi de l'Arnau-metge.

²¹⁹ En la presentació d'Antoni Palau hi ha la relació de les diferents edicions que durant la història s'han fet de les obres mèdiques d'Arnau de Vilanova. Per a una llista de les obres mèdiques vegeu Joaquim CARRERAS, *Les obres mèdiques...*599, a la qual s'haurien d'afegir els resultats de les recents investigacions.

Tanmateix algunes presentacions generals d'Arnau de Vilanova de la secció dedicada a les històries i els diccionaris de la ciència i de la medicina són bones i contenen més bibliografia.

587. *A Catalogue of Canon and Roman Law Manuscripts in the Vatican Library*. Compiled in the Institute of Medieval Canon Law under the direction of Stephan KUTTNER with the aid of the Deutsches Historisches Institut, Roma, under the direction of Reinhard ELZE. Volume I. *Codices Vaticani Latini 541-2299* (Studi e Testi, 322), Ciutat del Vaticà. Biblioteca Apostòlica Vaticana 1986. Volume II. *Codices Vaticani Latini 2300-2746* (Studi e Testi, 328), Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Vaticana 1987. [Stephan KUTTNER, Reinhard ELZE, *A Catalogue...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 700.

588. Isaac ALTERAS, *Notes généalogiques sur les médecins juifs dans le Sud de la France pendant les XIIIe et XIVe siècles*, dins «Le Moyen Âge. Revue trimestrelle d'histoire et de philologie», 88 (1982), 29-47. [Isaac ALTERAS, *Notes...*].

589. D. ÁLVAREZ CHANCA, *Commentum novum in parabolis divi Arnaldi de Villa Nova*, Sevilla 1514. [D. ÁLVAREZ CHANCA, *Commentum...*].

590. Marie Thérèse d'ALVERNY, *Pietro d'Abano traducteur de Galien*, dins «Medioevo», 11 (1985), 19-64. [Marie Thérèse d'ALVERNY, *Pietro d'Abano...*].

591. Pere BALANÀ I ABADIA, *Sobre la xufla, un conreu actualment típic del Llevant (antic «Sharq Al-Andalus»)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LXIV (1988), 293-308, especialment 296-297. [Pere BALANÀ I ABADIA, *Sobre la xufla...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 414.

592. Miquel BATLLORI, *El pseudo-Lull y Arnau de Vilanova. Notas de manuscritos italianos*, dins «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana», XXVIII (1939-43), 441-458. [Miquel BATLLORI, *El pseudo-Lull...*].

593. Miquel BATLLORI, *Entorn de les fonts dels «Regiments de Sanitat» d'Arnau de Vilanova*, dins «I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana (Barcelona-Montpellier, de l'1 al 7 de juny de 1970)», I, Barcelona, Universitat, Càtedra d'Història de la Medicina 1971, 253-254. [Miquel BATLLORI, *Entorn de les fonts...*].

²²⁰ El diari «AVUI» (dimecres, 10 de juny de 1992, 44) sota el títol *L'obra mèdica completa del savi Arnau de Vilanova s'acabarà de publicar l'any 2002* informava del conveni signat entre la Universitat de Barcelona i la Fundació Raimon Noguera que assegura el finançament del projecte d'edició de les obres mèdiques completes. Són previstos un total de vint volums.

594. **Miquel BATLLORI**, *Entorn de les fonts dels «Regiments de Sanitat» d'Arnau de Vilanova*, dins «Anthropos. Suplementos. Antologías temáticas», 23 (= *Miquel Batllori. Temas de varia historia*), 28-29. [Miquel BATLLORI, *Entorn...*].
595. **Miquel BATLLORI**, *Les obres mèdiques catalanes d'Arnau de Vilanova*, Notícia preliminar, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres Catalanes*, II. *Escrits mèdics*. A cura del P. Miquel BATLLORI, si. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU, membre de l'I.E.C. (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 55-56), Barcelona, Editorial Barcino 1947, 53-91. [Miquel BATLLORI, *Les obres mèdiques...*].
596. **BIBLIOTECA NACIONAL [DE LISBOA]**, *Catálogo de incunábulo*s. Introduçào, organizaçào e índices por Maria Valentina C. A. SUE MENDES, Lisboa 1988, 310-311. [BIBLIOTECA NACIONAL (DE LISBOA), *Catálogo...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 664.
597. **Patricia J. BOEHME**, *Arnau de Vilanova i els documents catalans de la Biblioteca Vaticana*, dins «Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Roma, 28 setembre - 2 octubre, 1982». A cura de Giuseppe TAVANI i Jordi PINELL (Biblioteca Abat Oliba, 31), Barcelona 1983, 153-158. [Patricia J. BOEHME, *Arnau...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 4 (1985), 584.
- 597a. **Giuliana CAMILLI**, *L'opera alchemica di Arnaldo da Villanova*. Tesi di laurea, Università degli Studi di Genova, Facoltà di Lettere e Filosofia, 1991/1992. Relatore: Prof. Paolo A. Rossi, correlatore: Prof. Ferruccio BERTINI, Gènova 1992. [Giuliana CAMILLI, *L'opera alchemica...*].
598. **Joaquim CARRERAS I ARTAU**, *Les obres mèdiques d'Arnau de Vilanova*, Pròleg, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres Catalanes*, II. *Escrits mèdics*. A cura del P. Miquel BATLLORI, si. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU, membre de l'I.E.C. (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 55-56), Barcelona, Editorial Barcino 1947, 9-51. [Joaquim CARRERAS, *Les obres mèdiques...*].
599. **Fernando CARRILLO GISTAIN**, *Noticia històrica sobre la Psiquiatria en Lérida*, dins «Palestra Universitària», 2 (1987), 259-264. [Fernando CARRILLO, *Noticia...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 472.

600. *Catalogues régionaux des incunables des bibliothèques publiques de France*. Volume VI. *Bibliothèque Mazarine* (A cura de Denise HILLARD), Paris, Ministère de la Culture et de la Communication 1989, 93. [Denise HILLARD, *Catalogues...*].
601. B.P. COPENHAVER, *Scholastic Philosophy and Renaissance Magic in the «De vita» of Marsilio Ficino*, dins «Renaissance Quarterly», 37 (1984), 523-554. [B.P. COPENHAVER, *Scholastic...*].
602. Jacint CORBELLA, *El más prestigioso de los médicos catalanes*, «La Vanguardia», Viernes 18 de enero de 1991 (Medicina y Calidad de Vida, 8). [Jacint CORBELLA, *El más prestigioso...*].
603. Chiara CRISCIANI, *Valeurs éthiques et savoir médical entre le XIIIè et le XIVè siècle. Problemes et thèmes d'une recherche*, dins «History and Philosophy of the Life Sciences», 5 (1983), 33-52. [Chiara CRISCIANI, *Valeurs éthiques...*].
604. Luke DEMAITRE, *Doctor Bernard de Gordon: Professor and Practitioner* (Studies and Texts, 51), Toronto, Pontifical Institute of the Medieval Studies 1980. [Luke DEMAITRE, *Doctor Bernard...*].
605. Paul DIEPGEN, *Arnaldus de Villanova: De improbatione maleficiorum*, dins «Archiv für Kulturgeschichte», IX (1912), 385-403. [Paul DIEPGEN, *Arnaldus de Villanova: De improbatione...*].
606. Paul DIEPGEN, *Die Weltanschauung Arnalds von Villanova und seine Medizin*, dins «Scientia», LXI (1937), 38-47. [Paul DIEPGEN, *Die Weltanschauung Arnalds...*].
- 606a. Richard J. DURLING, *A Guide to the Medical Manuscripts Mentioned in Kristeller's «Iter Italicum» I-II*, dins «Traditio», XLIV (1988), 485-536. [Richard J. DURLING, *A Guide...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 773.
607. Agustí ESTRADER I CORCOY, Núria FULLÀ I BOHIGAS, *Catàleg de la biblioteca de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya 1986. [Agustí ESTRADER, Núria FULLÀ, *Catàleg...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 696.
608. M. FATTORI, *Sogni e temperamenti*, dins *I sogni nel medioevo*. Seminario internazionale, Roma, 2-4 ottobre 1983. A cura de Tullio GREGORY, Roma, Edizioni dell'Ateneo 1985, 87-109. [M. FATTORI, *Sogni...*].

609. **Jaume C. FERRET**, *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII*, dins *Trabajos de la Cátedra de Historia de la Medicina*, I, Madrid 1933. [Jaume C. FERRET, *Arnaldo...*].
610. **Luis GARCÍA BALLESTER, Lola FERRE, Eduard FELIU**, *Jewish Appreciation of Fourteenth-Century Scholastic Medicine*, dins «Osis», 6 (1990), 85-117. [Luis GARCÍA BALLESTER, Lola FERRE, Eduard FELIU, *Jewish Appreciation...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 640.
611. **Luis GARCÍA BALLESTER**, *La facultad de medicina de Montpellier: tradición y novedad en la patología médica de la Corona de Aragón durante la transición del siglo XIII al XIV*, dins *El Regne de Mallorca i el sud francès. IV Jornades d'Estudis Històrics Locals*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics 1986, 21-40. [Luis GARCÍA BALLESTER, *La facultad...*].
Ressenya bibliogràfica de J. GAYA, dins «Estudios Lulianos», XXVII (1987), 111 i 127.
612. **Luis GARCÍA BALLESTER**, *La recepción del «Colliget» de Averroes en Montpellier (c.1285) y su influencia en las polémicas sobre la naturaleza de la fiebre*, dins «Homenaje al prof. Darío Cabanelas Rodríguez, O.F.M. con motivo de su LXX aniversario», II, Granada, Universidad, Departamento de Estudios Semíticos 1987, 317-332. [Luis GARCÍA BALLESTER, *La recepción...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 586.
613. **Luis GARCÍA BALLESTER, Eustaquio SÁNCHEZ-SALOR, Michael McVAUGH, Ana TRÍAS**, *Las ediciones renacentistas de Arnau de Vilanova: su valor para la edición crítica de sus obras médicas*, dins «Asclepio», XXXVII (1984), 39-66. [Luis GARCÍA BALLESTER, Eustaquio SÁNCHEZ SALOR, Michael McVAUGH, Ana TRÍAS, *Las ediciones...*].
614. **Lluís GARCÍA BALLESTER**, *Las influencias de la medicina islámica en la obra médica de Arnau de Vilanova*, dins «Estudi General», 9 (1989 = *El debat intercultural als segles XIII i XIV. Actes de les I Jornades de Filosofia Catalana. Girona 25-27 d'abril de 1988*), 79-95. [Lluís GARCÍA BALLESTER, *Las influencias...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 586.
615. **Lluís GARCÍA BALLESTER**, *Nota sobre el mundo de las abreviaturas médico-latinas medievales*, dins *Las abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber* (Universitat de Barcelona, Fa-

cultat de Geografia i Història, Departament d'Història Medieval - Paleografia i Diplomàtica), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona 1990, 157-164. [Lluís GARCÍA BALLESTER, *Nota...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 672-673.

616. **Luis GARCÍA BALLESTER, Pedro Gil-SOTRES**, *Teorías sobre la fiebre y averroismo médico en Montpellier: Bernardo de Gordon y Arnau de Vilanova*, Santander-Pamplona 1986. [Luis GARCÍA BALLESTER, Pedro Gil-SOTRES, *Teorías...*].
617. **E. GARCÍA DEL REAL**, *Arnaldo de Vilanova*, dins *Trabajos de Historia de la Medicina*, Madrid 1934. [E. GARCÍA DEL REAL, *Arnaldo...*].
618. **A.S. GHÉNOUN**, *Gérard de Solo, maître de l'Université de Médecine de Montpellier et praticien du XIVè siècle*, dins «École Nationale de Chartres. Positions de thèses» (1982), 75-82. [A.S. GHÉNOUN, *Gérard de Solo...*].
619. **Pedro Gil-SOTRES**, *Evacuación de sangre y patología en la medicina bajo medieval: la obra de flebotomía de Arnau de Vilanova*, Pamplona 1984. [Pedro Gil-SOTRES, *Evacuación...*].
620. **Thomas F. GLICK**, *History of Hispanic Science: El boom*, dins «Isis», 73/3 (1986), 514-517. [Thomas F. GLICK, *History...*].
621. **Mirko Drazen GRMEK**, *Rasprava Arnalda iz Villanova o crnoj magiji*, dins «Starine», 48 (1958), 219-221. [Mirko Drazen GRMEK, *Rasprava...*].
622. **H.J. HALLAUER**, *Cod. Harl. 5403 (Sammlung alchemistischer Schriften)*, dins «Mitteilungen und Forschungsberichte der Cusanus Gesellschaft», 15 (1982), 43-56. [H. J. HALLAUER, *Cod. Harl. 5403...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», III (1984), 385.
623. **Robert HALLEUX**, *Les ouvrages alchimiques de Jean de Rupescissa*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XLI (1981), 241-286. [Robert HALLEUX, *Les ouvrages...*].
624. **Benigno HERNÁNDEZ MONTES**, *Biblioteca de Juan de Segovia. Edición de su escritura de donación* (Bibliotheca Theologica Hispana. Serie 2a., III), Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Francisco Suárez 1984. [Benigno HERNÁNDEZ MONTES, *Biblioteca...*].
625. **W. HIRTH**, *Die Diätetik im Kochbuch des Küchenmeisters Eberhart von Landshut und eine deutsche Regel der Gesundheit nach Arnald von Villanova*, dins Gerhard BAADER, Gundolf KEIL (editors), *Medizin im mittelalterlichen Abendland* (Wege der Forschung, 363),

- Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1982, 275-292. [W. HIRTH, *Die Diätetik...*].
626. *Inventario General de manuscritos de la Biblioteca Nacional. X (3027-5699)*, Madrid, Ministerio de Cultura 1984. [*Inventario General...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 703-704.
- 626a. **Paul Oskar KRISTELLER**, *Iter Italicum. Accedunt alia itinera. A Finding List of Uncatalogued or Incompletely Catalogued Humanistic Manuscripts of the Renaissance in Italian and other Libraries. Volume V. (Alia Itinera III and Italy III) Sweden to Yugoslavia, Utopia, Supplement to Italy (A-F)*, Londres i Leiden, The Warburg Institute i E.J. Brill 1990, 175-176 [Paul Oskar KRISTELLER, *Iter Italicum...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 771-773.
627. **José Ramón de LUANCO**, *La alquimia en España. Escritos inéditos, noticias y apuntamientos que pueden servir para la historia de los adeptos españoles*, Barcelona 1889. [José Ramón de LUANCO, *La alquimia...*].
- Resum dins «L'Avenç», 2ª època, I, núm. 8 (25, Agost 1889).
- 627a. **Michael R. McVAUGH**, *Arnald of Vilanova's Regimen Almariae (Regimen Castra Sequentium) and Medieval Military Medicine*, dins «Viator. Medieval and Renaissance Studies», 23 (1992), 201-213. [Michael R. McVAUGH, *Arnald of Vilanova's Regimen Almariae...*].
628. **Michael McVAUGH**, **L.E. VOIGTS**, *A Latin Technical Phlebotomy and Its Middle English Translation*, dins «Transactions of the American Philosophical Society», 74 (1984), 1-69. [Michael McVAUGH, L.E. VOIGTS, *A Latin...*].
629. **Michael McVAUGH**, *Bernat de Berriacho (fl. 1301-1343) and the Ordinatio of Bishop Ponç de Gualba*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», IX (1990), 240-253. [Michael McVAUGH, *Bernat de Berriacho...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 673.
630. **Michael McVAUGH**, *Nota sobre las relaciones entre dos maestros de Montpellier: Arnau de Vilanova y Bernardo Gordon*, dins «Asclepio», XXV (1973), 331-336. [Michael McVAUGH, *Nota...*].
631. **Michael McVAUGH**, *Quantified Medical theory and Practice at Fourteenth Century Montpellier*, dins «Bulletin of the History of Medicine», 43 (1969), 397-413. [Michael McVAUGH, *Quantified...*].

633. **Michael McVAUGH**, *The Development of Medieval Pharmaceutical Theory*, Introducció a *Opera Medica Omnia*, II, Barcelona, Granada 1975, 327-334. [Michael McVAUGH, *The Development...*].
634. **Michael McVAUGH**, *The Humidum Radicale in Thirteenth-Century Medicine*, dins «Traditio», XXX (1974), 268-271. [Michael McVAUGH, *The Humidum...*].
- 634a. **Michel McVAUGH**, *The Nature and Limits of Medical Certitude at Early Fourteenth-Century Montpellier*, dins «Osiris», 6 (1990), 62-84. [Michel McVAUGH, *The Nature...*].
Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 604-605.
635. **Enrique MONTERO CARTELLE** (ed. trad. praef.), *Constantinus, Liber de coitu. El tratado de andrología de Constantino el Africano* (Monografías de la Universidad, 77), Santiago de Compostella, Universidad de Santiago 1983. [Enrique MONTERO CARTELLE (ed. trad. praef.), *Constantinus...*].
636. **Petrus Saulus MURCIUS**, *Carmen ad lectorem. De laudibus Arnaldi de Villanova*,²²¹ dins ARNALDI DE VILLANOVA, *medici acutissimi, Opera nuperrime revisa*, Lió, Apud S. de Gabiano 1532, 2. [Petrus Saulus MURCIUS, *Carmen...*].
637. **G.B. PALMA**, «*Thesaurus pauperum*» di Arnaldo de Villanova, in *dialetto siciliano, in un codice del sec. XIV*, dins «Aevum», 5 (1931), 401-478. [G.B. PALMA, «*Thesaurus...*»].
638. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Arnaldo de Vilanova médico escolástico*, dins «Asclepio», XVIII-XIX, (1966/67), 517-532. [Juan Antonio PANIAGUA, *Arnaldo...*].
639. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Arnau de Vilanova, maître-régent à l'école de médecine de Montpellier*, dins *Histoire de l'école médicale de Montpellier*. Actes du 110e Congrès National des Sociétés Savantes, Montpellier, 1985, París, CTHS 1985, 57-66. [Juan Antonio PANIAGUA, *Arnau de Vilanova, maître-régent...*].
640. **Juan Antonio PANIAGUA**, *El Maestro Arnau de Vilanova médico* (Cuadernos Valencianos de Historia de la Medicina y de la Ciencia,

²²¹ Com es desprèn del títol no és un estudi sinó un poema:

«Si cupis infectos morbos evadere lector;
Et desinere tuo caniciem capiti;
Si causas rerum, divinaque dogmata scire;
Abdita naturae tibi penetrare datur:
ARNALDI libros, quos Thomas nuper ab atris
Eduxit tenebris, nocte dieque lege».

- 8), València, Càtedra e Instituto de Historia de la Medicina 1969. [Juan Antonio PANIAGUA, *El Maestro...*].
641. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Fuentes para la bibliografía médica de Arnau de Vilanova*, dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», XI (1959), 373-400. [Juan Antonio PANIAGUA, *Fuentes...*].
642. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Importancia europea de la medicina de Arnau de Vilanova*, dins «XV Congreso Internacional de Historia de la Medicina», Madrid-Alcalá de Henares, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1956, 305-314. [Juan Antonio PANIAGUA, *Importancia...*].
643. **Juan Antonio PANIAGUA**, *L'arabisme à Montpellier dans l'oeuvre d'Arnaud de Villeneuve*, dins «Le Scalpel», CXII (1964), 631-637. [Juan Antonio PANIAGUA, *L'arabisme...*].
644. **Juan Antonio PANIAGUA**, *La obra médica de Arnau de Vilanova. Introducción y fuentes*, dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», IX (1959), 351-401. [Juan Antonio PANIAGUA, *La obra médica...*].
645. **Juan Antonio PANIAGUA**, *La patología general en la obra de Arnaldo de Vilanova*, dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», I (1949), 49-119. [Juan Antonio PANIAGUA, *La patología...*].
- Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», II (1949-1950), 297-301.
646. **Juan Antonio PANIAGUA**, *La psicoterapia en las obras médicas de Arnau de Vilanova*, dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», XV (1963), 3-15. [Juan Antonio PANIAGUA, *La psicoterapia...*].
647. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Las ediciones renacentistas de «Medicationis parabolae»*, dins «Medicina e Historia», (1980), 27-43. [Juan Antonio PANIAGUA, *Las ediciones...*].
648. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Las «Medicationis parabolae» del Maestro Arnau de Vilanova: consideraciones en torno a la elaboración de su texto crítico*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 2 (1982), 75-96. [Juan Antonio PANIAGUA, *Las «Medicationis...»*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 562-563.
649. **Juan Antonio PANIAGUA**, *Las traducciones de textos médicos hechas del árabe al latín por el Maestro Arnau de Vilanova*, dins «Actas del XXVII Congreso Internacional de Historia de la Medicina»,

Barcelona 1981, 321-326. [Juan Antonio PANIAGUA, *Las traducciones...*].

650. Juan Antonio PANIAGUA, *Notas en torno a los escritos de alquimia atribuidos a Arnau de Vilanova*, dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», XI (1959), 406-419. [Juan Antonio PANIAGUA, *Notas en torno...*].
651. Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *A proposito dell'insegnamento di medicina allo Studium Curiae*, dins «Studi sul XIV secolo in memoria di Anneliese Maier». A cura di Alfonso MAIERÙ e Agostino PARAVICINI BAGLIANI (Storia e Letteratura, 151), Roma 1981, 395-413. [Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *A proposito...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 3 (1984), 385.
652. Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Campano de Novara e il mondo scientifico romano duecentesco*, dins «Novarien», 14 (1984), 99-111. [Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Campano de Novara...*].
653. Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Medicina e scienza della natura alla corte di Bonifacio VIII. Uomini e libri*, dins *Roma anno 1300*, dins «Atti del congresso internazionale di storia dell'arte medievale. Roma 19-24 maggio 1980», Roma, «L'Erma» di Bretschneider 1983, 773-789. [Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Medicina e scienza...*].
654. Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Storia della scienza e storia della mentalità. Ruggero Bacone, Bonifacio VIII e la teoria della «prolungatio vitae»*, dins *Aspetti della letteratura latina nel secolo XIII*. «Atti del primo Convegno Internazionale di Studi dell'Associazione per il Medioevo e l'Umanesimo Latini (AMUL), Perugia, 3-5 ottobre 1983» (Quaderni del Centro per il Collegamento degli Studi Medievali e Umanistici di Perugia, 15), Perugia, La Nuova Italia 1986. [Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Storia della scienza...*].
655. Jacques PAYEN, «*Flos florum*» et «*Semita semitae*». *Deux traités d'alchimie attribués à Arnaud de Villeneuve*, dins «Revue d'Histoire des Sciences et de leurs applications», XII (1959), 289-300. [Jacques PAYEN, «*Flos florum*» et «*Semita semitae*»...].
656. Michela PEREIRA, *La leggenda di Lullo alchimista*, dins «Estudios Lulianos», XXVII (1987), 145-163. [Michela PEREIRA, *La leggenda...*].
- Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 556.
657. Luis de PINA, *Pedro Hispano e Arnaldo de Vilanova na educação médica popular hispânica*, dins «Anais d'Academia Portuguesa da

- História», III (1951), 241-337. [Luis de PINA, *Pedro Hispano e Arnaldo de Vilanova...*].
658. **T. RENNAN**, *Die Gynäkologie des Arnald von Villanova*, Freiburg im Breisgau 1912. [T. RENNAN, *Die Gynäkologie...*].
659. **Martí de RIQUER**, *Un nuevo manuscrito con versiones catalanas de Arnau de Vilanova*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXII (1949), 1-20. [Martí de RIQUER, *Un nuevo manuscrito...*].
 Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», II (1949-1950), 297-301.
660. **Ana TRÍAS TEIXIDOR**, *Sobre un pretendido «Segon libre del Regiment de Sanitat» atribuido a Arnau de Vilanova*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 3 (1983), 281-287. [Ana TRÍAS, *Sobre un pretendido...*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 562.
661. **Arnaldo de VILANOVA**, *Cautelas de los médicos*. Traducción castellana y nota preliminar de J.A. PANIAGUA, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1949, («Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina», I, 367-373). [ARNAU DE VILANOVA, *Cautelas...*]
 Recensió de Joaquim CARRERAS, dins «Estudis Romànics», II (1949-1950), 297-301.
662. **Arnau de VILANOVA**, *Antidotarium (Valencia, Nicolás Sprindeler, 1495)*. Introducció de Pedro VERNIA, Burriana, Ediciones Histórico-Farmacéuticas 1985. [ARNAU DE VILANOVA, *Antidotarium*].
 Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 586.
663. **Arnau de VILANOVA**, *El maravilloso Regimiento y orden de vivir. (Una versión castellana del «Regimen sanitatis ad regem Aragonum»)*. Introducció i estudi de Juan A. PANIAGUA (Cuadernos aragoneses de historia de la medicina y de la ciencia, III, serie B, textos clásicos) Saragossa, Cátedra de Historia de la Medicina 1980. [ARNALDUS DE VILANOVA, *El maravilloso...*].
664. **Arnau de VILANOVA**, *Obres catalanes*, II. *Escrits mèdics*. A cura del P. Miquel BATLLORI, si. Pròleg de Joaquim CARRERAS i ARTAU, membre de l'I.E.C. (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 55-56), Barcelona, Editorial Barcino 1947. [ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*, II].
 Recensió de Pere BOHIGAS, dins «Estudis Romànics», I (1947-1948), 252-254; i de Martí de RIQUER, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XX (1947), 271-273.

665. **Arnaldi de VILLANOVA**, medici acutissimi, *OPERA NUPERRIME revisa, una cum ipsius vita recenter hic apposita. Additus est etiam tractatus de philosophorum lapide intitulus*, Lió 1520. [ARNALDI DE VILLANOVA, *Opera nuperrime...*].
- 666-671. **Arnaldi de VILLANOVA**, *Opera medica omnia*, edenda curaverunt L[uis] GARCÍA BALLESTER, J[uan] A[ntonio] PANIAGUA et M[ichael] R. McVAUGH, 1975 ss.:
666. *Aphorismi de gradibus*, edidit et praefatione et commentariis anglicis instruxit Michael McVAUGH (*Opera medica omnia*, II), Granada-Barcelona 1975. [*Opera medica omnia*, II].
667. *Translatio libri Galieni «De rigore et tremore et ictigatione et spasmo»*, edidit et praefatione et commentariis anglicis instruxit Michael McVAUGH (*Opera medica omnia*, XVI), Barcelona 1981. [*Opera medica omnia*, XVI].
668. *Commentum supra tractatum Galieni de malitia complexionis diverse*, ediderunt et praefatione et commentariis hispanicis instruxerunt Luis GARCÍA-BALLESTER et Eustaquio SÁNCHEZ-SALOR. *Doctrina Galieni de interioribus*, edidit et praefatione et commentariis anglicis instruxit Richard J. DURLING (*Opera medica omnia*, XV), Barcelona 1985. [*Opera medica omnia*, XV].
669. *Tractatus de amore heroico. Epistola de dosi tyriacalium medicinarum*, edidit et commentariis anglicis instruxit Michael McVAUGH (*Opera medica omnia*, III), Barcelona 1985. [*Opera medica omnia*, III].
670. *Tractatus de consideratione operis medicine sive De flebotomia*, edidit Luke DEMAITRE et praefatione et commentariis hispanicis et anglicis instruxerunt Pedro GIL-SOTRES et Luke DEMAITRE (*Opera medica omnia*, IV), Barcelona 1988. [*Opera medica omnia*, IV].
671. *Medicationis parabole*, edidit et praefatione et commentariis hispanicis instruxit Juan A. PANIAGUA. *Pirqué Arnau de Vilanova*, ediderunt et praefatione et commentariis hispanicis instruxerunt Lola FERRE et Eduard FELIU (*Opera medica omnia*, VI.1), Barcelona 1990. [*Opera medica omnia*, VI.1].
- Recensió de Danielle JACQUART, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 380-384.
672. **Arnaldi VILLANOVANI**, Philosophi et medici summi, *Opera Omnia. Cum Nicolai TAURELLI in quosdam libros annotationibus*, Basilea, Ex officina Pernea per Conradum Uvaldrick 1585. [ARNALDI DE VILLANOVA, *Opera Omnia*].

7.2. APÈNDIX SEGON:

BIBLIOGRAFIA DE LA POLÈMICA ESCATOLÒGICA ENTRE ARNAU DE VILANOVA I ELS TEÒLEGS PROFESSIONALS (1297-1305)

7.2.1. Introducció

L'objectiu d'aquest apartat és referir i comentar la bibliografia general sobre la polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els teòlegs professionals.

La primera i més important font d'informació sobre aquesta polèmica és la formada pel conjunt de les mateixes obres d'Arnau de Vilanova,²²² que podem classificar de la forma següent:

Obres doctrinals i de confrontació: *De tempore adventus Antichristi...*, *De mysterio cymbalorum*, *Apologia...*, *Gladius...*, *Carpinatio...*, *Antidotum...*. Confessions: *Eulogium...*, *Confessio Ilerdensis...*, *Confessió de Barcelona*. Escrits oficials: *Protestatio...*, *Appellatio...*, les tres denúncies de Girona, les tres de Marsella, *Ad Benedictum XI*, *Protestatio facta Perusii...*, *Protestatio facta Burdegaliae...*. Epístoles: les dotze que van acompanyar el *De mysterio cymbalorum*, les dues amb què remeté la *Philosophia...* i l'*Epistola Bartholomaeae Montanerii*; i finalment les obres doctrinals i no polèmiques: *Philosophia...*, *Allocutio christini...*, *Dancia illustris...*

Aquestes obres ofereixen una gran quantitat de dades sobre els fets de la polèmica, sobre els seus adversaris i, és clar, sobre les respectives posicions doctrinals. Arnau de Vilanova, en els escrits oficials, sol resumir detalladament els incidents de la polèmica, de tal manera que l'*Appellatio...* i la *Protestatio...* permeten de fer-nos una idea força detallada dels esdeveniments de París; les denúncies de Girona, de la seva lluita contra els dominics d'aquestes terres; i les de Marsella, dels esdeveniments de la tercera fase de la polèmica. Malauradament en molts casos les informacions que proporciona la lectura de les obres d'Arnau de Vilanova no poden ésser contrastades amb d'altres fonts.

Tal com hom pot veure en la part dedicada a les obres d'Arnau de Vilanova, la majoria dels escrits suara esmentats no són publicats, per bé que quasi tots són continguts en el Vat. lat. 3824. Per aquesta raó, bàsicament, fins als nostres dies no hi ha hagut un estudi global de la

²²² En el llibre de FRANCESCO SANTI, *Arnau de Vilanova...384*, 245-277, hi consten, ordenades cronològicament, les obres escrites en el període de la polèmica: números 8-32 i 56-70.

polèmica, tot i ésser un dels temes arnaldians que més interès ha desenvol·lat entre els historiadors de la filosofia i del pensament i, certament, el que més ha contribuït a la construcció d'una imatge mítica d'Arnau de Vilanova —regida per la idea d'un home malvat, un heretge impenitent— que ben poc coincideix amb l'autèntica història. Aquesta imatge mítica s'ha imposat no per l'anàlisi objectiva i directa de les obres arnaldianes sinó per una suposició, mai no demostrada, que ja tindria les seves arrels més remotes en la condemna de Tarragona de 1316.

A més de les obres d'Arnau de Vilanova també hem d'assenyalar altres fonts. Però anem per parts, seguint l'ordre de les fases de la polèmica: París, Girona, Marsella i la darrera, contra Martín d'Ateca.

7.2.2. Les fases de la polèmica

a) Fase de París

Les obres arnaldianes referents a aquesta fase són el *De consumatione saeculi*, base del *De tempore adventus Antichristi*, l'*Appellatio...*, la *Protestatio...* i el *De mysterio cymbalorum* amb les corresponents dotze cartes. Tal com he indicat en la part dedicada a exposar les obres d'Arnau de Vilanova, totes elles són editades. L'*Appellatio...* i la *Protestatio...* juntament amb les epístoles mencionades permeten de fer-nos una reconstrucció, que sembla força fidel i versemblant, dels fets de París.

De les obres amb què els teòlegs de París van respondre al provocador escrit d'Arnau, només en posseïm editades unes petites mostres: el text del *Tractatus de Antichristo et eius temporibus* de Joan Quidort de París i el del *Utrum Antichristus sit venturus in brevi* de Pere d'Alvèrnia, ambdós aportats per Josep Perarnau, en el seu *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova...*⁵⁵, pàgines 218-221 i 213-218, respectivament.

Quant als estudis, destaco la introducció de Josep Perarnau a l'edició del *De tempore adventus Antichristi...* i al *De mysterio cymbalorum*: JOSEP PERARNAU, *El text...*³⁵⁷, 7-52, que hom pot complementar amb les referències bibliogràfiques que figuren al capdavant de cada obra d'Arnau de Vilanova —vegeu obres d'Arnau de Vilanova— i amb qualche notícia escadussera de les biografies sobre mestre Arnau: JOAQUIM CARRERAS, *Vida...*⁷⁸, 20-24, Tomàs i JOAQUIM CARRERAS I ARTAU, *El Antiescolasticismo...*³⁹³, 203; Barthélemy HAURÉAU, *Arnauld...*⁸⁴, 302;

Juan A. PANIAGUA, *Vida...*89, 32-35; i Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*384, 119. És útil consultar, també, M. CRÉVIER, *Histoire...*574.

Dels estudis concernents els teòlegs de París destaco: per a Pèire Cros d'Alvèrnia, el text, *Utrum Antichristus sit venturus in brevi*, que ha estat editat per Josep PERARNAU, *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova...*55, 213-218. Altra bibliografia interessant: Henricus DENIFLE, Aemilius CHATELAIN, *Chartularium...*337, II, 71, núm. 597, 89, 90, núm. 616; Palémon GLORIEUX, *Répertoire...*284, 412-417; Jacobus QUÉTIF, Jacobus ÉCHARD, *Scriptores...*242, I, 489a-490a, a la qual hom pot afegir les següents fitxes:

673. **Anthony J. CELANO**, *Peter of Auvergne's Questions on Books I and II of the Ethica Nicomachea: A Study and Critical Edition*, dins «*Mediaeval Studies*», XLVIII (1986), 1-110. [Anthony J. CELANO, *Peter of Auvergne's...*].
674. **Victor Le CLERC**, *Pierre d'Auvergne, chanoine de Notre Dame, Recteur de l'Université de Paris*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XXV, París, Librairie Universitaire H. Welter, éditeur 1869, 93-118. [Victor Le CLERC, *Pierre d'Auvergne...*].
675. **Yves M.J. CONGAR**, *Aspects ecclésiologiques de la querelle entre mendicants et séculiers dans la seconde moitié du XIIIe siècle et le début du XIVe*, dins «*Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge*», XXVIII (1961), 35-151. [Yves M.J. CONGAR, *Aspects ecclésiologiques...*].
676. **William DUNPHY**, *Two Texts of Peter of Auvergne on a Twofold Efficient Cause*, dins «*Mediaeval Studies*», XXVI (1964), 286-301. [William DUNPHY, *Two Texts of Peter of Auvergne...*].
677. **B.G. GUYOT**, *Quodlibet I, q. 17*, dins «*Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge*», XXVIII (1961), 153-158. [B.G. GUYOT, *Quodlibet I, q. 17*].

Sobre Joan Quidort de París: Henricus DENIFLE, Aemilius CHATELAIN, *Chartularium...*337, I, 120, núm. 656; 46 núm. 659, 102 núm. 634; Thomas KAEPPELI, *Scriptores...*195, II, 517-524; Palémon GLORIEUX, *Répertoire...* 284, 189-193; Jacobus QUÉTIF, Jacobus ÉCHARD, *Scriptores...* 242, I, 500-502; Richard SCHOLZ, *Die Publizistik...*265, 275-333.

678. **Fritz BLEIENSTEIN**, *Johannes Quidort von Paris. Über königliche und päpstliche Gewalt (De regia potestate et papali)*. Textkritische Edition mit deutscher Übersetzung (Frankfurter Studien, IV),

- Stuttgart, Ernst Klett Verlag 1969. [Fritz BLEIENSTEIN, *Johannes Quidort von Paris...*].
679. **Félix LAJARD**, *Jean de Paris, dominicain*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XXV, Paris, Librairie Universitaire H. Welter, éditeur 1869, 244-270. [Félix LAJARD, *Jean de Paris...*].
680. **Jean LECLERCQ**, *Jean de Paris et l'ecclésiologie du XIIIè siècle*, Paris, J. Vrin 1942. [Jean LECLERCQ, *Jean de Paris...*].
681. **H. MARTIN**, *The Eucharistic Treatise of John Quidort of Paris*, dins «Viator», VI (1975), 195-240. [H. MARTIN, *The Eucharistic...*].
682. **JEAN DE PARIS (QUIDORT)**, *Commentaire sur les Sentences. Reportation livre I*. Edition critique par Jean-Pierre MÜLLER (Studia Anselmiana, XLVII), Roma, Pontificium Institutum S. Anselmi 1961. [JEAN DE PARIS (QUIDORT), *Commentaire...I*].
683. **JEAN DE PARIS (QUIDORT)**, *Commentaire sur les Sentences. Reportation livre II*. Edition critique par Jean-Pierre MÜLLER (Studia Anselmiana, LII), Roma, Pontificium Institutum S. Anselmi 1964. [JEAN DE PARIS (QUIDORT), *Commentaire...II*].
684. **JEAN DE PARIS (QUIDORT)**, *Le Correctorium Corruptorii «Circa» de Jean Quidort de Paris*. Edition critique par Jean-Pierre MÜLLER (Studia Anselmiana, XII/XIII), Roma, Pontificium Institutum S. Anselmi 1941. [JEAN DE PARIS (QUIDORT), *Le Correctorium...*].
685. **Palémon GLORIEUX**, *Notices sur quelques théologiens de Paris de la fin du XIIIè siècle*, dins «Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge», III (1928), 201-238. [Palémon GLORIEUX, *Notices...*].

Les instruccions de Jaume II a Arnau de Vilanova per a l'ambaixada són editades per Heinrich FINKE, *Acta...*342, I, 452. Altres estudis i documents: Paul DIEPGEN, *Arnald...*28, 10-22; Joan REGLÀ, *Francia...*64, 90-100; Karl Arnold WILLEMSEN, *Kardinal...* 282, 142-224. Vegeu, també:

- 685a. **Carl A. WILLEMSEN**, *Der Kampf um das Val d'Aran. Ein Beitrag zur Geschichte der diplomatischen Beziehungen zwischen Aragon und Frankreich um die Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert*, dins «Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens», 6 (1937), 142-244. [Carl A. WILLEMSEN, *Der Kampf...*].

b) Fase de Girona

En un sentit estrictíssim les obres arnaldianes d'aquesta fase són l'*Eulogium...* i les tres denúncies presentades al bisbe de Girona. Totes aquestes obres van ésser editades i estudiades per Joaquim CARRERAS, *La polèmica...*333, i traduïdes al castellà per Elena CÁNOVAS i Félix PIÑERO, *Arnaldo...*328. Després de París i abans de la polèmica amb els dominics, Arnau de Vilanova havia escrit la *Philosophia...* (editada i estudiada per Josep Perarnau), obra no directament polèmica, i l'*Apologia...*, escrit (inèdit) polèmic, ja, contra els dominics de Girona. Com a conseqüència de la polèmica de Girona, Arnau de Vilanova apel·là posteriorment a l'arquebisbe de Tarragona amb la *Confessio Ilerdensis* (inèdita).

L'estudi esmentat de Joaquim Carreras representa l'única monografia sobre aquesta fase.

Les obres dels seus adversaris, els dominics, però especialment Bernat de Puigcercós, sobre la polèmica no s'han conservat. D'ara endavant, els adversaris d'Arnau de Vilanova seran els dominics. Al respecte, i en general, vegeu:

686. **Paulino ÁLVAREZ**, *Vidas de los hermanos. Leyenda histórica maravillosa de la Orden de Predicadores en el siglo XIII*. Versión del latín con una introducción sobre la misma Orden por el R.P. Fr. Paulino ÁLVAREZ, O.P., Vergara, «El Santísimo Rosario» 1928. [Paulino ÁLVAREZ, *Vidas...*].
687. **Hernando del CASTILLO**, *Historia general de Santo Domingo y de su orden de predicadores*, Valladolid 1621. [Hernando del CASTILLO, *Historia general...*].
688. **Josep M. COLL**, OP, *El beato Dalmacio Moner, OP y los hombres de su tiempo*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», III (1948), 5-35. [Josep M. COLL, *El beato Dalmacio Moner...*].
689. **Alberto COLLELL**, *Escritores dominicos del principado de Cataluña*, Barcelona 1965. [Alberto COLLELL, *Escritores...*].
690. **Francisco DIAGO**, *Historia de la Orden de Predicadores de la Provincia de Aragón*, Barcelona, Jaime Cendrat 1599. [Francisco DIAGO, *Historia...*].
691. **Manuel Joseph de MEDRANO**, *Historia de la Provincia de España, de la Orden de Predicadores*, I-V, Madrid, Gabriel del Barrio, impresor 1725-1734. [Manuel Joseph de MEDRANO, *Historia...*].
- 691a. **Adolfo ROBLES SIERRA**, *Actas de los Capítulos Provinciales de la Provincia Dominicana de Aragón, correspondientes a los años*

1302, 1303, 1304 y 1307, dins «Escritos del Vedat», XX (1990), 237-285. [Adolfo ROBLES, *Actas...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 674.

Vegeu també els ja mencionats: Manuel C. DÍAZ Y DÍAZ, *Index Scriptorum...*283; Thomas KAEPPELI, *Scriptores...*195; Jacobus QUÉTIF, Jacobus ÉCHARD, *Scriptores...*242; Félix TORRES AMAT, *Memorias...*517.²²³

Per a Bernat de Puigcercós, vegeu especialment: J. M. COLL, *El beato Dalmacio Moner...*688, 5-35; Francisco DIAGO, *Historia...*690, 29-30; Adolfo ROBLES, *Actas...*691a; Laureano ROBLES, *Escritores...*248, 114-115; Félix TORRES AMAT, *Memorias...*517, 508. Quant a les seves tesis econòmico-morals:

692. **BERNAT DE PUIGCERCÓS**, *Quaestio disputata de licitudine contractus emptionis et venditionis censualis cum conditione revenditionis*. Introducció, edició crítica i notes a cura de Josep HERNANDO, dins «Acta historica et archaeologica mediaevalia», 10 (1989), 9-98. [BERNAT DE PUIGCERCÓS, *Quaestio...*].

Recensió de Valentí SERRA, dins «Estudios Franciscanos», XIC (1990), 364-365; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 10 (1991), 592.

692a. **Josep HERNANDO I DELGADO**, *Bernat de Puigcercós i Ramon ça Era: Dues opinions oposades sobre el Contracte de Venda de Rendes*, dins *El contracte de venda de rendes perpètuas i vitalícies (censals morts i violaris), personals i redimibles (amb carta de gràcia). El tractat d'autor anònim «Pulchriores allegationes super contractibus censualium» (segle XIV). Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 140-146. [Josep HERNANDO I DELGADO, *Bernat de Puigcercós...*].

693. **Laureano ROBLES**, *Bernardo de Puigcercós, O.P. Economía y moral en la Edad Media*, dins «Ligarzas», 2 (1970), 109-126. [Laureano ROBLES, *Bernardo de Puigcercós...*].

²²³ Félix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar un Diccionario crítico de los Escritores Catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, Barcelona, J. Verdaguer 1836.

c) Fase de Marsella

Les obres d'Arnau de Vilanova d'aquest període són el *Gladius...* i la *Carpinatio...*, a més de les tres denúncies presentades al bisbe. De la banda dels dominics no n'ha perviscut cap.

Llevat del *Gladius...*, del qual Cosimo Reho prepara l'edició amb un estudi introductori, aquestes obres continuen inèdites i sense estudiar. Franz EHRLE, *Arnaldo...*338, hi fa algunes referències.

La iniciativa per part dels adversaris d'Arnau de Vilanova correspon al tomista Joan Vigorós. Vegeu: Thomas KAEPELLI, *Scriptores...*195, III, 333-334; Jacobus QUÉTIF, Jacobus ÉCHARD, *Scriptores...*242, II, 137a-b. També:

694. C. DOUAIS, *Les frères Prêcheurs en Gascogne au XIIIè et au XIVè siècle*, dins «Archives Historiques de la Gascogne», 7/8 (1885), 441-442. [C. DOUAIS, *Les frères Prêcheurs...*].

d) Fase final

Entenc per fase final la que va de la polèmica de Marsella a l'estiu de 1305. L'obra més controvertida d'aquesta fase és l'*Antidotum...*, que continua inèdita i sense estudiar. N'hi ha d'adreçades a les màximes autoritats, tant eclesiàstiques, *Ad Benedictum XI...*, *Protestatio facta Perusii* (ambdues transcrites per Josep Perarnau. Vegeu apartat dedicat a les obres arnaldianes), i la *Praesentatio facta Burdegaliae...*, inèdita i sense estudiar, com civils, *Confessió de Barcelona*, editada i estudiada per Miquel Batllori. Encara que no siguin directament polèmiques, pertanyen a aquest període el *De esu carniuum...* (d'edició antiga; i estudiada recentment per Juan A. Paniagua), la *Dancia illustris...* i l'*Allocutio christini...* (editada, amb un estudi previ, per Josep Perarnau).

El més gran enemic d'Arnau de Vilanova durant tot aquest període és el dominicà Martín d'Ateca. D'ell però no se n'ha conservat cap obra. Per a aquest dominic vegeu especialment: Manuel C. DÍAZ Y DÍAZ, *Index Scriptorum...*283, ref. 1674; Thomas KAEPELLI, *Scriptores...*195, III, 106-107; Laureano ROBLES, *Escritores...*248, 96-97.

7.2.3. Estudis sobre aspectes doctrinals, sobre altres

personatges de la polèmica i sobre repercussions posteriors

a) Estudis de caràcter doctrinal

Esmentem alguns estudis sobre la polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els teòlegs professionals. Aquests però, malauradament, no abasten tota la controvèrsia sinó únicament algun aspecte parcial: Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova antiescolastique...*386, i *L'antitomisme...*387; Joaquim i Tomàs CARRERAS, *El Antiescolasticis-mo...*393; Joaquim CARRERAS, *El antiescolasticismo...*394, i *La teología...*395; Franz EHRLE, *Arnaldo...*338; Francesco SANTI, *La vision...*408a.

b) Altres obres relacionades amb la polèmica

A més dels adversaris d'Arnau de Vilanova ja indicats podem esmentar encara d'altres autors. Sobre Ramon Martí, a més de la història de la filosofia dels germans Joaquim i Tomàs CARRERAS, *El Antiescolasticismo...*393, 147-170, i de l'estudi de Laureano ROBLES, *Escritores...*248, vegeu:

695. C.A. BERTHIER, *Un maître orientaliste du XIIIè siècle: Raymond Martín, O.P.*, dins «Archivum Fratrum Praedicatorum», VI (1936), 274ss. [C.A. BERTHIER, *Un maître orientaliste...*].
696. Josep M. COLL, *Escuelas de lenguas orientales en los siglos XIII y XIV (período post-raymundiano)*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XVIII (1945), 52-87. [Josep M. COLL, *Escuelas...*].
697. Angel CORTABARRÍA, *La connaissance des textes arabes chez Raymond Martín, O.P. et sa position en face de l'Islam*, dins «Cahiers de Fanjeaux», 18 (1983), 279-300. [Angel CORTABARRÍA, *La connaissance...*].
698. Josep HERNANDO I DELGADO, *Le «De Seta Machometi» du Cod. 46 d'Osma, oeuvre de Raymond Martín*, dins «Cahiers de Fanjeaux», 18 (1983), 351-371. [Josep HERNANDO I DELGADO, *Le «De Seta Machometi»...*].
699. Pedro RIBES I MONTANÉ, *San Alberto, maestro y fuente del apologeta medieval Ramon Martí*, dins «Anthologica Annua», XXIV-XXV (1977/1978), 352-380; i dins «Doctor Communis», XXXIII (1980), 169-193. [Pedro RIBES I MONTANÉ, *San Alberto...*].

Per a Pere Puget, vegeu Manuel DÍAZ C. Y DÍAZ, *Index Scriptorum...*283, núm. 1615; i Laureano ROBLES, *Escritores...*248, núm. 14. Per a Ponç Olzeda, Joaquim CARRERAS, *La polémica...*333, 20. Per a Ramon de Meuillon vegeu C. DOUAIS, *Les frères Prêcheurs...*694, 477; i Jacobus QUÉTIF, Jacobus ÉCHARD, *Scriptores...*242, I, 434b-436b. Per a l'Inquisidor Guillem de Cotlliure: Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo...*87, 208-210; Josep M. POU, *Arnaldo...*91, 45 i 99; i Laureano ROBLES, *Escritores...*248, núm. 19. Sobre els bisbes Bernat de Vilamarí, de Girona, i Duran, de Marsella, i l'arquebisbe Roderic, de Tarragona, vegeu:²²⁴

700. **Conradus EUBEL**, *Hierarchia catholica medii aevi*, I, Münster, Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae 1913 (2ª ed.).²²⁵ [Conradus EUBEL, *Hierarchia...*].

c) Repercussions posteriors

La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els teòlegs professionals tingué grans repercussions arreu d'Europa. Seguidament indicaré la bibliografia més important sobre alguns autors involucrats, no directament o immediata, però sí poc temps després, en aquest afer.

Nicolau de Lira va escriure una qüestió, *Utrum possimus scire an Antichristus sit natus vel non natus*, de la qual Josep Perarnau (*El text...*357, 221-222) edità el fragment relatiu al nostre tema. Bibliografia essencial:²²⁶

701. **Edward A. GOSSELIN**, *A listing of the printed editions of Nicolaus de Lyra*, dins «Traditio», XXVI (1970), 399-426. [Edward A. GOSSELIN, *A listing...*].
702. **Heinrich RÜTTING**, *Kritische Bemerkungen zu einer mittelalterlichen Biographie des Nicolaus von Lyra*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», LX (1967), 42-52. [Heinrich RÜTTING, *Kritische...*].

²²⁴ Per a la bibliografia essencial dels reis i papes vegeu la secció dedicada al context: 3.3. *Apèndix: estudis sobre Arnau de Vilanova i el seu context*.

²²⁵ Bernat de Vilamarí pàg. 261; Roderic de Tarragona pàg. 478; Duran de Marsella pàg. 330. En relació a Bernat Vilamarí vegeu també: *España Sagrada*, Madrid 1826, 38-44.

²²⁶ Vegeu, a més, Marino DAMIATA, *Guglielmo d'Ockham...*163, 215-216.

703. Lucas WADDING, *Scriptores ordinis minorum*, Roma, S. Michael ad Ripam 1806, 557-559. [Lucas WADDING, *Scriptores...*].

Henry of Harclay també va escriure una qüestió contra Arnau de Vilanova, la *Utrum astrologi vel quicumque calculatores possint probare secundum adventum Christi*, editada per Franz PELSTER, *Die Questio Heinrichs von Harclay...*53, 25-82. Bibliografia:²²⁷

704. Carolus BALIC, *Henricus de Harclay et Iohannes Duns Scotus*, dins «Mélanges offerts à Etienne Gilson», Toronto-París 1959, 93-121. [Carolus BALIC, *Henricus de Harclay...*].
- 704a. B. HIRSCH-REICH, *Heinrichs von Harclay Polemik gegen die Berechnung der zweiten Ankunft Christi*, dins «Recherches de Théologie ancienne et médiévale», XX (1953), 144-149. [B. HIRSCH-REICH, *Heinrichs von Harclay Polemik...*].
705. J. KRAUS, *Die Universalienlehre des Oxforder Kanzlers Heinrich von Harclay, in ihrer Mittelstellung zwischen skotistischen Realismus und ockhamistischen Nominalismus*, dins «Divus Thomas», X (1932), 36-58, 475-508 i XI (1933), 288-314. [J. KRAUS, *Die Universalienlehre...*].
706. Armand MAURER, *Henry of Harclay: Questions on Immortality*, dins «Mediaeval Studies», 19 (1957), 79-107. [Armand MAURER, *Henry of Harclay...*].
707. Armand MAURER, *Henry of Harclay's Questions in the Divine Ideas*, dins «Mediaeval Studies», 23 (1961), 163-193. [Armand MAURER, *Henry of Harclay's...*].
708. Franz PELSTER, *Heinrich von Harclay, Kanzler von Oxford und seine Quästionen*, dins «Miscellanea Francesco Ehrle», I, Roma 1924, 307-356. [Franz PELSTER, *Heinrich von Harclay, Kanzler...*].

També podem comptar Guiu Terrena entre els contradictors de mestre Arnau de Vilanova. La seva *Quaestio utrum per notitiam Sacrae Scripturae possit determinate sciri tempus Antichristi* ha estat editada i estudiada recentment dins Josep PERARNAU, *Guiu Terrena critica Arnau de Vilanova...*55, 183-202. A més de l'estudi introductori de Josep Perarnau (pàgines 171-182) vegeu:²²⁸

²²⁷ La presentació general de Cesare VASOLI, *La filosofia medioevale 497*, 434-438, és força il·lustradora.

709. J.P. ETZWILER, *Six Questions of Guido Terreni, O. Carm. (m. 1342) Vat. lat. 901, ff. 140r-145r*, dins «Carmelus», 35 (1988), 138-177. [J.P. ETZWILER, *Six Questions...*].
710. Paul FOURNIER, *Gui Terré (Guido Terreni), théologien*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XXXVI, París, Imprimerie Nationale 1917, 432-473. [P. FOURNIER, *Gui Terré...*].
711. Enrique LLAMAS MARTÍNEZ, *Teólogos carmelitas españoles pretridentinos*, dins *Repertorio de Historia de las Ciencias Eclesiásticas en España*, 3. Siglos XIII-XVI, I, Salamanca 1971, 365-393. [Enrique LLAMAS MARTÍNEZ, *Teólogos...*].
712. Pier Giorgio MARCUZZI, *Una soluzione teologico-giuridica al problema dell'usura in una questione «de quolibet» inedita di Guido Terreni (1260-1342)*, dins «Salesianum», XLI (1979), 647-684. [Pier Giorgio MARCUZZI, *Una soluzione...*].
713. T. TURLEY, *Guido Terreni and the Decretum*, dins «Bulletin of Medieval Canon Law», 8 (1978), 29-34. [T. TURLEY, *Guido Terreni...*].
714. Bartomeu XIBERTA, *Guiu Terrena, carmelita de Perpinyà* (Estudis Universitaris Catalans. Sèrie Monogràfica, II), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1932. [Bartomeu XIBERTA, *Guiu Terrena...*].

Quant a la sentència de Tarragona de 1316, que condemnà obres d'Arnau de Vilanova, vegeu-ne el text dins Jaime VILLANUEVA, *Viage...72*, 320-329; Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo...87*, 222-235; Josep BLANCH, *Arxiepiscopologi...17*, 185-189; Francesco SANTI, *Gli «Scripta spiritualia»...288*, 1006-1010; i dins Arnau de Vilanova...384, 283-298. A causa d'aquesta sentència trobem relacionats els «errors» d'Arnau de Vilanova en directoris i manuals d'inquisidors, i obres similars. Afegim a les ja mencionades fitxes de Jesús M. de BUJANDA, *Index...19*; de Roque CHABÁS, *Arnaldo...23*; de Nicolau EIMERIC, *Directorium...33*; de Bernard LUTZENBURG, *Catalogus...45*; i de Gabriel PRATEOLUS MARCOSSIUS, *Arnoldus a Villa Nouva 63*; la següent:

715. Étienne-Gabriel PEIGNOT, *Dictionnaire critique, littéraire et bibliographique des principaux livres condamnés au feu, supprimés ou censurés*, I, París, chez A.A. Renouard 1806, 56-57. [Étienne-Gabriel PEIGNOT, *Dictionnaire...*].

²²⁸ Josep PERARNAU, *Una altra carta...61*.

Esmento també, a més d'aquests autors i dels assenyalats en el capítol dedicat a les fonts (entre els quals destaca Agostino Trionfo), Giovanni Pico della Mirandola: dos-cents anys després de les profecies d'Arnau de Vilanova, observa irònicament aquest autor, «encara» no s'han acomplert:

716. **Giovanni PICO DELLA MIRANDOLA**, *De astrologia disputationum*, V, I, dins *Opera Omnia*, Basilea, Henricus Petrus 1557, 551. [Giovanni PICO DELLA MIRANDOLA, *De astrologia...*].²²⁹

i el polemista, «apocalíptic» i alquimista Joan Rocatalhada.²³⁰ Vegeu especialment:

- 716a. **Martin AURELL [I CARDONA]**, *Prophétie et messianisme politique. La Péninsule Ibérique au miroir du «Liber ostensor» de Jean de Roquetaillade*, dins «Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Âge», 102 (1990 = *Textes prophétiques et prophétie en occident [XIIe-XVIe siècle]*). «Actes de la table ronde organisée par l'URA. 1011 du CNRS et le Centre de Recherche "Histoire Sociale et Culturelle de l'Occident, XIIe-XVIIIe siècle" de l'Université de Paris X-Nanterre [Chantilly, 30-31 mai 1988]». Sous la direction d'André VAUCHEZ), 317-361. [Martin AURELL, *Prophétie...*].

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 11 (1992), 686.

717. **Miquel BATLLORI**, *Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada i António Vieira*, dins «Pubblicazioni della Sezione Romanza. Serie Studi», VIII (1986 = *Studi di iberistica in memoria di G. Carlo Rossi*), 22-30. [Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada...*].
718. **Jeanne BIGNAMI-ODIER**, *Jean de Roquetaillade (de Rupescissa), théologien, polémiste, alchimiste*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XLI (1981), 75-24. [Jeanne BIGNAMI-ODIER, *Jean de Roquetaillade...*].

²²⁹ Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo...*, 9, dona la referència següent: Giovanni PICO DELLA MIRANDOLA, *De rerum praenotione*, V, IX [Giovanni PICO, *De rerum...*]. He intentat trobar-la per diferents mitjans, però no ho he aconseguit.

²³⁰ Vegeu, també, els estudis de Miquel Batllori indicats al capítol 5.2.4. *Estudis de caràcter doctrinal*, especialment els n.úms. 388 i 391.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 4 (1985), 585.

719. Josep PERARNAU I ESPELT, *La traducció catalana resumida del «Vademecum in tribulatione» («Ve ab mi en tribulació») de fra Joan de Rocatalhada*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 12 (1993), 43-140. [Josep PERARNAU, *La traducció...*].

Per a la influència de la *Philosophia...* en el bisbe Pèire Cros vegeu Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 50-53.

7.2.4. Breu conclusió

La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs-teòlegs professionals ha provocat escrits de molta gent, però ha estat poc, molt poc, estudiada. Com hem vist, la majoria de les obres pertanyents a aquest agitat període de la vida d'Arnau de Vilanova no són ni tan sols editades. Les dels seus adversaris no ens han perviscut. Això no obstant, en l'estat actual dels estudis arnaldians urgeix una recerca sobre aquest tema, ja que, sens dubte, proporcionaria abundosa informació tant sobre la posició de mestre Arnau en la polèmica (fins ara en parlar d'aquest període se solia partir no de les obres arnaldianes sinó de la sentència que les condemnava), com sobre allò que aquesta estrident polèmica significà en el món europeu baix-medieval.²³¹

²³¹ Aquest és precisament l'objecte d'estudi de la meua tesi doctoral: *La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs i teòlegs professionals (1297-1305): anàlisi dels arguments i de les argumentacions*, llegida al Departament de Filosofia de la Universitat Autònoma de Barcelona (maig de 1993).

7.3 APÈNDIX TERCER:

POST SCRIPTUM

Podem completar la llista de fitxes bibliogràfiques de l'apartat II. *Fonts per a l'estudi d'Arnau de Vilanova i/o l'arnaldisme-beguïanisme*, amb una referència de Duran de Sant Porcià a Arnau de Vilanova: G. CREMASCOLI, *Il libellus de visione Dei di Durando di San Porziano*, dins «Studi Medievali», 25 (1984), 437; la de l'apartat 3.3. *Apèndix: Estudis sobre Arnau de Vilanova i el seu context social, cultural, religiós, polític*, amb la referència següent a Arnau de Vilanova: Pere SANTONJA, *La falsa espiritualidad durante el siglo XVI. Alumbrados, visionarios, falsos profetas, erasmistas, luteranos... Sus antecedentes medievales*, dins «Estudios Franciscanos», 94 (1993), 337-367; la de l'apartat 5.2.4. *Estudis de caràcter doctrinal amb l'estudi de Martin AURELL, Eschatologie, spiritualité et politique dans la confédération catalano-aragonaise (1282-1412)*, dins «Cahiers de Fanjeaux», XXVII (1992), 191-235. Són especialment interessants per a l'escatologia d'Arnau de Vilanova, l'apartat I. *Les prophètes: béguins, tertiaires et mendicants*, 195-214 i el II. *Les prophéties: fin du monde et messianisme*, 214-231; i la del 7.1. *Apèndix primer: algunes edicions i alguns estudis de l'obra mèdica d'Arnau de Vilanova amb GUILLEM DE BARCELONA, Notes per a un estudi sobre Arnau de Vilanova, alquimista*, dins «Pyrene», 57 (1956), 1590-1594.^{231 bis}.

Del 6 al 8 d'abril de 1994 tindrà lloc, si Déu vol, la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova. Un dels temes principals d'aquesta trobada serà l'estudi de l'autenticitat d'algunes obres espirituals de l'autor català. Augurem, doncs, noves aportacions que, ben segur, ajudaran a aclarir aspectes que, en l'estat actual dels estudis arnaldians, i més en concret en les llistes d'obres espirituals d'Arnau de Vilanova, romanen més o menys obscurs.

^{231 bis} He tingut notícia de les anteriors fitxes bibliogràfiques després d'haver tancat la paginació i els índexs del llibre i abans del 31 de desembre de 1993, data del *post scriptum*.

VIII

TAULES

8.1 ABREVIATURES I TAULA DE LES OBRES ESPIRITUALS D'ARNAU DE VILANOVA²³²

8.1.1. Obres i opuscles

Ad Benedictum XI (83, n. 12)

Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI postridie kl. iunii A. D. MCCCIV data (F. Santi 26). Edició: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 201-214.

Ad priorissam... (87, n. 3)

Epistola ad priorissam de charitate (F. Santi 44). Edició: Miquel BATTLEORI, *Les versions...* 324, 411-427.

Alia informatio beguinorum (79, n. 5)

Alia informatio beguinorum (F. Santi 51). Edició: Josep PERARNAU, *L'«Alia Informatio Beguinorum»* 359, 19-85.

Allocutio christini... (81, n. 5)

Allocutio christini de hiis que conveniunt homini secundum propriam dignitatem creature rationalis, ad inclitum dominum tertium Fredericum, Trinacrie regem illustrem (F. Santi 30). Edició: Josep PERARNAU, *L'«Allocutio christini...»* 360, 75-135.

²³² Les obres són classificades per ordre alfabètic. En parèntesi, indico el número que cada obra ocupa en la llista de Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 245-277. En les obres editades (també entre parèntesi i després de l'abreviatura), dono la pàgina de la *Guia bibliogràfica...* en la qual hom trobarà la informació sobre les edicions, seguida del número de l'obra. Finalment assenyalo l'edició emprada en el llibre i en el seu defecte el manuscrit.

Alphabetum catholicorum... (82, n. 3; 86, n. 1)

Dyalogus de elementis catholicae fidei, seu Alphabetum catholicorum ad inclitum dominum regem Aragoniae pro filiis erudiendis in elementis catholicae fidei (F. Santi 4). Edició emprada: Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, 554-608.

Antidotum...

Antidotum contra venenum effusum per fr. Martinum de Atheca, praedicatorum (F. Santi 29). Vat. lat. 3824, ff. 237c-254c.

Apologia...

Apologia de versutiis et perversitatibus pseudotheologorum et religiosorum (F. Santi 14). Vat. lat. 3824, ff. 135d-160a.

Appellatio... (82-83, n. 7)

Appellatio ad apostolicam sedem contra cancellarium et collegium theologorum Parisiensium (F. Santi 10). Edició: Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...*87, lxxix-lxxxii.

Carpinatio...

Carpinatio poeetrie theologi deviantis (F. Santi 24). Vat. lat. 3824, ff. 193c-202a.

Confessió de Barcelona (78, n. 1)

Confessió de Barcelona [en llatí *Super facto Antichristi*] (F. Santi 32). Edició: ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 101-139.

Confessio Ilerdensis...

Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudo-religiosorum (F. Santi 20). Vat. lat. 3824, ff. 175a-180a.

Constitutiones... (84, n. 18)

Constitutiones Regni Trinacriae (F. Santi 43). Heinrich FINKE, *Acta...*342, 695-699.

Dancia illustris... (83-84, n. 15)

Dancia illustris domini regis Aragonum cum commento (F. Santi 31). Edició: Cesare de LOLLIS, *Ballata...*349, 289-295.

De consummatione saeculi

Tractatus de consummatione saeculi. Vegeu *De tempore adventus Antichristi...*

7.2. APÈNDIX SEGON: BIBLIOGRAFIA DE LA POLÈMICA ESCATOLÒGICA ENTRE ARNAU DE VILANOVA I ELS TEÒLEGS PROFESSIONALS (1297-1305)	145
7.2.1. Introducció	145
7.2.2. Les fases de la polèmica	146
a) Fase de París	146
b) Fase de Girona	149
c) Fase de Marsella	151
d) Fase final	151
7.2.3. Estudis sobre aspectes doctrinals, sobre altres personatges de la polèmica i sobre repercussions posteriors	152
a) Estudis de caràcter doctrinal	152
b) Altres obres relacionades amb la polèmica	152
c) Repercussions posteriors	153
7.2.4. Breu conclusió	157
7.3. APÈNDIX TERCER: <i>POST SCRIPTUM</i>	158
8. TAULES	159
8.1. ABREVIATURES I TAULA DE LES OBRES ESPIRITUALS D'ARNAU DE VILANOVA	159
8.1.1. Obres i opuscles	159
8.1.2. Epístoles	164
8.2. TAULA D'AUTORS	166
8.3. TAULA GENERAL	173

aa) Edicions crítiques	80
bb) Transcripcions	82
e) Transcripcions d'epístoles llatines	84
f) Edicions de versions antigues	86
aa) Del llatí al grec	86
bb) Al castellà	86
cc) Versions italianes	87
dd) Versions napolitanes	87
g) Versions modernes	87
aa) Al castellà	87
bb) Al portuguès	88
cc) Al català	88
h) Edicions de fragments	88
i) Comentaris generals	89
5.1.3. Estudis sobre alguna obra espiritual d'Arnau de Vilanova	90
5.1.4. Estudis de caràcter doctrinal	91
5.2. LLISTES DE FITXES BIBLIOGRÀFIQUES	93
5.2.1. Manuscrits	93
5.2.2. Projectes i edicions d'obres	96
5.2.3. Estudis sobre alguna obra espiritual d'Arnau de Vilanova	103
5.2.4. Estudis de caràcter doctrinal	105
6. PRESENTACIONS GENERALS I DIVULGADORES	111
6.1. INTRODUCCIÓ	111
6.2. FITXES BIBLIOGRÀFIQUES	112
6.2.1. Obres generals de referència: bibliografies, biografies, enciclopèdies, diccionaris... ..	112
6.2.2. Obres generals de l'àmbit de la filosofia	119
6.2.3. Històries de la literatura	121
6.2.4. Obres generals de la ciència i de la medicina	124
6.2.5. Obres generals de teologia. Històries de l'Església	127
6.2.6. Cronologies i historiografies generals i locals	129
7. APÈNDIXS	133
7.1. APÈNDIX PRIMER: ALGUNES EDICIONS I ALGUNS ESTUDIS DE L'OBRA MÈDICA D'ARNAU DE VILANOVA	133

8.3. TAULA GENERAL

PRESENTACIÓ	7
1. ESTUDIS BIBLIOGRÀFICS	11
2. FONTS PER A L'ESTUDI D'ARNAU DE VILANOVA I/O L'ARNALDISME-BEGUINISME	15
3. BIOGRAFIES I ESTUDIS BIOGRÀFICS. CONTEXT SOCIAL, CULTURAL, RELIGIÓS I POLÍTIC	29
3.1. INTRODUCCIÓ	29
3.1.1. Biografies	29
3.1.2. Estudis biogràfics	31
3.2. LLISTES DE LES FITXES BIBLIOGRÀFIQUES	34
3.2.1. Biografies	34
3.2.2. Estudis biogràfics	37
3.3. APÈNDIX: ESTUDIS SOBRE ARNAU DE VILANOVA I EL SEU CONTEXT SOCIAL, CULTURAL, RELIGIÓS I POLÍTIC	41
4. LLISTES D'OBRES ESPIRITUALS	63
4.1. LLISTES D'OBRES EN GENERAL D'ARNAU DE VILANOVA	63
4.2. LLISTES D'OBRES ESPIRITUALS	64
5. LES OBRES ESPIRITUALS D'ARNAU DE VILANOVA I ELS ESTUDIS D'AQUESTES OBRES	67
5.1. INTRODUCCIÓ	67
5.1.1. Manuscrits	67
5.1.2. Projectes d'edicions i edicions d'obres d'Arnau de Vilanova	77
a) Introducció	77
b) Un projecte d'edició de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova	77
c) Edicions d'obres i epístoles catalanes	78
aa) Obres i opuscles	78
bb) Epístoles	80
d) Edicions d'obres llatines	80

Johannes SCHLAGETER	262	Cesare VASOLI	497
Gustave SCHNÜRER	566	André VAUCHEZ	275, 276
Gershom SCHOLEM	263, 264	Isaac VÁZQUEZ	277
Richard SCHOLZ	69, 265	Paul VERDEYEN	70
Henry SCULARD	92	Ch. VERLINDEN	278
Kurt-Viktor SELGE	314, 315	Félix VERNET	569
Giulio SILANO	198	Joan VERNET	279
Thomas SMITH	316	René VERRIER	71, 95
SOCIETÀ INTERNAZIONALE		Paolo VIAN	280
DI STUDI FRANCESCANI	266	David J. VIERA	520
James M. SOHA	99	Nicolas VIGNIER DE	
Joan SOLER PLA	543, 544	BAR SUR SEINE	570
Kurt SPRENGEL	545	Arnaldo de VILANOVA	
Antonino di STEFANO	267, 475	(vegeu Arnau de VILANOVA)	
Friedrich STEGMÜLLER	567	Arnau de VILANOVA	367, 368, 661
Hermann STREBER	568	662, 663, 664, 665, 666, 667	
Joannes-Stephanus		668, 669, 670, 671, 672	
STROBELBERGERUS	585	Evangelista VILANOVA	571
Amédée TEETAERT	268	Estevan de VILLA	549
Octave TEISSIER	93	Giovanni VILLANI	586
Juan TEJADA Y RAMIRO	269	Arnaldi de VILLANOVA	
Wilhelm Gottlieb TENNEMANN	495	(vegeu Arnau de VILANOVA)	
Cono P. TERRANOVA	129	Jaime VILLANUEVA	72
Nicola TERRANOVA	94	L.E. VOIGTS	628
Arthur TERRY	515	Lucas WADDING	703
Lynn THORNDIKE	270	WASSELOFSKY	318
Felice TOCCO	271, 272, 385, 516	Karl WENCK	281
Filippo TODARO	273	Ernest WICKERSHEIMER	550
Leone TONDELLI	274	Carl Arnold WILLEMSEN	282, 685a
B. TÖPFER	411a.	WINKLER PRINS ENCYKLOPAEDIE	476
Fèlix TORRES I AMAT	517	Johan WOLF	369
Étienne TOURTELLE	546	Maurice de WULF	498
Anna TRIAS I TEIXIDOR	518, 519, 613	Bartomeu XIBERTA	714
660		Jerónimo ZURITA Y CASTRO	73
Joaquim TUIXANS	130	Theodor ZWINGER	477
T. TURLEY	713		
Friedrich UEBERWEG	496		
J.B. ULLERSPERGER	547		
UNIONE INTERNAZIONALE			
DEGLI ISTITUTI DI ARCHEOLOGIA,			
STORIA E STORIA DELL'ARTE			
DI ROMA	285		
Keith VAL SINCLAIR	317		
Johannes Antonides			
VANDER LINDEN	548		

Elías OLMOS	52	René RAPIN	493
Henri OMONT	308	Marjorie REEVES	198, 244
Roger A. PACK	354, 382	Joan REGLÀ CAMPISTOL	64, 125, 245
Antonio PALAU I DULCET	286	Cosimo REHO	246, 364, 406
G.B. PALMA	637	REIAL ACADEMIA DE MEDICINA	
Juan Antonio PANIAGUA		DE BARCELONA	540
ARELLANO	88, 89, 383, 472	Klaus REINHARDT	564
638, 639, 640, 641, 642, 643		RENÉ DE NANTES	247
644, 645, 646, 647, 648, 649		T. RENNAN	658
650		José RIBELLES COMÍN	126
Agostino PARAVICINI		Pere RIBES I MONTANÉ	699
BAGLIANI	651, 652, 653, 654	Francesc Xavier RICOMÀ	65
Fausto PARENTE	227	Santiago RIERA I TUÈBOLS	473, 541
Ludovico PASTOR	228	Martín del Río	542
Edith PASZTOR	229	Martí de RIQUER	511, 511a, 659
Jacques PAYEN	655	A. RIVAS	127
Pierre PÉANO	230, 309	Laureano ROBLES	248, 693
Étienne-Gabriel PEIGNOT	715	Adolfo ROBLES SIERRA	691a
Franz PELSTER	53, 708	Mateu RODRIGO LIZONDO	66, 67
Josep PERARNAU I ESPELT	54, 55, 56	Isaías RODRÍGUEZ	8
57, 58, 59, 60, 61, 90, 90a		Joseph ROMPEL	565
123, 231, 232, 233, 234, 235		Norman ROTH	249
236, 237, 310, 311, 335a, 355		E. ROUARD	584
356, 357, 358, 359, 360, 361		M. Xavier ROUSSELOT	494
362, 363, 405, 719		Pierre ROUSSELOT	250
Gabriela PERCOPO	398	Jordi RUBIÓ I BALAGUER	512, 513
Michela PEREIRA	656	Antoni RUBIÓ I LLUCH	365
Janet PÉREZ	499	Agustín RUBIO VELA	67, 68, 251
Giovanni PICO		Joan RUIZ I CALONJA	514
DELLA MIRANDOLA	716	Roberto RUSCONI	252
PIETRO DI GIOVANNI OLIVI		Francesco RUSSO	253, 254, 255, 256
(veguè Pèire JOAN OLIU)		257, 258	
Josep PIJOAN	312	Heinrich RÜTTING	702
Luis de PINA	657	Gaspar SABATER	474
Félix PIÑERO	328	Pedro SAINZ RODRÍGUEZ	366
Guillaume POSTEL	239	SALVADOR DE LES BORGES	
Gian Luca POTESTÀ	240, 241, 242	(veguè Joan BOTAM)	
Josep M. POU I MARTÍ	62, 91	Eustaquio SÁNCHEZ-SALOR	613
Gabriel PRATEOLUS MARCOSSIUS	63	Josep M. SANS I TRAVÉ	259
Modest PRATS	510	Francesco SANTI	2, 3, 90a, 259a
C.F.V.G. PRUNELLE (DE L'ISÈRE)	583	288, 313, 384, 408, 408a	
Jacobus QUÉTIF	243	Horacio SANTIAGO-OTERO	564
Jean QUIDORT DE PARIS	682, 683, 684	Pere SANTONJA	128, 260, 408b, 409
François RABELAIS	124	410, 411	
RAIGE-DELORME	525	George SARTON	261

C.G.A. LAMBERT	301	Bernard McGINN	215, 351
M.D. LAMBERT	197	Michael McVAUGH	50, 216, 537
Pierre LAROUSSE	458		613, 627a, 628, 629, 630
LAROUSSE DU XX ^e SIÈCLE	459		631, 632, 633, 634, 634a
LAROUSSE SIX VOLUMES	460	Manuel Joseph de MEDRANO	691
LE GRAND ROBERT DES		Sophia MENACHE	217
NOMS PROPRES	461	Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO	87
Jean LECLERCQ	680	Jaume MENSA I VALLS	402, 403, 404
Carolus LECOUTEULX	197a	Candido MESINI	352
E.G. LEDOS	462	Ernst von MEYER	538
Harold LEE	198, 380	MEYERS	465, 466
Gordon LEFF	199	Joseph MICHAUD	467
N. LENGLET DUFRESNOY	536	Louis Gabriel MICHAUD	467
Robert E. LERNER	44a, 116a, 154a	Manuel MILÀ I FONTANALS	120
199a, 199b, 199c		Alain MILHOU	218, 219
LESSICO UNIVERSALE ITALIANO	463	Josep M. MILLÀS I VALLICROSA	121
Enrique LLAMAS MARTÍNEZ	711	Carl MIRBT	353
Paloma LLORENTE	200	Joaquim MOLAS	507
Ramon LLULL	203	Guillaume MOLLAT	220, 559, 560
Cesare de LOLLIS	349	Enrique MONTERO CARTELLE	635
M. LORRY	75, 579	Bernard de MONTFAUCON	306
José Ramón de LUANCO	117, 627	Manuel de MONTOLIU	508
Henri de LUBAC	201, 202	Alfred MOREL-FATIO	122
Raimundi LULL		Laurent MORELLE	220a
(vegeu Ramon LLULL)		Louis MORERI	468
Gabriel de LURBE	580	Gaetano MORONI ROMANO	561
F. Bernard LUTZENBURG	45	Manuel MOURELLE DE LEMA	509
Anneliese MAIER	302, 303	Ewald MÜLLER	221
Raoul MANSELLI	118, 119, 204, 205	Édouard de MURALT	507
206, 207, 208, 209, 210, 211		Petrus Saulus MURCIUS	636
350, 464		Josep M. NADAL	510
Pier Giorgio MARCUZZI	712	Gabriel NAUDÉ	539
Juan de MARIANA	581	Jean Pierre NICERON	469
Olga MARINELLI MERCACCI	304	Ludwig NOACK	492
José MARTÍ MAYOR	46	Caesar de NOSTRADAMUS	582
MARTÍ DE BARCELONA		NOUVEAU LAROUSSE ILLUSTRÉ	470
(vegeu Jaume BAGUNYÀ I CASANOVAS)		NOUVELLE BIOGRAPHIE UNIVERSELLE	
H. MARTIN	681	DEPUIS LES TEMPS LES PLUS	
Jesús Ernest MARTÍNEZ		RECLÉS JUSQU'À NOS JOURS	471
FERRANDO	212, 213	Heiko A. OBERMAN	222
Luis MARTÍNEZ GÓMEZ	491	Will H.L. OGRING	223
Jakob MARX	305	Livarius OLIGER	51, 224, 562
Domenico MASELLI	214	Rafael OLIVAR BERTRAND	225
Jaume MASSÓ TORRENTS	381	Antoni OLIVER	226, 226a, 563
Armand MAURER	706, 707	OLLIVIER	525

Pedro GIL-SOTRES	114, 616, 619	Robert HALLEUX	623
Bernard GILLEMMAIN	40	Georg Christoph HAMBERGER	505
Alan GILLESPIE	99	Barthélemy HAURÉAU	84
Andrés GIMÉNEZ SOLER	178	Marc HAVEN	85
Francesco GIUNTA	179, 180	Joseph HERGENRÖTHER	558
Thomas F. GLICK	620	Benigno HERNÁNDEZ MONTES	624
Palémon GLORIEUX	284, 685	Josep HERNANDO DELGADO	692a, 698
Johan Friedrich GMELIN	528	Mercedes van HEUCKELUM	188
Eduardo GONZÁLEZ HURTEBISE	41	Denise HILLARD	600
Joan GONZÁLEZ PASTOR	401	Jocelyn N. HILLGARTH	115, 189, 190
GONZÁLEZ PORTO-BOMPIANI	443	B. HIRSCH-REICH	704a
Francis GORMLY	557	W. HIRTH	625
Edward A. GOSSELIN	701	Karl Leopold HRTZFELD	191
José GOYANES	529	Ferdinand HOFFER	533
GRAN ENCICLOPEDIA DE LA		Iohannes Iacobus HOFMANN	454
REGIÓN VALENCIANA	44	J.C. HUCK	192
GRAN ENCICLOPEDIA LAROUSSE	445	Moshe IDEL	192a
GRAND DICTIONNAIRE ENCYCLO-		Matthias ILLIRICUS	
PÉDIQUE LAROUSSE	446	(vegeu Matthias FLACIUS)	
GRAND LAROUSSE ENCYCLO-		Joannes IMPERIALIS	534
PÉDIQUE	447	<i>Index of Manuscripts...</i>	299
GRANDE DIZIONARIO ENCICLO-		<i>Inventario General...</i>	626
PEDICO UTET/3	448	ISIDORO DE VILLAPADIERNA	193
GRANDE ENCICLOPÉDIA PORTUGUESA		ISTITUTO STORICO ITALIANO	
E BRASILEIRA	449	PER IL MEDIO EVO	285
GRANDE ENCICLOPEDIA VALLARDI	450	José Francisco IVARS	194, 348
Charles GRANDJEAN	42	Pèire JOAN OLIU	238
Luis S. GRANJEL	6, 7	Christian Gottlieb JÖCHER	455
Johan Georg Theodor		Thomas KAEPPELI	195
GRASSE	451, 504	Gundolf KEIL	506
GRATIEN DE PARIS	181	Anton KERN	300
GRAZIANO DI SANTA TERESA	346	Fr. Xv. KRAUS	300a
GREAT SOVIET ENCYCLOPEDIA	452	J. KRAUS	705
Louis GREGOIRE	453	Paul Oskar KRISTELLER	626a
Tullio GREGORY	182, 183, 184, 347	Stephan KUTTNER	587
Mirko Drazen GRMEK	621	<i>L'attesa...</i>	131
Herbert GRUNDMANN	43, 185	LA GRANDE ENCYCLOPÉDIE	456
E. GUTWIRTH	186	<i>La società...</i>	196
Alain GUY	490	Philippe LABBE	578
B.G. GUYOT	677	Damasus LABERGE	44
Eugen HABERKERN	187	David LAGNEUS	535
Heinrich HAESER	530, 531	Félix LAJARD	679
Pierre Joseph HAITZÉ	83	Emmanuel LALANDE	86
H.J. HALLAUER	622	Ludovic LALANDE	457
Albertus von HALLER	532	François LA MOTHE LE VAYER	116

DICIONNAIRE DES SCIENCES PHILOSOPHIQUES	484	Josep ESTELRICH I COSTA	172
DICIONNAIRE ENCYCLOPÉDIQUE LAROUSSE	431	Agustí ESTRADER I CORCOY	607
DICIONNAIRE ENCYCLOPÉDIQUE QUILLET	432	J.P. ETZWILER	709
Paul DIEPGEN	28, 80, 81, 82, 605 606	Conradus EUBEL	700
<i>Disputa de Barcelona...</i>	165	Johannes Albertus FABRICIUS	439
DIZIONARIO ENCICLOPEDICO ITALIANO	433	N. FANBEL	340
DIZIONARIO GROLIER	434	Lluís FARAUDO DE SAINT GERMAIN	341
Michel de DMITREWSKI	29	M. FATTORI	608
Ignaz J.J. DOELLINGER	166	Hilarin FELDER VON LUZERN	173
Giovanni DOMINICI	30	Eduard FELIU	610
C. DOUAIS	694	F.X. FELLER	440
Decima L. DOUIE	167	José FERRATER MORA	487
M.-M. DUFEIL	168	Lola FERRE	610
William DUNPHY	676	Jaume C. FERRET	609
Eugenio DUPRÉ THESEIDER	169, 170	Louis FIGUIER	441, 526
Eulàlia DURAN	171	Heinrich FINKE	36, 109, 342, 343 344
Richard J. DURLING	606a	Fidel FITA	110, 111
Jacobus ÉCHARD	243	Matthias FLACIUS	345
Franz (o Francesco) EHRLE	31, 32 338, 339	Matthias FLACIUS ILLIRICUS (vegeu Matthias FLACIUS)	
Nicolau EIMERIC	33	Avelino FOLGADO	174
Rudolf EISLER	485	A. FORNI	175
Francesc EIXIMENIS	34, 35	Francesc J. FORTUNY	5, 399, 400 488
Francisco ELÍAS DE TEJADA	396, 397, 398	Marcel FOURNIER	37, 710
Reinhard ELZE	587	P. FOURNIER	176
Richard Kenneth EMMERSON	171a	Guillermo FRAILE	489
ENCICLOPEDIA DE LA RELIGIÓN CATÓLICA	556	Matthias FRANKOWITZ (vegeu Matthias FLACIUS)	
ENCICLOPEDIA EUROPEA	435	Lodovico FRATI	112
ENCICLOPEDIA UNIVERSAL ILUSTRADA	436	John FREIND (vegeu J. BYFIELDE)	
ENCYCLOPÉDIE ALPHABÉTIQUE LAROUSSE OMNIS	437	Núria FULLA I BOHIGAS	607
ENCYCLOPÉDIE NOUVELLE, OU DICIONNAIRE PHILOSOPHIQUE, SCIENTIFIQUE, LITTÉRAIRE ET IN- DUSTRIEL	438	Gérolde FUSSENEGGER	38, 298
William ENFIELD	486	Ferran GADEA	502
Gaspar ESCOLANO	575	Lluís GARCIA BALLESTER	113, 610 611, 612, 613, 614, 615, 616
		E. GARCIA DEL REAL	617
		Manuel GARCIA SILVESTRE	503
		GENERAL BIOGRAPHIE	442
		A. GERMAIN	576, 577
		A.S. GHÉNOUN	618
		Pierangela GIGLIONI	39
		Josep GIL	177

Edgard BOUTARIC	155	Ulysse CHEVALIER	4
Dietrich BRIESEMEISTER	500	Anthony J. CELANO	673
BROCKHAUS ENZYKLOPÄDIE	418	CENTRO DE ESTUDIOS FILOSÓFICOS	
BROCKHAUS KONVERSATIONS		DE GALLARATE	481
LEXIKON	419	Angelo CLARENO	25
Elizabeth A.R. BROWN	154a	Victor Le CLERC	296, 674
Jacobus BRUCKER	480	Josep M. COLL	688, 696
Jacques-Charles BRUNET	420	Alberto COLLELL	689
Francesco BRUNI	156	Eusebi COLOMER	378
Jesús M. de BUJANDA	19	Paulus COLOMESIUS	79
Caesar Egassius BULAEUS		Yves M.J. CONGAR	675
(vegeu Caesar Egassius		CONSEIL GÉNÉRAL DES FACULTÉS DE	
Du BOLAY)		MONTPELLIER	26
Mario BUONOCORE	293	B.P. COPENHAVER	601
W. BURGER	327	Jacint CORBELLA I CORBELLA	522, 602
David BURR	157, 158, 159	Angel CORTABARRÍA	697
J. BYFELDE	527	Francesco CORVINO	482
Abraham BZOVIVS POLONUS	554	Henricus Octavius COXE	297
Romolo CAGGESE	160	M. CRÉVIER	574
Josep M. CALBET I CAMARASA	522	Chiara CRISCIANI	379, 603
Jacques CAMBELL	21	Lluís CUÉLLAR	479
Giuliana CAMILLI	597a	José M. DALMAU	423
Symphorien CAMPEGIUS		Marino DAMIATA	163
(vegeu Symphorien CHAMPIER)		E.R. DANIEL	164
Elena CÁNOVAS	328	Eli DAVIS	424
Vicente CÀRCEL ORTÍ	555	Léopold DELISLE	108
Isidoro CARINI	22	Luke DEMAITRE	524, 604
Joaquim CARRERAS I ARTAU	78, 97	Heinrich (o Henricus) DENIFLE	27
103, 104, 105, 106, 161, 287		337	
294, 329, 330, 331, 332, 333		V.M. Otto DENK	501
334, 335, 373, 374, 375, 376		DEZEIMERIS	525
377, 392, 393, 394, 395, 598		Ch. DEZOBRY	425
Tomàs CARRERAS I ARTAU	393	Franciscó DIAGO	690
Fernando CARRILLO GISTAIN	599	Gonzalo DÍAZ DÍAZ	483
Oriana CARTAREGIA	295a, 335a	Manuel C. DÍAZ DÍAZ	283
Pedro CASTELLANO	523	DICCIONARI BIOGRÀFIC	426
Hernando del CASTILLO	687	DICCIONARIO ENCICLOPÉDICO HISPANO-	
<i>Catalogues...</i>	600	AMERICANO DE LITERATURA,	
<i>Catalogus librorum...</i>	295	CIENCIAS Y ARTES	427
Annie CAZENAVE	162	DICCIONARIO ENCICLOPÉDICO	
Roque CHABÁS	23, 24, 107, 336	SALVAT	428
Symphorien CHAMPIER	77	DICCIONARIO ENCICLOPÉDICO	
Aemilius CHATELAIN	337	U.T.E.H.A.	429
Jacques George de CHAUFEPIÉ	421	DICIONNAIRE DE LA CONVERSATION	
CHAUSSEIER	422	ET DE LA LECTURE	430

8.2. TAULA D'AUTORS²³⁴

<i>A Catalogue...</i>	587	Jaume BAGUNYÀ I CASANOVAS	47,48,49
José Luis ABELLÁN	478	Adrien BAILLET	414
ABRAHAM BAR HIYYA	132	Pere BALANÀ I ABADIA	591
David ABULAFIA	133	Carolus BALIC	704
Felice ACCROCCA	134, 135, 136	K. BALTHASAR	141
ADELON	422	Stephanus BALUZIUS	11
Ramón ALBA	137	Bernard BARBICHE	142
J.H. ALBANÈS	370	Carne BATLLE I GALLARD	143
Lluís ALEGRET	479	Miquel BATLLORI I MUNNÉ	1, 12, 13
Niceto ALONSO PERUJO	551	14, 15, 76, 97, 98, 144, 145	
Ramon d'ALÒS-MONER I DE DOU	9, 96, 319, 320	146, 147, 148, 289, 322, 323	
Isaac ALTERAS	588	324, 325, 326, 371, 386, 387	
Agustí ALTISENT	571a	388, 389, 390, 391, 415, 553	
Paulino ÀLVAREZ	686	592, 593, 594, 595, 717	
D. ÀLVAREZ CHANCA	589	John F. BENTON	99, 100, 101, 416
Marie Thérèse d'ALVERNY	590	Ernst BENZ	149, 150, 372
Alejandro AMARO	138	Dieter BERG	151
Giovanni d'ANDREA	10	BERNAT DE PUIGCERCÓS	692
Melquíades ANDRÉS	552	C.A. BERTHIER	695
Sant ANTONÍ DE FLORÈNCIA	572	Manuel BETÍ	290
Nicolás ANTONIO	74	BIBLIOTECA NACIONAL [DE LISBOA]	596
Ramon ARAMON I SERRA	321	<i>Bibliotheca Magica</i>	291
ARNALDI DE VILLANOVA (vegeu Arnau de VILANOVA)		Jean Louis BIGET	152
ARNALDO DE VILANOVA (vegeu Arnau de VILANOVA)		Jeanne BIGNAMI-ODIER	718
Hilari ARNAU	479	Michael BHL	16
ARNAU DE VILANOVA (vegeu Arnau de VILANOVA)		Josep BLANCH	17
Jean ASTRUC	75	Fritz BLEIENSTEIN	678
Pierre ASTRUC	412	Donald W. BLEZNICK	499
ATLANTICA. GRANDE ENCICLOPEDIA UNIVERSALE	413	Patricia J. BOEHME	597
Martin AURELL	716a	Antoni de BOFARULL	102
T. AYNETO	139	Pere BOHIGAS I BALAGUER	18, 292
T. BACHELET	425	Guido BONDATTI	153
Clifford R. BACKMAN	139a	V. BONELLI	154
Friedrich BAETHGEN	140	Olai BORRICHIOUS	521
		Joan BOTAM	407
		Honoré BOUCHE	573
		Marie Nicolas BOUILLET	417
		Caesar Egassius Du BOULAY	20

²³⁴ Inclou els autors de cadascuna de les fitxes bibliogràfiques. També hi consten les obres col·lectives i anònimes. Lògicament, el números remetent a les esmentades fitxes.

Fratribus ordinis praedicatorum qui sunt Parisius (85, n. 2).
(F. Santi 57).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 392-393.

Fratribus praedicatoribus Montispesulani (85, n. 3). (F. Santi 58).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 396-397.

Fratribus Vallis Magnae (85, n. 7). (F. Santi 62).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 399-400.

Inclito domino regi Aragonum (85, n. 12). (F. Santi 67).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 406.

Inclito domino regi Francorum (84, n. 1) (F. Santi 56).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 405-406.

Lletra a la reina Blanca d'Anjou (80, n. 1). (F. Santi 73).

Edició: ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 245-247.

Lletra al rei Jaume II (80, n. 2). (F. Santi 74).

Edició: ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 248-250.

8.1.2. Epístoles²³³

Abbati et conventui Sancti Victoris Parisius (85, n. 6). (F. Santi 61).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 396-397.

Angelo Altissiodorensis ecclesiae (85, n. 11). (F. Santi 66).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 404-405.

Angelo Ebredunensis ecclesiae (85, n. 10). (F. Santi 65).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 403-404.

Angelo ecclesiae Valentinae (85, n. 9). (F. Santi 64).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 403.

Collegio dominorum cardinalium (85, n. 14). (F. Santi 69).

Edició: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 199-200.

Dominis Auxitano et Burdegalensi (85, n. 8). (F. Santi 63).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 400-403.

Domino Bonifacio summo pontifici (85, n. 13). (F. Santi 68).

Edició: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 197-198.

Epistola ad Clementem papam V (85, n. 16) (F. Santi 71).

Edició: Heinrich FINKE, *Papstum...*344, 93-94.

Epistola ad Iacobum regem II (85, n. 17). (F. Santi 72).

Edició: Heinrich FINKE, *Papstum...*344, 93-94.

Epistola ad Iacobum regem II (86, n. 18). (F. Santi 75):

Edició: Heinrich FINKE, *Acta...*342, II, 701-702.

Epistola Bartholomaeae Montanerii (85, n. 15). (F. Santi 70):

Edició: Joaquim CARRERAS, *L'epistolari...*331, 26-27.

Epistola domino Bremundo, domino Montisferrarii (86, n. 19)
(F. Santi 76).

Edició: Joaquim CARRERAS, *L'epistolari...*331, 25-26.

Fratribus minoribus Montispesulani (86, n. 5). (F. Santi 60).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 392-393.

Fratribus minoribus Parisius (85, n. 4). (F. Santi 59).

Edició: Joaquim CARRERAS, *Del epistolario...*329, 395-396.

²³³ Normalment les epístoles són citades amb el títol sencer.

Praesentatio facta Burdegaliae...

Praesentatio facta Burdegaliae coram summo pontifice domino Clemente V (F. Santi 33). Vat. lat. 3824, ff. 254d-261d.

Prima denuntiatio facta Massiliae

Prima denuntiatio facta Massiliae (F. Santi 21). Vat. lat. 3824, ff. 180b-181b.

Prima denuntiatio Gerundensis (83, n. 9)

Prima denuntiatio Gerundensis (F. Santi 17). Edició: Joaquim CARRE-RAS, *La polémica...*333, 44-52.

Protesta i denúncia al Justícia... (80, n. 7)

Protesta i denúncia al Justícia i jurats de València. Edició: MARTÍ DE BARCELONA, *La cultura...*47, 260-262.

Protestatio... (82, n. 6)

Protestatio facta coram domino rege Francorum (F. Santi 9). Edició: Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...*87, lxxiv-lxxviii.

Protestatio facta Perusii... (83, n. 13)

Protestatio facta Perusii coram domino camerario sedis apostolicae (F. Santi 27). Edició: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...»* 361, 215 - 218.

Raonament d'Avinyó (79, n. 3)

Raonament d'Avinyó (F. Santi 41). Edició: ARNAU DE VILANOVA, *Obres...*367, I, 167-221.

Secunda denuntiatio Gerundensis (83, n. 10)

Secunda denuntiatio Gerundensis (F. Santi 18). Edició: Joaquim CARRE-RAS, *La polémica...*333, 52-54.

Testamentum...(84, n. 19)

Testamentum Arnaldi de Villanova (F. Santi 55). Edició: Roque CHABÁS, *El testamento...*336, 87-90.

Epistola ad gerentes zonam pelliceam (84, n. 16)

Epistola ad gerentes zonam pelliceam (F. Santi, 37). Edició: Oriana CARTAREGIA, Josep PERARNAU, *El text sencer...335a*

Eulogium... (83, n. 8)

Eulogium de notitia verorum et pseudo-apostolorum (F. Santi 15). Edició: Joaquim CARRERAS, *La polémica...333, 33-44.*

Expositio super Apocalypsi (81, n. 6)

Expositio super Apocalypsi (F. Santi 38). Autenticitat araldiana qüestionada. ARNALDUS DE VILLANOVA [?], *Expositio...368*

Gladius... (81, n. 4)

Gladius iugulans thomatistas (F. Santi 22). Vat. lat. 3824, ff. 181c-192b. Edició preparada: Cosimo REHO, *La polemica...364.*

Informació espiritual (79, n. 4)

Informació espiritual per al rei Frederic de Trinàcria (F. Santi 42). Edició: ARNAU DE VILANOVA, *Obres...367, I, 222-243.*

Interpretatio... (84, n. 17)

Interpretatio facta per magistrum Arnaldum de Villanova de visionibus in somniis dominorum Jacobi secundi, regis Aragonum, et Friderici tertii, regis Trinacriae, eius fratris (F. Santi 40). Edició: Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos...87, xlix-lxvii.*

Introductio in librum... (82, n. 1)

Introductio in librum Ioachim de semine scripturarum (F. Santi 1). Raoul MANSELLI, *La religiosità...350, 43-59.*

Lliçó de Narbona (79, n. 2)

Lliçó de Narbona (Informatio beguinorum seu Lectio Narbone) (F. Santi 34). ARNAU DE VILANOVA, *Obres...367, I, 141-166.*

Per ciò che molti (87, n. 2)

Per ciò che molti (Expositio vitae christianae) (F. Santi 49). Edició: Miquel BATLLORI, *Les versions...324, 454-462.*

Philosophia...(81, n. 3)

Philosophia catholica et divina tradens artem annichilandi versutias maximi Antichristi et omnium membrorum ipsius (F. Santi 12). Edició: Josep PERARNAU, *La «Philosophia...» 361, 57-162.*

De esu carniuum... (83, n. 14)

Tractatus de esu carniuum pro sustentatione ordinis Carthusiensis contra Jacobitas (F. Santi 28).

De fine mundi (80, n. 6)

De fine mundi (F. Santi 79). Edició de fragments: Josep PERARNAU, *Fragments...*358, 282-287.

De helemosina... (87, n. 2)

De helemosina et sacrificio (F. Santi 47). Edició: Josep PERARNAU, *Dos tratados...*355, 609-630.

De humilitate... (86)

De humilitate et patientia Iesu Christi, text grec (F. Santi 53). Edició: Miquel BATLLORI, *Els textos...*323, 215-219.

De mysterio cymbalorum (80, n. 2)

Tractatus de mysterio cymbalorum ecclesiae (F. Santi 11). Edició: Josep PERARNAU, *El text...*357, 52-107.

De prudentia... (80, n. 1; 82, n. 4)

Tractatus de prudentia catholicorum scholarium (F. Santi 7). Edició: GRAZIANO DI SANTA TERESA, *Il «De prudentia...»*346.

De significatione... (82, n. 2)

De significatione nominis tetragrammaton (F. Santi 2). Joaquim CARRERAS, *La «Allocutio...»*332, 75-105.

De tempore adventus Antichristi... (82, n. 5)

Tractatus de tempore adventus Antichristi et fine mundi (F. Santi 8). Edició: Josep PERARNAU, *El text...*357, 134-168.

Denuntiatio secunda facta Massiliae

Denuntiatio secunda facta Massiliae (F. Santi 23). Vat. lat. 3824, ff. 192b-193b.

Denuntiatio tertia facta Massiliae

Denuntiatio tertia facta Massiliae (F. Santi 25). Vat. lat. 3824, ff. 202b-204b.

Denuntiatio tertia Gerundensis (83, n. 11)

Denuntiatio tertia contra eundem fr. Bernardum de Podio Cercoso, praedicatorem (F. Santi 19). Edició: Joaquim CARRERAS, *La polémica...*333, 54-58.

